# MEDICINALIVM OBSERVATIONVM LIBRI TRES.

*Quibus notæ morborum omnium, et quæ de his poßint haberi præsagia, iudiciaque, proponuntur.*

Autore Iodoco Lommio Burano.

*Ad amplißimum Ordinem Senatorium Reip. Bruxellanæ.*

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA GVLIELMI SYLVII TYPOGRAPHI REGII.

M. D. LX.

CVM PRIVILEGIO.

## PRIVILEGII SENTENTIA.

LITERIS Regijs cautum est Gulielmo Syluio typographo suo, & Christophoro Plantino, ne quis has Medicinales Obseruationes Iodoci Lommij Medici Bruxellensis, proximo quadriennio imprimat, néue alibi impressas, vllo modo vendat: qui contrà fecerit, pœnis ex sanctione multabitur. Datum Bruxellæ, 24. Februarij. Anno, 1559. Stilo Brabantiæ.

Ph. de Lens.

AMPLISSIMO ORDINI SENATORIO REIP. BRVXELLANAE IODOCVS LOMMIVS S. D.

CVM OMNES ARtium Professores liberaliũ has ipsas pro virili quisque sua diligenter versare, & in vsus accõmodare hominum, tum præcipuè Medici debent. Hi enim salutarem illam ac propę diuinã agitant artem, præsidem sanitatis humanæ, sine qua nihil in vita suaue, ne magnis quidẽ esse Regibus potest. Id ego institutum viri ornatissi-

mi & ſpectaui ſemper maximè, & fui nauiter ſecutus, tum curationibus ægrorum meorum, tum in publicum euulgatis ſcriptis, hinc adeò futurum arbitratus, vt ipſos etiam poſteros, non tantum ſuperſtites, meo mihi beneficio demerear. Ergo modò (quoniam ſanitatis tuendæ præcepta abundè aliàs tractaui) ægrotantibus conſulere hoc opere propoſui, eam amplexus Medicinæ partem, quæ notas morborum omnium, itemque prædictiones, atque cenſuras, quæ de his haberi poſsint, continet. Videtur profectò ea meditatio potiſsimùm, cùm ad ægri ſalutem, rectamque curationem, tum ad Medici fidem atque dignitatem ſpectare. Primùm enim, quia nouiſſe morbum proximus eſt ad ſanitatem gradus, nemo ſanè hanc aut præſagire, aut reddere afflictis rectè poteſt, qui non animaduertere genus ægritudinis quod ſit, non eius euentũ omnem prænunciare, certis indicijs norit. Contrà verò prudenter curationem inſtituet, & admirabilis apud omnes homines gloriam conſequetur, ſed & ægri vtetur in omni-

bus

bus obſequio, quiſquis ſignorum inſtru-
ctus adiutusque cognitione, primò mor-
bum noſcere,atque ægris,ſi videtur expo-
nere, dein eius prædicere durationem, o-
mnemque euentum poteſt: ſic, vt ſi con-
ualeſcere poſſe homo videtur, reddita cu-
rationibus ſanitate, laus Medico compa-
retur: ſin minus, præſagio vitetur calum-
nia. Sed eſt ea magni operis res,& ab vno,
puto, Hippocrate ex profeſſo literis agita-
ta. Itaque fit,vt quemadmodum libenter
ea negligimus omnes præcepta, quæ ſedu-
litatem exigunt: ſic huic Medicinæ par-
ti quam proponimus, minimum propè la-
boris à noſtris hominibus detur. Nam
multis ſatius eſt compendia quædam me-
dendi quærere, & his cumulare opes, at-
que miſerorum cædes miſcere, quàm lon-
gis ſudoribus,indefeſſaque mentis inten-
tione morbos ſtudere cognoſcere, atque
æſtimare,ac tum primùm his ipſis incolu-
mi conſcientia auxiliari.Fit adeò ex igno-
ratione rerum harum, vt temerè illi vel in
rebus deploratis ſalutem promittant, vel
in ſecuris omnia metu terroreque com-

 pleant.

pleant. Memini ego complures me videre haud infimæ notæ Medicos, qui per acutam febrem, etsi multa essent virium infirmarum, atque exitij signa verisimilia, magnificis tamen salutis promissis, (quoniam id fortè temporis vrina vtcumque maturuerat) miseros consolarentur. Verùm pòst vt morbi exitus ægro calamitosus, ita ignominiosus Medico erat. Plures his sunt, qui cùm febricitantem vident sub grauissima accessione desipere, & loqui aliena, simulque brachia & pedes nudare, ac variè spargere, tum è cubili magno impetu, magnisque vocibus exilire, verberare proximos quosque, neque necessarios, neque familiares agnoscere, caloribus extorreri, acutissimis doloribus affici, ac siti propè enecari, hæc, inquam, cùm vident, concocta quantumuis naturæ viribus ea vnde morbus est materia, exterrentur, & more pauidarum mulierculárum ad extremum rem redisse omnem, pronunciant. Verùm facessentibus per iudicationem (κρίσιν Græcè dicunt) turbis his illico resolui morbus incipit, ac vani

metus

metus leuari, magno falſi præſagij contemptu. Atque hinc ſciri poteſt, nullum operæprecium in curationibus morborum fieri à Medico poſſe, ſine hac tam neceſſaria, tamque plauſibili prædicendi arte. Eam nos, Viri ampliſsimi, tribus Libris qua potuimus breuitate, compræhendimus, vt communem rem ægrotantium, ac præcipuè Ciuium veſtrorum, hac in parte, iuuaremus. In quo negocio quanta vſi ſimus diligentia, atque induſtria, aliorum eſto iudicium. Nos certè, quod licuit, præſtitimus. Nec diffitemur clarorum ſcriptorum ingenijs, maximè verò antiquiſſimi Hippocratis multum nos adiutos eſſe. Quæ res adeò vicio verti non poteſt, vt etiam dignitatem, fidemque noſtris monumentis pleniorem ſit allatura. Sed quoniam morem apud ſcriptores ſæculorum omnium obtinuiſſe video, vt magnorum virorum patrociniũ ſcriptis aſciſcant ſuis, eum ego ipſum quoque ſecuturus morem, haud aliunde rectius opem mihi hanc pręſtari poſſe iudicaui, quàm ab ampliſsimo ſpectatiſsimoque conſeſſu atque Ordine

veſtro, ſic ſanè vt quorum commodis hic meus ſeruiet liber, eorum is fultus autoritate atque fauore in lucem, & in manus hominum exeat. Quos enim ego potius exoptem mihi nunc, quibus hoc opus nuncupem, dari? Veſtri nominis dignitas atque ſplendor Ciuitatis, ſed & priuata alioqui quæ mihi cum multis veſtri Ordinis Viris Doctiſsimis intercedit amicitia, fecere, vt ingens mihi inceſſerit cupiditas, imò animus exarſerit, lucubrationes has ſub Veſtri Nominis auſpicijs euulgandi, ſempiternæque (vti ſpes eſt) poſterorum conſecrandi memoriæ. Quamquam veniam mihi cupiam à vobis dari, ſi fortè nimium confidenter, ne dicam licenter, tenuia hæc, ac parum ſpecioſa attuliſſe videbor. Quis enim neſcit non niſi maxima conſecrari tantæ Reip. oportere, quanta nihil eſt illuſtrius atque ſplendidius. Dico hoc, Patres conſcripti, ſummo iure, meritoque Ciuitatis veſtræ, cuius ornamenta nunquam æſtimare animo pro dignitate, ſi velim, poſsim, nedum oratione conſequi. Attamen cùm vndique hic qua-

quadam occasione ingens sese ingerat laudis materia, non potui temperare egomet mihi, quin pleraque sequerer scribendo tantæ Reip. decora. Et quidem laudes mittam, quæ ab antiquitate ciuitatis, à robore, à legibus, atque institutis duci maximæ possunt. Id enim non huius esse loci, sed ad aliarum artium attinere professores existimaui. At quod nostri magis instituti est, id sequar, commoditatem & salubritatem loci huius, ipsamque amœnitatis decorisque plenam faciem scripto celebraturus. Toto Oriente atque Meridie montibus, non nimium altis, ciuitas insidet, sensimque in Occasum sese, & in Septentrionem, donec tota fiat humilis, explicat, amœnißimum contemplantibus aspectum præbens. Nam altioribus locis, quæ vndequaque videre est molimina ædificiorum atque templorum. Stat præcipiti colle magnifica D. Gudulæ ædes, duabus in fronte superba turribus. Paulò altius, ad Meridiem, Regis eminet palatium: quod ipsum omni dehinc parte turritis Principum ædificijs longè lateque

ad ipſam vſque Ciuitatem humilem cin-
gitur: vbi huc oculis ventum eſt, ante o-
mnia ſeſe ſpectantibus offert publicā ci-
uium domus. Ea modis omnibus ita ab-
ſoluta eſt, vt nullam tota prouincia ha-
beat ſecundam. Quid! quòd lympidiſ-
ſimis numeroſiſsimisque fontibus non ſo-
lùm foris antè ponèque circundatur, ſed
interius etiā aliјs inferius poſitis, aliјs iux-
ta Procerum cœnaculum ad triginta qua-
ſi pedum altitudinem euectis, adornatur.
Iam autem medijs domus tectis turris ex-
urgit prodigioſæ excelſitatis, ſaxis ad i-
pſum vſque pyramidatum faſtigium arti-
ficioſè laboratis iunctisque firmata. Huic
faſtigio æneus inſiſtit Michaël, Vrbis Pa-
tronus, quem nemo ſine ſtupore (tantæ
molis cùm ſit) vento verti inconcuſſum
aſpicit. Opus apprimè arduum, & inge-
nijs hominum noſtrorum propè ſuperius.
Porrò hinc circumcirca conſpicari eſt in-
gentia Diuorum templa operoſis eminen-
tia turribus. Mediæ inter hæc cernun-
tur confertiſsimæ Ciuium domus, ſplen-
doris operisque plenæ. Poſt has qua par-

 te Oc-

te Occaſus atque Septentrio eſt, in pratà lætiſsima oculis aduſque mœnia decurritur, ea vbique obiecta rerum facie, qua nihil cerni iucundius atque venuſtius poteſt. Liceret modò interiora Vrbis propius intueri, atque ex his ducere laudes, niſi ea infiniti operis res eſſet. At inuitat imò cogit ſcribentem me, quod (miſsis cæteris) maximè memorabile reticere nullo modo poſſum. Cunctam prope Ciuitatem ſaluberrimis fontibus irrigari, perenni ſcaturigine manantibus, non modò his qui in publico numeroſi ſunt, verumetiam priuatis, qui infiniti. Iam verò vt intra mœnia ſplendoris omnia eſſe plena demonſtrauimus, ita extra quoque nihil eſt, quod non ſumma voluptate afficiat ſpectantem. Hîc in omnem penè regionem montes non nimium alti, neque vllis moleſti crepidinibus excurrunt, frumentorum omnis generis feraciſsimi, lætiſsimarum vallium interſtitio latè diſsiti. In his vallibus armentorum greges, & piſcibus referta ſtagna, vt contemplantibus faciem voluptatis plenam, ita ſummos oppida-

pidanis vſus præbent. Quid verò ſyluam commemorem, quæ medio à Ciuitate miliari ad Meridiem vaſtiſsima denſiſsimaque occurrit. Summa hîc ciuibus lignandi facultas, ſumma venandi Principibus aulæ datur. At contraria parte, quæ extra muros ad Septentrionē eſt, quanta amœnitas pratorum, paſſo æquore ad ipſius vſque Viluordiæ portas, ſeſe explicantium! Medius in his humili alueo Zinna labitur fluuius, & iuxta hunc nouarum viſuntur foſsionum molimina, firmo vtrinque ſepta aggere. Pulcherrimū me hercle ſpectaculum, virentiſsimam planiciem duplicibus aquarum ductibus interſectā adornatamque videri. Hæc iſta ciuitatis veſtræ ornamenta non ſine cauſſa iam inde ex tam longo æuo primùm impulere Brabantiæ Duces, atque hinc Imperatores, potentiſsimos orbis monarchas, vt hunc ſibi locum, totius Belgij noſtri amœniſsimum, atq; commodiſsimum, commorandi cauſſa, delegerint. Simulque ſuum hîc quoque eſſe Cancellariū, ſupremum Brabantiæ Magiſtratum iuris dicendi cauſſa

voluerint, vt quæ modis omnibus eſt floрentiſsima, hoc quoque nomine florentior Ciuitas eſſet. At vna res vobis Patres, conſcripti, ad cunctam felicitatem viſa eſt defuiſſe. Nam cùm Antuerpiæ, nominatiſsimi Europæ Emporij, frequentatio penitus ſit neceſſaria, conſtat tamen hanc nequaquam facilem eſſe poſſe. Scilicet veſtri fluminis nimium anfractuoſi, ac magnis locorum ſpacijs hàc illàc ſe intorquentis cauſſa factum eſt, vt nō niſi pluſculis diebus, moleſtiſsimoque itinere vltro citroque liceat nauigare. Itaque cùm cæteris partibus floreatis omnibus, hac ſola laboratum à vobis fuit. Ergo ingens opus, & apud omnem poſteritatem memorabile aggreſsi, iter vobis ad ipſum Schaldim, altiſsimis latiſsimisq; foſsionibus, incredibili ſumptu, atque ſolertia, quinque grandium miliarium longitudine patefeciſtis: quodque negare natura loci videbatur, vixque abſolui magnorum Regum theſauris poſſe, id vos induſtria veſtra, veſtrisque opibus prudenter incepiſtis, conſtanter promouiſtis, fœliciſsimè iam to-

tum

tum propè confectum dediſtis. Sentiunt profectò virtutum æmuli veſtrarum, ſentiunt, inquam, & oculis iam nunc cernũt rectis conſilijs inſtitutas has foſsiones eſſe. Reputate, quæſo, nunc, Patres conſcripti, apud animos veſtros creſcentem ex hac re opulentiam celebritatemq́; Ciuitatis huius veſtræ, quam breui videmus mercibus frequentari ab omni Oceani noſtri littore aduectis poſſe. Quantæ verò voluptati omnibus fuerit nauibus has aquas onerarijs & ratibus perpetuò ſollicitari, & intra & extra mœnia cernere. Ergo veſtri facti huius ſempiterna in animis Ciuium fuerit collaudatio, dulcisq́ue memoria, florebuntq́ue eminentiſsima hæc veſtri nominis inſignia, quæ adeò non poterunt vlla vetuſtate obliterari, vt ſpacio maius indies iucrementum apud poſteritatem ſint conſecutura. Sed modum finemq́ue facio viri ampliſsimi veſtræ Ciuitatis atque virtutis commemorandis ornamentis, quæ ſic iam laudibus florent ſuis, vt noſtra prædicatione parũ videantur acceptura ſplendoris, diſertioribus hominibus, à quibus plenè

plenè celebrentur, digna. Quapropter vestræ etiam fuerit humanitatis condonare, si parum pro tanti Ordinis dignitate præstitisse videbor. Aequitas animorum vestrorum valebit, nostramque boni consulet tenuitatem, magna animi erga vos fretam promptitudine. Quod si factum, vti confido, à vobis erit, maiorem nobis alacritatem, studiumque scribendi maius inijcietis. Nam vt modò notas atque præsagia proponimus morborũ, ita fortè & caussas horum, & curationes olim dabimus.

Valete.

Bruxellæ, 26. Maij.

* *
*

# MEDICINALIVM OBSERVATIONVM LIBER I.

## QVO MORBI, QVIBVS TOTA OCCVPANTVR CORPORA, ANIMADVERTVNTVR.

Obseruationes scripturus medicinales in noscendis æstimandisq; morbis necessarias, rectè ab ijs incipere vicijs posse videor, quæ totis corporibus inhærescunt. Ex horum ordine viciorum frequentissimum, & generi hominum inimicissimum, febris est: adeò, vt quorundam literis proditum sit, nunquam quenquam, nisi si violenta morte raptum, sine eo morbo vitam amisisse. Ergo à prima origine rem aggrediar, primumque id genus febris ponam: quæ, quia vno die finitur, Græcis ἐφήμερα nobis diaria appellata est. Ea autem his sese notis profert.

*Febris diaria.*

Mitis toto in corpore calor est, qualis in iratis hominibus percipi, aut vino fartis solet. Pulsus arteriarum (quod profectò huic febri propriũ est) protinus à magnitudine incipit, idemque vt modicè celer ac frequẽs, ita æqualis & mollis, & iusti ordinis pro modo naturæ est. Nihil etiam aut certè parum vrina demutatur. Ipsum verò morbum nõ cibi antecedit fastidium, non spontanea corporis lassitudo, sed neque grauior somnus multáue oscitatio, neque horror: verùm repente totus semel is accedit, nulloq;

grauiore incommodo, vbi iam esse cœpit, molestus est, dolorem intelligo capitis atque ventriculi, itemque nauseam, æstum, corporis inquietudinem, & huiusmodi. Soluitur malum interdū latenter sine sensu manifestæ inanitionis, sæpius per copiosos tum halitûs, tum madores, aut certè per sudores vt suaues, sic minimè multos. Scire etiam licet diariā febrem semper ferè à caussis moueri euidentibus, vigilia, sollicitudine, mœrore, ira, æstu solis, lassitudine, temulentia, inedia, & similibus, eandemque vnico finiri die consuesse, quē diem si transit, tertiumque superat, iam tum diariam esse desinere, in putridamque, quæ mox proponetur, abire. Sub eo casu si vehementer corpus siccum est, timeri etiam hectica febris potest. Diariam omnem curasse quàm nouisse facilius est. Itaque ferè sequitur, vt hæc ipsa prius nocere possit, quàm sciri. Eadem biliosum hominem negocijs deditum, & promptius, & maiore periculo afficit.

*Febris continens, non putrida.*

Ad hunc quoque locum pertinere ea febris videatur, quæ diariæ seruans naturam propter sanguinis non putrefacti feruorem, multum ardoris, ruborisque corpori exhibet. Græcorum nonnulli συνοχὸν dixerunt, nos cōtinentem non putridam. Hæc quidem easdem quas putrida notas, at paulo euidentiores exhibet. Quanquam hîc etiam caput vel dolet, vel graue est, corpusque omne, ac præcipuè facies vehementer rubet, caletque. Adhæc altior occupat somnus,

nus, multum arteriæ in temporibus mouentur, ipsa spiratio molesta est, pulsusq; magnus, & plenus, & frequens, & velox, totum denique corpus segnescit, & quadam veluti lassitudine occupatur.

Venio nunc ad eas febres quæ succorum implicitæ sunt putredini, ex quibus primum ea proponetur, cui caussam putrefactus sanguis dedit. Græcis ea perinde atque superior σύνοχος nobis autem continens putrida appellata est. Signis quidem hęc febris, quibus ea quam proximè dixi, iisdem, sed manifestioribus sese profert. Verùm acrior subest calor putredinis comes, guttur, & quæ juxtà sunt loca exturgescũt æstuantque, vnde præpedita ægro oratio est: adhæc oculi calentibus implentur lachrymis, venterque nonnullis intumescit, & percussus, vt tympanum, sonat. Ipse pulsus, magnus, vehemens, celer, & frequens, vt in priore Synocho est, at hic etiam est inæqualis, in priore nõ est. Vrina crassa meitur, rubra, turbida, sedimento carens. Non sæpe etiam exanthemata per corporis summa efflorescunt, vt aliàs alia, sic frequentissimè vel liuida, vel nigra. Id malum ferè post quartum diem esse desinit, & si quidem continẽter increscit, periculum afferre vitæ potest, vtique si iam aspera lingua, nigraque est, si refugiunt oculi lucem, si vrina vt nigrum vinum obscura est. In quo hæc non sunt, ipsaque febris magis magisq; decrescens mitescit, is potius esse in tuto videtur. Quum

*Continens putrida.*

autem morbus æquali semper impetu fertur, securior quidem is erit, eo qui increscit, grauior autem eo qui declinat. Quæ obseruatio in continente etiam febre, non putrida habenda est. Scire autem licet vtramque Synochum, non nisi temperatæ naturæ hominibus, & sanguine non malo plenis, simulque carnosis, accidere consuesse. Facilis quoque à continente non putrida in putridã, & ab hac rursus in continuam tertianam transitio est.

*Febris continua.* Sequitur id genus putridæ febris quæ Græcis συνεχής nobis continua dicitur. Synocho putridæ accessionum continuatione affinis, ea tamen re dissimilis, quòd hæc ab alterutra bile aut pituita profecta est, quodque pro horum natura atque motu humorum circuitus habet, quibus etsi non omnino cessat, remittit tamen, & quietiora tempora afflictis præstat. Synochus verò ex sanguine oritur putrefacto, nec vllam remissionem ad morbi vsque iudicationem præbet. Porro continuam febrem neque horror aliquis, neque rigor, neque frigus antecedit, sed tota ea repente calore hominem adoritur, quamquam non raro rigorem aut horrorem corruptus humor circa præcordia consistens, tantisper mouet, donec totus quoque à febre incensus sit. Semper autem calor acris atque asper est, idque magis increscente accessione atque consistente. Ipsa respiratio, itemque pulsus inæqualis est. In eo enim velox contractio, distentio tardior est. Idem pulsus, modò celer,

celer,modò tardus eſt:itemque modò validus, modò languidus: vt primùm incipit acceſſio, velox is atque paruus: in vigore ſupra velocitatem etiam, egregiè magnus eſt. Vrina initio craſſa, rubra, ac turbida eſt, ac neque nubem, neque ſuſpenſum quid, neque ſedimentum habet. Eadem interdum tenuis quoque, ſed rubra,& minimè perſpicua eſt. Quicquid denique aliqua parte corporis vacuatur, ſiue ſudor id fuerit,ſiue alui proluuies,vel vrina,ferè graui odore moleſtum eſt.Continua,tum cotidiana, tum quartana ferè incerta, atq; ordinis expers eſſe ſolet, ſic vt alio die bis,ter'ue efferueſcat,alio id nõ niſi ſemel, aut certè prorſus non incidat. Continua quartana rariſſima eſt; hac minus rara cotidiana. Tertiana quæ nobis ardens febris Græcè καῦσος dicitur, omnium eſt frequentiſſima. Ea his ſignis noſcitur. Summo incendio corpus extorretur,idque intus magis quàm foris. Accedit pertinax vigilia,& profundior interdum ſomnus. Lingua arida,& craſſa, & aſpera, ſubnigraque & amara eſt. Spiritus difficilimè trahitur, incipit affici morſu ſtomachus, cibique cupiditas perit, vehemens tum ſitis, tum æſtus præcordiorum eſt. Aluus alijs ſoluta,alijs compreſſa eſt. Ipſe æger penitus inquietus morbum malè ſuſtinet, frequentique ſubinde delirio perturbatur. Hoc febris genus quoniam ſummè vehemens eſt,breui finitur. Itaq; ſi protinus ab initio ſigna exhibet bona, plerisque omnibus quarto die ſoluitur, nullis

*Febris ardens.*

post septimum manet. Tum verò aut vomitio fit, aut aluus profluit, sudorúe ex omni corpore, aut sanguis è naribus fertur. Senib⁹ hic ipse morbus, vt infrequés, sic apprimè perniciosus est. Tutius & sæpius iuuenes sic laborant. Febris ardens non rarò in pulmonis vertitur inflammationem, idque vbi sit in propinquo exitium est. Tum in hoc morbo, tum in alijs continuis febribus graue esse periculum significatur, vbi aurigo ante septimum diem oritur, aut vbi quis ante materiæ concoctionem inhorrescit, magisque si vis corporis admodum infirma est, vbi post rigorem æger non recalescit, vbi continua vigilia, vel sopor, vel delirium est, vbi vox intercipitur, aut aures obsurdescunt, aut collum vehementer dolet, præcipuè in his quibus procliuis insania est, vbi æger quid accepturus manibus tremit, vbi vehemens sitis, simulque ingens corporis squalor est, aut vbi lingua nigricante, totoque ore præsicco, nulla hominem sitis vrget, simul os præter consuetudinem malè olet, vbi singultus incidit, præcipuè post citam aluum, aut post sanguinem sine modo effusum, vbi puero venter nihil reddit, nullusque accedit somnus, sed & colorem is ipse sæpe mutat, continenterque plorat. Siquidem huic proxima distentio neruorum est. Vbi cum acuto capitis dolore præcordia reuelluntur, neque tum sanguis è naribus fertur, aut vbi húc casum biliosa aluus, aut tormina, itemque coxarum, vel genuum dolor, neque comitantur,

*Periculi signa in continuis febribus.*

tantur, neque tollunt. Scilicet ſub vtraque re promptiſſimum delirium eſt, vbi viſcera grauis dolor fatigat, ſimulque neruorum oritur diſtentio. Vbi ſimul præcordia dolent, ſimul ſomnus profundus tenet, aut vbi ventriculo grauis ardor, aut morſus moleſtus vtique eſt, ſi tum quoque aluus bilioſa eſt. Vbi deiectio penitus retinetur continuo dolore caput exercente. Vbi vrina aquæ ſpeciem repræſentat, quo ferè tempore delirium comitatur. Hæc vrina exitium etiam, ſi diu talis fertur, portendit. Idem periculum eſt, vbi vrina rubra, craſſa, confuſaque, & mali odoris eſt, eademque paruo temporum interuallo ſæpe pauca & cum difficultate meitur, aut vbi ſine ratione matura eſt, aut præter voluntatem elabitur. Vbi vim febris ægrotus homo non ſentit, mentis errore præpeditus. Vbi prima febris acceſſione protinus vber ſudor erupit, aut viciari mens cœpit, parsúe aliqua corporis reſolui. Vbi denique acceſſio tertio quoque die vehementiſſimè inualeſcit. Proximum nunc eſt ea ſigna ponere, quæ in acuta febre certam denunciant perniciem, quam ſcire licet in propinquo eſſe, ſi ſub magno morbo vltima corporis infirmitas eſt, magisque ſi tum quoque vel delirium, vel rigor incidit, ſi is qui mentis vſu caret taciturnus eſt, vtique ſi voce alioquin priuatus non eſt. Si infirmis viribus labra, vel ſupercilia, vel oculi, vel nares peruertũtur, ſi æger tum quoque neque videt, neque audit, aut ſi voce amiſſa, con-

*Exitij nota.*

niuentibus oculis iacet, neque eo tempore è naribus profluit sanguis, neque vomitus incidit, vnde id mali tollatur. Quod incommodũ eo quoque fuerit grauiùs, quo simul spiritus difficilius trahitur. Æquè horrendum est, si oculi illachrymant, aut vehemẽter subsederunt, aut foras prominent, si caligant, si incerti huc illuc vertuntur, contraúe immobiles obstupescunt, aut denique distorquentur, si alba eorũ grandescunt, nigra minuuntur, aut si vbi hæc sub superna conduntur palpebra illa rubescũt, atque in ijs pallidæ venæ, nigræúe cernuntur, aut si quid modo telæ araneorum concretum, totis oculis innascitur, vel innatat pituita, nouissimisque angulis inhærescit, si per somnum palpebræ penitus non coëunt, eædemque vehementer pallent, nisi id tamen fusa aluus fecit, si oculorum denique alter minor altero est. A hæc si in aurem acutissimi doloris tormentũ incidit, maximeque in iuuene, quem sanè is casus ferè intra diem septimum occidit. Verum senior aliquis quia non æquè grauiter aut dolet, aut febricitat, magis in tuto esse creditur. Si caussa febris dentes strident, itemque liuidi, nigri, ac vehementer aridi sunt, simulq; lingua per morbi principium sicca, deinde aspera post etiam nigra, crassáq; est. Si ęger, ore hians, iacet, & assiduè dormit, aut si is subito strangulari videtur, ac neque potum deuorare, neque saliuã suam potest, nullo tamen substante in faucibus tubere. Si collũ difficillimè vertitur, aut idem

sic di-

ſic diſtorquetur, vt moleſta inde ſit deglutitio. Si frigidus efflatur ſpiritus, ſi pulſus obſcurus, denſus, & interciſus eſt. Si ſitis antè vehemẽs, nunc penitus aboletur, febre tamen æquè graui, ipſaque lingua æquè ſicca atque nigra. Si vomitus cruentus incidit, aut varius multorumque, qui boni non ſunt, colorum & fœtens. Si digiti floccos in veſte legunt, vel fimbrias diducunt, vel aliquid in adiuncto pariete carpũt: ſi horum vngues extremaque liuent, vel nigreſcunt, quanquam nigra ea fieri haud iuxtà periculoſum ſit, vtique ſi validæ vires morbum non difficillimè ferunt, aliaque ſalutis ſequuntur ſigna veriſimilia. Nempe tum quidem bona valetudo redit, ſed nigræ partes corruptæ decidunt. Pernicioſum inſuper eſt ventrem in tumorem attolli, magiſque vbi datum medicamen purgans fuit. Aut hunc ipſum flatibus diſtentum, hos emittere non poſſe. Adhæc per initia febris bilem atram ſuprà infraúe prodire. Aluum liquidam ſimulque nigram, vel pallidam, vel pinguem, vel mali odoris eſſe. Hanc ipſam cum ſubita palpitatione cordis, atque ſingultu eſſe compreſſam. Vrinam intercipi cœpiſſe, aut nigram mei, & craſſam, & fœtentem, aut vrinam quæ antè fuit bona, repente notas exhibere non bonas, aut per omne morbi tempus nihil ab vrina diſſidere hominum ſanorũ. Tum etiam ipſum mictione reddi ſanguinem, aut veſicam dolere duramque eſſe. Æquè mortiferum eſt per initia morbi extrema refrixiſſe,

maxi-

maximeque hæc ipsa non recalescere potuisse, aut extremis frigescentibus interna caloribus extorreri, atque sitim multam facere. Adhæc subitò sine caussa manifesta febrilem ardorem conquieuisse. Ortos sub infirmis viribus esse sudores, simulque animam defecisse. Ipsum etiam ægrum supinum cubare, genuaque contrahere, & deorsum subinde ad pedes deuolui. Brachia item & crura nudare, dispergereque, quæ calida tamen non sunt. Adhæc qui inferiora loca corporis tenebat dolor, repente eum ad viscera translatum desisse. Vlcus quod antè, & in ipsa natum febre est, siccum ac liuidum esse. Pustulas item toto corpore erumpere, modò tamen abscessus aliquis purulentus non exoriatur. Quin orto etiam iuxta aurem abcessui nullam accedere maturitatem potuisse, neque é naribus cruorem fundi, neque vrinam crassam, multamque ferri. Præterea frigidum sudorem moueri, ipsumúe ægrum quarto die, itemque septimo multum affligi, neque vllam vndecimo experiri iudicationem, aut diebus hunc iudicialibus inalgescere, non subsequentibus sudationibus. Rigorem etiam incidere, sæpeque redire, neque ex eo tamen morbum leuari. Porro ad extrema ventum est, si tempora collabuntur caussa febris, naresque acutæ fiunt, & oculi concaui, & frigidæ, languidæque aures, & imis partibus leniter versæ, si cutis etiam circum frontem dura & intenta est, ipsæque homo cadaueri similis perpallida aut nigra planè-

*Proximæ mortis indicia.*

planeque corrupta propter morbum facie est.

Ex continuarum febrium ordine ea quoque esse censetur, quæ, quoniam omnium mitissima est, Lenta appellatur: ea scilicet quæ latentem putredinem humoris visceribus impacti, aut ipsorum etiam viscerũ sequitur corruptelam. Vix ægrotare homo videtur, nullumque quod graue sit incommodum pati, corpus tamen sumpto alimento non proficit, sed paulatim consumitur, atque liquescit. Ipsum sic imbecillum fit, vt ægrè loco moueatur. Pulsus est frequens, celer, & inæqualis, non tamen magnus. Vrina interdum putredinis notas habet. Hic morbus ferè malum habitum corporis comitatur, & fœdos virginum colores, estq; maxime diuturnus, sæpe quadragesimũ longè excedens diem. Sed est quoque multo periculosior, cùm non humoris obstruentis vicium, sed ipsius etiam visceris sequitur corruptionem, iocinoris scilicet, vel pulmonis, vel cerebri, vel lienis, & interdum renis partiumque longius sitarum. Tum suprà ea omnia quæ modò proposui, hæc quoque contingunt. Multo longoque tempore morbus gignitur, paulatimque crescit, alios fere secutus morbos, curatione, maximeque vacuãtibus remedijs non lenitur, sed interdum etiam exasperatur. Facile syncopen accersit, corpusque sensim, & nonnunquã sine sensu mali huius debilitat, et marcore cõsumit. Hoc ipsum profectò genus febris est, quod in ijs animaduertitur quos tabes male habet.

*Febris lenta.*

Sequar

Sequar nunc eas febres quæ quieta aliqua tempora intermissionesque ægrotis præstant. Harum alia tertiana, alia quartana, alia cotidiana est. Tertiana his signis sese prodit. Protinus ab initio, perq; omnem febris decursum cum ipsa accessione rigor tertio quoque die inuadit pungens & corpus quasi vulnerans, tametsi sola interdum sit refrigeratio, vbi leuior scilicet morbus est. Sub rigoris finem biliosus sequitur vomitus, vel certe soluta aluus. Tum calor toto corpore accendi incipit, sititque æger, ac præ vehementi æstu corpus nudat, varieque disijcit. Idem difficulter spirat, & capite dolet, nec rarò etiam delirat. Pulsus, vt primùm incipit accessio, contractus paruusque est: mox vehemens & validus, & celer, nequaquam tamen inæqualis, nisi id fortè parum sit. Vrina subtenuis, flaua, aut flammea est, maliq; odoris. Accessio, copiosis ortis sudoribus finitur, septem ferè horis absoluta. Sed discrimina quędam ponere operæprecium est, quibus discriminibus dissidere, hæc febris à cæteris intermittẽtibus solet. Ergo vbi ardens febris orta est, aut continuarum demum aliqua, sentit vtique iniecta corpori manus, magis magisq; calorem increscere: at in tertiana non sentit, hic enim æqualis calor subest, qui interdum quoque sub ipsa mitescit manu. Quinetiam tertiana intermittens singulis accessionibus primò rigorẽ, dein sudorem exhibet, cõtinua verò vtroque hoc (nisi cum iudicatione soluitur) caret. Adhæc in ter-

*Tertiana intermittens.*

in tertiana intermittente rigor, & vehemens esse incipit, & citò cessat, primis accessionibus maximus, sequentibus autem magis, ac magis mitescens, contrarium autem quartanæ accidere mox ostendetur. Circuitus etiam accessionum maximè ad constituendum febris genus valet. Pergam itaque, vt cœpi, de tertiana dicere, quæ tuta esse solet, & spacij minimè longi. Vbi ea exquisita est, diebus quatuordecim absoluitur. Esse autem exquisita solet, in iuuene, cuius natura calida & sicca est, quique media fortè æstate sub feruido cælo vigilijs, vel laboribus, vel curis, alijsúe ærumnis exercitus multum fuit. Vbi hæc desunt, ibi notha consit tertiana, quæ longior est, neque æquè vehementes habet ardores, neque sudores æquè copiosos, vt exquisita fundit. In notha etiam nullus est anticipantium, aut cunctantium accessionum certus ordo, rigor item minus quidem vehemens, at diuturnior est, non æquabiliter totum occupans corpus: quęlibet accessio, multò longius horis quatuordecim tenet: ipse morbus, nunquam septimo circuitu, rarò quarto decimo, sæpe longiore spacio soluitur.

*Tertiana notha intermittens.*

Quartana autem febris sic obseruatur: Primis accessionibus, horror quarto quoque die incidit, qualis nasci magno ex frigore solet. Hic horror interposito tẽpore tantisper indies cresci, donec in vehementem rigorem abeat, sub quo corpus intremit atque concutitur, dentes strident, ipsáque ossa quasi tundi, atque obteri profun-

*Quartana.*

profundo pondere videntur. Decedente rigore ferè vomitus sequitur, moxque calor exoritur, frigoris quodã sensu circa intima ossa mistus: pulsus inuadente accessione languidus, rarus, & tardus est, postea validus fit, magnus, frequens, celer, magisque, quàm alijs in febribus, inæqualis. Vrina etsi non rarò in hoc morbo incerta, fallaxque est, primis tamen diebus tenuis, alba, aquosa, posterioribus varia meitur. Calor, sitis, capitis dolor, vigilia, minꝰ quidem quàm in tertiana sollicitant, magis autem quàm in cotidiana. Productior etiam hic quàm in vtraque alia accessio est, eademque copiosis sudoribus finitur, quare exacta etiam succedit febris intermissio. Quartanæ longissimũ quidem malum, at satis tutum est. Interdum à magnis morbis corpus, tum tutatur, tum liberat. Qui enim sic laborant, hi neque in mania, aut melancholia, neque lepra, neque orta propter repletionem distentione neruorum tentantur. Quinetiam eadem hæc si antè fuere vicia, accessu finiri quartanæ consuerunt. Quibusdam etiam placuisse video neminem à quartana extingui, nisi ægri aut curantis culpa posse. Scire tamen licet non quiescere solere hunc morbũ nisi vicio aliquo visceribus illato. Rarò etiam idem sine lienis obstructione, vel dolore, vel duricie visus est. Quare tuta quoque inprimis ea quartana est, quæ integro liene hominẽ tenet. Eadem intra annum (nisi si error aliquis incidit) absoluitur. Sæpius post mensem setũ,

&in-

& interdum post tertium conquiescit. Sæpissimè autem sic fieri obseruatum est, vt quæ Autumno, totaq; hyeme rectè curata quartana remedijs fuit, ea proximo vere soluatur. Idem morbus si vel cum tumido liene est, vel nimiũ inueterascit, hydropi corpus exponit. Fereque æger his casibus oppressus perit. Quartana maximè autumno grassatur, magisque si lienis tumet, vel continuæ, vel incertæ febres fuerunt, non ex toto solutæ, magisque si corpus frigidum, & siccum, & glabrum, si ætas declinans, ipseque homo crassæ materiæ alimentis vsus, mœrore ac sollicitudinibus confectus est. Quæ æstate oritur quartana, breuior est. Longior Autumnalis, præcipuè si in proximo hyems est. Sæpe cruditas ex quartana cotidianam fecit, magno exitij metu. Quorundam etiam obseruatione compertum est, discussum à longa quartana morbum comitialem fuisse. Quartana etiam postquam ex hac aliquis conualuit, facile reuertitur, vtique si quo die febris esse solebat, frigus, vel calor, vel cruditas, vel lassitudo inciderint.

*Cotidiana*

Cotidianæ quoque febris proponenda obseruatio. Tenue frigus extremis in partibus oritur, cuius sensus (vt in cæteris quoque fit intermittentibus) primum ferè à summis digitis manuum ac pedum, itemque à naso incipit. Vomitus si quis incidit, pituitosus est. Inde calor paulatim lenteque nascitur, crescitque, hebes, humidus, fumosus, vapore mistus, idemque vigente

gente iam accessione aliquantum sit mordax, atque acer, semper autem inæqualiter is ipse percipitur: frigoris interdum permistum sensum exhibens. Accedit dormiendi penè inexpugnabilis necessitas, nihilque primis diebus sititur, nihil sudatur, nihil penè de febricitatione intermittitur. Incipiente accessione quibusdam vel anima deficit, vel (quod grauius est) syncope incumbit, itemque pulsus inordinatus est, & magis quàm in alijs febribus inęqualis, itemque tardus, paruus, ac debilis. Is ipse vix magnus fieri, increscente accessione potest, quanquam tandem creber esse incipit, sed minus quàm sub alijs febribus, æquè tamen atque in quartana velox. Ventriculus assiduè dolet, aluus liquida, cruda, pituitosáque est. Vrina initio vel alba tenuis, vel crassa ac turbulenta: post rubra, crassa, turbidaque est, totum corpus hebescit, atque graue redditur: ipsa accessio magna ex parte horis octodecim, pauculo sudore finitur: totus morbus quatuor & sexaginta diebus. Hoc genus febris rarissimè incidit, rectiusque fortè est, cùm cotidie aliquis febre cōflictatur, duplicem hanc tertianam, non cotidianam esse putare. Magis autem cotidiana pituitosis insidiatur hominibus, quieti, cruditati, ac somno deditis: vtique si senex quis, vel puer, vel fœmina est: si tempus hybernum cælumque nubilum est: si sæpe è capite pituita in ventriculum destillat: si denique cùm primùm febris hominē adoritur, tumida præcordia vel

dia, vel inflata intentaque sunt, si principium accessionis in vesperam incidit, si antè, & in ipsa febre facies subliuida, ac subtumida est, stomachus diu imbecillus, cibi fastidium, & frequés ructus fuit. Omnis autem cotidiana ægerrimè remedijs cedit, tædij, ac periculorum plena. Tutior est ea quæ incipiente accessione, pituitę vomitum vltro ciet, & declinante plurimum sudorem fundit, & posthęc ex toto intermittit.

His ita animaduersis implicationes quoque febrium inter se mutuas obseruare non inutile est. Scire itaque licet, rarissimã duplicem cotidianam esse, tertianam autem duplicem frequentem, cui principium ferè simplex præbet. Vna etiam conquiescere manente altera solet: accessiones cotidie, sed non ijsdem horis fiunt, quæque paribus diebus incidũt, inter sese sunt similes, & his dissimiles quæ imparibus. Æquè frequens duplex, atque etiam triplex quartana est, vtraque è simplici nascitur, accessionesque rarò pares habet.

*Febriũ implicationes*

Magna quoque dignum obseruatione id genus compositæ febris est, quam nos Semitertianam, Græci ἡμιτριταῖον appellant. Ea incipiens horrorem mouet, & sudorem declinans, neque posthæc tamen integra esse à febre corpora sinit. Quoniam verò ex tertiana confit intermittente & cotidiana continua, vno die asperior horrorem, sæpeque aliquid etiam rigoris exhibet, itemque bilis vomitum quendam vel deiectionem: adhæc magnum ardorem, madidique

*Semitertiana.*

que vaporis halitum, altero autem die frigus potius quàm horror incidit, ac neque sitis, neque ardor multum infestant. Pulsus cōtractior est, totaque mitior febris. Quinetiam altero die duarum exhibetur febrium species, altero vnius duntaxat. Rara profectò febris semitertiana est, ac graue periculum, vbi occupat, minatur. Est autem ea exquisita, vbi paribus ferè portionibus & intermittentis tertianæ, & cotidianæ continuæ subsunt materiæ. Vbi autem non sunt, ibi pura esse semitertiana non potest, tumque facilius remedijs curari posse malum volunt.

*Communis in febribus animaduersio.*

Sed cùm obseruationes proposuerim singulis generibus febrium proprias: nunc eas quæ omnibus, aut certè quàm plurimis communes sunt, sequar. Fuerint autem hæ quidem istiusmodi, vt vel metu terreant, vel spe miseros consolentur. Ergo febrem satius est distentioni superuenire neruorum, quàm distentionem febri. Corpus quoque pro febris vel spacio, vel acumine parum emacruisse, aut rursus præter rationem, præterque modum extenuatum esse, malum est. Illud enim indicium morbi longioris, hoc imbecillitatis est. Si sub acuta febre caput repente ac vehementer dolet, ipsaque tamquàm reuulsa præcordia sunt, insaniæ ostendūt metum, nisi si sanguis è naribus fertur. Per eandem febrem aures obsurduisse, pestiferum atque furiosum est, nisi id quoque cita aluus, vel certè cruor è naribus fusus soluit, Frigidi sudores in

res in acuta febre, mortis nuncij: in mitiori, longæ inualetudinis ſunt. Magnã quoque febrem ineſſe, dentes teſtantur, lenta ſorde onerati. In febribus ſpiritus offendens, malum, itemque ex ſomno pauor, aut neruorum diſtentio. Mali etiam morbi notæ ſunt, ſopor, vigilia, caligo oculorum, ſingultus, laſſitudo, exudatio, nouusque poſt hanc exortus calor, inquietudo diebus nata iudicialibus, ſimulque ex rigore citra ſudorem iudicationemque refrigeratio, aut rigorem exiguus ſecutus ſudor. Malæ item ſunt ſanguinis ſtillæ puſillæ, & atra bilis per initia febris ſurſum vel deorſum erumpens. Sed & vultum intueri oportet, qui ſi in acuta febre nimium toruus eſt, aut minus, quàm par ſit, pro acumine morbi fœdatus, aut præter rationem bene habitus, tutus non eſt. Malus etiam cenſetur eſſe vomitus ſinceræ vel pituitæ, vel bilis, magiſque ſi viridis humor aut niger prodit. Nocet etiam aluus ex toto ſuppreſſa, & rurſus adeò ſoluta, vt conquieſcere ægrum in cubili non patiatur, maximè ſi eadem hæc perliquida, aut albida, aut pallida, aut ſpumans eſt. Mala etiam iudicatur exigua, tenax, leuis, alba, vel quæ liuida eſt, aut billioſa, aut cruenta, aut pinguis, aut inſueti fætoris. Eiuſdem notæ aluus eſt varia, quæ ſtrigmentum, cruorem, bilemq; viridem fundit. Aut quæ poſt longam ægritudinem ſincera eſt. Lumbricos quoque per febres deijci, tutum non eſt, præcipuè ante morbi declinationem. Sed ſub acutis febribus vi-

*Periculoſæ febris notæ*

uos eos excludi haud iuxtà periculoſum eſt,po tiſſimum ad meliorem iam valetudinem inclinante homine, at vitæ caſſos exiſſe, prorſus inutile eſt,idque declinante morbo. Per principia tamẽ febrium mortuos eos eſſe præſtat: viui enim peſtilentiæ inijciunt ſuſpicionem. Mala quoque in febribus potiſsimum acutis vrina diluta, atque alba eſt, vt quæ periculum inſanię preſagit. Æquè inutilis eſt ea,in qua quod ſubſidet,ſubrubrum,aut liuidum eſt: aut tenuibus filamentis furfuribusúe quid ſimile repræſentat. Non bonum quoque ſignum eſt, poſt appetentiam, poſtúe longas febres, cibum faſtidiri cœpiſſe, aut multos ſudores eſſe, maximeque frigidos, aut eos ferri non toto corpore æquales,ſed circa caput tantum,& circa ceruices. Adhæc ſudoribus febrem non finiri,aut poſt hos horrorem incidiſſe. Auriginem denique febre exceptam eſſe,vtique ſi dura præcordia ſunt. Æquè horrendum eſt febricitantem multum atque crebrò ſpirare, itemque ſexto die cœpiſſe inhorreſcere, difficulter ferre morbum, prærerque rationem ſine vaſorum inanitione imbecillum eſſe, immorãteque febre inſudare, aut modò frigidũm, modò calidũ eſſe, varijsque ſæpe coloribus affici. Tum etiam quòd aliqua parte corporis abſceſſit,id non matureſcere, ſanitatemque non conſequi, aut ipſum inter hæc ægrum paſſis manibus,pedibuſque ſupinum cubare, ſomnum totis noctibus non videre, quantumuis interdiu is accedat, peius-

peiusque est, neque per noctem, neque de die requietem esse vllam potuisse, sed continuam vrgere implacabilemque vigiliam, aut contrà iugi ægrum somno sopiri. Atque hæc quidem sunt quæ terrere metu periculosæ febris possunt. At longam fore hanc existimandum est, vbi tumida præcordia sunt, præsertim, si dura quoque hæc & dolentia, & inflammata, & intenta sunt. Talia enim non modò longum vicium, sed periculo quoque esse opportunum, denunciant. Febris etiam inueterascit, vbi tubercula, aut labores incumbunt in articulos. Vbi dolor inguina & glandulas exercet. Vbi frigidus sudor in febre non acuta circum caput tantum oritur, & circum ceruices. Vel vbi aliquis sudor alius febrem neque leuat, neque finit. Vbi exortus abscessus non sanescit. Vbi vrina aliàs alia meitur. Vbi corpus variè, modò calore, modò frigore, modò hoc colore, modò alio afficitur. Vbi idem pro morbi spacio, parũ emacrescit. Vbi multo tempore posteriores accessiones eadem qua priores hora incipiunt, æqueque sunt, & vehementes, & durabiles. Ac his quidem notis cognoscere longas febres licet, quæ si iam diutius securæ trahunt, neque vitam adimunt, scire licet expectari abscessum oportere, eumq; in articulorum aliquem, præcipuè inferiorum, cum tumore, atque dolore decubiturum. Id tamen iunioribus tantum accidere consueuit, & per febres non intermittentes quæ iam vigesimum diem superauerũt.

*Longæ febris notæ.*

*Abscessus præsagia.*

Porrò ſenioribus autem & febre occupatis intermittente, & incerta, non quidem abſceſſus, ſed ferè incidere quartana ſolet: vtique ſi in proximo quoque Autumnus eſt. Vt enim ijs qui infra trigeſimum ſunt annum, potius abſceſſus fiunt, ita quartana eos magis excipit, qui eum gradum ætatis ſuperauerunt. Noſſéque oportet abſceſſum magis hyeme conſueſſe fieri, longiusque durare, & minus reuerti. Hactenus ea ſigna poſuimus quibus malæ febris pericula, vel longæ tædia ſignificantur. Itaq; proximum eſt eas modò notas ſequi, quibus ſalus promitti ægro poteſt. Ergo hanc expectare quã dico ſalutem, non ſine cauſſa licet, ſi aurigo vel ſeptima febris die, vel nona, vel vndecima, vel decimaquarta mollibus præcordijs oritur: ſi æger morbum facilè ſuſtinet, nulloque conflictatur incommodo: ſi mente conſtat: ſi neque ſomno, neque vigilia nimium vrgetur, noctu dormiens, & vigil interdiu: ſi poſt ſomnum firmior eſt: ſi non difficulter ſpirat, quod certè ſignum omnibus in febribus quæ intra diem finiuntur quadrageſimum, principem inter bona locum habet. Si denique conſtat appetentia, vel ab initio ſeruata, vel etiam poſt cibi orta faſtidium. Si præcordia ſine vllo ſenſu doloris æqualiter mollia, parte dextra, ſiniſtraque ſunt. Iam etiam vbi vomitus incidit: ſi miſtus is ex bile, & pituita fuit: ſi id quod in vrina, vel ſubſidet, vel in medio ſuſpenditur, vel ſuperius innatat, album, leue & ęquale eſt: præſtabiliusque

*Salutis in febribus præſagia.*

que fuerit nubeculas ad imum matulæ consistere. Si insuper deiectio alui mollis est, & probè figurata, & ruffa, neque supra modum fœtens, eiusq; moles modo assumpti cibi respondet, & eruptio eodem penè fit tépore quo per secundam valetudinem: Si totum corpus æqualiter molle & calidum est, æqualiterque insudat. Si sudore febris conquiescit: si æger facilè conuertitur: si decubitus ei naturalis est: si ea quæ corpore efferuntur, sine multa molestia, & post concoctionem efferuntur: Si post eandem concoctionem, labra, nares, aut linguæ extremum leuiter finduntur, pustulisque minutis exulcerantur: si denique concoctio citò fieri incipit cum pulsu constanter bono.

Tempora etiam febrium sic ex modo accessionum distinguuntur. Quum plures accessiones æquè vehementes, & æquè sunt diuturnæ eademque hora repetunt, scire licet principiũ febris nondum transisse. Quod si sequens accessio tépora solita prioris anteuertit, eademque magis, & diutius affligit, iam tum esse febris incrementum cœpit. Status autem ferè esse solet, cùm accessio vehementissima est, neque anteuertit tempora prioris, neque pòst sequitur: verùm omnia ex toto penè sunt æqualia, quæ ad duos circuitus pertinent. At verò quoties hîc cunctari accessionem dico, aut etiam anteuertere, magis id ita intelligo fieri, quàm exigat circuitus febrilis proportio. Qui enim sic non fiunt motus, ferè naturam febris

*Principiũ febris.*

ſequuntur non tempora definiunt. Id quod haud rarò contingere ſolet tertianæ febri, & cotidianæ, & quartanæ, quæ ſemper donec ex toto ſoluerentur, anticipauerint. Cæterùm, ſi cun-

*Declinatio*

ctatur acceſsio, breuiorque ac mitior ſuperiore eſt, cõſtat vtique tum febrem cœpiſſe declinare. Pro materiæ quoque ratione vnde febris fit, tempora eius captantur, itemque ex ijs caſibus quæ præter naturam incidere per febrem ſolent, συμπτώματα Græci vocant. Siquidem principium febris cruditas materiæ facit: incrementum, fieri cœpta concoctio: ſtatum, eadem abſoluta: declinationem, concoctæ materiæ vacuatio, vel tranſlatio. Caſus etiam quos modò dixi, omnes per principia febrium atque declinationes mitiores per incrementa, perque ſtatus atrociores ſunt. Illud etiam his addi quæ hactenus comprehenſa ſunt, aliquo modo poſſe videatur. Quæ febris die non iudiciali ſine bonis ſignis ſubitò finita eſt, ea ferè reuertitur, multoque magis, ſi commiſſus aliquis in victu error eſt. Sed ne hoc quidem etiam præteribo, mitiſsimas febres, notisq; fretas ſecuriſsimis, quarta die vel antè ſolere conquieſcere: prauiſſimas autem & caſibus terrentes horrendiſsimis, eodem ſpacio temporis, vel antè occidere.

His ita animaduerſis, proximum eſt febris peſtilentialis obſeruationes proponere.

*Febris peſtilentialis*

Vbi autem ea nondum quidem eſt, verùm vt ne incumbat, metuitur, talia contingunt. Ver atque æſtas calida, humidaque, auſtros ſine ventis ex-

tis exhibent, cælum frequenter eodem etiam die mutatur, fitque modò calidum id, modò frigidum, modò nubilum, modò serenum: sæpius tamen nubilum, pluuioque proximum, at nihil pluens tamen. Accedit multa insectorum animalium copia, multusque quadrupedum interitus. Insueti etiam ignes per noctem in aëre cernuntur, ortique subinde cometæ calamitosam hanc portendunt luem. Vbi raptus aliquis iam morbo est, hæc incidunt. Bubones sine caussa manifesta, vel ponè aures, vel sub alis, sed frequentius in inguinibus, aut certè carbũculi varijs corporis locis, purpureaúe exanthemata subitò exoriuntur. Inter hæc febris inuadit continua, atque acuta, sub qua extimum corpus vix incalescit, & sensu interdum frigoris afficitur, interiora autem graui incendio vruntur, ipse homo cum animo mœsto ac pleno malæ spei lassus, segnisque fit, & ineluctabili dormiendi vrgetur necessitate. Eius ferox vultus, & qualis temulétorum esse solet incertus, atque turbidus est, spiritus malè olet, ac difficulter trahitur, deijcitur cibi cupiditas, os amarescit, ingens oritur sitis: Fitque frequens & nausea, & vomitus, quo optimi etiam alimenti speratus fructus corrumpitur: Pulsus exiguus, languidus, celer, frequens, & inæqualis est: Aluus fœtida atque graue olens: Vrina aliàs sicut iumentorum turbida, cruda, crassa, fœtidaque est, alias qualis in homine sano sine vicij nota meitur. Siquidē vbi simplex hæc febris è sublimi

limi mundo mortalibus immiſſa eſt,neque putridæ implicatur,ferè obſcuris innititur ſignis, ſic vt neque vehemens vel incendium,vel ſitis, vel inappetentia afficiat, ſed & vrina concocta, omnibusq́ue abſoluta numeris ſit.Etenim homo ad ſpeciem non admodum ęger crebra animi defectione,vomituq́ue labefactatur,ac tandem,ſubita raptus ſyncope, inopinanter extinguitur. Porro omnis peſtilens febris, vt per ſe ſemper tota pernicioſa eſt: ſic tum demum, & celerem,& certam mortem affert,cum oppreſſo intus corde,nihil foris, vel bubonis,vel carbunculi ſummo corpore effloreſcit: aut ſi quid effloreſcit, inde tamen neque morbus, neque æger leuatur. Quinetiam æquè mortiferum eſt ſemel natum bubonem, vel carbunculum rurſus intrò delatum, repente delituiſſe, itemq́ue fœtente ſpiritu,ac frigeſcentibus extremis creberrimum vomitum,atque ipſam ſyncopen incidiſſe. Illud quoque nouiſſe non inutile eſt,ſatis incerta ſub hoc morbo ſalutis eſſe præſagia, adeò vt propter bonas notas plenum ſpei atque promiſſi medicum mors ſæpe inopinata decipiat.

*Iudicatio febrium.*

Quoniam acutis magnisq́ue morbis plerisque omnibus febris iungitur putrida, adeoq́ue iudicatio accidit ea quam κρίσιν Græci dicunt, (longi enim morbi itemq́ue alij febris expertes, & parui paulatim ſine iudicatione ſoluuntur) non abs re facturus videor, ſi febribus obſeruationes quoque iudicationum addidero.

Vt cæli

Vt cæli variæ tempestates, sic etiam morborum iudicationes signis quibusdam (κρίσιμα Græci dicunt) præmonstrantur. Ea quidem hæc sunt, Delirium, sopor, vertigo, obliuio sensuum, insitatus error, dolorque capitis, ceruicis, stomachi, præcordiorum, aliarum'ue partium insignis, adhæc aurium susurrus, falsi oculis obiecti splendores, inuitæ lachrymæ, frequens nausea, æstus, sitisque solito vehementior, pulsus repente ordinis redditus expers, & inæqualis, vrinæ suppressio, alui insueta murmura. Inter has turbas ipse æger totus angitur, & in omnẽ partem corporis sese variè iactat, idemque vociferatur, exilit è cubili, omnia furioso similis. Id temporis accessio febris vehemẽtissima est, ferè horæ spacio priorem anteuertens, incidítque magnus & insolens quidam ipsa cum accessione rigor, hinc subito (si quidem bona futura iudicatio est) profusus erumpit sudor, aut sanguis vbertim è naribus fertur, aut vomitus multi humoris incidit, aut aluus multum soluitur, post quæ febris incipit tota conquiescere. Horum autem signorũ aliqua præbetur significatio superiore nocte, quum postridie febris iudicatione soluetur, idemque de die fit, si proxima nox finem morbo aliquem imponet. Inquietam enim esse noctem oportere, quæ eum antecedit diem, quo die futura accessio, omnisque absoluenda iudicatio est, vetustissimus autor Hippocrates proposuit. Illud quoque nouisse licet nocturna signa diurnis esse atrocio-

*Signa iudicationis.*

ra, item-

ra,itemque ipſorum adeò ſignorum alia eſſe iu dicationum duntaxat, alia harum, & ſigna, & cauſſas putari. Sub his ſudationes,vomitus,deiectiones alui, mictiones, & ſanguinis profluuia ſunt: ſub illis deliria,vigiliæ,ſopores,lachrymæ & huiuſmodi. Vtrisque ſignis ita comparatum eſt, vt poſt notas concoctionis ſalutem promittant, ſubſtante cruditate perniciem minentur. Quare bona ea eſſe non niſi vigente morbo,aut paulò antè poſſunt. Scilicet eo tempore humoribus maturitas acceſſit. Itaque non ſine cauſſa Hippocrati placuiſſe video, iudicationum celeritatem concoctionibus ſignificari. Eadem ſigna incipiente morbo, penitus exitioſa ſunt, increſcente autem eoque maligno morbo, mortem quoque minantur, at ſub leuioris morbi incremento, imperfectam fore iu dicationem oſtendunt. Natura enim corporis, vbi ex morbo quis penitus conualeſcet, iudicationem omnem tantiſper linquit, differtq;, donec abſoluta materiæ ſit concoctio. At ſi morbo fractus homo ſuccumbet, ſemper multò an tè tentare natura iudicationem conatur, eiuſq; exhibet non obſcura indicia. Adeò apparet ſem per bonas notas concoctionis eſſe, certæq; nun cias ſalutis. Verùm iudicationis ſigna parum fir mi habere, diuerſaque (prout cruda, concoctaúe morbi materia eſt) ab ijs & ſignificari, & effici. Porrò obſeruare operæprecium eſt, quo demum genere vacuationis, quaúe via futura febris iudicatio ſit, vt hac quoque parte inſtru-

ctum, probatumque sit medici iudicium. Ergo si febris acuta est, propterque celerem concoctionem, primis iudicatio fiet circuitibus, scilicet excretionem potius aliquam quàm expectari abscessum oportere. Primùm itaque vbi futura aliqua vacuatio est, incidere fluxus sanguinis è naribus solet, si præcordia, vel dextra, vel læua sine dolore intenduntur, simulque spiritus fit difficilis, & caput pulsante, atque distendente affectum dolore exardescit, & facies tota, potissimum oculi, nares, ac malæ rubescunt: si hebes fit visus, vel obiectis quasi splendoribus eluditur: si collum dolet, & tinniunt vel obsurdescunt aures: si illachrymant repente oculi, & rubescunt: si venæ in temporibus vehementer agitantur: si nares velut extenuantur, & pruriunt: magisque, si dolor iuxta faciem atque tempora, tum quoque grauis versatur: adhæc, si pulsus præterquam quod vt in omnibus vacuationibus altus & vehemens, ita hic etiam vndosus est. Frequens hæc vacuatio febribus est ardentibus, & ei insaniæ, quam græcè φρενῖτιν dicunt, itemque acutis, cõtinuisque, vel sine febre etiã capitis doloribus, præcipuè si frontem hi atque tempora occupauerunt, adhæc omnibus quæ sub præcordijs fiũt, calidis et acutis inflammationibus, maximeq; iocinoris, & lienis. Cuius rei certior fuerit euentus, si æstas est, ipseque ætate florens homo nondum quintum & trigesimum annum superauit. Vt verò acutis maximè febribus, atque

*Signa è naribus fluxuri sub iudicatione sanguinis.*

ei quam

ei quam proximè dixi insaniæ, sanguinis è nare profusio familiaris est: sic minimè aut lethargo, aut pulmonis inflammationi, quã περιπνευμονίαν Græci vocant. Inter hos morbos anceps, mediaque est lateris inflammatio, πλευρῖτις græcè dicta, minus quidem quàm priores profusioni sanguinis opportuna, magis autem quàm posteriores.

*Signa vomitionis.*

Cæterùm expectari vomitus debet, si toto capite graui, ac vertiginoso, oculisque caligantibus, afficitur doloris morsu stomachus, & crebrò nauseat, idque cum ore ferè amarascente, & multæ, tenuisque saliuę sputo, & labri inferioris tremore. Tum quoque hypochondria anterius, veluti suspensa tenduntur, spiritumque premunt, ipse pulsus contractus, atque durus est. Certior autem vomitus erit si febris tertiana subest, homoque quintum & trigesimũ ætatis annum excessit, si æstas est, si rigor incidit, simulque loca inferiora præcordijs refrigescunt. Iam verò aluus profluet, si humor ad interiora corporis mouetur, neque tamen vomitus aliquis sequitur, aut plenior vrina fertur, magisque si aluus tum & biliosior, & fusior est, quàm antè iudicationem fuit: si denique æger rarò cruorem per secundam valetudinem è naribus fudit, raroque insudauit, sæpè aluo cita fuit, & potare frigidam aquam con sueuit. Vbi iam autem in propinquo deiectio est, venter murmure quodam fluctuat, rugitq; & pungitur: mox grauitas, vel dolor intus oritur,

tur, primùm circũ lumbos, hinc ad imam partem ventris delapsus. Hoc ipsum non malè obseruasse Hippocratem constat, qui per febres in dolore præcordiorum submurmurante, si lumborum dolor superuenit, aluos vt plurimum humectari solitas esse scripsit. Cæterùm sudores erumpant aluo & vrina sub firmis viribus compressa: maximè si tum etiam nulla vomitus nota antecessit, quæ si est, tum eo ipso vomitu, tum sudationibus iudicatio perficitur. At etiã certior fuerit sudor, si cum superioribus signis increscens accessio (vt in febri ardente, similibusque grauibus morbis incidit) delirium intulit, simulque summa corporis magis incalescunt, atque rubent, vaporemque quendam emittunt calidum, qui antè non fuit. Tum pulsus simul vndosus, & insigniter mollis fit, vrinaque crassior, & penitus biliosa. Firmior quoque sudoris prædictio fuerit, si æger sub iudicationem balneis sese prolui sub insomnio putat, id quod mihi quoque per acutam febrem sudaturo contigisse memini. Sudores omnibus febribus familiares sunt, maximeque acutis perurentibus. Insania etiam, quam græcè φρενῖτιν appellari dixi, sudores, si boni sunt, expectit. Bonos esse sciendum est, qui ex capite vberes calidique feruntur, reliquo simul insudante corpore. Non inutiles quoque sudores esse (si boni sunt) perhibentur omni acutæ inflammationi quæ sub præcordijs consistit. Porrò vtrum fusis, vel hæmorrhoidibus, vel fœminarum

*Sudoris notæ.*

rum

rum mensibus iudicatio futura sit, ex vtriusque affectionis proprijs signis innotescet.

*Abcessus præsagia.* At verò abscessu quoq; nato, solui febris potest, vbi is generabitur, hæc ferè incidunt. Morbus diu trahens, paulatim nō soluitur, sed permanet eodem febris & doloris tenore: ita tamen vt alia salutaria signa assint, nihilque de ægri vita dubitetur. His accedit, quòd nulla euidens facta vacuatio sit, quòd cunctentur concoctiones, quòd subitus dolor, & lassitudo, & debilitas, & sudatio alicuius fuerit particulæ vilioris, quòd ipse morbus non lethalis, tardè moueatur, vigesimumque iam egressus diem sit, quodque pulsus sit bonus, & virium robur non infirmum. Inter hæc autem certior etiam futurus abscessus est, si cruda diu vrina atque tenuis fertur. Sub his autem casibus abscessus metū detrahit vrina multa, crassa, alba, in qua quod residet, perquàm multū est. Scilicet tum malum paulatim concoctione soluitur, tādemque sine vacuatione alia euidente, siue abscessu conquiescit.

*Παρῶτις.* Qui iuxta aurem abscessus inhærescit (Græci παρώτιδα vocant) his notis futurus esse cognoscitur. Spiritus repentè, nec tamen diu difficilis est, hinc protinus capitis sequitur grauitas, atque dolor, altusque sopor, & surditas. Est hic casus febribus acutis, atque non valde longis frequens, soletque interdum, & lethargum, & insaniæ genus, quod φρενῖτιν dicunt, similiaq; capitis vicia iudicatione finire. Quum

verò

verò morbus multa occupatur vetustate, & certis de caussis expectatur abscessus, notæq; desunt parotidis, quæ tum profectò penè nunquam incidit: sed & in partibus corporis inferioribus dolor aliquis, vel grauitas, vel tonsio, vel ardor est: scire licet abscessum his locis oriturum ad articulum esse. Illud quoque hîc repetere, quod superioribus locis dixi, operępretium est; protinus de abscessu haberi opinionem oportere, vbi vicesimum diem febris exegit: tum hunc magis hyeme fieri, tardiusque cessare, & minus reuerti consuesse: adhæc frequentiorem iunioribus esse nondum annos triginta natis, senioribus autem minus sub febre quantumuis longiore accidere, sed his quartanam potius sub huiusmodi casu imminere, vtique si quę vrget febris, non continua, sed vago, incertoque intermittens circuitu, diu ad Autumni vsque tempus traxit. Hoc etiam rectè notatur, febrem etsi diuturnam, quæ tamen ab rigore incipit, & sudore soluitur, qualis tertiana, aut quartana est, raro in abscessum desinere. Purgatur em singulis accessionibus morbi materia. Huc adde abscessum omnem parte corporis inferiore tutiorem esse, qui lentam, longamque febrem sequitur, quam is qui in superiore corpore ponè aures emergit. Talis enim ferè proprius morbis acutioribus est. Iam verò si orto abscessu, aliqua febris manet, isque foras non resoluitur, scire licet, hunc non ante vigesimum diem, sed totum intra eum ipsum, &

*Abscessus in inferioribus locis.*

sexagesimum suppuratum iri. Quod si illud quoque incidit, vt priusquam suppuret abscessus, immorãte etiam solita febre subsederit, periculum facit primum furoris, deinde interitus, vtique si is pone aures fuit. Tutissimum autem existimare abscessum oportet, qui inferiorem partem corporis occupans, quàm longissimè à morbo, et à vitę absistit penetralibus, & qui amplo inclusus loco, materiam morbi omnem continet, quique maximè foras emergens, non ægrè erumpit. Talis enim minimè reuerti priorem morbum sinit. Bonus quoque est acutus & fastigiatus, & æqualiter maturescens, deorsum vergens, non obdurus, non bifidus. Pessimus is est qui interius tendit, sic vt hinc nullus exteriori cuti accedat color. Iam si foris quoque prominet abscessus, scire licet pessimum esse qui maximus quiq; planissimus est. Aliquid etiam affectus animi facere ad iudicationis modum solet. Metus enim procliuem alui deiectionem, aut vomitum, aut vrinam reddit. Lætitia contra, magis sudores fundit. Illud quoq; obseruatione dignum videatur, sępe iudicationem pluribus vacuationibus, non semper vnica perfici consuesse, vt si ea fortè per febrem fieri ardentem, sanguine è naribus fuso, cœperit, quam mox effusi sudores complent, absoluuntque.

*Abscessus optimus.*

Porrò iudicationem perfectam esse decet, & fidam, & certam, & securam, & euidentẽ, itemque prius indice die nunciatam, bonam denique

*Optima iudicatio.*

que & salutarem. Hanc profectò concoctiones comitātur, potens dies iudicialis, & quod morbo conuenit, excretionis non obscuræ genus. Proximè autem antecedit pulsuum inæqualis motio: in qua plures ictus sunt magni, quàm parui: plures celeres, quàm tardi: plures moderati, quàm crebri: plures vehementes quàm languidi, cum rythmis paribus moderatis, vel celeribus. Sequitur autem melior vultus, expeditiorque spiratio, & maior in conuertendo leuandoque corpore vis, & pulsuum ad iustam mediocritatem, æqualitatem, ordinemque reditio. Bonam quoque sperare iudicationem facit genus morbi, quod sæpius, faciliusque per eam ipsam finitur, qualis febris est ardens, qualis tertiana, & huiusmodi.

*Vtrum futura sit iudicatio, nec'ne.*

An verò per febres futura omninò iudicatio sit, nec ne, sic habetur. Si magnus est morbus, multumque semper, & anticipantibus, & increscentibus accessionibus mouetur, si inter hæc viribus natura valet, & cōcoquitur promptè morbi materia: si denique ætas, & natura hominis, & ipsum tempus anni, & morbi genus futuris iudicationibus consentiunt: scire licet ingentem morbi mutationem fore, idque eò citius, quò hæc ista fuerint potentiora. At si sub infirmo corpore magnus est morbus atque prauus, huiusque diu persistit cruda materia: reliquum est oppressa natura mortem sine iudicatione sequi oportere. Ferè autem sic incidit, vt vbi notæ iudicationis assunt, ibi iudica-

tionem seu bonam, seu malam fieri necesse sit. Has notas dico, non eas quidem omnes, quæ morbo succedunt, sed quæ incipiente iudicatione, vel paulò antè apparent. Quòd si hoc etiam fit, vt cùm signa iudicationis existunt, ipsa tamen non protinus sequatur iudicatio: scite licet, vel hanc post instare difficillimam, vel hominem interiturum. Magna verò ex parte futuræ iudicationis bonę certiora presagia sunt, malę non perinde firma, vtraque in acutis morbis semper dubia. Quinetiam signis bonis, vbi morbus viget, tutò licet fidere: malis non item, nisi corpus viribus careat. Nemo profectò morbum acutum sine iudicatione euasit, multi repente sine iudicatione perierunt. Vtque iudicatio salutaris, nō nisi iuxta vigore morbi est: ita mors incidere, & incipiente, & increscente, & consistente morbo potest. Declinatio autem mali cuiusque, nulli vnquam exitium, aut iudicationem attulit, quoniam qui morbus semel vigorem superauit suum, is sine iudicatione permanet, sensimque (nisi quis incidit error) soluitur. Moritur autem aliquis interdum incipiente febris accessione, vt per mortiferas internarum partium inflammationes, perque febres è crassa natas pituita, oppresso intus, præfocatoque naturæ calido, tumque refrigeratus æger non recalescit, pulsus vermiculans sit, totusue deficit, ipseque æger profundo oppressus somno, exanimatur. Interdum etiam increscente, (quod rarò fit) accessione, interitus accidit, fre-

*In quæ tēpora, iudicatio, itēq; ipsa incidat mors.*

quentissimè eadem consistente: scilicet magno morbo naturam superante; delirat autem id temporis æger, animo ac manibus violētus, exilitque cum impetu, & maximo æstu extorretur: hisque magnis victus malis, accedente tandem animi defectione atque syncope extinguitur. Rarò aliquis declinante febris accessione moritur, quod tamen vbi incidit, anima deficit, toto naturæ calore cum febrili vnà expirante: ipse æger pauco, ac tenaci exorto sudore surgens, vel etiam quiescens, protinus emoritur. Illud vbique perpetuum est, eo tempore accessionis, ægrum mori consuesse, quod omnium est difficillimum.

Videar modò omnem iudicationum absoluisse obseruationem, nisi dierum superesset explicanda animaduersio, quibus vis obtigit febres iudicatione finiendi. Vnde ipsi etiam ab Hippocrate (quorum is author est) κρίσιμοι nominantur. Sunt autem hi qui sequūtur, tertius, & quintus, & septimus, & nonus, & vndecimus, & quartusdecimus, & septimus decimus, & vicesimus. Explent hunc numerum vicenarium tres septimanæ: sic vt dies octauus secundæ septimanæ principium, quartusdecimus autem terminus secundæ, exordiumq; tertiæ (sic iudicante Hippocrate) habeatur. Iam quoque hi septenarij dies per quaterniones digeruntur: estque quartus dies primi quaternionis nouissimus, & secundi primus. Tertius autem quaternio à septimo orsus die, clauditur vndecimo,

*Dierum iudicialium ratio.*

cimo, quartus hinc incipiens quaternio quarto decimo finitur die, hic ipse dies initiũ quinti quaternionis est, & decimus septimus finis, ab hoc sextus quaternio incipit, & vicesimo terminatur: adeò apparet hunc ipsum vicesimum, & sexti quaternarij, & tertij septenarij nouissimum esse. Porro eadem proportio dierum est iudicialium in secundo vicenario: hoc est, à vicesimo die ad quadragesimum, quæ in primo fuit. Post exactum autem quadragesimũ diem, vt non sunt amplius morbi acuti, ita nec amplius etiam imparibus diebus, siue quaternarijs, siue septenarijs, sed omnino paribus iudicatio perficitur, singulos dico vicenarios, sexagesimum, scilicet, octuagesimum, centesimum, & sic deinceps. Illud quoque nouisse oportet, non eandem diebus iudicialibus vim esse omnibus. Etenim septenarij omnium sunt efficacissimi, post hos quaternarij, qui singulis septenarijs sui sunt: inde illi, qui in medio sunt vtrorumque, Medici intercurrentes vocant. Ex iudicialibus autem boni hi sunt. Septimus, decimus quartus, nonus, vndecimus, vigesimus, septimusdecimus, quintus, quartus, tertius. Mali autem, & parum tuti, minimeque iudiciales sunt, sextus, octauus, decimus, duodecimus, sextusdecimus, vndeuigesimus. Tertiumdecimũ quidam ancipitem esse, mediumque inter bonos & malos volunt. Iam verò, etsi non æquè potenter, omnes tamen iudicare acutum morbum impares dies possunt, qui primo continentur

tur vicenario, quoniam eo ſpacio morbus vehementius mouetur: pòſt autem is ipſe magis remittitur, miteſcitque. Ex quo incidit, vt in ſecundo vicenario vix vlli dies præter ſeptenarios, puta vigeſimum ſeptimum, & trigeſimum quartum, & quadrageſimum, iudicare aliquid poſſint. Porrò iudicialium dierum, alij aliorũ ſunt indices, quos ideo contemplatorios Hippocrates vocat, quoniam hi quid proximis iudicialibus futurum ſit, certis antè notis oſtendunt, prænunciantque. Itaque indicem ſeptimi quartum eſſe, is autor obſeruauit: itemque decimi quarti vndecimum, & viceſimi ſeptumdecimum. Ergo ſi primo die ſine vlla periculi ſuſpicione protinus acuta febris eſt, & vrinę euidens acceſſit concoctionis nota, extendi iudicatio non ſupra quartum diem poteſt. Vt contrà, ſi multa primo ſtatim die concurrunt exitij ſigna veriſimilia, æger vtique infra quartum ſuccumbit. Rectè enim Hippocrates iudicauit, ijs qui breui perituri ſunt, maxima quæque ab initio accidere oportere. Iam etiam ſi ſeptimo die iudicatio futura eſt, rubram vrina nubeculam quarto exhibet, cæteraque pro ratione ſigna ſequuntur bona, niſi tamen errore aliquo, vel medici, vel ægrotantis, iudicatio cunctetur, cadatque in nonum, vel in vndecimum. Propter errorem enim, in ijs quidem morbis, quibus periculum deeſt, iudicatio tardatur: in lethalibus, conſtitutum anticipat diem. Adhæc, ſi nihil etiam iudicatum die vndecimo eſt: fieri

iudicatio ante vigesimum non potest: sin moderatiora, ad septimum vsque contingunt, potest. Qui verò morbi ad decimum vsque quartum omnino cruditatem habent, & lentè admodum mouentur, non ante quadragesimum iudicatione finiuntur. Quemadmodum enim dies iudiciales potentiores primi semper posterioribus sunt, ita & indices. Illud quoque notare non inutile est, ad quartum vsque decimũ magnos esse morborum impetus, minores his à decimo quarto ad vicesimum: morbos autem qui ab hoc die ad quadragesimum immorantur, paulatim vim omnẽ remittere, vt qui quadragesimum superauerunt, prorsus languescere, longaque potius concoctione, vel abscessu, quàm solui iudicatione posse. Postremò Hippocrates post diem centesimum, alios quidem morbos conquiescere dixit septem mensibus, alios totidem annis, alios, vt verisimile est, binis annorum hebdomadis & ternis.

*Febris hectica.* Proximum est, post febres quæ humorum vicio fiunt, earum quoque proponere obseruationem, quas ἑκτικὰς Græci dicunt. His præsiccus, squalidus, & perennis calor est, sineque dolore constanter æqualis: sic vt ne in febri quidem esse se, æger existimet. Tametsi increscere aliquo modo calor hora vna, aut altera post sumptum cibum solet, quo concocto, ad pristinam æqualitatem febris redit: vt primum iniecta corpori manus est, calor occurrit obscurus: sed tandem sub longiore mora acris fit, at-

que mordax. Pulſus debilis, paruus, ac frequens: ſed ſumptis epulis, altior atque maior eſt. Ferè etiam arterijs plus caloris (ſi has tangas) quàm proximis locis ſubeſt. Cutis vehementer arida, corpus ipſum imbecille, & languidum eſt. Atque hic quidem primus eſſe gradus hecticæ febris cenſetur, quæ curationem non difficillimam habet: verùm haud ita facilè cognoſcitur. Secundus eſſe gradus poteſt, vbi ſiccitas maior corpori dominatur, ſic vt vehementer id liqueſcere, conſumique incipiat. Tum vrina pinguitudinem habet, telis araneorum perſimilem: Pulſus durus tenuiſque eſt, debilior tamen atque minor, quàm primo febris gradu: Cutis quoque corporis magis dura, aridaque eſt. At verò vltimi gradus hæ notæ ſunt: Cauantur oculi, &, quæ iuxta ſunt oſſa, prominent. Iidem oculi arida ſorde onerantur: palpebræ ægrè mouentur, crebroque, ac ſi homo dormiret, ſine ſomno tamen conniuent: cutis in fronte ſicca, duraque eſt: tempora collapſa ſunt: ipſe vultus lividi coloris gratiam amiſit: capilli celeri incremento inaugeſcunt: hypochondria ſurſum videntur ad thoracem conuulſa: venterque totus contractus, & inanis, ſic vt, eo denudato, neq; inteſtinum ſupereſſe vllum, neque viſcus exiſtimetur. Pulſus maximè durus eſt, itemque debilis, & frequens: Vrina velut oleum ſuprà pinguis: Ipſum corpus adeò contabuit, vt oſſium vbique extrema, maximè autem in ſcapulis, promineant, ac veluti grandeſcant

cant: Cutis instar corij dura est, non mollis atque rugosa, qualis eorum esse solet, qui alijs de caussis extenuantur. Ferè etiam pediculorum per hunc morbum molesta copia est. Huius ordinis hecticam vt facillimè quidem noscere, ita verò nunquam sanare est. Ea enim planè est marcida (μαρασμώδης græcè appellata) certamque perniciem afflictis affert. Raro autem simplex esse hæc, sic vt alteri febri non misceatur, solet. Sæpè ab acuta febre incipit incendio humorem corporis insitum depascēte: fitque tum id genus febris, quam colliquantem dixerunt. Repentè autem satis ea & nascitur, & occidit, id quidem breui efficiens, quod simplex sensim, longoque spacio. Lentè enim hæc ipsa mouetur, peruenitque lentè ad summum. Itaque ægrè quoque per initia, antè quàm huc ventum sit squaloris, cognosci solet. Ferè autem quibus hectica infesta est, calida, siccaque natura obtigit: multique vel mœrores, vel labores, vel inedia, vel sitis antè fuerunt. His enim ferè caussis leuioribus, febris ephemera: vehementissimis, hectica mouetur.

Proximum hinc malum est τῆς ἀτροφίας, sub quo, quia homo sumpto alimento non alitur, summa oritur macies, sensim, ac sine euidentibus caussis corpore exarescente. Id vicium inprimis graue est, & quia vires vehementer atterit, tandem tollere etiam hominem, nisi curatione occurritur, potest. Ferè autem hecticæ iungitur febri, & cordis affectibus, & pulmonis ex-

ἡ τοῦ σώματος ἀτροφία.

nis ex-

nis exulcerationi, itemque grauibus, iisque calidis ventriculi, lienis, aut iocinoris vicijs. Facilè tum ex hoc ipso morbo, tum ex hectica, in corporis transitur marcorem, quem græcè μαρασμὸν appellant, quod vbi incidit, nulla cu rationis reliqua via est.

*Malus corporis habitus.*

Vt verò in hoc isto maciei vicio, prorsus non alitur corpus: ita in alio, quod Græci καχεξίαν, nos prauum habitum dicimus, malè alitur. Idem corpus subtumidum, laxum, molle, graue, segneque est, & viuidi coloris gratia caret, virore quodam albicans: ipsum adeò impotens est, vt crura etiam interdum eundo vacillent. Incipiente morbo viciatur cibi concoctio, incolumi etiam appetentia, spacio tamen hæc quoque offenditur. Spiratio debilis ac rara, aluus varia, & inæqualis est. Suntque hæc signa ei ferè cachexiæ propria, quæ à substante humore, cruda, seu pituitosa nominatur, quæque sepissimè id hydropis genus antecedit, ventur umq; prænunciat, quod λευκοφλεγματίαν Græci nominauerunt. Hoc ipso vicio maximè capiuntur pueri, & senes, at verò adolescentes, & iuuenes, rarius sic laborant, & citius curantur. Magis autem ita afficiuntur hi, qui ex longo morbo conualescunt: vtique, si id quoque temporis, duro tumore, quem σκιῤῥὸν græcè dicunt, viscus aliquod, maximeque iecur, aut lienis obsidetur. Idem morbus non raro etiam longa excipere tormina, & leuitatem intestinorum, & hæmorrhoides, menstruaque fœmina-

minarum, vel fusa nimium, vel compressa solet. Est autem præter hanc crudam, alia insuper ex corrupto sanguine, melancholica cachexia, quæ ferè elephantiam, tum antecedit, tum presagit. Alimentum quod assumitur, intus viciatur, indeque tum spiritus, tum os, tum alui, & vesicæ excrementum, itemque sudores, grauem odorem habent: fœdus, squalidusque toto corpore, maximeque in vultu color est. Quibusdam etiam cutis per assiduas pustulas, aut vlcera exasperatur. Totum corpus infirmum est, & interdum tubera quibusdam partibus habet.

*Magni lienes.* Ex hoc profecto cachexiæ genere, eum esse morbum iudico, quem expressisse Hippocrates sub magnis lienibus videtur. Siquidem interdum bilis atra ita pestilens fit corruptione, vt cùm in corpus extra lienem diffunditur, planè eius habitum vniuersum corrumpat. Id viciū his signis sese prodit: Os, ipseque spiritus malè olet, gingiuæ vicientur, subliuidæque, & nonnūquam subatræ redduntur, ac digito vel leuiter pressæ, atrum cruorem emittunt: Eædem sic laxæ sunt, vt à dentibus discedant, facileque eos, vel omnes interdum eximere liceat. Aliquis etiam capiti, itemque precordijs dolor est, vigetque cibi fastidium: Crescente morbo, hæc quoque crescunt, & maculæ quædam liuidæ, tamquam vestigia suggillatorum, varijs corporis locis efflorescunt, in brachijs scilicet, in coxis, in cruribus, sæpeque per vniuersi corporis cutē, adeo, vt hęc quasi arquato nigro videatur fœda-

fœdata. Inter hæc magna imbecillitas oritur, præcipueque in cruribus, quorum impotentes compages fiunt. Nonnullis, ac potissimum iunioribus, crebrò sanguis è naribus fertur: quod ni fiat, in cruribus hæ maculæ, quas dixi, & interdum vlcera fiunt. Is morbus Batauis, alijsq; populis, qui humiliora, atque palustria loca incolunt, frequens est, vtique si his quoque alimenta crassæ, duræque materiæ sumuntur. Rarissimus siccis regionibus atq; æditioribus est. Omnem ætatẽ quolibet anni tempore nullo discrimine impetit: Senibus tamen grauior, sed frequẽtior iuuenibus esse creditur: Quibusdã tamen locis frequentissimus pueris est: Idemq; Autumno, atque Vere maximè recrudescit.

Graue inprimis, & horroris plenum vicium Elephantiæ est: vt primũ id inuasit, summa pars corporis crebris maculis inspergitur, crebrosq; tumores, maximè iuxta summam frontem, ac mentum habet: Maculæ modò subnigræ sunt, modò subflauæ, modò subalbidæ: Cutis inæqualiter crassa, horrida, duraque, qualis anserũ est, eademque quasi squammis quibusdam exasperatur, potissimum in facie, in manibus, & in pedibus. Pili rariores omnibus locis corporis fiunt, spiritus difficulter trahitur, & malè olet, vox obscura, atque subrauca est, crassescũt malæ, mentum dilatatur, amboque ruborem exhibent, non floridum quidem illum, sed liuore quodam turpem: vrina, qualis iumentorum, crassa, turbidaque est. Mores denique accedunt,

*Elephãtia.*

cedunt,

cedunt, & somni, & insomnia melancholicis familiaria: Quidam etiam sese præfocari inter dormiendum rati, cum impetu expergiscuntur, atque exiliunt. Plerique Veneris quoque ingenti desiderio capiuntur. Increscente autem morbo, hæc ista etiam increscunt, ipsumq; corpus malè fœdum emacrescit, os, suræ, & pedes intumescunt, hique vt plurimum frigidi, torpidique sunt: Varicosæ venæ, subnigræ, ceu verrucæ quædam, aut grandines, in linguæ radice, sub palpebris, poneque aures cernuntur. Vbi vetustatem morbus accipit, eroditur narium media cartilago, tandemq; aliquibus corrupta partibus decidit, ipsę nares resimę sunt, & alarũ crassamento obstructæ. Itaque per has sic impeditas, ipse ferri spiritus, verbaque proloquentis hominis videntur. Labra etiam crassa sunt, & inuersa, oculi iuxta angulum interiorem rotundiores sunt, & quod in ijs album esse oportuit, flauescit, crassumq; fit, ac quasi vngue obtectum. Ex supercilijs autem præduris illis, ac penè callosis, itemque ex palpebris, & mento pili decidunt, alijque horum loco longè quàm antè rariores, ac tenuiores exurgunt. Aures etiã per hęc ferè tempora acutæ fiunt, extenuantur, & eroduntur. Manuum, pedumque digiti siccis fissuris dehiscunt, atq; non rarò sic attolluntur, vt sub tumore condantur. Musculi toto corpore consumuntur, maximeq; iuxta pollicem: ipse vultus horridus, ac, qualis Satyrorum esse fingitur, deformatus. Ad extrema vetum esse vox

docet

docet summè rauca, & caua, virulentaque manuum, ac pedũ vlcera, quibus subinde hæ partes viciatæ cadunt. Eodem penè tempore cutis quoq; sensu propè in extremis pedibus caret, adeò, vt ne doleat quidem, si quis hanc, vel intromissa acu pupugit, vel feruentibus vndis adusit. Nouissimè febricula oritur, quæ facilè tot modis obrutum hominem tollit. Signa hęc alia in alijs, non omnia tamen obseruari in omnibus solent. Scire tamen licet, inueterascentẽ morbum hũc depelli remedijs non posse: Neque enim sola cutis, sed totũ etiam corpus intus, forisque afficitur, sic vt ipsa quoque viciari ossa credantur. Contagione etiam id malum contrahi, non solum sponte, intimoque corporis vicio potest, idemque à parentibus transire ad natos, vel ab ipso etiam natali solet.

*Morbus venereus.*

Haud multis ante nostram memoriam annis, horrendũ, atque nouum genus morbi mortalium valetudini, tot alioqui casibus opportunæ, cœpit insidiari: quod, quia consuetudine Veneris contrahitur, venereum appellari posse videatur. Primùm, iuxta naturalia crustosæ pustulæ oriuntur, hæque lentam saniem reddunt, & malignè exulcerantur. Accedit venereum seminis profluuium, vel inguinum venenati bubones. Hæc omnia nisi altius intrò ad viscera subeunt, nondum cœpisse morbum, at in proximo esse testantur: Vt primùm verò is ipse incipit, tum leuissimus est, cùm solummodo pilos, caput, ac mentũ remittunt, cætera rectè habẽt.

Pau-

Paulo grauius eſt, ſumma corporis maculis frequentibus, ijsque more lentiginis exiguis, aliàs rubris, alias flauis imbui, quæ maculæ non niſi reſoluto quoquo morbo tolluntur. Id vicium tum quoque maius eſt, certumq; ſui argumentum præbet, cùm in fronte, & in temporibus, & pone aures, maximè circa radices capillorũ, dein in capite, vel etiam in vniuerſo corpore, malignæ puſtulæ, tumoresque non vnius coloris effloreſcunt, quæ ſponte ſine medicamento ſanantur, iterumque paſſim expullulant. Puſtulæ modò flauæ, modò rubræ ſunt, rotundæ omnes, ſiccæ, puris expertes, & aridam cruſtam habent, ex his deinde in ambitũ ſerpentibus puſtulis, cutemque cauantibus, vlcus oritur virulentum, & ſordidum. Quibuſdam etiam tum manuum, pedumque caua finduntur ſiccitate, & ſquamas remittunt. Eoque propè tempore palatum, atque intimum anguli oris, nigris, fœtidisque puſtulis impeditur, adeò ſubinde vlcere cauatis, vt eius rei cauſſa, potio per nares reddatur. Qui caſus tamen rariſſimus incipienti morbo, frequens tum veteri, tum bis terue reuerſo eſt. Exulcerantur quoque & lingua, & fauces, & partes quæ ad nares, & ad podicem ſunt. Tum quoque caput prægraue eſſe incipit, ceruicibus, humeriſque dolor ineſt, qui interpoſito ſpacio ad brachia, & ad crura peruenit, noctemque moleſtam magis, quàm diem exhibet: maximè à tertia noctis hora ad nonam infeſtus. Idem medijs artubus profundè inhæreſcit,

ſcit, in quibus ſępè tumores oriūntur, qui ægrè vel diſſoluuntur, vel ſuppurant. Interdū etiā in tophos vertuntur hi, maximeq́, in fronte, in capite, in clauiculis, in medio humeri oſſe, itemq; in cubiti radio, & in parte tibię priore, & iuxta alia nonnunquā oſſa, quæ peſſimis inde ortis vlceribus corrumpūtur. Tum profectò grauiſſimum id malū eſſe iudicatur: Nam ſolidæ quoq; partes labefiūt, oſſa, vincula, membranæ, nerui, circa quæ coëunte maligno humore, immaniſſimi doloris tormenta, maximeq; per noctē incidunt. Atque his quidē ærumnis, miſtisq; vigilijs, ac febri oppreſſus, ſubinde homo perit. Cæterùm meminiſſe conuenit, non omnia ſemper in omnibus ægris ſigna, verùm alia in alijs depræhēdi. Modò enim ſolę puſtulę, modò dolores, vel nodoſa tubera, vel exulcerationes ſunt. Sub ſolis puſtulis expeditior curatio eſt, ſub alijs nulla, aut certè difficillima: præcipuè ſi his multa vetuſtas acceſſit. Porrò conſtat morbum hunc penitus contagioſum eſſe, ac ſolo viciati corporis adhęſu cōtrahi, tum à parentibus quoque ad liberos more Elephantiæ tranſire, eiq; cōtagioni fœminas opportuniores, quàm viros eſſe. Recens morbus non difficillimè curatur, vetus vix vnquā. Æquè inanis medicina eſt, ſi ſub hoc vicio corpus marcore occupatur, aut orta Anhelatio, quam Græci ἆσθμα vocant, fuit. Poſt morbi curationem alij mirè corpulenti fiunt, alijs raucitas infeſta eſt, alijs fœdæ cicatrices manent, profundorū, turpiumq́; vlcerū veſtigia.

# MEDICINALIVM OBSERVATIONVM LIBER II.

## QVO VICIA SINGVLARVM PARTIVM CORPORIS PROPONVNTVR.

Dolor capitis.

VIX vlla pars corporis humani æquè doloribus opportuna, vt caput est: Huc enim facilè aliquid ex inferiore corpore aſpirat. Ipſa quoque pars, propriæ conſtitutionis atque temperamenti occaſione impotēs, non difficillimè doloris cauſſam in ſeſe tum admittit, tum gignit. Ergo ſi multis iam annis crebrò, leuique de cauſſa caput dolet, ſcire licet aut cæphalæam, aut hemicraniam eſſe: ſub illa proprio caput affectu labefactatur, ipſumque vniuerſum, aut certè maxima eius pars dolet: ſub hemicrania autem, alterum tantum capitis latus conſenſu præcordiorum, ſubditarumque partium dolor afficit, fereque à temporum oritur pulſatione. Vterque dolor, vt quiuis etiam alius, ſub appellatione τῆς καιφαλαλγίας continetur. In dolore autem capitis omni, eo periculum vertitur, qui continēter excruciat, & ſomnum tollit: Quòd ſi vomitus etiam accedit æruginoſus, & ſurditas, in proximo inſaniam eſſe ſignificant. Iam etiam vbi ingentem capitis dolorem diſtentio neruorum comitatur, vel inflammatio iuxta oculos, aliamúe corporis defixa partem, vel denique

nique oculorum inflatio, aut ſubuerſio, ſummum periculum oſtenditur. Illud quoque veterum obſeruatione conſtat, vehemẽtem dolorem capitis, qui curatione non ſaneſcit, ſed magis etiam exaſperatur, aſſiduéque tenet, periculum inſaniæ per febrẽ minari: ſine febre autem, cùm hanc quoque inſaniam, tum magis cæcitatem prænunciare. Per acutos capitis dolores, ſi ſonitus incidit aurium ſine febre, & vertigo, & impeditus tarduſq; ſermo, & manuum torpor, vel morbum expectari attonitum, vel comitialem, vel lethargum poſſe, nõ alienum eſt. Adhæc ſi vetus in capite dolor eſt ex frigida natus materia, difficillimè ſaneſcit, maximéque in ſenibus. Quum caput parte aliqua, aut circum circa dolet, ſi pus, vel aqua, vel ſanguis, naribus, ore, aut auribus exit, ſcire licet malũ ſolui.

Nunc ea capitis vicia ordine ſequar, quibus mentis error iungitur, incipiámque à delirio, quod Græci παραφρένησιν dixerunt. Maioris ferè id terroris, quàm periculi eſt, ſcilicet per acutarum febrium vigentes acceſſiones, ſæpè contingit deſipere ægros, & loqui aliena: verùm leuato acceſſionis impetu, protinus mens redit. Nouiſſe tamen oportet, illud penitus leue non eſſe, neque incidere, niſi in vehementi febre poſſe. Ferè autem hoc repreſſo, grauis, profunduſque ſomnus obrepit. Sed imminentis quoque delirij non ambiguæ notæ ſunt. Expeditior ſermo ægrotanti eſt, quàm ſano fuit, ac ſubita oritur loquacitas, eaque ipſa ſolito impu-

*Delirium.*

dentior. Stridor quoq; dentium, firmo etiamnum corpore incidit, & gestus incontinentior est, & oculi frequenter mouentur, hisque dolente vehementer capite, quasi tenebræ offunduntur, vel sine dolore somnus non accedit, fitque continuata per noctem, perque diem vigilia. Spiritus rarus, mireque vehemens est, & pulsus citatus, ipsumque corpus prostratũ in ventrem iacet, nisi si hunc decubitum tamen aliquis ventris dolor fecit.

Horroris autem, periculique plenissimum id genus insanię est, quod inflammato cerebro, eiusúe membranis excitatur, Græci φρενῖτιν vocant. Id his signis notescit: Febris vrget acuta, atque continua, continuusque mentis error, modò his, modò alijs animæ viciatis actionibus: expeditus in omnem audaciam homo est, & vicissim tum vigilia, tum somno difficili, turbulentoque impeditur, sic vt interrupta quiete protinus cum impetu è cubili prosiliat, vociferetur, ferociat, ac modò ploret, modò cantet, verbaque sine sensu, sine ordine certo proferat, interrogatus ab alio omnia aliena respondeat. Quæ quidem omnia eò plus ostendunt periculorum, quò quis initio morbi (vt ferè fit) pacatior fuit. Sub eodem vicio oculis insolita mobilitas accessit, hique cruenti, flammei, squalidique sunt, quos æger crebrò perfricat, modò siccos, modò lachryma perfusos, lingua autem aspera, & nigra est, dentes stridore quatiuntur, sæpeque cruor è naribus aliquis fertur, & in-

Φρεῖτις.

terdum posteriora capitis dolent. Adhæc vehementer sitit æger, & multum garrit nugarũ, atque altè quidem, verùm rarò tamen spirat. Idem manibus tremit, digitisque floccos vellit, & festucas è stragulis legit. Vrina huic tenuis flammea, interdum etiam (quod pessimũ esse iudicatur) tenuis, albáque est. Hoc istud genus insaniæ longè acutissimum est, breuíque hominem, nisi maturè tollitur, tollit. Mortiferum id esse testantur continua, tum dementia, tum vigilia, aluus & vrina pertinaciter compressa, aut vrina prius abundè colorata: pòst, alba, tenuisque reddita, itemque distentio neruorum, difficilis crurum extensio, atque contractio, syncope.

Sequitur tertium insaniæ genus, quo diu aliquis sine febre desipit, Græci μελαγχολίαν vocant. Tristitia, metus, atque vigilia longo tempore afficiunt, itemque humanæ consuetudinis odium, idque perpetuo cum luctu, atq; lachrymis, quanquam nonnulli etiam continenter rident. Omnes autem exercent vanæ, intentæque animi cogitationes, adeò vt persæpè humi fixis oculis, veluti stupidi consistant, subitoque falsis imaginibus exempti, celeriter cum suspirio procedant. Qui grauius laborant, sese vel pecudes esse, vel testaceos, vel etiam vita defunctos credunt, quare alij gallinacei cantum voce imitantur, alij occurrentibus cedunt, veriti ne (testacei cùm sint) diffringãtur, alij epulas pertinacissimè recusent, amissam esse vitam rati.

*Melancholia.*

Qui hoc morbo laborāt, vt mortem quàm maximè pertimeſcūt, ſic hanc tamē ſibi ipſi quàm ſæpiſſimè deſponſo animo conſciſcunt. Omnibus autem caput, oculi, totaque facies calet: Somnus vt præcipuè neceſſarius, ita maximè difficilis eſt. Ex eodē genere morbi, melancholia flatuoſa habetur, quàm græcè ὑποχονδριακὴν appellamus. Eſt id malum affecti iocinoris magisque lienis ſoboles, modò cum lienis tumore, modò ſine eo, non ſolum lienis, ſed neque etiam meſenterij: Soletque tum ſequius eſſe vel exigua etiam aduſtæ bilis atræ, atque pernicioſæ portione, omnia ſuo halitu labefactante.

*Melancholia flatuoſa.*

Iiſdem penè notis hic morbus, quibus prior, depræhenditur: niſi quod hîc præcordia ſurſum conuellantur, & interdum præter grauitatem calore feſtueant. Sub his arteriæ vehementer, & moleſtè pulſant. Accedūnt capitis vertigines, aurium ſonitus, cruditas, acidi ructus, multa tenuis ſaliuæ ſputatio, qua de cauſſa nihil etiam ſititur, vomitus pituitæ, modò bili permiſtus eſt, modò acidus, ex quo dentes etiā ſtupent. Dum epulas ſtomachus concoquit, medio loco ſcapularum dolor inhæreſcit, qui illis concoctis, protinus conquieſcit. Venter ſæpè aſtrictus eſt, & intus rugit, flatibusque turbatur. Quinetiam ſubinde cordis fit palpitatio, & quædam quaſi ſuffocatio. Cruditate maximè creſcit morbus, concoctione ſummè leuatur: eſtque eo morbo, quem priore loco poſuimus, longè mitior. Nonnulli autem, quibus

huius

huius mali vis cerebrum penitus occupauit, in furorem aguntur, febremque patiuntur hecticæ non absimilem, & quæ in marcorem promptè vertatur. Melancholia omnis familiarior viris & senioribus, deterior fœminis est. Rarò quisquam tumorem effugit lienis, qui hoc morbo rapitur. Si vel hæmorrhoides, vel varices, vel (vt quibusdam placet) aqua inter cutem accedit, soluitur malum: versam etiam melancholiam in morbum caducum fuisse, & rursus hũc in illam, quorundam obseruatione compertũ est. Ferè autem sic incidit: vt, quæ melancholia recens est, curationem non difficillimam habeat: quæ inueterauit, vix vnquam remedijs tollatur.

Sequitur modò ea insaniæ species, quam nos furorem, seu rabiem, Græci μανίαν appellauerunt. *Furor.* Assunt quidem delirationes eorum quos Melancholia exercet, at his tamen insuper iungitur effrenis iracundia, clamoribus, minitationibus, toruo oculorum intuitu, violentoque corporis impetu formidabilis. Si sanguis magis subest, assiduus, & dissolutus oritur risus, iocundis ante oculos obiectis imaginibus. Si verò magis in caussa bilis est, omnia insuetatæ temeritatis, atque crudelitatis plena contingunt: Adeò constat rectè iudicasse veterẽ Hippocratem, insaniam quæ cum risu sit, tutiorem esse: quæ dato studio, peiorem. Vt plurimum autẽ hic morbus sine febre est, tametsi ea quoque interdũ accedere, atro humore putrescen-

 te, so-

te, ſolet. Salutem promittunt, fuſi menſes, aut hæmorrhoides, aut natæ varices. Non tuta ſunt vlcera in facie & in pedibus orta, aut amiſſa prorſus appetentia.

*Aquæ metus.* Huic furoris vicio id finitimum eſt, quòd à morſu rabioſi canis infertur, Græci ὑδροφοβίαν, nos aquæ metum appellamus. Miſerrimum genus morbi, quod hominem rabie, & ſiti, & aquæ formidine cruciat. Ergo vt primum morſus aliquis eſt, moderata omnia pro vulneris modo fiunt: at interpoſito ſpacio, dolores ingraueſcunt, ipſaque incipit viciari mens alienis cogitationibus impedita. Homo autem moroſus fit, ferox, atque iracundus, multum ſecum obmurmurat, & quaſi ab alio interrogatus, crebra reſponſa reddit. Poſt hæc conſpectum metuere aquæ incipit, canemque in ea occulſi exiſtimans, metu exclamat, atque inhorreſcit. Ipſi adeò mens errat, vt ne familiares quidem agnoſcat. Tum perfecta oritur rabies, atque alijs morſu nocendi cupiditas, inter quæ alij ſicuti canes latrant, alij ſemen ſine deſiderio Veneris emittunt, alij cùm quid biberint, præfocati moriuntur. Omnibus autem ſomnus turbulentus, horroris, furoriſque plenus eſt. Accedit neruornm diſtentio, ſingultus, ſitis implacabilis, &( quæ ferè extrema eſſe ſolent) frigidus ſudor, & ſyncope: quanquam non rarò prius ſiti homo enectus ſit, quàm hæc iſta eueniant. Porrò hoc genus inſaniæ, vbi confirmatum ſpatio eſt, adeò ſanari non poteſt, vt nemi-

nem constet inde vnquam fuisse expeditum: Confirmatum esse dico, cùm simul mētis vsus non est, simul timeri aqua cœpit. Quos casus accidere alijs post quartumdecimum à morsu diem, alijs post quadragesimum, alijs post sextum, aut septimum mensem obseruatum est. Nec desunt authores, quibus placuit, septem etiam annis occultari id vicium posse. Illud quoque constat, multos ita morsos, factum id à rabioso cane esse nescisse, vulnerisq; curatione, ac nimia secundæ valetudinis fiducia, huius sibi calamitatis autores extitisse. Itaque vtilis etiam experimento locus est. Nam accipitur panis frustum, imponiturque vulneri, id hinc detractum, alterique integro vorandum exhibitum cani, si rabiem ei non mouerit, scire licet, qui momordit, eum non fuisse canem rabiosum. Ferè autem qui sic est, hæc habet: Famet, sitit, nihil tamen cibi vel potionis sumit, oculos flammeos, trucesque habet, auriculas demittit, linguam exerit, multum ore spumat, vmbræ suæ oblatrat, sæpè sine omni latratu tristis, atque anxius discurrit, crebrò tanquā cursu fatigatus spirat, caudam gestat intortam, nullo discrimine in quasque obuias animantes impetu, ac morsu fertur, præcipiti atque incerto oberrans cursu. Integri canes, & conspectum, & latratum eius qui furit exhorrescunt, ac fugiunt.

Nunc ea capitis vicia proponam, quæ frigidis innixa caussis, mentem etiam viciant: incipiam-

*Lethargus* piamque à Lethargo, cuius hæ notæ sunt: Marcor, & penè inexpugnabilis adest dormiendi necessitas, febrisque lenta, neque caloris admodum mordacis. Accedit dementia, rerumque omnium tanta obliuio, vt quum oscitant ægri (quod ipsis perfrequens est) claudendi oris obliuiscantur: aut cùm meiendi caussa matulam petunt, manibusque tenent, mictionis tamen omnem amittant memoriam. Adhæc clauduntur oculi, ijdemq;, vbi voce compellatur æger, palpebris ægrè diductis, vix adaperiuntur, rursumque protinus coëunt, ac pristino sese sopori dedũt. Is sopor interdũ adeò pertinaciter immoratur, vt ęger vulsis etiã capillis non doleat, sed totus stupore oppressus, veluti truncus cubet. Vniuersum ipsi corpus segne, graueq; est, & ante omnia caput. Nonnunquã singultus etiam incipit. Ipse pulsus æquè magnus, mollisque, vt inflammatis pulmonibus est: at tardior tamen, & rarior, & minus inæqualis, magis autem intermittens, quàm intercurrens, interdũ bis pulsans, semper, vbi sopor dominatur, vndosus. Spiratio rarò, & imbecilla est. Aluusque alijs liquida, alijs compressa. Vrina, qualis iumentorum esse solet, turbida meijtur. Ipse ęger supinus cubat, & ab alijs in latus conuersus, vltro in dorsum reuoluitur. Hoc certè genus morbi acutum est, & cùm parum in tempore succurritur, promptè interficit. Summi periculi nuncius tremor est, itemque vigente malo frigidus circum caput sudor. Qui ex hoc morbo con-

bo conualeſcit, huic ferè in pectore ſuppuratio naſcitur. Sæpè lethargus, abſceſſu pone aures exorto, ſoluitur.

Caros notis lethargo perſimilis, febrim non facit, ſed ſequitur, eamque non leuem: quamquam etiam, & compreſſo cerebro, acceſſionibusque comitialibus ſuccedit. Lethargus ipſe per ſe morbus, propria quadam nititur conſiſtentia. Neutrum vicium repentè accedit. Iam quoque in lethargo, etſi ſit moleſtè, fit tamen omnino ad interrogata reſponſio. In caro ſpiritus illæſus eſt. Nihil verò iſtorum in attonito obſeruatur morbo. Solutum quoque Carum, ferè ſecunda valetudo excipit: attonitum morbum, reſolutio neruorum. *Caros.*

Catalepſis autem, quam detentionem interpretantur, ſic cognoſcitur. Homo repentè mente, ac ſenſu, motuque corporis deſtituitur: itaque in ea quoque figura, qua percellebatur, manet, ſiue ſederit, ſiue cubuerit, idque vel clauſis, vel apertis oculis. Qui hoc morbo rapiuntur, niſi maturè curantur, ſtupidi, ac velut frigore quodam enecti moriuntur. *Catalepſis*

Κῶμα autem, quod Soporem, & profundum ſomnum appellamus, his notis obſeruatur: Æger demiſſa inferiore mandibula obdormit, & expergefactus, rurſus in ſomnum repètè delabitur, ideoque Græci id ὑπνῶδες appellauerũt. Quod ſi ad ſomni procliuitatem, vigilia ſimul accedit (ἄγρυπνον κῶμα græcè dicunt) mens, ſenſusque omnes ſopitam omnem actionem oſtendunt: *Κῶμα.*

dunt: homo tamẽ vigilantis formam, figuramque retinet. In eo malo impeditus sermo, & spirantibus auditum in gutture murmur, & difficilis poculorum deglutitio, & pituita tenuis à naribus stillans, & vrinæ, aluiq; retentio, promptaque resupinatio, periculum in proximo esse denunciant.

*Morbus comitialis.* Incipiam nunc de morbo dicere comitiali, quem Græci ἐπιλεψίαν dicunt. Is tum maximè timeri potest, cùm caput graue est, & dolet, pręcipuè permoto ad iram homine, cùm mentis error incidit, & sensuum stupor, simulque vertigo oritur, & tenebræ oculis obijciuntur, & horrenda insomnia sunt, & lingua sine ordine orationis mouetur, eamque loquens æger commordet, cùm vultus inter hæc pallet, spiritus difficulter trahitur, venter flatibus tumescit, vrina pręter solitum tenuis & cruda, cùm aliàs, tum si quis etiam dolor, aut cõuulsio summum humerum, aut ceruices, aut caput occupet, aut torpor corporis, aut turbulentum insomnium accedat. Vt primum verò morbus inuadit, homo subitò conuulsus concidit, vociferatur, stertit, spumat, interdum circumagitur, & tremit: dein interposito tempore ad se redit, perque seipsum consurgit. Quibusdam stercus, aut vrina, aut semen præter voluntatem in ipsa accessione elabitur. Si à ventriculo vicium fuit, mordetur is antè, magisque per inediam, idemque palpitat, & fluctuat: quumque in propinquo accessio est, nausea oritur, & stomachi dolor, aut ani-

aut animi defectio, qua finita, vomitus incidit, modò pituitam, modò bilem trahens, inter quæ frequens sibilus aurium est. Porrò si ab aliquo loco corporis exteriore malũ oritur, inde fieri raptus velut auræ cuiusdam frigidioris per continuatas partes ad caput sentitur. Morbus autẽ comitialis tum pessimus est, cùm continenter recurrit, atque interualla accessionum habet quàm minima, diuque, vbi inuasit, immoratur: præcipuè si simul multa vertigo est, & difficillima spiratio, & vehemens, longaque corporis agitatio, & post hanc succedens alta, plurimaque quies catochæ similis, sub qua ami sisse homo quasi vitam credatur. Quòd si inter hæc nihil iuuare etiã videbuntur remedia, quæ mouendis sternutamentis vtilia sunt: scire licet, in pessimo rem statu esse, magisque vbi ab ore detersa spuma sæpius redit, simulque vehemens tremor, & vociferatio, & stertor est: neque finita accessione meminit quicquam æger, pudore'ue mouetur factorum. Idem morbus magna ex parte esse longus solet, ad diem hominis supremum, neque vitæ tamen periculosus, tametsi interdum, cùm recens est, hominẽ tollit crebris, grauibusque accessionibus.

Quomodocunque autem incidit, magis familiaris esse viris, quàm fœminis consueuit: magis pueris, ac præcipuè nuper in lucem æditis, quàm adultioribus, minimeque senibus, atque ætate confectis. Nihil æquè ad depulsionem vicij huius, atque processus ætatis facit. Nam

pueris

pueris ferè post fœminę consuetudinem soluitur, & puellis post orta menstrua. Quod si annum aliquis vicesimum quintū iam superauit, ægerrimè, aut certè nunquam sanescit, per omnem vitam morbo opportunus, magisque si comitialibus natus parentibus, aut conceptus fluentibus menstruis fuit. Illud etiam non perperam animaduersum est, prægnanti fœminæ si morbus accessit comitialis, hunc, facto partu, solui: & si quid inde vicij fœtus traxit, id magna ex parte conquiescere, vbi, æditus in lucem, protinus euomuerit, multumque eiecerit aquosi excrementi: sin minus, manere morbum. In eodem ipso Alphos albus in capite natus, puerisque crustosa scabies, spem curationis aliquam facit, maximè si morbus non ita diu traxit, & vitæ solummodò secutus intemperantiā est: aut si ab vna parte corporis, sensus venientis accessionis incipit, idque à manibus, vel à pedibus potius, quàm à lateribus, aut ab ipso (quod pessimum est) capite. Nam contrà, vbi totum simul afficitur corpus, neq; antè in parte aliqua accedentis mali sensus est, sed homo ex improuiso concidit, cuiuscunque is ætatis sit, vix sanescit. In eodem morbo si mens læsa est, & neruorum facta resolutio, medicinæ locus nō est. Illud quoque constare iudicio quorundam video, prorsus pro valetudine esse, si morbo comitiali, longa febris, ac præcipuè quartana accesserit.

*Incubus.* Incubus, quem ἐφιάλτην Græci dicunt, his notis co-

tis cognoſcitur. Per ſomnum mole aliqua ſeſe opprimi homo, & ab alio vrgeri credit: ipſe totus torpidus, ac difficulter mobilis, imaginatione præfocationis ædere vocem non poteſt, aut eam certè admodum incertam, exilem, & malè diſcretam ædit, tandem hoc caſu vehementer anxius, perrupto ſomno, repentè expergiſcitur. Malum hoc familiare eſt hominibus crapula, & multa ſæpè cruditate oneratis. Deterius eſt, vbi per noctem etiam vigilantibus incumbit. Si verò vbi idem dormientes occupat, poſt expergefactionem frigidi oriuntur ſudores, & cordis tremor, peſſimum eſt. Vix vnquam incubus accidit in latus cubantibus. Qui hac ægritudine multo iam ſpacio temporis, ac frequenter occupantur, huic graue aliquod capitis malum, puta vertiginem, morbum tum attonitum, tum comitialem, maniã, neruorum diſtentionem, aut ſubitam mortem impendere ſciendum eſt. Scilicet hoc modo repertos mortuos, in ipſo etiam cubili, multos eſſe conſtat.

*Morbus attonitus.*

Attonitum morbum, qui græcè ἀποπληξία dicitur, etſi interdum nulla ferè ſigna præcurrũt: magna tamen ex parte antecedunt capitis ſubitus, acutusque dolor, & vertigo, & oculorum caligo, & dentium in ſomno ſtridor, & totius corporis, maximeque extremorum frigus. Tum repentè homo, velut attonitus, cum clamore corruit, moxque clauſis oculis ſtertit, & magna ſpiritus orta difficultate tantũ non præ-

focatur,

focatur, perinde laborante pectore, ac si vinculo quodam astrictum, attolli prohiberetur: adhæc sensus motusque omnis perit, vnica miseris à spiritu spe vitæ reliqua. Is spiritus prout aut facilè, aut molestè trahitur, morbi modum, omnemque magnitudinem ostendit. Quare etiam pestiferum esse sciendum est, si vel intermittitur multum spiritus, aut summa difficultate trahitur. Minus horrendus casus est, vbi cum spiritu non difficillimo, sumpta pocula nó resiliunt per nares, sed penitus descendunt. Quicunq; verò morbus attonitus magnus est, sanari non potest: qui leuior, ægrè potest. Idem rarò sine altero corporis resoluto latere, conquiescit, idque ferè primis fit quatuor diebus; quod spacium si morbus transit, occidit. Sæpè tamen adeò leuiter aliqui sic laborauerunt, vt solo distorto ore, sensuque, ac motu lapso, neque spumauerint, neque sterterint, remedijsque curati, nulla orta neruorum resolutione, conualuerint. Morbus autem attonitus ei magis familiaris est, qui annum iam quadragesimum, nondum sexagesimum excessit: vtique si idem frigidæ naturæ homo est, crebraque grauitate capitis, & sopore, & oculorum caligine afficitur, si breui & angusta ceruice est, si ipse totus sine negocio deses, potationibus, atque ingluuie perditam vitam ducit. Adolescens autem, & eo ætate paulò grandior, sic laborare, non nisi maximis de caussis potest, aut quiuis etiam alius, quum tempus æstiuum est. Sub his enim

enim caſibus ferè mors ſequitur. Opportunior morbo hyems eſt: vtique ſi præfrigidi venti ſpirant, denſæque nebulæ cælum obſident. Cæterùm vtile eſt in hoc morbo hæmorrhoides patefieri: inutiles ſunt frigiditates, & torpores: mortiferi propter impeditum ſpiritum orti ſudores. Per eundem morbum ſæpè, quod multis videtur extinctũ corpus, vitam habet, præcipueque fœminarum, & horum quoque virorum, quibus frigidior eſt natura. Rem omnem pluuia detegit coram naribus, atque ore ſuſpenſa, aut certè vaſculum aquæ plenum, atque ſic ſupra pectus impoſitum. In his ſi motus fieri aliquis videtur, ſupereſt æger: ſi ſumma immobilitas eſt, periјt. Minimè alienum id videatur quod Hippocrates memoriæ prodidit: ſanum hominem ſubito dolore capitis raptum mutumque redditum, ac ſtertentem, intra ſeptimũ diem interire: ſeruari autem, ſi ante eum diem febris venit, poſſe.

Proxima modo videatur obſeruatio, quæ neruorum debetur reſolutioni, Græci παράλυσιν appellant. Ea autem, cum morbo attonito ſucceſsit, παραπληγία græcè dicitur, ac modò omne corpus quod capite inferius eſt, occupat, modò alterum eius latus duntaxat. Cum autem nullo antecedente morbo incipit, interdum & compræhenſa quoque loca tenet, interdum vnam quampiam partem, vt linguam, vt oculum, vt maxillam, vt labrum, vt brachium, vt crus, & huiuſmodi. Huius itaque reſolutionis

*Reſolutio neruorum*

nuncius ſtupor eſt, ex quo ſcilicet ſenſim creſcente illa naſcitur. Prius autem genus plus periculorum habet, ſæpeque in morbum attonitum reuertit, poſterius hoc: etſi æquè ferè diuturnum, longè tamen eſſe mitius ſolet: In vtroque aliàs ſenſus integro motu perit, aliàs illæſo ſenſu motus, nec rarò (vbi conſummatum id viciū eſt) ſimul vtrunq;. Vbi hic morbus alterum latus affecit, id nōnunquam frigidum depræhenditur, altero, quod integrum eſt, ardeſcente. Oculus quoque, è directo lateris eius, quod morbum ſuſtinet, minuitur. Per eundem morbum pulſus languidus eſt, & paruus, & tardus, & rarus, & mollis: interdum etiam creber, inæqualis, ſed nōnihil ſine certo ordine intermittens. Vrina tenuis ferè, atque diluta eſt, tametſi nonnunquam propter imbecillos renes rubea ſit. Idem malum ſemper longum eſſe ſolet, ſæpeque, alios morbos excipiens, finit: puta morbum (vt proximè dixi) attonitum, itemque longas febres, coli dolorem atque ab vtero factum ſtrangulatum. Crebrò etiam per hyemem incidit, ægerrimeque in ſene tollitur, præcipuè ſi iam in vetuſtatem incidit. Idonea ad medicinam tempora ſunt, primum æſtatis, dein veris: vix quicquam ſperari hyeme, vel autumno poteſt. Quæ verò pars reſoluta eſt, ea facile refrigeſcit, grauiſque eſt, mollis, & laxa, tandemq; vbi morbus inueterauit, macie conſumitur. Tum profectò vix vnquam ad priſtinum ſtatum reuertitur, præcipuè ſi motu penitus ca-

tus caret, similemque colorem reliqui corporis non exhibet. Quælibet autem neruorum resolutio mediocris vix sanatur, vehemens sanari non potest. Eadem vbi ex rupto neruo, aut transuersim inciso nata est, non curatur. Pro valetudine est, febrem accedere, vel tremorem fieri.

Quoniam de vicijs agere cœpi neruorum, non videtur omittenda eorum distentio, quæ Græcis σπασμὸς appellatur. Membrum sic contrahitur, vt reduci ad pristinum habitum non possit, neruis, musculisque versus suam originem, præter voluntatem, conuulsis, idque cum vehementissimo dolore, qui vires subinde hominis consumit. Quod ad pulsum attinet, arteria tenditur, & vndequaque sese colligens coit, eademque veluti chorda, quæ stringitur, & laxatur, sursum, deorsumque fertur. Hic morbus rarus quidem, at multùm acutus est, citoque adeò occidit. Quum repentè sanum hominem adoritur, repletionis sequitur caussas, vtique si necessariæ vacuationis facta suppressio est, si intermissa exercitatio, & cõtinuata pocula fuere: vbi verò magna febris, aut superflua vacuatio, aut nimius labor, maximeque vigilia, atque inedia antecesserunt, scire licet id ipsum vicium ab inanitione proficisci, atque inprimis horrendum esse, vixque vlla medicinæ ope sanabile. Itaque rectè id ab Hippocrate animaduersum video, post acutas febres, & effrenatas, præcipueque veratro tentatas pur-

*Distentio neruorum*

gationes, & post grauissima vulnera, aut post quamuis aliam sanguinis profusionem, semper mortiferam neruorum distentionem esse. Scire autem licet, sæpè hunc morbum febricitantibus subitò, sine vllis præcurrentibus signis, accidere, factoque bilis vomitu, protinus conquiescere: proin eius caussa ad stomachi affectum, non ad febrem referenda est. Porrò est etiam leuis quædam neruorum, musculorumque distentio, quæ à flatibus oritur, Græcisq; σπασμὸς φυσώδης appellatur. Nam etsi maximum dolorem, eum tamen perbreuem, ac non magis hora durabilem exhibet, sola frictione mitescentem. Id vicium sæpè manuum, pedumque digitos, interdum & crura tentat, summo ea cruciatu extendens, vel in sese contrahens. Iis autem familiare est qui crapulæ dediti desidem vitam agunt. Distentio neruorum semper in pueris, præcipuè nuper natis frequentior, & curatu facilior esse consueuit: quanquam interdum in ijs ipsis periculum habet, maligna febre raptis. Scilicet post septimum ætatis annũ, nemo puer distentione afficitur neruorum per febrem, nisi hanc acutissimam, & malignam. Opportunus autem dum febricitat, huic morbo is puer est, cui aluus diu compressa est, cui vigilia, & terror, & coloris mala mutatio accesserunt. Nouisse autem oportet, eundem morbum aliàs vni membro infestum, vt oculo, cuti quæ in fronte est, linguæ radici, maxillæ, labris, brachio, manui, cruri, sed eum grauissi-

mum

mum in ceruicibus esse: aliàs loca omnia capite inferiora obsidere: aliàs tota corpora conuellere. Priora genera duo, τετάνου appellatione Græci comprehendunt, quem Latini rigorem neruorum vocant. Nouissimum genus in morbo comitiali est, sub quo, quia caput quoque ægrotat, simul & mens, & sensus vicientur, fitque non continuata, vt in superioribus, afflictio: sed ex temporum recurrens interuallis. Ergo, quoniam huiusce morbi obseruationes suo loco proposuimus, rectè modò de rigore neruorum agemus. In hoc flecti ceruix vel corpus non potest, sed rectà intéditur, id τέτανον dicunt: quum in priorem curuatur partem, sic vt mentum pectori iungatur, tum græcè ἐμπροσθότονος esse dicitur: quum autem in posteriora conuellitur, caputque committitur scapulis, ὀπισθότονον vocant. Præter has notas aliæ etiam sequuntur. Nam facies rubet, atque dolet, maxillæ, ac si ligneæ essent, obrigescunt, os vix patesit, oculi distorti illachrymant, riget dorsum, vix contrahuntur crura atque manus, præcipuè in tetano. In opisthotono autem vociferatur etiam æger, & ingentibus doloribus excarnificatur: crescentibus his exilit è cubili, & magnas nugas dicit: mitescentibus, melior mens, & tranquillitas redit. Idem pollicem pugno includit, neque crura contrahit, neque manus extendit: interdum etiam accedente morbo, vocis vsum amittit, & omnia similis homini furibundo redditur: sub quo casu certum exitium

*Rigor neruorum.*

est, magisque si viribus æger caret, & insudat, & pocula per nares reijcit. Rigor neruorum omnis hominē intra quartū diem tollit, quē si is trāsit, cōualescit. Vbi moritur aliquis, potionē, & sorbitionē, & pituitā per nares extundit.

*Destillatio* Nunc de destillatione loquar, quam Græci communi nomine κάταῤῥον appellant. Leue est, è capite humorem in nares labi: peius, in fauces, & in asperam arteriam: pessimum in pulmonem. Si in nares materia fertur, eaque frigida, & ignaua est: tenuis per has pituita stillat, caput leuiter dolet, sed multum graue est: ex somno oculi caligant, frequentia sternutamenta sunt, extima pars narium friget, sæpè grauedo has intus obstruit, vocemque offendit: Inter hæc ferè vrina cruda, atque turbida est. Si materia autem in fauces, & in asperam arteriam ruit, raucitatem, & tussiculam mouet. Si in pulmonem, grauem tussim, ac spirandi difficultatem: atque hinc eam sputo expurgari intra vigesimum diem, obseruatione Hippocratis constat: quod nisi fit, ferè in Anhelationem, quæ græcè ἄσθμα dicitur, transit. Porrò si caloris caussa subest, rubet facies, humorque acris, salsus, & tenuis destillat, vehemēs cibi fastidiū est, sonant aures, arteriæ multum mouentur in capite: tumque magna ex parte febris oritur, ex qua malum tamen nihil leuatur. Sæpè etiam eo tempore procliue periculum inflammationis laterum est, quem morbum Græci πλευρῖτιν vocant, maximè si tum quoque is ipse passim in

populum grassatur. Iam verò si in fauces, asperamque arteriam humor hic decumbit, præter tussiculam, & raucitatem, etiam hæc loca exasperat. Si in pulmonem irruit, præter sternutamenta, & difficilem tussim, assunt capitis grauitas, sitis, lassitudo, æstus, biliosa vrina. Vt cætera genera destillationis ferè sine metu, sic hoc istud periculosum est, itemque certò pestiferum, vbi pulmonem exulcerauit, vnde grauis oritur tabes, quæ hominem spacio consumit. Hanc tabem vel esse, vel instare, inter cętera indicat vrina oleacea, magisque id vicium timeri debet, si iam vetus destillatio, corpus tenue, atque procerum tenet. Nonnunquam autem & loca septo transuerso inferiora humor impetit, nempe ventriculum, cuius appetentiam concoctionemque subuertit, & quæ in eum ingesta sunt, corrumpit: nec rarò etiam vbi is acris est, ventriculi tunicas erodit, atque alui profluuium mouet. Interdum etiam & venas mesenterij, & Colon conuellit. Destillationibus ij magis expositi sunt, quibus, cum subiecto viscere intemperanter calido, puta corde, vel iocinore, vel renibus, caput natura imbecillum est. Idem, quem dixi, morbus ægerrimè in sene maturescit, itemque in eo, cui simul continuò caput dolet. Nullum anni tempus æquè opportunum destillationi, atque Autumnale est: tum enim variè, sæpeque cælum mutatur, quæ res iudice Hippocrate, maximè destillationes mouet. In eodem morbo, pro valetudine est, ad

nares,vel ad os fluxionem verti.

Magnis & varijs casibus oculi nostri patent. Ex quibus magis in vsum venire medici consue runt Suffusio,& Lippitudo. Incipiam itaque à suffusione, quam Greci ὑπόχυμα nominauerunt. *Suffusio.* Visio paulatim hebescit, primumque asiduè obuersari oculis videntur quasi pusilli culices, vel muscæ, vel alia lucentia, caliginosáque rerum simulachra, incerto motu huc illuc acta. Interdum veluti tenuia quædam filamenta, aut tælæ araneorum offeruntur. Alijs lucernam intuentibus, cingere eam tanquam circuli quidam obscuriores videntur: post hæc pupilla tur bida esse incipit,& tenebrosa,& malè serena. Denique pro suffusionis ob pupillam figura, variæ offeruntur rerum imagines: tantisper autem hæc ista interposito tempore crescunt, donec crassescente materia, totus aliquis cæcus fiat. Ferè autem id vicium, neque incipit simul in vtroque oculo,neque simul,vel simili modo cernitur: Interdum alterum occupat duntaxat. Semper autem vbi natum est, immoratur,asiduis rerum simulachris oculos illudens. Quibus nominibus ab eo suffusionis differt genere, quod ab stomacho proficiscitur: id enim & intermittit, & remittit, si curata concoctione prospectum stomacho est: inualescit autem, vel reuertit,si is cruditate labefactatur. Quinetiam eodem tempore, eodemque modo ambos afficit oculos,quos si quis intuetur, nihil in sese ha bere obscuritatis, vel concreti humoris compe

riet.

riet. Vera oculorum suffusio, si longa vetustate occupatur, curari non nisi acu potest: quod tamen auxilium, nisi eo quoque tempore adhibetur, quo id quod concreuit, satis firmum sit, vt subijci acui possit, anceps esse solet. Ergo si quod accrescit, perfrictum diducitur, & sic manens, iterum non cōtrahitur: tum si æger quoque visione penitus non caret, sed quædam etiamnum rerum simulachra cernit, itemque si malum nondum tertium annum, vel quartum, vel quintum superauit, scire licet nimis recens id esse, & acui inidoneum. Propter vetustatem autem curationi reluctatur, semelq; ablatum, protinus recurrit, quod clauso oculorum altero nullis aut cōpressionibus, aut perfrictionibus dilatatur, simulque omnem semel visum abstulit. Cæterùm id tutò curari posse videatur, quod vbi perfricatur diducitur, iterumque rediens iungitur, coloremque exhibet obscurè album. Nam quod nigrum, vel liuidum, vel vehementer flauum est, id neque medicina curari, neque acu potest. Porrò quæ suffusio oculis propria, nihil vnquam concrescentis materiæ intuentibus exhibet, sed penitus serena est: ea perpetuam cæcitatem inuehit, nullumque remedio locum præbet.

*Lippitudo.* Lippitudo autem, Græcis ὀφθαλμία dicta, sic cognoscitur. Vehemens oculos vrget inflammatio, cum multo dolore, & tensione, & tumore, & ardore, & rubedine: interdum tanta etiam cum punctione, vt oculi tanquam ab infixa acu,

fixa acu, aut ſpina ſtimulari videantur. Iidem feruenti lachryma implentur, ſequiturque pituita modò paucior, modò vberior. Sed & ſordes quædam maioribus angulis oculorum inhæreſcunt, & vbi grauius malum eſt, vicina etiam loca ad malas vſque attolluntur, circumcircà arteriæ vehementer pulſant, ipſa inflammatio ex oculorum angulis in omnem adhærentem membranam diffuſa eſt. In hac tenues oculorum venæ turgent, conſpicuæque redduntur hæ, quæ per ſanitatem in oculorum albo fuerant obſcuræ. Ferè autem quod toto oculo album eſſe debebat, rubeſcit. Hic morbus tum maximè metui ſolet, cùm ſecunda valetudine ſepè tempora dolent, noctuque corpora inſudant, & frons prurit. Principium autem morbi eſſe oſtenditur, quandiu tenuis ex oculo pituita fertur: vbi ea craſſeſcit, albaque fit, incrementum eſſe: vbi tota craſſa, multaque eſt reddita, perque ſomnum oculos veluti glutino oblinit, veniſſe iam ſtatum ſignificat: declinatio eſt, vbi & pituita, & ſigna morbo propria minuuntur. Optimum autem eſt ſimul & lachrymam, & pituitam, & tumorem eſſe cœpiſſe, ſic vt lachryma non multum calens pituitæ albæ, ac molli permiſta ſit, & tumor leuis, non tamen prædurus. Tum nanque palpebræ per quietem conglutinantur, neque dolores æquè afficiunt vehementer: ipſe morbus tutus, ac minimè diuturnus eſt. Quod ſi autē lachryma multa, & feruida eſt, pauciſſimaque pituita, tumor

tamen

tamen exiguus, viciumq́ue in altero oculo eſt: ſcire licet dolore id, atque periculo multo carere, ſed caſurum in vetuſtatem eſſe, neque ſolui antè vigeſimum diem poſſe, multis ad quadrageſimum vſque durare, quibuſdã etiam ad ipſum extendi ſexageſimum conſueſſe. Itaque tanto ſpacio formidari etiam exulceratio ſolet. In omni autem lippitudine, pituitam, quæ fertur, albam eſſe oportet, & mollem, & lachrymæ perfuſam, maximè vbi in propinquo iudicatio eſt. Pituita aridior dolorem quidem abundè mouet, at citius, niſi ſi quid exulcerauit, deſunt. Nullum verò habere periculum tumor magnus ſolet, ſi expers doloris, & ſiccus eſt. Quum dolorem exhibet, malus eſt ſi ſiccus eſt, metuſq́ue fit, ne exulceretur oculus, ac concreſcat. Sed & malè ſecurus tumor eſt, cui lachryma iungitur, atque dolor. Vbi enim lachryma fertur calida, ac ſalſa, periculum exulcerationis, & pupillæ, & palpebris affert. Iam ſi tumor quidem conſedit, at copioſior diu profluit lachryma, ſcire licet euerſionem palpebrarum viris inſtare, fœminis autem, atque pueris etiã exulcerationem. Lippitudine affectũ, alui corripi profluuio, bonum. Si lippientibus caput aſſiduè, longoq́ue tempore dolet: futuræ cæcitatis metum denunciat. Interdum lippitudo ex vno oculo in alterum, quadam veluti contagione tranſit, idq́ue ominis non mali eſſe creditum eſt.

Ab oculis ad nares deſcendam. Ex his cruor

tanto

*Sanguinis è naribus fusio.*

tanto impetu interdum fertur, vt hominē inanitione exanimet. Tum certè color corporis pallidus fit, aut liuidus, aut subuiridis, extrema vehementer refrigescunt, & mortis proximæ nuncia oritur syncope. Quibus sæpè è naribus sanguis fertur, his ferè aut lienis tumet, aut caput dolet, aut caligines oculorum, suffusionesque fiunt. Si pueris sanguis è naribus fluxit, dein fluere procedente ætate desijt, necessum est eos vel graui articulorum exulceratione affici, vel aliquo demum morbo debilitari oportere. Cui fauces sanguine interdiu, noctúque replentur, sic vt neque caput, neque præcordia doleant, sed nec tussis, nec vomitus, aut febricula antecesserit, huius in naribus, aut in faucibus vlcus est. Sanguinem ex contraria regione erumpere, malum: vt in liene magno, si dextra nare emanat: aut in iocinoris inflammatione, si sinistra.

*Tonsillæ.*

Nunc de faucium morbis dicam, primumque de tumore tonsillarū, qui deglutitionis molestia plus terroris, quàm periculi exhibet. Is tumor intuenti, tangentique intus obuius est, moleque sua impedit, quo minus homo potionem, saliuamque possit suam deuorare. Qualiscunque hoc loco rubor, at nullus ardor est. Sæpè hic tumor inflammationem asciscit, tumque dolor & ardor, & maior rubor, & sitis, quorum nihil in superiore vicio animaduertitur, assunt. Facta, ruptaque suppuratione, materia in os, & in fauces fertur, oriturque vlcus

sordidum, cuius putri nidore ipse quoque spiritus fœtet.

Columella etiam, vbi vel laxatur, vel (quod rarum est) inflammatur, animaduersione non indigna est. Ea è palati extremo propendet, inque fauces, & gulæ caput fertur. Itaque hæc loca titillatione quadam afficit, metuque præfocationis sollicitat. Crescente inflammatione, ima eius pars grandescit, summa tenuis est, tumq; malo Hippocrates τῆς σαφυλῆς, id est, vuæ nomen dedit. Rarò hic morbus, si protinus ab initio rectè curari cœpit, hominem tollit. Columellam ita, vti dixi, tumidam, & rubentem, magno periculo incidi Hippocrates scripsit: grauior enim hinc inflammatio, & sanguinis profusio sequuntur, maximè si succis plenum corpus est. Quibus præsecta est Columella, his pulmo facilè læditur, fereque eos homines tabes perdit.

Proximum est, obseruationes anginæ, quā Græci συνάγχην dixerunt, proponere. Sub hoc malo fauces, id est, extremæ gutturis, gulæque partes, quibus cibus, spiritusque introfertur, inflammantur: fit spiritus hoc nomine difficilis, molestaq; deglutitio, sic vt interdum sumpta pocula per nares resiliant: accedit autem acutissimus dolor, tumor, rubor, calor, & febris, aërisque frigidi cupida attractio. Leuissimum malum est; vbi tumor tantummodo, & rubor in sola ceruice, eiusque musculis insunt, cætera non sequuntur. Eò grauius est, tum in

*Angina.*

hisce

hiſce locis, tum in faucibus interioribus, tumorem, calorem, ruborem, doloremq́ue verſari. Penè grauiſſimum eſt, foris nihil horum eſſe, omnemq́ue morbum intus conſiſtere, ibique (validè depreſſa lingua) ſpeciem ruboris, tumoriſq́ue eſſe: ſemper autem vehementiſſimum dolorem, ac ſummum ſtrangulatus metum accedere. Porro mortifera eſt, atque omnium horrendiſſima angina, citiſſimeq́ue incidit, & necat: quæ neque in ceruice, neque in faucibus quicquam conſpicui, vel tumoris, vel ruboris exhibet, ſimulq́ue ſummi doloris tormentum, & vehementem febrem, atque tantum non præſentem ſuffocationẽ infert. Tum profectò oculi vertuntur, & rubent, & veluti ijs qui ſtrangulantur prominent: vox impedita nihil ſignificat, & qualis catulorum eſt, tenuis æditur: os apertum hiat, frigidi aëris cupidum, ex eoq́ue ſpumans ſaliua mouetur: lingua exeritur, crebroq́ue, vt in anhelis propter laboris impetum equis, agitatur: potui datus liquor per nares remeat: labra liueſcunt: ceruices rigidæ contractæq́ue ſunt: ipſe æger totus inquietus eſt, crebrò è cubili exilit, moleſtè ſupra dorſum, commodiùs recto collo atque capite cubat, videt, auditq́ue obtusè, & præ ſuffocatione non intelligit, quid audiat, quid dicat, aut gerat, tandem verò ſtrangulatu, atque ſyncope oppreſſus, perit: id quod horis à cœpto morbo octodecim, integra mente atque ſenſu quibuſdam accidiſſe, doctorum virorum obſeruatione con-

ne constat. Semper autem sub hoc casu, mors vel primo die, vel secundo, vel ad summũ quarto occupat. Salutis in angina signum facilis spiritus est, facilisque saliuæ, ac potionis deglutitio, febris non vehemens, quies, somnus, leuamentum doloris, cæteraq; ijs contraria, quæ superius compræhensa sunt. Æquè bonum signum est, ruborem, tumoremque quàm maximè foris in collo, & in pectore consistere. Tum nanque extrà ferri morbum sciendum est. Perniciosum autem est, tumores sine bonis signis, sine manifesta caussa desisse, itemque præcordij dolorem sine iudicatione sub infirmis viribus, atque corporis torpore coortum esse: siquidem tum latenter mors adoritur, tametsi perquàm rectè habere se æger existimet. Omnia autem in eodem morbo pestifera sunt, quæ non manifestum dolorem exhibent, neque in collo (vt modò proposui) neque in faucibus euidentem tumorem. Si autem tumor, atque faucium rubor est, ingens quoque periculum ostenditur: sed morbus longior erit, vtique si maior rubor est. Morbus quoque producitur, vbi & fauces, & ceruix, & pectus simul rubent: quem casum ferè secunda valetudo sequitur, modò rubores non intrò recurrunt, id quod tum metuendum est, cùm subitò hi euanescũt, simulque pectus graue fit, ac difficiliorem homo habere spiritum incipit. Tum profectò malum ad pulmonem vertitur, & delirium mouet, & pulsum facit vndosum, intraque septi-

mum diem occidit, aut certè aliqua parte suppurat, nisi subinde pituita tussi educatur. Suppuratio autem pectoris ex prægressa angina ita noscitur. Faucium dolor sine certa ratione subitò desijt, febrisque multum remissa est, insolita grauitas pectori iuxta septum transuersum accessit, vehemens etiam tussis, ac ferè per omnia sine sputo sicca est. Aliud genus oritur febris, inordinatum, languidum, atque hecticũ. Iam autem cùm in angina repente euanescit rubor, idque die non iudiciali, ac neque tumor extrà vertitur, neque pus tussi excreatur, æger autem quietus, ac sine dolore esse cernitur, scire licet, aut mortem instare, aut reuersurum ruborem esse. Periculosum etiam est, non citò concocta excreari, sputumque violenter educi, idque viscosum, crassum, vel valde album esse. Æquè malum est subaridum, multamque tussim, ac lateris dolorem mouens, & quod inter potandum per tussim subemergit. Angina omnis, per iudicationem alterius morbi orta, lethalis est. Obseruatur autem & aliud esse genus anginæ, quam notham dicimus, neque acutorum accensemus numero morborum. Ea frigidum humorem secuta, febris est expers, nullum autem neque ruborem, neque ardorem, aut febrem, aliquem tamen dolorem exhibet. Illud vicium vt longius, sic & tutius esse consueuit.

Vulneratis cerebri membranis, sequitur bilis vomitus, & dolor incidit non leuis, qui intento

tento ſpiritu, & adductis maxillis creſcit. Ipſæ cruorem nares, & interdum aures fundunt: aliis trux vultus, aliis oculi, quaſi reſoluti, huc illuc mouentur, ſenſusque omnis, velut attonitus, ſtupet: nec parum multis, neruorum accidit diſtentio. Accedente poſt hæc inflammatione, febris oritur, itemque delirium, ſub quo multi faſcias, quibus deligatum eſt caput, lacerant, & nudum vulnus frigori exponunt, omnia citæ mortis præſagia. Ipſo autem percuſſo quoque cerebro (quod facilius plena incidit luna) hæc ipſa, quæ propoſuimus, grauiora ſunt omnia, oriturque ingens delirium, vel tertio, vel quinto die. Quinetiam ipſius interdum excidit cerebri particula. Quod ſi ad huius quoque partis ventriculos telum, maximeque per tranſfoſſos oculos penetrauit, protinus homo vitã amittit. Nemo eorum quibus vulneratum cerebrum eſt, redire ad ſanitatem poteſt. Vbi aliis partibus caput ictum eſt, optimum iudicatur febrem non eſſe, neque auribus cruorem, vel naribus, vel ore promanaſſe, neque inflammationem, neque vllum ſimul dolorem acceſſiſſe. Si autem quid horum inciderit, tutiſſimum eſt inter ipſa incidere initia, neque diu tamen immorari. Conducit etiam ſub acutis doloribus inflammationes apparere, & pus in ſanguinis eruptionibus ferri. Cæterùm peſſimum eſt ſtuporem, aut delirium acceſſiſſe; itemque lethale, febrem die quarto, aut ſeptimo, aut vndecimo eſſe cœpiſſe. Itaque pereunt plerique

F omnes:

omnes: si quarto die febris orta est, ad vndecimum: si septimo, ad decimumquartum, aut ad decimum septimum: si vndecimo, ad vigesimũ.

*Obseruationes in vicijs pectoris, & cordis vtiles.*

PEctus lateribus cingitur, intus pulmo atque cor sunt. In his varia genera morborum fiunt, quæ nunc proponam. Incipiam autem à laterum inflammatione, quam Græci πλευρῖτιν dixerunt. Ea has notas habet: Pungens atque distendens dolor latus exercet, isq; modò ad iugulum, & ad clauiculam, modò ad præcordia, pro situ morbi, procurrit: febris adest acuta, & continua: & spiritus difficilis, frequens & paruus: accedit etiam tussis, initio quidem sicca, qua nihil expectoratur, sed mox ferè humida ea fit; ex locoque affecto ducere aliquid incipit. Id primo flaue coloratum, postea rubrum, ac cruentum, dein maturata inflammatione, purulentum est. Pulsus autem frequens est, & inæqualis, durus, tensus, neque nimis magnus. Hunc morbũ (vt si quid aliud) sputa bona citò, facileque reiecta, & salubrem fore, & breuem ostendunt. Itaque esse id malum in principio statuitur, dum nihil excreatur de latere affecto: sed tenuis solummodo è pulmone pituita, vel crassum quid, & tenax, & rotundum, idque cum difficillima tussi fertur. Incrementum morbi dicitur, vbi sputum iam vtcunque concoqui cœpit; maioreque copia, & faci-

Πλευρῖτις.

& facilius flauum educi, & ex liquido magis crassescere, & ex cruento magis album fieri. Status autem ex plurimo cognoscitur, sputo, eoque albo, læui & æquabili, quod & promptè reijciatur, & maximè dolorem leuet. Declinatio deficiente dolore, & sputo, & febri, similibusque alijs animaduertitur. Sed sputi vbique intueri notas oportet. Optimum enim id esse iudicamus, quod modò in statu esse huius morbi propositum est. Proximum est id, quod statim flauo admodum mistum est. Quod si non protinus, at longè post dolorem educitur flauum, vel non mistum, multamque tussim mouens, malum est. Flauum autem sanguine mistū nō multo, in principio quidem, salutare est, septimo verò die, aut post, minus tutum. Subcruentum ab initio malum non est. Syncerum autem, vel cruentum, vel flauum, periculosum est, sic, vt hoc tamen deterius illo sit. Malum est etiam ex cruda pituita album: tum viscosum quoque & rotundum inutile est. Eò deterius est id, quod ex virore valde pallidum est, itemque quod spumosum, & quod liuidum, vel æruginosum est. Mucosum autem quod ad concoctionem citò coloratur, idque intra quintum diem, tutius est. Vehementer autem cruentum periculosum est. Sic autem se res habet: Omne sputum quanto magis commistos, non inter se diductos colores habet, tanto deterius est. Et tamen nihil peius est, quàm syncerum id excreari, siue flauum est, siue cruētum, siue glutinosum,

nosum, siue spumans. Quod si ita meracum est, vt etiam nigrum sit, præcipueque si vna etiam fœtidum, hoc ipsum omnium pessimum est. Omnia verò mala sputa sunt, quæ dolorem nō sedant: optima, quæ sedant. Quicunque incipiente hoc morbo sputum excreat omnino purulentum, is tertia die, aut quinta perit: quod spacium si transit, haud multo melius valens septima die, aut nona, aut certè vndecima, incidere in suppurationem potest. Etsi perquàm rarò obseruatum est, quenquam supra diem durasse quartum decimum, qui purulenta septimo, aut antè spuerit. In omni lateris inflammatione, dolores magis ferè interdiu, quàm noctu leuiores sunt. Eundem morbum in neruorum rigorem, vel distentionem (illum τέτανον dicunt, hanc σπασμὸν) verti, pestiferum est: æquè vt in pulmonis inflammationem, quæ græcè περιπνευμονία vocatur. Ad cerebrum etiam aspirare materiam, ibique delirium, amentiamque facere, mortiferum est. Idem exitium denunciatur, si morbus dorso inhæreſcit. Tum autem rigor inuadit, & febris, & molestissima tussis, ipsumque dorsum, tanquam illata plaga verberatum, dolet, cumulataque fit cum suspirio respiratio: pauca autem tussiendo eliduntur, modò ex virore pallida, modò etiam subcruenta: dolor in inguina incidit: tertio quartoue die vrina meitur cruenta, totum corpus uelut ex itinere lassum est: mors occupat die quinto, aut certè septimo: quem diem si morbus (quod ta-

men rarò fit) ſuperat, ſaneſcit. Lateris inflammatio omnis ſenibus, & fœminis vterum ferentibus pernicioſa eſt, itemque ijs quibus ſecundò iam, tertioue recurrit. Occidit autem hic morbus, aut magnis ſymptomatis, aut præfocatione, aut materiæ tranſlatione ad alium locum, vnde inflammatio pulmonis, tabes, ſyncope, inſania. Dixi ſub quibus caſibus certum exitium eſt, nunc, in quibus graue periculum vertitur, proponam. Ergo ſi ſputum multum intus in pectore ſtrepit, & triſtior vultus eſt, oculi colore auriginis imbuti, ingens eſſe vitæ diſcrimen ſignificatur. Periculoſum quoque eſt nihil expui, neque quicquam à pulmone extundi, ſed plenum feruere in gutture. Æquè malum eſt hominem antè probè ſpuiſſe, ac dein ex toto ſpuere deſiſſe, ſic vt ſubinde neque grauitas in pectore, neque dolor ceſſent. Metum quoque non leuem facit pectus vehemẽter calens, extremis multum frigentibus, itemque increſcens dolor, cùm in latus vel infirmum, vel ſanum, cubatur, ſic vt ſupinum eſſe ægrum neceſſe ſit: adhæc longè poſt morbi principia infirmis iam viribus fuſa aluus, ex qua non corporis inquietudo, non ipſe ſpiritus leuetur. Æquè graue diſcrimen eſt, ſi morbus dolores supernè exhibet, aut in poſteriorem corporis partem, aut ſi ſiccus is, & ſine ſputo eſt: niſi ipſe tamen ita per ſe leuis ſit, vt parum materiæ videatur expurgãdæ. In ſiniſtro etiam latere plus periculi, quàm in dextro habet: verùm in ſini-

ſtro citius matureſcit, & ſoluitur. Omne verò morbi huius periculū, ferè maximū eſſe, vel ſeptimo die, vel nono ſolet. Atq; hæc omnia terrere aliquo periculi metu poſſunt. At ſecuritatis indicia ſunt, protinus à primo die facilè expuiſſe, & flauum ſputo miſtum eſſe, eoque dolorem leuari, non ægrè hominem ferre morbum, facilè reſpirare, ac ſine ſiti eſſe, itemque ſtrepitum in pectore non fieri: adhęc ſomnum, ſudorem, vrinas, aluumque probè habere: totum denique corpus æquali calore temperatū, ac molle eſſe.

Vbi huius morbi dolores non conquieſcūt, neque miſſo ſanguine, neque ſputorum excreatione, neque victu, neque fomento, aut medicamentis, & tamen non lethaliter affectus æger videtur, ſcire licet ſuppurationem, ſeu abſceſſum fieri. Qui caſus certiſsimus fuerit, ſi intra dies quatuordecim morbus ſputo non depurgetur. Orta autem ſuppuratione, ſi ea poſt ruptionē omnis intra dies quadraginta excreationibus tollitur, ſanitas redit: ſi non tollitur, tabes ſequitur. Quæ verò ſuppuratio ſputo etiamnum bilioſo orta eſt, ſiue id ſyncerè bilioſum, ſiue vnà cum pure eſt, maius periculum minatur, præcipuè ſi quum ſeptimū iam diem morbus attigit, ſuppuratio ab huiuſmodi fieri ſputo cœpit. Metus enim eſt (niſi quid ſubinde interuenerit boni) mortē die decimo quarto ſecuturam. Verùm operæprecium videatur, notas, quibus incipere ſuppurationem quis intelli-

telligat proponere. Nihil, aut certè parum tuſſi, cuius magna tamen cupiditas eſt, excreatur, ſimulque febres, & cum noua, inſolitaque grauitate dolores acrius vrgent, idque cum aliàs ſemper, tum maximè per noctem: ſpiritus etiã admodum difficilis eſt: venæ ſub lingua inalbeſcunt: malæ rubent: perit cibi cupiditas: creſcit potionis deſiderium: vigilia exercet: iuxta clauiculam, & collum ſudores fiunt. Quòd ſi fortè malum in vetuſtatem incidit, oculi etiam caui reddũtur, & in manibus adunci vngues, ſummique digiti refrigeſcunt: multis denique ſudor toto corpore oritur, & in pedibus tumor. Quod ſuppurat ea quam afficit parte, inflammationem, doloremq; mouet, multoq; quàm proxima loca, calidius eſt: & ſi in partem aliquis non infirmam decubuit, onerare ægram, veluti pondere videtur. Confecto iam pure, paulùm quid & febris, & dolor remittunt, ſæpè etiam, prout ſenſus iudicat, deſinunt: verùm grauitas loci increſcit, tuſsis vehemens, ſiccaque eſt, etſi ad hanc interdum humidum quid accedit, ex quo leuari ſubinde homo videtur. At verò vbi iam turgens abſceſſus perrumpit, horror fit, ac vehementior febris, cor intremiſcit, hominiſque robur quaſi labi videtur, ſpiritus debiliter trahitur, ipſeque æger in ſermone conturbatur, offenſus inſpiratione: pulſus debilis fit, & tardus, & rarus. Sed ne hæc quidem, etſi horrenda videntur, terrere protinus debent, dummodo cauſſa perrumpentis ab-

ſceſſus, non virium radicitus afflictarum contingunt: vtique ſi ſigna quoque in ſputo & ſimilibus cernuntur bona. Ferè enim ſequitur, vt hæc iſta turba paulò poſt vltrò quieſcat. Quo autem temporis articulo abſceſſus rumpitur, tum transfluere aliquid profundo in pectore, prout variè corpus reclinatur, apparet, atque hinc pus educitur modò purum, modò fæculentum. Ruptiones rarò fiunt decimo quarto poſt cœptam ſuppurationem die, rariſsimè ſeptimo, plurimæ in vigeſimum incidunt, aliæ ad quadrageſimum, nonnullæ ad ſexageſimum etiam perueniunt. Supputandum autem ab eo die eſt, quo quis grauitatem loci affecti pro dolore ſenſit, cæteraque ſuppurationis habere ſigna cœpit. Hæc ſigna (inter quæ præcipua potentiſsimaque febris eſt, & poſt hanc ſpiritus difficilis, & dolores) quò plus exhibent afflictionis, hoc eruptio fuerit celerior: quò illa mitiora ſunt, eò hæc ipſa fuerit tardior. Itaque ferè ſequitur, vt ſi ab ipſo principio, vehementior tum dolor, tum tuſsis, tum ſpiritus difficultas fuit, abſceſſus circa diem vigeſimum, vel antè erumpat. Raro quidem, at interdum tamẽ, abſceſſus tum lateris per inteſtina & aluum, tum pulmonis per veſicam cum vrinis expurgari viſus eſt. Sæpiſsimè autem, ac tantum non perpetuò ſeſe in inane exonerat pectoris ſpacium, ex quo materia intra diem quadrageſimũ tuſsi reijcitur: quod ni fit, tabes, vt proximè dixi, ſuccedit. Ex rupto abſceſſu maximè ſine metu eſt

is, cui

is, cui febris, eodem quo ruptio facta est die, conquiescit: ægerque appetere cibum incipit: & venter mollia, compacta, ac probè figurata reddit: & pus facile educitur, album, leue, inodorum, & eiusdem per omnia coloris, & pituitæ omnis expers. Contrà verò is perit, quem febris non defecit, aut quem cùm semel ea defecisse visa est, iterum crescens inuadit: item cui cibi cupiditas amissa est, sitis manet, aluusque ex toto liquida est, & pus extussitur ex virore pallidum, vel liuidum, vel pituitosum, vel spumans. Quodcunque pus sub imbecillis viribus copiosum est, mortiferum est. Æquè metuendum id quoque fuerit, quo specillum, veluti ab igne, coloratur. Atque hactenus veram lateris inflammationem secuti sumus, quæ ex sanguine, eoque potissimum bilioso inter costas, & has succingentem membranam, aut certè in musculis intercostalibus orta est. Verùm, non vt hæc genuina, sed notha est ea πλευρῖτις, quæ vel ex distillatione, vel ex flatibus, vel alioqui, etsi vera inflammatio quoq; vt prima est, musculos tamē occupat pectoris exteriores. In hoc morbi genere omnia insunt mitiora, quàm in vera lateris inflammatione. Verùm dolor externa compressione ingrauescit, molestè æger in partem sanam decumbit, in affectam facilius: pulsus quanquam frequens, & inæqualis, nequaquam tamen (quia non afficitur membrana) aut tensus, aut durus est. Porrò dolor lateris acutus, tum ex distillatione pituitæ, tum ex flati-

ex flatibus, quantum in se est, febre caret. Flatus immanissimi doloris tormentum excitat, quod tamen fomentis, atque frictionibus leuatur, & sæpius etiam discutitur. Is dolor non vni inhærescit loco, sed ferè huc illuc per latus vagatur. Vbi autem destillatio humoris frigidi caussam morbi dedit, euidens caussa prægressa est. Nam primum ceruices, vel scapulæ doluerunt, hinc materia ad pectoris externos musculos delata, ibi dolorem, quem dico lateris, mouet, qui & pressu crescit, neque, vt is qui ex flatu est fomentis auscultat. Non rarò autem obseruatum est, ex his quos fieri, dixi, tum ex destillatione, tum ex flatu doloribus, si nimium vel graues, vel diuturni sunt, ortam etiam veram lateris inflammationem esse. Dolere quoque latus tumidi vel iocinoris, vel lienis caussa potest, horum scilicet viscerum pondere membranis retractis. Sed hæc vicia proprijs signis suo loco discernenda, æstimandaque sunt.

Περιπνευμονία. A costis ad pulmones veniam. Horum inflammatio Græcis περιπνευμονία dicta est, quæ his notis cognoscitur. Febris continua, atque acuta est, difficilis spiritus, frequens, & calidus, itemque tussis, & præcordiorum totiusque pectoris grauitas, atque distentio, idque sæpissimè sine dolore: malæ cum tumore rubent, in has subinde quidam veluti igneus feruor aspirare ab inferiore corpore videtur: nares autem simæ in summo sunt: venæ temporum grandescunt: oculi eminent: lingua sicca est, prius ex flauo

flauo rubeſcens, dein procedente morbo, craſſa, nigraque redditur, tandem etiam finditur, digitoque admoto adhæreſcit: aliquis etiã medio ſpacio ſcapularum dolor verſatur: ingens cibi faſtidium, frigidique tum fontis, tum aëris hauriendi cupiditas eſt: pulſus vndoſus, mollis, magnus, celer, rarò bis pulſans, ſæpe intermittens, & intercurrens eſt. Si quid tuſsi reijcitur ſpumoſum, id eſt, ac modò cruentum, modò flauum. Ipſe æger lubenter ſupinus cubat: nam in latus reclinatus, quaſi enecari præfocatione videtur. Vbi grauius malum eſt, continua oritur vigilia, ſimulque ſoporoſi, ſed tamen breues ſomni tenent, ſputum admodum cruentum, ac floridum ſequitur, incipiunt frigere extrema, vnguesque liuidi, curuique fieri. Sub hoc caſu, ſi ſanguis è naribus vbertim fluit, aut fuſus venter, multa biliosa, & ſpumoſa reddit, expectari bona valetudo poteſt: ſin minus, non poteſt. Quarto enim die, aut ad ſummum ſeptimo, certa mors venit. Ferè autem quæ in lateris, eadem & in pulmonis inflammatione, & mitiora eſſe ſigna, & grauiora ſolent. Morbus tamen pulmonis plus periculi, quàm doloris habet: vtq; aliàs ſemper, ſic tum potiſsimum lethalis eſt, cùm inſaniam mouit. Idem ſi natus ex angina eſt, ferè intra diem ſeptimum occîdit, aut tranſit in tabem. Deſtillationes autem, & ſternutamenta tum anteceſſiſſe morbum hunc, tum ſecuta eſſe, periculoſum eſt, multoque magis ſi ſubita inter hæc acceſſerit

ceſſerit deiectio. Erectum ſedere ægrum cupere, atque decubitum omnem odiſſe, vt in acutis morbis malum: ſic peſſimum in inflammatione pulmonis & lateris eſt. At verò tutius eſſe malum iudicatur, quod expeditam per ſputa non mala purgationem habet. Neque inter initia terreri oportet, ſi protinus ſputū ruffo quodam, & ſanguine imbutum eſt, dummodo ſtatim id excreetur. Quinetiam ſi ſputo ipſe leuatur dolor, quamuis id purulentum eſt: æger tamen facilè ſpirat, facilè excreat, morbum ipſum facilè ſuſtinet, poteſt ei ſecunda valetudo contingere. In eodem morbo ſi abſceſſus ponè aures oritur, & ad ſuppurationem, maturitatemque peruenit, aut ſi idem inferioribus in locis corporis enaſcitur, & in fiſtulam abit, ſpes eſſe multa vitæ debet. Iam verò vbi ſputum pro ratione non prodit, & febris dolorque manent, neque aluus bilem multam profudit, neque vrina multa cum multo ſedimento micta eſt, & nullæ tamen exitij notæ ſunt, ſcire licet morbū ſuppurare. Ex quo caſu homo ſeruatur, ſi (quod rarò fit) tranſſumpta in venas materia, per vrinas, aut per aluum exturbatur, aut ſi (quod ſæpius incidit) diſrupto abſceſſu, pus in pectoris cadit ſpacium, indeque totum quadraginta diebus expectoratur. Huiuſmodi depurgatio niſi fit, alterutrum ſequi neceſſe eſt: aut vt exulcerato pulmone tabes occupet, aut vt pure aceruatim in ſpiritus inſtrumenta ruente, protinus homo præfocetur: quod vbi incidit, ſem-

per

per æger difficilius indies ſpirat, tractoque ſpiritu ſtertit, tandem autem obturatur à ſputo, & moritur. Quòd ſi abſceſſus ne multo quidē diſrumpi tempore poſſit, ſiue ſponte, ſiue ope medica: conſumitur profectò æger, vehementibus doloribus, nutritionis defectu, tuſſi, & febre debilitatus. Æquè verò etiam perit, ſi cùm ſic extenuatus aliquis eſt, abſceſſus in lectum reclinato erumpit. Iam verò ſi id quod ſuppurat, erumpit quàm citiſſimè, ex toto maturum, & plurima ſui parte ad ſeptum tranſuerſum effunditur, protinus leuatus eſſe æger videtur. Atque hinc ſanè vbi totum tuſſi reijcitur, ipſeque in quo pus erat ventriculus reſiccatus ſaneſcit, bona valetudo redit. At ſi malum inueteraſcit, ipſe æger imbecillus non excreat: ſcire licet certò hunc ipſum periturum. Itaque tum etiā ſi vſtus vel ſectus fuit, pro tempore quidem moderatius habet: at nihilominus tamen interpoſito ſpacio extinguitur. Suppurationes à morbis pulmonum ortæ ferè ſenes tollunt, aliæ iuniores.

*Ἐρυσίπελας pulmonis.*

Eryſipelate etiam rapi pulmo ſolet. Tum febris oritur longè ardentiſſima, dolorque antè, & retrò acutus, maximè circa ſpinam, tametſi pectus non æquè graue & anguſtum eſt: ſpiritus erecta ceruice trahitur, & præ ardore æger veluti equus à curſu nares expandit, & linguam vt æſtuans canis exerit: vomitus fit modò ſubcruentus, modò liuidus, idemque aliàs bilem, & pituitam trahit: adeſt etiam frequens (quod fami-

familiarissimum huius morbi signum est) animi defectio: tussis vel sicca est, vel flauum sputum trahit non multo imbutum sanguine. Illud malum citissimè ac ferè semper hominem tollit. Euadere aliquis potest, si desertis interioribus, foras versum Erysipelas est.

Non omittendum autem id vicium pulmonis est, quod ex tenui, acri, multaque destillatione è capite confectum in hunc ipsum illapsa oritur. Scilicet hinc multus ardor, & febris excitatur, quæ febris quia lenta est, paulatim hominem consumit. Ad hanc & tussis, & spiritus difficilis accedunt, sic vt nullum tamen vel vlcus pulmonis, vel sputum cruentum assit.

*Crudũ pulmonis tuberculum.*

Interdum etiam crudo tuberculo pulmo impeditur. Initio dolor exilis est, tussis sicca, cum magna inspiratione, subdifficilique spiritu, calores item oriuntur, doloresque obscuri antè & retrò fiunt. Ferè autem eadem hîc quæ in Asthmate signa apparent, nisi quòd crudum tuberculum pulmonis sensim crescit, non prægressa destillationis alicuius nota, quodq́, sub hoc ipso difficilis respiratio sine vllo stertore, ac sibilo est. Si altius intra pulmonem id viciũ insedit, pulsum exhibet varium, inæqualem, intermittentem, vel etiam intercisum, qualis in Antipatro medico fuit. Tum certè non sine caussa (quia vicium læuibus arterijs inhærescẽs propius ad cor accessit) animi quædam defectio, & palpitatio cordis incidere consueuerũt. Itaque mortiferum esse id malum, vbi ita promouit,

mouit, solet. Expectari autem salus potest, si asperis insidet vicium arterijs, citoque maturescit, & erumpit, simul pure excreato vniuerso penitus resiccatus, quo id tenebatur, ventriculus sine vlcere manet. Quæ omnia, ni fiant interposito spacio, consumptus homo perit.

*Vomica pulmonis.* Occultum profectò vicium, & quod sæpè fiducia secundæ valetudinis fallit, vomica pulmonis est. Hanc abscessum dicimus exiguum, aliqua in pulmonis parte inhærescentem, atque arctè membranula clausum sua. Id malum tabidos maximè exercet, & eos, quibus patefacta, aut rupta in pulmonibus vena est. Spiritus autem, multo antè, quàm rumpitur vomica, malè olet: interdum cruor extussitur, semper graue corpus est, & tussis difficilis diu multumque tenet, quam nonnunquam ipsius etiam sequitur vomicæ expectoratio: quod vbi fit, febris corripit non leuis, sputumque sequitur cruentum, & ingens corporis pertuabatio: què casum sequi etiam bona valetudo potest. Non raro, vomica vbi subitò disrupta, & in cordis arcem lapsa, & celere inopinatumque exitium attulit.

*Sanguinis sputum.* Varij casus, variaq; pericula fieri à sanguinis sputo possunt, quod vicium Græcis αἱμοπτοΐσις appellatur, vtique si è pulmone aut pectore sanguis fertur. Itaque videre oportet, an ne is aliunde etiam ducatur. Ergo à capite hunc descendere credendum est, vbi titillatio in palato, frequensque screatus est, vbi tussiendi quidem

cupi-

cupiditas, sine multa tamē tussi est, ipso cruore ad guttur illapso, iterumque sursum screatu per os reiecto: si quidem is sese in linguam protinus infert rotundus, subniger, ac satis multus, itemque lenis cum pure & pituita mistus, cuius subinde pars per nares emungitur muco delibuta: magna autem ex parte capitis dolor, aut grauitas, destillantē inde cruorem antecessit, leuatio secuta est. Cęterùm, qui ex faucibus & gurgulione sanguis fertur, is screatu pellitur: qui ex ipso ore, simplici sputatione: qui ex ventriculo, vomitu: qui ex gutture, tussicula: qui ex thorace & pulmone valida tussi: vbi de ventriculi teritur substantia, non multus vomitur. Abundantior esse is solet, qui ex iocinore, aut liene deductus in ventriculum est, tumque spumare etiam, si horum aliquod viscerum inflammatione obsidetur, consueuit: estque is casus tum hîc, tum in quauis acuta febre lethalis. Iam si sanguis spumans tenuis, ac floridus, ex interuallo per tussim sine dolore educitur, hûc profectò è pulmone ferri sciendum est. Quod si factum à disrupta vena, præcipuè grandiori fuit, vbertim sanguis quasi vomitu quodā prorumpit, adeò, vt interdum pelues etiam impleſſe visus sit. Magna sanè pericula hic casus affert: vel enim nimia exanimare profusione hominem potest: vel, vbi intus cohibetur, etiam præfocare, nimiaque mole cor opprimens, inducta syncopa subitò occidere. Et vt quàm maxiniè hæc absint, vitaque maneat, grauissima

tamen vlcera (niſi maturè ſuccurritur) & inſanabilia in pulmone facit. Quanquam recens ruptio non poſſe ſaneſcere videatur: compertum eſt tamen, fuiſſe ſeruatos non paucos, quibus adhibita curatio primo triduo fuit. Verùm vbi vetus malum eſt medicina omnis inanis eſt. Minus cruentæ profuſionis, minúsque periculi ruptio paruæ venæ exhibet. Vbi ab eroſione contractum vicium eſt, eius euidentes cauſſæ, atque notæ antè fuerunt: acris ſcilicet deſtillatio, febris, ſputum purulentum, aut aquæ perſimile, qua caro animantium, quę recenter ſunt mactatæ, abluta eſt: his accedit, quòd ipſius etiam pulmonis putrefacta particula, ſubinde tuſſi redditur: ipſe ſanguis paulatim ſputo miſcetur, isque exiguus eſt pulmonis exeſis carnibus: vberior eroſa eius vena, quæ ſi, vt modò propoſui, grandis eſt, abundantiſſimus ſequi cruor ſolet. Eodem tempore quod expuitur, id praui & coloris, & odoris eſt. Magnam intus eſſe eroſionem ſic licet animaduertere. Superioribus temporibus ſanguis particulatim modicis interuallis extuſsitur, ſequentibus hinc diebus cumulatior venit, ſic vt neque caſus aliquis, neq; ſuperfluus aut curſus, aut quid aliud externæ acceſſerit iniuriæ. Porrò cùm neque eroſa, neque exeſa pulmonis vena, ſed recluſa (Græci id ἀναστόμωσιν vocant) ſanguis fertur: is certè initio paucus reijcitur (quod diſrupta vena non ſit) idemque ſpiſſior eſt, ac magis rubeus, quàm qui à pulmonis vulnerata ſubſtan-

tia, aut exesa proficiscitur. Siquidem hic tenuis est, sufflauus, floridus, spumosus, atque ei qui arterijs inest simillimus. Ferè autem sic incidit, vt patefactam venam repletio corporis atque grauitas antecesserit, nullus comitetur dolor, agilitas effuso cruore sequatur. Etenim hæc vacuatio, sæpè fœminis, quæ compressis menstruis ægrotabant, leuamen, auxiliumque mali attulit, sine vllo vel vlceris, vel tabis metu. Sanguis qué pulmo fundit omnis spumam, vt proximè dixi, habet, & sicuti multa tussi, ita nullo dolore effertur. Qui ab aspera ducitur arteria, etsi interdum etiam spumat, dolore tamen non caret, idemque exiguus est, & parua tussi, maioreq; screatu pellitur. Multa ac vehemens tussis est, si sanguis è locis trahitur pectoris profundioribus, vt in lateris & pulmonis inflammatione: minor autem, si à superis. Iam etiam qui à substantia pectoris sanguis venit, subniger est, crassus, & grumosus cum paucula spuma, isque non abundanter, at sensim vehementi sollicitatus tussi prodit: ipse locus qui afficitur dolorem habet, qui dolor per somnum etiã increscit. Min⁹ iste casus periculorũ, quã cruor à pulmone redditus, habet. Expeditior enim sanatio est, quæ si non fit, vlcus inde non æquè malignum nascitur: quod ipsum si in pulmone est, & tabem, & hecticam febrem, & marcorem, & mortem affert. Verùm nigricans atque grumosus sanguis tussi reiectus, non semper proficisci à thorace videtur. Potest enim is vbi

nuper è naribus in fauces, & hinc in pulmones lapſus eſt, formam hîc grumi adipiſci. Qui ſanguinem ſpuit, is ſi in latus infirmum decumbit, impenſius id facere conſueuit. Vbi vena intus ſauciata eſt, probeque coaluit, ſæpè iterum iiſdem cauſsis rumpitur, quibus rupta prius fuit: quod vbi incidit, protinus cruor prodit, isque affatim ſæpè veluti vomitu quodam profuſus hominem repentè ſtrangulat: aut certè in pus craſſum atque multum putrefactione verſum, tandem tabe occidit. Rectè enim iudicauit Hippocrates, ſi ſanguis in ſuperiorem funditur ventriculum, debere hunc neceſſariò in pus verti. Nullus medicinæ locus eſt, ſi ſputū cruentum ab eroſo eſſe pulmone cœpit: à venæ autem ruptione, ſi quidem inter principia occurſum eſt, dum recens vulnus & inflammatione & pure caret, obſeruatum eſt ſecundam ſæpè valetudinem contigiſſe. Neque enim ſimplex venæ ruptio tabem excitare (modò reliquus pulmo ſit integer) poteſt. Is enim propter dimanantem ex rupta vena in ſe ſanguinem (vbi tabem facit) afficitur. Semper autem ſanguinis ſputum, ſi diu tenet, in tabem tranſit. Itaque rectè Hippocratem animaduertiſſe video, poſt ſanguinis ſpacium, puris ſputum ſequi.

*Suppuratio.* Proximum eſt pectoris ſuppuratione͂, quam Græci ἐμπύημα vocant, proponere. Ea hâs notas habet. Febricula aſsidua, languida, incerta, ſicca, ac verè hectica tenet, eaque interdiu leuior eſt, noctu increſcit: frequens tuſsis, validaque

est, qua nihil tamen excluditur: multus etiam sudor toto corpore funditur, post quem interdum æger inhorrescit: dolor item varia loca pectoris afficit: frequens spiritus, & vehementer impeditus est, sic vt præceps sermo, & multis partibus sit intercisus. Itaque nares etiam inter spirandum arctantur, fitque per has ducti aëris sibilus. Adhæc maxillæ rubent, manus pedesq; calent, & in his adunci vngues fiunt, summiq; digiti (vbi malum promouit) pallent. Semper autem cibi vrget fastidium, quo assumpto grauius esse corpus incipit. Tussis, vt proximè dixi, sicca est, nisi quod vbi suppuratio erupit, humida fiat, pusque fundat modò purum, modò fæculentum. Talis esse etiam solet, vbi pus ab vlcere pulmonis intus colligitur. Pulsus incipiente suppuratione inæqualis est, & sine certo ordine, & per omnia hecticus. Confecto pure, fit paulò æqualior. Rupta suppuratione, latior, tardior, rarior, languidior. Vbi verò sub hoc morbo ad extrema ventum est, totum corpus sudoribus diffluit, in pedibus tumores fiunt, ijs similes, quos facere hydrops solet: aut certè toto corpore pustulæ oriuntur. Quæ suppuratio ab angina, vel à pulmonis inflammatione nata est, ferè vtrunque pectoris sinum (qui mediastino distinguitur) occupat. Quam autem latus inflammatum fecit, ea illam solummodo quæ afficitur regionem præhendit. Sed quoniam de hisce suppurationibus abundè dictum suo loco est, nunc eas sequamur, quæ fieri etiã

alijs

alijs de caussis, possunt. Ergo si è capite pituita destillauit, & initia huic inualetudini præbuit: primum quidẽ, ea ferè latenter in pulmonem lata est, tenui cum tussi, & sputo liquido, prætérque morem salsiore: inter quæ leuis interdum iungitur calor. Interposito tempore exasperatur pulmo, & ab inhærente ac putrescente pituita exulceratur, simulque grauitas oritur in pectore, dolorque antè, & retrò, iamque magis corpus incalescit, totumque impotens fieri, & extenuari incipit. Spiritus etiam tum cum sibilo quasi per arundinem trahitur. Et quidẽ quò magis inueterascit morbus, eò pus sincerius excreatur, magisque febris inualescit, & tussis, sitisque vehementior est. Interdum ingens cibi auiditas, interdum vini meraci est. Nec raro sudoribus æger diffluit. Tandem autem pedes intumescunt, aluus infernè turbatur, sputum retinetur, atque homo moritur. Qui sic laborat, is ferè intra annum corruptus perit. Sub eo tamen casu, expectanda bona valetudo est: si prius pituita, quàm ad pus ventum sit, expuitur: aut si intra vigesimum diem (vt ferè fit) intus maturata tum quoque sputo eliditur. Nisi enim hæc ista contingunt, vel tabes exulcerato pulmone sequi solet, si acris est humor, vel certè Asthma, si ignauus atque expers mordacitatis est. Porrò fit etiam non raro, vt pituita de capite illapsa ad latus, membranis interclusa, adglutinetur, atque suppuret. Quo casu latus, vt plurimũ, exardescit: spiritus multus est:

tus est: vox rauca fit, qua parte corporis morbus est, ea pectus paulum incuruatur: tandem pedes, genuaque intumescunt, interdum horrores incidunt, sæpè copiosi sudores: semper imbecillus homo est, & modò calidus esse, modò frigidus deprænditur: vngues etiam contrahuntur, & aluus calescit: ortaque præfocatione, vel certè viribus exhaustis, mors incumbit, nisi rupto abscessu multò prius, quàm hæ notæ cernuntur, pus omne sputo vacuetur.

Cæterùm si propter ruptam venam facta exulceratio pulmonis, atque puris collectio est, hæc signa comitantur. Sanguinis pars confestim spuitur, pars in pulmonem fusa computrescit, & in pus vertitur. Post sanguinis namque sputum, vt superius retuli, puris sputum est. Interposito spacio, aliàs pus sincerum, aliàs cruore mistum aliquo per tussim fertur. Quòd si autem grandior, repletiorq; vena est, sanguis interdum magna copia effunditur, atq; hinc crassum pus excreatur. Huiusmodi casus iuniores citius præhendit, grauius afficit, & citius tollit, quàm seniores: tametsi vtrosque succumbere iuxtà necesse sit: vtique si vetus iam malum est, simulq; incipit affici caput, & corpus tabe consumi. Similis etiam suppuratio fieri à vulnere potest, quod aliqua parte in pectus illatum est. Sanguis enim in vacuum pectoris illapsus, nō potest in pus non verti. Itaque idem incommodum non sine caussa etiam metuitur, vbi sauciato pectore foris tantum, non item interiore

parte ſanatum vulnus eſt. Haud ſæpè venæ pulmonis atque lateris, quibuſdam veluti varicibus occupātur, tumq; primũ quaſi acutus quidam incidit tractus, ad quem tenuis dolor & tuſſis arida ſequuntur. Vbi iam diu vicium (vt fit) neglectum eſt, modicum ſanguinis, eiusque ſubnigri (ſi è pectore morbus eſt) expuitur: hinc idem maiore copia ſinceriſſimus venit, & poſt hunc, pus ipſum, vnde tolli hominem, vt in ſuperioribus caſibus mõſtratum eſt, interpoſito tempore contingit. Nunc in genere de ſuppuratis hæc addam. Si eo qui ſic laborat concuſſo, multus intus auditur ſtrepitus, ſcire licet, hunc ipſum minus habere puris, faciliusque ſpirare, & melioris coloris eſſe. Cui autem nullus fit ſtrepitus rupto iam pridem abſceſſu, verùm ingens ſpirandi difficultas eſt, & vngues liueſcunt: is pure ſcatet, ac breui perit. Quod latus pus habet, id & grauius, & calidius eſt: vbi in id quod ſanum eſt cubatur, maior tuſſis, maiorque anguſtia, & grauitas eſt: vbi autem in infirmum aliquis decubuit, tum hæc iſta, quæ propoſui, minuuntur, tum melior ſequitur ſomnus, magiſque materia & matureſcit, & expuitur. Febres intermittentes ſuppurationem ſecutæ, cum multis eſſe ſudoribus conſueuerunt. Suppurare dolores iuxta præcordia, & pulmones, periculoſum eſt. Fereque ſequitur, vt cùm omnis longus tumor ad ſuppurationẽ ſpectet, tum is maximè, qui his locis inhæreſcit. Si quum vritur aut ſecatur aliquis propter

hunc

hunc morbum, pus vniuersum, semelque effluxit, certa mors sequitur. Quod si paulatim moderatis portionibus emissum, subcruentum est, vel liuidum, vel viride, vel nigrum, itemque cœnosum pariter ac fœtidũ: æquè certum perniciei indicium præbet, magisque, si vnà etiam syncope comitatur. Sperare salutem id iubet, quod sub viribus non infirmis purum, album, & æquale est. Sollicitato in pectore per multã tussim pure, si nihil tamen eius redditur homine iam tum imbecillo, mortiferum est. Per eundem morbum, si, cùm quis rectius habere videtur, sputum excreat graueolens, maximeque vbi carbonibus iniectum ignitis est, hunc mali recidiua occidit. A puris sputo tabes, & fusa aluus, mortifera sunt. Ferè autem qui reliqua parte anni traxerunt, eos Autumnus tollit.

*Tabes.* Proxima his vicijs tabes est, ea scilicet, quæ exulceratum sequitur pulmonem, & cruentis excreationibus succedit, Græci φθίσιν vocant: vbi ea incipit frequens tussis est, & sputum sine dolore cruentum, idemque pòst sordidum, ac mox verè purulentum redditur. Tum corpus extenuari incipit, assiduaque, atque hectica febre affici, quę sumptis epulis, & per noctem inualescit: per vehementes labores, aut tusses, vel iram sanguis nonnunquã inter puris sputa excreatur. Vbi crescit malum, perniciemque propinquam minatur, summum vrget cibi fastidium, crescit potionis desiderium, oculi concaui fiunt, & nares acutæ, & tempora collabuntur:

buntur: ſcapulæ foras veluti alæ prominent: ſumma pectoris grauitas eſt: pus iniectum carbonibus vel per ſe fœtet: curui, pallidique vngues fiunt: capilli excidunt: profluit aluus: pedes intumeſcunt: pars ſubinde aliqua putrefacti pulmonis exit: ſputũ penitus ſupprimitur, homoque perit. Longum hoc malum eſt, & certam ægrotis perniciem affert, eique magis opportuna ea ætas eſt, quæ anno decimo octauo, & triceſimo quinto intercedit. Corpora autem citius afficiuntur gracilia preſſi pectoris, & colli longioris, magisque ſi ſcapulæ macræ prominent, ſi intortæ tibiæ ſunt, ſi frequentes deſtillationes. Autumno id malum & naſcitur maximè, & occidit. Pueri facilius cæteris liberantur. Ex alijs minus conualeſcunt, & virgines, & hæ fœminæ, quibus principium morbi retenta menſtrua dedere. Ferè autem is homo, de quo ſub hoc morbo ſpes haberi aliqua poteſt, ſputum excreare debet album, per omnia æquale, tum ſubſtantia, tum colore, ſimileque etiam eſſe id debet, quod à capite in nares deſtillat. Optatiſſimum eſt, febrem non eſſe: ſecundum eſt, tantulam hanc eſſe, vt neque cibum impediat, neque crebram ſitim faciat. Bonum itidem eſt, coactam indies deiectionem eſſe, atque ijs quæ aſſumpta ſunt mole reſpondere. Peſtifera contrà cita aluus eſt, itemque vomitus frequens, ac præcipuè cruentus. Cùm in omnibus morbis incõmoda tumida præcordia, tum maximè horrenda in tabe ſunt. Signũ quoque

quoque esse solet non bonum, si post lubricam aluum corpus prurigine afficitur. Iam etiam sputum mistum purulentũ, idemq́ue fœtidum, quod halitus etiam contagione imprudẽtes alios labefactat, assiduaq́ue febris, quæ opportuna cibo tempora eripit, & multam sitim mouet, in tenui corpore certum esse periculum ostendunt. Æquè pestiferum est pus aquæ, potissimum marinæ, non innatare, sed protinus ad imum sidere: aut id anteà expui solitum, nunc spui ex toto desisse. Tum enim errare mens incipit, ac primo ferè abhinc quatriduo mors occupat, peritq́ue æger à cita aluo, ipso loquente, atque res omnes intelligente. Quare satis anceps fallaxq́ue in hoc morbo, nouissimus vitæ articulus est. Idem malum magna ex parte à parentibus ad liberos transit: sic vt integras etiam familias veluti iure quodam hæreditario oppugnet. In his autem, alij prius cruentum expuũt, inde pus: alij humorem diu liquidum & sufflatum, ac tandem sanguinem cum pure excreãt: alij latenter etiam, sine sanguinis sputo, sine signis momentaneę destillationis prægressis con tabescunt. Tabe verò, vel post sputum cruentum, vel sine eo tandem consumitur, quisquis infirmos natura pulmones, mollesq́ue, & tenellos, & languidos, & viciatos habet.

*Tussis.* Aliqua etiam tussi debetur animaduersio. Ea si ex illapsu fit humoris ex capite in asperam arteriam, pulmonemq́ue ruentis, sentitur in ipsis faucibus quædam quasi titillatio, & sæpè mole-

molestus ardor: ipse fit subinde difficilis spiritus: &, si quidem tenuis humor est, nihil aut certè quàm minimum tussi eliditur. Solet etiã eadem sicca esse compresso septo transuerso, alijsúe partibus, quæ respirationi inseruiunt: sequiturque aliàs etiam affectum iocinoris, lienis, ventriculi, atque vteri: aliàs frigus externũ, aut tuberculum, aut ictum pectori illatum. Vt autem humor præter modum tenuis, sic & nimium tenax, atque crassus siccam tussim facit: estque id deterrimum tussis huius genus, quod virium sequitur infirmitatem. Permota enim intus materia, neque educta tamen, nihil mirũ hominem, sub imbecillis viribus labefactatum, mori. Quæcunque tussis modico fit conatu, celeriq;, ac facili materiæ eductione, cum multo leuamento, & sine dolore, siue oculorum rubedine, optima esse censetur: quæ contrà fit, pessima. Si cùm prius humida tussis fuit, nunc subitò sicca redditur, sic vt pectus graue maneat: scire licet febris vel putridæ, vel hecticæ, aut pulmoni exulcerationis periculum instare. Omnis tussis mala quà somnus aufertur. Inutilis etiam, quæ longo tempore frequens, grauisque hominem exercet, idque cum destillatione. Hinc enim sanguinis sputum, & tabes sequi consuêrunt. Ferè vbi viciosus pulmo, aut vetus intra pectus obstructio est, continua exercet tussis, nullis intermittens temporibus. Quæ verò à destillatione est, ea quibusdam interuallis, prout humor irruit, bis térue per an-

num

num molesta est. Si lentus intus humor est, vehementissima, eaque sicca fit tussis, qua nihil ferè reijcitur: spiritus difficulter trahitur, idque cum quodam stertore ac sibilo, qualis audiri in ipsa anhelatione solet, de qua nunc agendum est.

*Difficilis spiratio.*

Difficilis spiratio multa sequi pectoris vicia potest, quorum obseruatio superioribus locis ꝓposita est. Núc notas eius affectionis sequar, quæ propter humorem pituitosum pulmonibus infartum, spirationé difficilem facit, Græci, vbi leue id vicium est, δύσπνοιαν vocant: vbi vehementius est, & spirare æger sine sono ac sibilo non potest, ipsi ἆσθμα, nos Anhelationem dicimus.

*Anhelatio*

Quod malum si ita creuit, vt spiritum difficillimè, ac non nisi rectis trahi ceruicibus sinat, rectè Ορθόπνοια dicitur. Ergo in Anhelatione pectus graue est, & crebra velox́que sine febre respiratio: quæ adeò molesta est, maximeq́; inter laborem corporis, vt homo, ac si cursu agitatus esset ob angustiam pectoris propè suffocetur, eiusq́; rei metu, toto subinde recto corpore, rectáque ceruice nitatur, ad trahendum spiritum. Quinetiam is ipse spiritus, quoniam angustis itineribus effertur, quendam veluti sibilum tenuem mouet. Pręter hæc dolor aliquis in pectore, & in præcordijs versatur, interdum etiam in scapulis, isq́ue modò intermittit, modò reuertitur. Quibus omnibus tussicula etiã interuenit. Id vicium longa vetustate pulmones primum concreta in grandinem pituita, ac

dein veris ſubinde calculis implet: quos tum ſecto corpore depræhenſos, tum à viuis per exercitationes valida tuſsi prçduros reiectos, hordei, aut piſi magnitudine eſſe, quorundam obſeruatione compertum eſt. Dyſpnœa ſine omni incommodo trahere diutius poteſt. Anhelatio verò, atq; Orthopnœa, etſi longa quoque ſunt, grauia tamen eſſe poſſunt, ſæpeque, vbi inueterauerunt, ſubito ſtrangulatu hominem tollere. Eadem quibuſdam temporum interuallis graues acceſsiones habent, quæ magis cælo fieri humido ac frigido, maximeque inter multam crapulam ſolent. Quod ſi noua inter hæc quoque deſtillatio irruit, færè hominem præfocatione occidit. Ex quo ipſa quoque præfocans appellata eſt. Semper meliore vtuntur valetudine qui Anhelationẽ patiuntur, per quietem corporis, per ieiunium, & ſereno cælo. Anhelationi magis expoſiti ſunt hi, quibus frequens deſtillatio ac tuſsis eſt, præcipueq; ſi ſenes ſunt, & anguſtos pulmones habent. Pleriſque etiam alijs accidere hic morbus ſolet, maximè his qui vel natura, vel ocio, vel victus intemperantia redditi ſunt obeſiores. Anhelatio magna ex parte ſenes tollit: in alijs difficillimè ſaneſcit. Periculoſa tremula ſpiratio eſt, & pulſus inæqualis, inordinatus, intermittens, deficiens: & quidem quò grauius malũ eſt, eò magis fit languidus, & magis tardus. Peſsima inter hæc ſyncope eſt. Ad extrema ventum eſſe teſtatur ſpiritus paruus, tardus, & frigidus: itemque pulſus ex

ſus ex tardo factus nimis creber, & languidus, cętera ei, quem mox retuli, ſimilis. Interdum obſeruatum fuiſſe cōſtat Anhelationem in pulmonis inflammationem tranſiſſe. Ex eodem morbo ſi factus aliquis gibboſus eſt ante puberem ætatem, perit.

*Vulneratio pulmonis.* Ictus pulmo his ſignis innoteſcit. Sanguis ex ore ſpumans, ex plaga rubeus fertur: ſpirandi cum ſono quodā difficultas eſt: commodius in vulnus ipſum cubatur: etenim tum nonnulli loquuntur, qui, in cōtrariam conuerſi partem, obmuteſcunt. Ex vulnere niſi quis primis temporibus extinctus eſt, febre atque marcore ſenſim conſumitur, ac perit.

*Vulneratio pectoris.* Tranſfoſſo pectore, cum quis expirat, flatus è plaga exilit: vulneri ſi indita aloë eſt, eius percipit os amarorem.

*Animi defectio.* Nullum vicium terrere leuiter debet, quod cordi accidit. Tolerabilis videri poteſt, modo breuis ſit, animi defectio, quā Græci λειποθυμίαν dicūt. Scilicet non omnes ſemel (vt in ſyncope fit) vires collabūtur: ſed ſpirituum fit tantummodo reſolutio, ipſeque ferè, qui ſic afficitur homo, præſentes audit, videt, agnoſcitque.

*Palpitatio cordis.* Grauior cordis is morbus eſt, quo ipſum veluti concuſſum intremit, & palpitat, Græci παλμὸν τῆς καρδίας, nos Palpitationem appellamus. Arteriæ toto corpore vehemēter pulſant, nec rarò etiam dilatantur, maximeque hæ, quæ ſupra iugulum ſunt. Idem morbus frequenter, ac præcipuè per quietem corporis intermittit: at ſi-

at ſuperfluis laboribus, meraciore vino, concubitu, balneis atque ira recrudeſcit. Palpitatio cordis ſi diutius trahit, periculum oſtendit repentinæ mortis. Æquè ea horrenda eſt, ſi crebrò incidit, idque poſt ſolutos morbos, cum multa nauſea, & bilis vomitu, qui vomitus neque nauſeam, neque palpitationem cordis finit. Quibus autem hic morbus poſt menſes aliquot, vel etiam poſt annum recurrit, eos ante ſenectutem omnes morte præueniri obſeruatum eſt: alios quidem febribus fractos acutis: alios præcipite ſyncopa raptos. Idem vicium ijs familiarius eſt, qui intra quadrageſimum annum & quinquageſimũ ſunt, & quos flatuoſa melãcholia fatigat, & quibus atra bile ipſe lienis tumet. Syncopen autem palpitatio cordis, & antecedere, & in eam verti ſolet.

Syncope, quæ præceps eſt virium lapſus, pulſum abolet, aut certè ſummè rarum, & obſcurum, penitusque formicantem facit. In ea vultus, qualis hominis eſt emortui, fœdus ac pallens apparet, vis ſentiendi, mouendique deficit, tempora, ceruices, & pectus gelido ſudore madet, extremæq; corporis partes refrigeſcũt. Quæ ſyncope noxam ſequitur ſtomachi, multãq; nauſeã mouet tutior eſt, adeoq; ἡ στομαχικὴ appellatur. Quæ verò ſine cauſſis manifeſtis, ſine ſtomachi vicio, ſed & crebra cum palpitatione cordis accedit, graue periculum minatur, & ipſi cordi primitus inhæreſcit, Græci συγκοπὴν τὴν καρδιακὴν nominauerunt. Hæc, & ſenibus,

*Syncope.*

nibus, & conualeſcentibus, & quacunque de cauſſa vehementer debilitatis, familiarior eſt: ſoletque mortem, ſi frequenter incidit, repentinam inferre. Quiſquis enim ſæpè, multumque ſine euidente occaſione animo deficiunt, húc rectè Hippocrates ſcripſit ſubitò mori conſueſſe. In eo morbo præſentis nota exitij eſt, facies liuida, viridis, aut nigra: vel ſi naribus acre inditum medicamentum nullam mouet ſternutationem: adhæc ſi ſpiratio, atque ipſe arteriarum pulſus prorſus abolentur, ſimulque caput in humeros, vel in pectus delabitur. Vt cordis palpitatio, ſi ſyncopen infert mortifera eſt: ſic multo magis ſyncope, ſi cordis ſecuta palpitationem eſt.

*Vulneratio cordis.*

Vulnerato corde ſanguis multus extra funditur, vtique ſi quæ maiores vel arteriæ, vel venæ in eo percuſſæ ſunt: pulſus elangueſcit, color fit pallidiſſimus, ſudor frigidus ac fœtens oritur, extremiſque multum frigidis protinus mors irruit. Si ſola cordis icta ſubſtantia, non item interior ſinus telo violatus fuit, vita modo diem, modò noctem duraſſe viſa eſt. At ſi in ſinum quoque cordis adactus mucro eſt, protinus refrigeſcentibus extremis, præceps mors incumbit.

*Vulneratio ſepti tranſuerſi.*

Vbi ſeptum autem rranſuerſum vulnus accepit, ſanguis ſpumans fertur, ſpiritus fit difficilis, & rarus, præcordia ſurſum contrahuntur, ſpina dolet, ſputum æditur cruentum, accedit delirium, & interdum tuſſis, nouiſſimè febris,

& ta-

& tabes (vt fit faucijs pulmonibus) hominem, (nisi is inter initia perijt) consumit.

*Obseruationes in ventriculi vicijs, & intestinorum vtiles.*

*Imbecillitas ventriculi.*

INfirmum ex calore ventriculum sitis arguit assidua, quia frigida pocula expetuntur, itemque cibi fastidium, æstus, ructus nidorosus, & noxius calidorum, vtilis frigidorum vsus. Si frigiditas subest, contraria his quæ sunt comprahensa, incidunt. Humiditatis autem notæ sunt, nulla, vel pauca bibendi cupiditas, multa saliua, commodus siccorum vsus. Contrà res habet, vbi siccitas imbecillitatem fecit. Si viciatus intus humor versatur nausea vrget, & vomitus, & ructus, maximeque sumptis epulis. Cùm flaua intus coijt bilis, supra ea quæ inesse calido ventriculo dixi, os etiam amarescit, ipse eijcitur vomitu amarus humor, ventriculus roditur, maximeque per inediam, vnde syncope etiam sequi stomachica potest, potissimum si os ventriculi acuti admodum sensus est. Quod si pituita molestat, nunquam ea ventriculum, nisi cùm salsa esse cœpit, mordet, neque sitim facit, sed multum saliuæ sine tussi screatum exhibet. Tum quoque acidus fit ructus, & infirma concoctio, & inflatio, tensioque ventriculi. Id profectò vicium, si multum increuit, magnas tensiones, grauesque dolores, aliquot à cibo horis, ventriculo infert, &

ſæpè maximis valetudinibus initia, vt hydropi, & voluulo præbet. Iam autem, vbi atra intus luxuriat bilis, creſcit cibi cupiditas, ſputum malè piſcem olet: palpitatio eſſe in meſenterio ſentitur, ex qua modò morbus Melancholiæ, modò comitialis naſcitur: ſomnus item abſurdus ac vanis imaginibus turbatur, ſummoque dolore ſurarum muſculi cõtrahuntur: animus denique triſtitia, atque metu concutitur.

*Cupiditas itemq; faſtidium ciborum.* Aliqua etiam animaduerti circa appetentiã, aut faſtidia ciborum poſſunt. Optimum ſignũ eſt omnibus in morbis, bene ſeſe ægros, ad alimenta quæ offeruntur, habere. At cibum auerſari cœpiſſe per longos morbos, & poſt eos, malum eſt: itemque poſt cibi cupiditatem faſtidio eius affici. Nullum leue malum timeri in longa appetentiæ amiſsione poteſt, maximè ſi contractũ à frigore id vicium fuit. Æquè

*Caninã appetentia.* periculoſum eſt, boulimo aliquem, aut canina vrgeri appetentia cœpiſſe. In hac ipſa deſideriũ plurium epularum eſt, multumque voratur: quod quia onere ventriculum grauat, iterum vomitu extunditur: atque ſic leuatus homo, vorare denuo noua cupiditate incipit, rurſumque vt canis, quod aſſumptum eſt, vomit. Sæpè hoc vicium boulimum, & altum ſoporem, & læuitatem inteſtinorũ, & hydropen, & atrophiam, ipſamq; necem intulit. Cæterùm in boulimo,

*Boulimos.* primùm ægri multa fame vrgentur, quæ tamen non omnino immoratur. Quin animus ſubinde ijs deficit, ſimulque concidit ſpiritus, extremaque

maque refrigescunt. Tum profectò in propinquo syncope est, quam ipsa excipit mors.

De singultu etiam dici quædam possunt. Hic pueris familiarior est. In alijs quoque ætatibus interdum per acutos incidit morbos, & per febres ardentes, maximeque pestilẽtiales, ac tum ferè esse lethalis solet. Idem post citam aluum, sanguinisque profusionem, & post quamcunque aliam grauem inanitionem periculum ostendit. Itaque post vomitiones etiam, præcipueque sinceras singultum fuisse, graue est. Idem, si caussa inflammati oritur iocinoris, periculum habet. Sternutamentũ autem singultui accessisse, vtile est. Ab illo enim hic ipse absoluitur. Delirium autem interuenisse, aut neruorum distentionem, mortiferum est. *Singultus.*

Instante vomitũ, crebræ sputationes & nauseæ fiunt, stomachusque subuertitur, præcordia tenduntur, & inferius labrum tremit. Is vbi fit, minimè molestus est, ex pituita & bile mistus, modò nimius non sit. Syncerus autem deterior est, magisque, si simul vel singultus, vel distentio neruorum assunt. Prasinus item vomitus, & liuidus, & niger malus est. Nigro peior est is, qui omnes colores fundit non bonos. Subitam perniciem denunciat niger malè olens, qui frequens in febribus pestilentialibus esse solet. Vomitus sine febre tum esse non malus potest, cùm robur sequitur naturæ, quæ id humoris, vnde grauatur, expellit: qui profectò humor ex iocinore huc deriuari, vel ex liene, vel *Vomitus.*

ne,vel mesenterio, & intestinis, itemque è cerebro,totoue denique corpore potest. Verùm eo tempore nullum iocinori,aut lieni(vbi hinc humor fertur) tumorem esse præstat.Quæ fœmina dum ieiuna est, biliosa vomit per multos dies,si neque vterum fert,neque febricitat:scire licet hanc lumbricos rotundos simul vomere,aut certè hos vomituram esse. Vomitus,si rarus est, iuuat valetudinem : assiduus, stomachum viciat,& inducta imbecillitate, veluti lacunam proluuiei vniuersi corporis facit. Sæpè profectò vomitus præcipuè æruginosus,distentionem neruorum, & morbum comitialem, & profundum soporem,veluti quadam iudicatione finiunt. Vomitus spontaneus,si id in quo vicium est, reddit, confert & facilè fertur: sin minus,contrà. Vomitioni singultum,aut neruorum accessisse distentionem, malum est: maximè si sinceri humores reijciuntur.

Sanguis etiam vomitione extundi solet,quod nunquam fieri, nisi malè affecto homine, potest.Is sanguis cibo,vel potioni,vel pituitæ mistus fertur, estque crassus, ac iam concretione nigrescens. Huius subinde pars ex aluo etiam fertur, ita nigricans, vt pici similis videatur. Sub eo casu mirum non est à corrupto intus cruore crebram animi defectionem esse. Qui ab iocinore proficiscitur sanguis, splendidior est,ac magis purus.Quem autem lienis fundit, is turbidior, & subniger, & interdum acidus est. Cæterum qui à ventriculi substantia detritus

tus sanguis euomitur nunquam ferè dolorem aliquem non exhibet. Fœmina si sanguinem vomit, fusis menstruis liberatur.

Non sæpè ventriculus inflammatione rapitur. Grauis & assiduus cum ardentissima febri incidit dolor, qui nullis fomentis mitescit locus ingentem, tactuq; circumscriptum tumorem, & interdum visu cõspicuum habet. Quicquid cibi vel potionis assumitur, id protinus vomitu, aut deiectione extunditur: nisi tamen summa vel ima ventriculi pars tumore obsidetur, quo itinera sic arctantur, clauduntur que, vt nihil elabatur. Accedit vehemens æstus, & sitis, & nausea: & quum grauius malum est, delirium, crebraque animi defectio. Quòd si præter hæc extremæ partes membrorum inalgescunt, exitium in propinquo esse significant. Vbi ex hoc morbo abscessus fit, is in vacuum abdominis, vel in ventriculi spacium internum erumpit, moxque ipsum pus vel ore, vel aluo effertur. Quod si intus factum vlcus aliquod est, prorsus id lethale est. Tum profectò lenta, assiduaque febre homo consumitur. ventriculus summè fit infirmus, & modò dolorem habet, modò eo caret: frequens vomitus, frequentior liquida deiectio est: pulsusque creber, ac frequens: totum denique corpus alimenti fructum non sentit, sed paulatim ad nouissimum vsque vitæ diem contabescit.

*Inflammatio ventriculi.*

Nunc de intestinorum vicijs loquar, quæ & acuta esse, & longa possunt. Omnium id penè

Χολέρα, atrociſſimum eſt, quod χολέραν Græci dicunt. Bilis ſuprà, infráque magno impetu prorumpit, primum liquidior, pallida, & ſufflaua: dein craſſior, maioremq́ue colorē exhibens, flauum ſcilicet, praſſinum, cæruleū, aut etiam nigrum: acuti in inteſtinum ſuperum dolores, & torſiones, & inflationes incidunt: ingens afficit bibendi cupiditas: pulſus celer, frequens, paruus atque conciſus eſt: ſæpè ſudores toto corpore mouentur: vbi grauius malum eſt, pulſus propè totus concidit, crura manusq́ue contrahuntur, frigidæ ſudationes fiunt, anima deficit: &, quum ad extrema ventum eſt, ſyncope accedit: quibus concurrentibus omnibus, mirum non eſt ſubitò aliquem extingui. Is morbus frequentior æſtate, atque autumno eſt pueris familiaris. Senioribus, rarior & formidabilior eſt. Vehemens in eodem morbo ſitis, inutilis eſt, optimus accedens ſomnus. Pars ſanitatis eſt, ſuppreſſum vomitum eſſe. Sæpè etiam verſa in veſicam materia, ardor inde factus vrinæ fuit. Summo in periculo res vertitur, ſi ſyncope comitatur, aut ſi quod euomitur, malè olet, aut ſtercoraceum eſt. Quod autem non olet, id tutum eſt.

*Alui profluuium.* Quū profluere aluus cœpit, fuſis ſcilicet ſincerioribus humoribus ſine inflammatione ſiue exulceratione, vel ſenſu doloris vehementi, id vicium Græci διάῤῥοιαν nominauerunt, ſub quo alius atque alius vacuatur humor, modò pituita, modò bilis vel flaua, vel atra. Huius origo

 fluxionis

fluxionis varijs è sedibus manat. Si è cerebrò pituita fertur in ventrem: ea per noctem magis, & post somnum fluit, tenuis, authore Hippocrate, atque spumans. Interualla etiam fluxionis quædam fiunt, itemque destillatio, & capitis dolores antecesserunt: maximè si subitus calor atque frigus fuere. Idem humor si vicio funditur intestinorum, mesenterij, aut ventriculi, crassus est, atque mucosus, isque magis de die sine certis interuallis prodit. Vbi flaua bilis, aut citrina, ardens, nec rarò etiam spumans, è iocinore, aut etiam (quod sæpè fit) è mesenterio in ventrem delabitur, id sine magno ventris dolore, siue torminum opinione certis quibusdam interuallis, & per noctem incidit: sed breuior hic fluxus eo esse consueuit, quem affectus ventriculus mouit. Idemque ferè sequitur si è liene, vel ab ipso fluere mesenterio atra bilis in aluum cœpit. Verùm hic casus, quoniam peiorem humorem sequitur, longè difficilior priore est. Sed discernere inter hunc conuenit humorem, & inter sanguinem concretum longa immoratione, longoque ductu præassatum, nigricantem, ac liquidæ pici simillimum. Itaque si hic ipse, non autem melancholicus humor est, cruentus vel adest, vel præcessit vomitus, quo tincta lintea rubescunt. Nihil verò horum in deiectione bilis atræ subest. Vno die fluere aluum, sæpè pro valetudine est, atque etiam pluribus diebus, modò intra septimum conquiescat, neque denuo turbetur, ac neque

 febri

febri hominem, neq; vehemente siti affligat. Verùm in spacio periculum vertitur. Interdum enim id tormina ac febres concitat, viresque consumit. Febrem autem accessisse, aut semel quiescentem deiectionem reuertisse, eandemque diutius trahere cœpisse, periculosum est: siue biliosa ea fuerit deiectio, siue cruda, ac pituitosa. Æquè verò noxium est, inflammationem ortam esse iocinoris, aut præcordiorum, aut ventris, itemque aluum variam, cum dolore diu profluxisse. Cæterùm ante tempus compressam deiectionem esse, tutum non est. Incipit enim affici stomachus, febresque oriuntur, & viscerum inflammationes. Quinetiam correpta sursum materia, dolores in caput incidunt, aut insania fit, aut lethargus: prout humor est, qui huc fertur. Quum liquida deiectio hominem exercet, vtile est neque stridere, eam, neque nimis frequentem esse, sed paulatim ferri. Crebro enim desessu homo delassatur, & vigil manet. Iam si copiosa simul frequensque deiectio est, periculum ab animi defectione est. Cùm alui profluuium in vetustatem incidit, tum, si vltrò vomitus accedit, idipsum conquiescit. Alui fluxio sine vlla noxa est, si maturè desinit: quod quidem fit, vbi contracto iam ventre nullus amplius à superiniecta manu motus eius percipitur, simulque nouissimam aluum flatus secutus est. Profluente aluo mutari excrementa, sed non in deterius, prodest. Biliosæ deiectiones accedente surditate

cessant:

cessant: & contrà surditas, iisdem deiectionibus finitur. Longum alui profluuium balbis frequentius est, & vomitionis interuentu conquiescit. Ructus quouis in fluxu ventris acidus qui quidem ab initio non fuit, sed post accessit, prodest. Vbi pluribus diebus non descendit aluus, docet aut subitam deiectionem, aut febriculam instare. Malum est fusa aluo cibi cupiditatem amitti, aut singultum fieri. Quibus propter morbum vel acutum, vel longum, aut propter vulnera, aliaue occasione extenuatis, atra bilis ceu niger quidā sanguis aluo profluit, hi postero die tolluntur. Excrementa siquidem ventris more atri sanguinis nigra, quæ & cum febre, & sine hac vltrò deijciuntur pessima sunt: eoque semper peiora, quo eorum colores plures repræsentantur non boni. Eadem vt medicamentū eduxerit præstat, idque quanto plures fuerint horum colores. Aluus vllam bilem fundens per morborum principia, mortifera est. Parque periculum ostenditur, si profluente ventre, nausea, vomitus, & delirium occupant: itemque si sic infirmus homo est, vt pulsus ipsi sit assiduè vermicularis, & formicans, qui ne sumptis quidē epulis inualescat. Quum subitò fluere aluus incipit, post longum morbum, aut si is etiamnum manens nihil inde mitescit, ægerque hunc malè sustinet, in certo periculo rem esse sciendum est. Æquè horrendū censetur, citam aluum hydropi initia præbuisse, aut post vlcus accessisse, melancholicum: item-

itemque propter superiorum exulcerationem intestinorum ac præcipuè ieiuni incidisse: aut perseuerante profluuio pustulas, quæ antè fuerunt, subitò delituisse: aut denique in sene fluorem inueterasse, aut hominem primo veluti aquam aluo excreuisse, deinde humorem more vnguenti pinguem. Hoc ipsum excrementum, quod quasi adipe aut oleo perfusum videtur, pestilentibus febribus, atque ardentibus, corpus colliquantibus, & hecticis, & tabi, & atrophiæ, & interdum viscerum inflammationibus familiare est. Persępè tum à sincero alui profluuio, tum à longo, nata fuisse tormina obseruatum est. Qui casus prægnanti fœminæ exitiosus esse solet, & vt ipsa quàm maximè conualuerit, partum tamen corrumpit, ac perit. Ferè autem fit vt quem longa exercent alui profluuia, his pedes intumescant.

*Leuitas intestinorũ.*

Non leuiter ea quoq; terrere alui fluxio debet, qua non sinceriores humores, vt in diarrhea: sed epulæ, potionesque sine dolore crudæ, inæquales, aquosissimæ sic citò deijciuntur, vt nihil ferè de forma amiserint sua, citra sanguinis aliquem aut bilis complexum, Græci λειεντερίαν, nos læuitatem intestinorum appellamus. In hac ægri fructum alimenti non sentiũt, & in malum incidunt corporis habitum: ardor totis hypochondrijs inest, & ingens vrget cibi fastidium. Hic morbus ægros interdum trahit, interdum præcipitat. Facilius à teneris depellitur ætatibus, vtique si moueri abundantius vrina, &

na, & ali cibo corpus incipit. Difficilimus pro-uectioribus hominibus est, maximè si longis torminibus intestinorum successit. Sub eodem vicio periculum maius fit; si ita frequens deiectio est, vt venter omnibus horis noctu & interdiu fluens, somni tempora corrumpit. Adhæc si cruda prorsus ea est, aut nigra, vel more bubuli stercoris leuis & fœtida: si cibi amittitur cupiditas, crescit bibendi desiderium: si pro modo sumptæ potionis æger non meit: si os ipsi exulceratur, rubetque facies, & quasi maculis quibusdam colorum omnium distinguitur: si venter emollitus, sordidus, & rugosus redditur. Sub his signis certa mortis aduentatio est, si id vicium iam diu corpus senile traxit. Per longam intestinorum læuitatem acidum fieri ructum, qui antè non fuit, pro valetudine habetur. Pars speratæ sanitatis est vrinæ modum poculis respondere cœpisse, corpusque nutriri, ac sine febre, sine prauis coloribus esse. Vt in omni penè ventris fluxione, ita in hac quoque tum mali esse finis creditur, cùm nullum amplius intus sit murmur, & extremam deiectionem aliquis secutus flatus est. Quicunque autem diu hoc vicio exercitus, animalcula quædam aluo reddit, multis torsionibus atque doloribus, is finitis, his intumescit. Ex eodem morbo si lateris oritur dolor, & spirandi difficultas, metus est secuturam tabem esse. Sæpè etiam hic morbus corrupto cælo in populum grassa-

grassatur, nec rarò longa inualetudine confectos tollit. Interdū etiam pulmonis vomicam, vel abdominis abscessum, vel pectoris aut renū suppurationem certo ægrotantis periculo secutus est.

Quæ cruenta alui deiectio, cum vlcere intestinorum, cum dolore & torsione est: hanc Græci δυσεντερίας, nos Torminum appellatione comprehendimus. Incipiente morbo primum biliosa est aluus, aut certè mucosam fundit intestinorum pituitam: inde subpinguis fit, modico cruore perfusa: post hæc strigmenta interioresúe tunicę intestinorum prodeunt excrementis cruentis ac purulentis mistæ: nouissimè, ipsa deteritur, proditque cum purulenta intestinorum proluuie caro quæ veram eorum complet substantiam. Inter hæc autem omnia, cruor paulatim, & breuibus interuallis per aluum manat, isque modò cum stercore aliquo semper (nisi inferius vicium est) liquido, modò cum quibusdam, quæ proximè dixi, muccosis, & purulentis, & carnosis corpusculis excernitur: multus in ano dolor, multaque ac frequens desidendi cnpiditas est: cum vtroque hoc exiguum quid exit, protinusq; tormentū intenditur, ac rursus post paulum leuatur: ipse æger quiete caret, & à somno interpellatur, deiectionibus & interdum febricula impeditus. Si tenuibus intestinis vera deteritur tunica, desperata vtique ægri valetudo est: verùm si crassa tantum sic afficiuntur, superesse spes vitæ potest. Sed certis

*Tormina.*

quo-

quoque vti notis licet, ad loca, quibus morbus inhærescit, cognoscenda. Etenim si tenuia intestina afficiuntur, dolor altius circum vmbilicum versatur: inter hunc plus interualli, & inter deiectionem ponitur: sanguis & quicquid intestinis deraditur, exactius alui excrementis miscetur: vehementius & crebrius delirium incidit: sitis vrget, & febris: ipsum autem stercus crudum profluit, malè olens, loturæ carniũ simile biliosum, porraceum, varium, non sine multa ventris torsione, ac multa virium infirmitate, quæ animi quoque defectionem minetur. Atque cùm quidem in ieiuno intestino vicium est, cruda magis apparet deiectio, cum sanguine nigriore excrementis vndique misto, & cùm bile abundè flaua. Plus etiam hic sititur, & nauseatur: sed & cibi magis afficit fastidium, & interdum vomitus oritur: dolor autem superior vmbilico est, isque malignam febrem mouet: ipse æger viuido colore caret, & ad animi vsque defectionem exudat: quibus concurrentibus facilè is ipse robore destituitur virium, ac perit. Cæterùm vbi crassa intestina morbum sustinet (qui casus tutior faciliorque superiore est) stercus sincerum, multum, densum, cruentis respersum guttis, & cum flatu prodit nonnunquam etiam spumosum: semper autem quædam huic pinguia miscentur, ipseque sic iungitur cruor vt his particulatim supernatet, non autem totus totis veluti immersus temperetur, idemque vt primum quis

doluit,

doluit, protinus sequitur, prima propè aluo redditus. Quæuis autem tormina longa & difficilia esse consueuerunt: sub quibus, si firmus etiamnum homo est, recteque curatur, reddi pristinæ valetudini potest: si verò inualidus aliquis est, ac vehementer morbo extenuatur, ipsumque intestinum profundo vetereque vlcere labefactatur, scire licet medicinā omnem inanem esse. Vbi hæc res incidit, deiectio grauissimè olet, eaque cruda, leuisque est, & subnigri coloris: sæpè etiam inter hæc plurimus sanguis effunditur. Tormina si ab atra bile esse cœperunt, mortifera sunt, itemque si sub his quædam quasi carunculæ deijciūtur: aut si post longum morbum homine iam infirmo subito orta sunt. Æquè malum est, molestam ægro suppressionem deiectionis esse, à solutione non nisi paucissimo tempore malum leuari, idque ipsum diutius incipere trahere. Non tuta quoque tormina sunt, quæ cum febre adoriuntur, & cum vehementi dolore, variaque vel etiam crebra alui deiectione, tum etiam cum iocinoris, præcordiorum, aut ventris ardore, quæque cibos intercipiunt, & multam sitim, & cibi fastidium inferunt. Par periculum est, si venter assiduè, & quiescentibus, & vigilibus profluit, similiterque noctu, & interdiu; si cibi amittitur cupiditas, crescit bibendi desiderium: si pro modo sumptæ potionis æger non meit: si extenuato iam corpore repentè nigra aluus fluxit: aut si morbum hunc iam veterem læuitas intestino-

ſtinorum, aut hydrops excepit. Ferè vbi deiectiones alienis temporibus ſupprimuntur, abſceſſum iuxta coſtas, aut in viſceribus, aut in articulis facit. Tormina modò non nimis diu trahant, vtilia lienoſis ſunt: vbi inueteraſcunt, nocent. Quum ſanguis per tormina intus retentus concreuit, venter flatibus impletur, extremaque corporis repentè inalgeſcunt, vis ægri, ſimulque pulſus collabuntur.

Proximus torminibus teneſmus eſt, Græci τεινεσμὸν appellant, qui illa ſæpiſſimè & antecedere & ſequi ſolet. Frequens æquè atque in torminibus deſidendi cupiditas, dolorque in ano eſt, inter quæ muccoſum quid pituitæque plenum, & modicè cruentum exit: hinc, vbi vlcus directi inteſtini increuit, purulentum quoque æditur. Huiuſmodi deiectioni nonnunquam id interponitur excrementum, quod ex cibo probè coactum figuratumque eſt. Hic morbus, vbi prægnantibus accidit, elidere etiam partũ poteſt. Idem tamen non difficillimè tollitur neque vnquam per ſe occidit, præcipuè ſi ſine febre homo cibum non faſtidit: verùm in autumnum vbi incidit, contagioſus eſſe magna ex parte ſolet, vtique ſi tum quoque in tormina vertitur: qui caſus, vt cæteris hominibus non tutus, ſic pueris maximè lethalis eſt. Teneſmus interdum vbi vetus fit, in voluulum, aut in coli dolorem (ſiquidem pituita ſubeſt) tranſit. Si bilis in cauſſa eſt, potius torminibus excipitur. Sæpè ex neglecto teneſmo vlcus relinqui ſolet ſordi-

*Teneſmus.*

ſordidum ac purulentum, idq; in fiſtulam verti: quæ ægerrimè remedijs tollatur.

Morbus inteſtini tenuioris, quem Græci εἰλεόν, nos voluulum dicimus, ſic noſcitur. Dolor acutiſſimus, modò ſuprà vmbilici regioné, modò infrà verſatur. Fitque ex alterutro loco inflammatio. Tumor autem quidam ſic prominet, vt ægrotans inteſtinum conuolutum ad chordæ ſimilitudinem videatur: ventris itinera, quibus excrementa feruntur, ſic impedita præcluſaque ſunt, vt neque iniectus clyſter aſcendat, neque cibus ore ſumptus deſcendat, ipſaque aluus ne flatū quidem emittere vllum poſſit. Itaq; ſurſum protruſis omnibus creber vomitus cietur tum bilis, tum pituitæ, hunc multa antecedit nauſea, & ructus inanis, & ventriculi humiditas. Spiritus etiam fit difficilis: &, quicquid cibi, vel potionis aſſumitur, tametſi id intrò deſcēdit, paulò tamen poſt, quia tranſire inferius non poteſt, iterum vomitu redditur impurum, ac malè olens. Id ferè tum ſolum ſine alui ſaburra per os fertur, cùm ſuperior gracilis inteſtini pars laborat. Ipſum autem quoque ſequitur ſtercus, ſi paulo inferior morbus eſt. Idem incommodum ſub vtroque caſu tum etiam accidit, cùm ad extrema ventum eſt, ſubindeque lumbrici euomuntur, vrina difficulter redditur, maximè aſſiduus vomitus eſt, ipſa aluus ita clauditur, vt ne acus quidem admittat acumen. Nouiſſimè os, quique ructu effertur vapor, ſed & totum corpus mali odoris

*Voluulus.*

eſt,

est, acceditque singultus, & delirium, itemque neruorum distentio, & gelidus sudor, & extremorum frigus, & tremor cordis, & syncope, omnia certissimæ mortis nuncia. Hoc genus vicij omnium quæ intestinis insidiantur acutissimum est: & nisi resoluitur intra septimũ diem, occidit. Idem pueris familiarius, senibus rarius ac penitus exitiale est. Frequens sub eo vomitus, & surditas mala sunt. Sperare salutem licet, si purgans medicamentum ore sumptum, aluum perrumpẽs deiectionis initium præbet: vtique si reliqua quoque salutis concurrunt signa verisimilia. Minus etiam periculi esse solet, vbi dolor locum mutat, quàm vbi fixus is vna in sede inhæréscit.

Coli dolor.

Non admodum huic dissimile doloris tormentum in laxiore eo intestino est, quod Græci κῶλον appellant. Grauissimus cruciatus multaque inflatio incidit per totum abdomen in profundo, idque dextra magis parte, vbi affectum intestinum est: ipsum enim hinc incipit, & ad sinisteriorem partem iliorum in modum zonæ procurrit. Itaque iuxta renes etiam hic coli dolor, & circa dorsum versatur, itemque supra infraque vmbilicum, magnam occupans ventris partem, modò dextrã, modò sinistrã, vagus omnino, & instabilis: vtique si à flatibus esse morbus cœpit, qui flatus sæpè intus quodã veluti rugitu obmurmurant, arctéq; conclusi, neque ore, neque aluo erumpunt. Non rarò coli dolor vno in loco stabilis, altè excruciat,

eumque neque flatus, neq; ructus lenit, ipsum intestinum immanissimi doloris tormento affligitur, vt terebello etiam pertundi videatur, ac penè spiritum elidere. Inter hæc autem vomitus crebrò mouetur, quo pituitosa, varia, porracea, & æruginosa vacuantur. Verùm hoc doloris genus tùm potius incidere cōsueuit, cùm pituita subest crassa, lenta, ac maximè vitrea: vtrisque generibus commune est, cibi cupiditatem magisq; dulcioris ac pinguis amitti: ventriculum assiduè, ac si pungeretur, dolere: multam sitim, multumque aquæ bibendæ desiderium esse, quod ipsum tamen potationibus nō quiescit: ructum item fieri, & interdum hunc iamiam eructurum, protinus cohiberi: aluum etiam adeò impeditam esse, vt nihil infrà, ac ne flatum quidem emittere aliquem possit: tum si quid vel sponte, vel arte redditur, id siccum esse, aliàs more ouilli stercoris in globulos intortum, aliàs vt bubulum, leue, flatibus plenum, atque aquæ supernatans: vrinam denique nimij doloris occasione bilescere, & interdū consentientibus huic malo renibus retineri: vbi ad extrema ventum est, frigidos sudores fieri, crebrumque singultum, & delirium, & neruorum distētionem, & extremorum refrigerationem, & syncopen incidere. Vbi salus futura est, excrementa non nimium retineri, dolorem mutari, atque etiam intermittere, ipsum ægrum post redditum stercus, aut post emissos flatus, leuari, & in quiete esse, semperque facilè durante

rante morbo ſpirare. Sæpè coli dolor in reſolutionem neruorum, vel in morbum tum articularem, tum comitialem, vel in hydropē tranſijt: interdum etiam in voluulum abit, idq; intra ſeptimum diem. Sed operæprecium videatur inter hunc ipſum morbū, & coli dolorem, notis quibuſdam diſcernere. Omnia inteſtini gracilioris morbus atrociora, quàm coli habet. Vtrinque aluus comprimitur, acutiſſimi dolores, & frequentes vomitiones fiunt. At vbi tenue inteſtinum morbum ſuſtinet, quoniam id magis ſentit, ſæuiorem quoque doloris ſenſum exhibet, & celerius occidit, eiuſque rei cauſſa hic ipſe morbus acutus eſt, prior eſſe longus poteſt. Adhæc ſub voluulo dolor magis tum dextrà, tum ſiniſtrà vagatur, magis ab vmbilico ſuperiùs tendit, magiſque curatur per os ſumptis medicamentis, quàm aluo iniectis. Magis etiam ſubuertitur ſtomachus, & crebriores vomitiones fiunt, promptiuſque delirium eſt, & frigidi ſudores, & ſyncope, quàm vbi in colo vicium eſt. Iam verò multis etiam ſignis & coli, & renum inter ſeſe conſentiunt, diſſentiuntque dolores: adeò, vt, niſi arenula vel calculus exturbatur, ſæpè renum cruciatus ſpecie colicorum, medicos etiam gnaros artis fallant. Ergo his differentijs vti licet. Nauſea, & vomitus, & cibi faſtidium magis vrgent laborante colo, dolorque ferè ab dextra parte infernè incipit, & ſurſum ad ſiniſtram aſcendit. Idem ſæpè veluti circuire in omnem ventrem videtur, & plu

rima loca occupare, modò hîc, modò alibi violentior. Dolor autem renum eodem stabilis loco est, nisi quod interdum ad coxendicem, vel ad testiculum, qui è directo est, peruenit, fereque alterutrum latus iuxta renem occupat. Idem, & si perinde vt coli dolor, non æquè tamen efficaciter ducta clysteribus aluo, & emissis flatibus, remittitur: vrina denique primum tenuis, pauca, & aquosa est, & interdum hæc tota supprimitur: interposito tempore vberior fertur, & crassa, & arenosa, & bullans. Itaque hæc etiam vrina significare genus morbi potest quale sit, quoniam dolor interdum etiam colicus, ex vitrea potissimum natus pituita, vno esse stabilis loco possit, vt autem emictis arenulis renum dolor conquiescit, ita coli quoque cessat tormentum, frigido humore per aluum excluso. Illud etiam addendum videatur: Multis frequẽtem renum dolorem esse, coli non item. Præter hoc ipsum, quod proposuimus, colici doloris genus, quod verè proprium est, & crudæ caussas pituitæ, aut flatum sequitur: aliud nonnunquam posse reperiri, fatemur, cuius acris materia, ipsaque effectrix sit bilis. Tum febricula oritur, & vehementior sitis, & æstus, & vigilia. Ipse dolor non in variam regionem ventris diuagatur, sed vnicam ferè occupat duntaxat, idenique semper deiectione inteditur: vrina admodum biliosa, atque acris est: noxius etiam est calidarum tum epularum, tum potionum vsus. Magis stabilis vno in loco dolor esse

coli

coli solet, vbi id intestinum inflammatione cingitur, estque hoc genus morbi atrocissimum, soletque non rarò in voluulum transire. Valida febris multo æstu, ardoreque afficit, intus iuxta morbum pulsatio est, oriturque sitis, nausea, ac vomitus, præcipuè biliosus, ex quo tamē nihil dolores leuantur. Aluus nihil reddit, & ipsa interdum retinetur vrina.

*Coli inflãmatio.*

Obseruatum à doctis hominibus video, grauissimis etiam doloribus vrgeri peritonęũ consuesse, vel certè has membranas, quę abdomini ventrisq; partibus obtendũtur. Hi dolores etsi nullo iure ad coli tormentum pertinent, quoniam tamen æquè graues sunt, ac penè similes, neque etiam spacijs locorum multum dissidẽt, eos hic quoque ponere rectè posse videor. Sunt autem hi, vt grauissimi, sic admodum diuturni, neque vllis remedijs, quæ coli debentur doloribus, mitescunt, siue datum medicamentum fuit, siue adhibitum fomentum, siue subtus iniectus clyster. Ferè autem longas febres, & ea genera excipiunt morborum biliosorum, qui non facilè soluuntur. Sæpeque veluti quadam iudicatione visi sunt continuas febres, & tertianas, & quartanas hi dolores finiuisse: idque ita tamen, vt longo pòst tempore, qua die febris esse accessio solet, eadem hi quoque increscerent.

*Peritonæi dolores.*

Lumbricorũ, quos Græci cõmuniter ἕλμινθας appellant, non vna omnium forma est. Alij longi & teretes sunt. Alij breuiores & ad speciem

*Lumbrici.*

ſeminis cucurbitæ lati. Alij exigui ſunt, tenues, ſimulque teretes, ἀσκάριδας græcè dicunt. Communes hæ notæ ſunt duorum priorũ. Per ſomnum dentes ſtrident, multaq; ſaliua ex ore defluit, quàm homo ſæpius tum quoque deuorare quaſi mandens aliquid videtur: vigilanti ſæpè pruriunt nares: & multa infeſta ſitis eſt, quæ poculis non ſedatur: interdum venter diſtenditur cum murmure, atque multa torſione, idemque non rarò, ac ſi hydrope affectus homo eſſet, inflatur: acceditque ſubinde leuitas inteſtinorum, oculorum ſuffuſio, pallor faciei, ſudorque frigidus ac malè olens. Nonnunquã ipſa etiam incipit affici mens: verùm æger tum feſtucas non legit, vt in acutis accidit febribus, neque grauem dolorem capitis ſentit. Ipſi ſubinde lumbrici modò per os, modò per aluum, & interdum naribus etiam redduntur, iidemque noctu eſſe moleſtiores, quàm de die ſolẽt. Per inediam autẽ maximè ſurſum repunt, tumque inteſtina, & præcordia, & ſtomachum morſionibus ſollicitant, ſimulque animi ſubinde inferunt defectionem, vel præfocationem, vel tremorem, vel morbum comitialem, vel ipſam denique ſyncopen: quibus malis ſæpè pueri oppreſſi, extinctique fuerunt. Præter hæc quæ proximè dixi vicia, etiam & coli dolorem, & caninam appetentiam, & boulimon, & cordis palpitationem à lumbricis fieri animaduerſum eſt. Ferè autem longis proprium eſt, vt in gracilibus inteſtinis gignantur, vtque hæc morſi-

bus

bus per inediā impetant, & interdum in ipſum procurrant ventriculum, tumque dolorem mo ueant, & nauſeam, & vomitum, & ſingultum, ſiccamque tuſſim, & tenuem breuibuſque moleſtam interuallis. Iidem cùm fortè ad ſtomachum perueniunt, difficilem deglutitionē reddunt. Inter hæc autem alij per ſomnum ædito clamore expergiſcuntur, & exiliunt è cubili, iterumque protinus ſopiuntur. Alij inter dormiendum linguam exerunt, aut dentibus ſtrident, aut aliena loquuntur, ſimulque vario decubitu corpus iactant. Pueri etiam ſic formant os, vt quaſi eo tenere mammæ papillam, ac deuorare aliquid videantur. Multis oculi ſanguineo rubore imbuuntur, itemque malæ: verùm is rubor pòſt paulo perit liuore nouo victus. Pulſus inæqualis eſt, obſcurus, deficiens, & recurrens. Nonnullis venter corruptum cibum deijcit, & flatibus intumeſcit, reliquum corpus ſine probabili cauſſa extenuatur. Si febris incidit, ea ſine ordine, ac certa lege increſcit, ac ter, quaterque die vel nocte temerè recurrit, non ſine ingenti extremorum frigore. Minus in lon gis lumbricis periculi, quàm in latis eſt, ſolentque his etiam illi eſſe frequentiores: præcipuè verò pueros ab ipſa exercent infantia, ad puberem vſque ætatem. Lati autem lumbrici, qui vel in cæco inteſtino, vel in coli cellulis naſcuntur: vt multa quoque habent, quæ eſſe familiaria longis dixi: ſic ſoli aſſiduis morſibus hominem fatigant, & ingentem, inſatiabilemque ci-

bi cupiditatem inferunt: vt primum enim assumptum alimentum est, id ipsi cōtinenter depascunt, quo iam consumpto, mordere intestina protinus incipiunt. Sæpè hi intus magna mirabilique inter se serie cohærent. Corpus autem quod occupant, macrum, imbecillum, atque inæquale reddunt. Porrò vbi tenues lumbrici, quos Ascarides nominari dixi, intus versantur in ano scilicet, ac recto intestino, multus in his locis pruritus est, ex quibus interdū emergunt, & in fœmora, natesq; quoquouersus proreppunt: sæpius in deiecto stercore cernuntur, id quod adultis etiam hominibus non infrequens est. Inter hæc assidua oritur desidendi cupiditas, homoque post redditam aluū rectius habet. Communiter autem omnis generis lumbrici pueros sæpius exercent, vtique si multa cruditate onerantur, viciosisque cibis longo ante tempore, vt caseo, fructibusque fugacibus vsi fuere.

*Hemorrhoides.* Nunc de eo ani vicio loquar, quo venæ quæ in eum explicantur, sanguinem sine modo fundunt, Græci αἱμοῤῥοΐδα nominauerunt. Tametsi æquè etiam præter naturam sit, sanguinem in hæc loca delatum, pro consuetudine inde vacuari non posse. Itaque cæcam hanc esse hæmorrhoidem dixerunt, quæ intuentibus patet, ac vehementem in ano dolorem, maximè vbi durum alui excrementum exprimitur, mouet. Is dolor interdum adeò grauis est, vt ani inde sequatur inflammatio: vbi vero aperta hæmorrhois

rhois est, sanguinem semper in conatu, maximeque post extremam aluum, interdum etiam vltrò fundit. Is sanguis seorsim primum melancholicus, dein purus ac rutilus exit, interdum, quia in vacuo recti intestini cócreuit, formam grumi rubentis habet. Itaque ab eo quoque differt, quem vel mesenterium, vel iecur, vel loci superiores fudêre. A mesenterio enim non multus fertur, ab iocinore infirmo verus sanguis non defluit, sed dilutus atque aquæ, qua carnem quis lauerit animantis nuperrimè mactatæ, similis. A ruptis aut patefactis superiorum locorum venis sanguis manat picis specie retorridus, ac niger. Externa hæmorrhois ex ano conspicua vtcunque prominet: quæ verò intus occulitur, ea sine omni ferè dolore, sine tumore cruorem exprimit, isque cruor simul cum deiectione exit, excremento alui nequaquam mistus. Hic fluor si nimius est, ingens periculú habet: tum vires hominis consumuntur: viuidus faciei color perit, grauitas in coxis, & multa in cruribus imbecillitas est: ipse qui profunditur cruor, non iam amplius ater, atque crassus, sed purus ac rutilus est, necessarius naturæ thesaurus. Itaque si hoc vicium vetus esse cœpit, principium hydropis præbet. Nihilo leuiora pericula fiunt, vbi in ijs hæmorrhoides supprimuntur, qui sanguinis profluuio imbecilliores non fiunt, quique purgationis vice id, non morbi habent: scilicet inclinata in præcordia aut in viscera materia, subiti grauissimique

que casus incidunt,maximeque aut aqua intercutem,aut tabes. Quare rectè etiam præcepisse Hippocratem video, sic curandas hæmorrhoides esse, vt ex multis vna maneat aperta. Cui maturè fluunt hæmorrhoides, hunc neque lateris aut pulmonis tentare inflammatio,neque vlcera exedentia, neque lepra, vel elephantia, neq; vitiligo, ac neque melancholia, aut quartana febris solet. His autem ferè morbis rapitur,quisquis fluentes hæmorrhoides intempestiuè curatas habuit. Melancholicis, vel renum morbo fluctuantibus, vel insaniẽtibus hæmorrhoides fluere cœpisse, bonum est. Tum his etiam nimium suppressis commodum est, aut menstrua erumpere, aut sanguinem è naribus ferri.

*Ani inflãmatio.* Anus etiam inflammatione cingitur, maximè si vel dura equitatio antecessit, vel cæcæ hęmorrhoides dolorem in eo nimium mouerunt. Sub quo casu aluus propter ani tumorem difficillimè redditur, & interdum multis diebus retinetur: maximus dolor inest, qui & compresso ano, & deiectionis nixu summè exasperatur. Ex eo malo febricula interdum oritur, vtique si longo iam tempore nihil aluo redditur. Qui abscessus ab inflammatione gignitur, is sæpius in recti intestini cauum erumpit, tum vlcus fit, ex quo iam tum sordido pus fertur. Id vlcus propter loci naturam facilè ac breui in fistulam vertitur, quæ pòst difficillimè remedijs cædit: verùm diutissimè, dolore etiam sedato,

dato, manat, pusque fundit ante primã aluum, aut certè si media id deiectione fertur, excrementis non mistum.

Nouissimum id modò superesse videtur, vt notas proponam, quibus vulnera totius eius itineris, quo cibus ab ore per anum fertur, obseruari possint. Ergo icta gula, neque epulæ, nepue pocula transeunt, sed vt primum sumi cœperunt, vomitione redduntur: accedit singultus, animi defectio, & interdum neruorum distentio. At percusso ventriculo, frequens bilis vomitus, atque singultus incidit, quicquid cibi vel potionis sumitur, id protinus vomitur, pulsus elanguescit, tenues sudores extremis frigidis oriuntur, quos ipsa demum excipit mors. Communia vulnerati tum ventriculi, tum tenuis intestini indicia sunt, cibum, potionemque per vulnus ferri, & in vacuum labi abdominis spacium, inde ventrem, præcordiaque intumescere, & subinde bilem vomi. Cætera icta intestina, vel stercus, vel eius exhibent odorem.

*Vulnerati gulæ, ventriculi & intestinorum.*

## *Obseruationes in vicijs mesenterij, iocinoris, & lienis vtiles.*

NOn leuis mesenterij vicijs debetur obseruatio. In hanc enim sedẽ facilè defluunt venarum superflua, indeque grauissimorum fiunt principia morborum, cholera, melancholiæ, fluxionis alui, torminum, mali habitus, atrophiæ, languoris, lentarum & er-

rantium febrium, aliorumque difficilis notæ ægritudinũ. Vbi hæc pars tumore citra inflammationem obsidetur, is ferè primum laxus est, ac mollis, inde prorsus spacio siccatus, indurescit. Idem quoniam (vt etiam ipsa pars) sine dolore est, tactu maximè pressuque exploratur: altè enim intus esse sepultus animaduertitur. Itaque ipsa quoque vrget, arctatque intestina, & caussam tardioris alui præbet. Non ita tumor musculorum abdominis, non venter adipis mole prominens se habet. Neutrum enim intestina, vel aluum sollicitat: adeps etiam manu appræhẽdi, & distingui ab abdominis musculis potest: hi vbi tumorem sustinent, primo contactu occurrunt, tumque semper vbi premuntur, & interdum non pressi dolent. Foras item horum prominet tumor non pressu, sed blando tactu perceptibilis, & figuram, qualis est recti in abdomine musculi, oblongam habet.

*Tumor Mesenterij sine inflammatione.*

Inflammatione etiam rapi mesenterium solet. Tum grauitas quidem intus, at nullus manifestus dolor inest: febris oritur leuis, nullis molesta casibus grauioribus, ita vt sub ea vitæ etiam obire munia homini liceat: incipiente morbo, sanies per aluum rubra quędam fertur: orto abscessu, pus album defluit, sæpissimè alui permistum excrementis, interdum etiam sine mistione sincerum magna copia deijcitur, vtique si morbus versus nouissima vergit intestina. Certissimum est, id genus puris à solo ferri

*Inflammatio Mesenterij.*

oportere mesenterio, quoniã ab alijs locis descendere sine dolore, vel sine mistione, vel sine febre vehementiori non potest.

Nunc iocinoris proponam vicia, quæ generis varij, & multæ esse obseruationis solent. Si id viscus impensius calet, vt inedia inimicissima est, ita tamen cibi amittitur cupiditas, maximeque carnis: frequens etiã ac multa sitis est: ipse homo toto corpore calet, præcipuè palmis, & plantis pedum: quæ partes etiam, si ad calorem siccitas accessit, inarescunt: si humiditas, madent. Ferè autem contraria his contingunt, si iecur frigidiore, quod rarò fit, intemperie labefactatur. Et quidem si materia etiam qualitatum intemperantijs (quod fit vbi hæ diutius immorantur) accessit, ea, si iecur calore vrgetur, bilis est, quæ subinde vomitu vel aluo extunditur, primum tenuis ac pallida, dein crassa, flaua, ac fœtida. Inter hæc autem os amarescit, vehementior, & inappetentia, & sitis oritur. Interdum & febris mouetur, quæ ferè intermittens est tertiana, vel incerta, vel, si iecoris quoque radicitus viciata substantia est, lenta, per quam corpus interposito spacio sensim contabescit. Frigidi humoris notæ sunt, aluus nec frequens, nec multa, sine fœtore, sine multa coloratione: rara febris tertiana: corpus quiduis potius, quàm macrum, cæteraque alia quæ contraria esse superioribus signis possunt.

*Iocinoris intẽperies.*

Imbecillo iocinore multa obseruari possunt, in quibus color corporis maximeque faciei, &

alui

*Iocinoris imbecillitas.*

alui deiectio facilè principem locum tenent. Facies tristi quodam pallore, aut virore fœdatur: deiectio, si quidem parum iecur trahendo valet, liquida vt cremor est, tametsi eo tempore nullum viciū ventriculus, vel mesenterium sustinent. Id enim si hîc esset, vix vllum concoctionis rudimentum, quod deijcitur, haberet. Quod si iecur non retinet, iam tum varij, difficilesque incidere casus à profusione alui possunt. Eoque vicio raptos, fluxusque factos, Greci propriè ἡπατικοὺς, nos iocinorosos appellamus. Deiectio primum similis est aquæ, qua nuper mactatæ animantis carnes ablutæ sunt, saniosa scilicet atque subcruenta. Interposito spacio, eadem variè mutatur, prout iecur variè intemperatum est. Quum enim id caloribus vrgetur, fæculentus atque ex assatione crassus, ac melancholicus sanguis deijcitur, nouissimeque ipsa etiam atra profluit bilis. Inter hæc totum corpus liquescit, febris oritur, & cibi fastidium, & sitis, estque pulsus celer, & vrina biliosa. Cæterùm si sine calore infirmum iecur est, parumque ea occasione retinet, deiectio sequitur sanguinis limosi, ac veluti in grumos coacti, eademque neque assidua, neque multa est, diuersis excrementorum ferè coloribus imbuta, certis tamen temporibus cumulatior est, ac semper haud multū fœtens: ipsum diutius trahitur malum, ac sine febre incipit: quanquam interdum languida ea oritur, putrefacto in viscere sanguine. Porrò siccitas crassiorem & magis ari-

*Deiectio crueta quæ iocinoris vicio fit.*

gis aridum humorem qui effunditur, facit: humiditas magis tenuem, & dilutum. Facilè iocinorosa deiectio hæc, qua cruenta redduntur, à torminibus distingui posse videtur. In his enim sanguis cum dolore, rosione, & strigmentis sensim, breuibusque interuallis paucus exprimitur. Contrà autem iocinore malè retinente, cruenta feruntur sine dolore, sine ramentis, idque cumulatim, & maioribus interuallis, duorum scilicet & interdum trium etiam dierum. Si rupta intus vena, aut adaperta sanguis deijcitur; is ab inferioribus locis ferè purus fertur, parum nigrescens: à superioribus autem protinus ater, ac liquidæ pici simillimus, quo tamen tincta lintea rubent: vt hac nota is quoque facilè diffidere ab atra bile possit. Si mutilato membro grandiori, aut propter necessariæ solitæque vacuationis compressionem ex aluo sanguis diffluit, is multa copia purus subitò prorumpit, subitoque desinit, longissimis spacijs temporum recurrens. Qui autem ab vlcere iocinoris cruor manat, is perexiguus admodum est, sensimque descendit multo virulento, turbidoque pure imbutus. Leuiculus etiam doloris tractus iuxta iocinoris sentitur regionem, atque eius vlceris quod illic inhæret, aliquæ ante notæ fuerunt. Eodemque modo proprijs nosci signis inflammatio iocinoris debet, quæ saniosam subcruentamque aluum fecit. His animaduersis, omnibus facilè constat, quæ discrimina inter deiectiones sanguinis iecorarias,

& has

& has quæ proximè ſunt compræhenſæ, haberi ponique oporteat. Cæterùm per hanc iocinoris imbecillitatem, quæ modò proponitur, ſæpè vltro ſanguis vel è naribus, vel ex vtero, vel per hæmorrhoidas, vel cum ſputo effertur. Idem morbus, vbi ſpacium temporis accipit, aut in malum corporis habitum, aut in ipſum vertitur hydropem. Quòd ſi prius atra dejici bilis incipit, quàm hi morbi naſcantur, ſcire licet ægri vitam in præcipiti eſſe. Huc modò referenda quoq; ea iecoris videtur imbecillitas, qua, tametſi id ſat probè trahit, retinetque, at debiliter concoquit tamen & imperfectè ſanguinem creat. Itaque ſub eo vicio cruditates humorum oriuntur, dein pedes, & mox reliquum corpus intumeſcit. Eſt id genus noxæ his perfrequens, qui à morbo vel graui, vel longo conualeſcunt, & quos hydrops, aut durus iocinoris aut lienis tumor, aut longa aurigo labefecerunt.

*Iocinoris obſtructio.* Nullum æquè viſcus obſtructioni, vt iecur, patet. Ea ſic noſcitur: Quo loco iecur eſt, in hunc grauitas (maximè cùm quis protinus à cibo exercetur) & diſtentio incidit, cui vt obſcurus quidam dolor, ſic nullus tumor, nulla febris accedit. Sub eo vicio fœdus in vultu color eſt: ſpiritus interdum non facilè trahitur, vtique ſi homo iter facit, altioremque ſuperare locum contendit: vrina tenuis diluta, & aquoſa eſt: aluus, ſi ſima pars iocinoris obſtructionē ſuſtinet, liquida eſt cremoris ſpecie, & multa, in-

ta, interdum (vt quidam volunt) etiam subcruenta: eadem, si gibbũ visceris laborat, compressa, siccaque est: si vtrinque vicium est, aluus modò astricta est, modò liquida. Multos hoc malum grauesque casus infert. Ferè enim qui morbus iecoris caussa incidit, siue inflammatio sit, siue durus sine dolore tumor, siue hydrops, siue febris, vel atrophia, vel alui fluxiones, is fieri prægressis visceris huius obstructionibus videtur.

Inueterascẽte iocinoris obstructione, interdum durus insensibilisq; in eo gigni tumor solet, quem Græci σκίῤῥον dixerunt. Is tumor visceris situ & figura circunscriptus tangenti renititur semper (nisi si durius premitur) doloris omnis expers. Facilius autem sentiri, si quis in dextrum latus decubuit, potest, quàm si idem sit supinus: tum enim tumor non nisi pressu deprehenditur. Magis etiam is sese prodit, si nondum principium hydropis esse cœpit, simulq; gracile, atque expers adipis abdomen est. Semper autem commodior dextra parte decubitus, quàm sinistra est: vultus obscurum, fœdumque colorem habet: spiritus difficulter trahitur: languet appetentia: sumptis epulis homo grauatur, detractis rectius habet: vbi iam vetus fit malum, maxillæ quodammodo laxantur: vrina non æquè largiter, vt antè, profluit, tandemque totus venter, crura, pedesque intumescũt, pectus atque humeri extenuantur. Itaque tum (quoniã initio parum occursum fuit) hydrops

*Iocinoris durus sine sensu tumor.*

nasci incipit, qui vt primũ iam accesserit, nulla ægrum medicina periculo subtrahit. Æquè horrendum est, durum iocinoris tumorem aurigini initia præbuisse, aut viciſſim hanc ex illo esse cœpisse. Tum enim id hydropis sequitur genus, quod ἀσκίτην græcè appellari suo loco dicemus. Quum frigidus autem humor iocinori impactus longo temporis spacio durum tumorem fecit, is ferè nullo vitæ incommodo diu immoratur: aut certè si in hydropis speciem aliquam vertetur, primùm in vicium mali habitus, dein in leucophlegmatiam quam sic Græci vocant, transit.

*Iocinoris inflãmatio*

Quum iecur inflammatione tentatur, febris fit ardẽs & acuta, dextro præcordio tumor inest, cui dolor iungitur, qui ad nothas eius lateris costas peruenit. Itaque leuis quoque tussis, & crebra, & sicca oritur, spirandique difficultas: accedit ingens sitis, cibique fastidium: tum lingua scabrosa redditur, & lentore oneratur, primum flauo, dein nigricante: quinetiam frequens mouetur singultus, & nausea, & vomitus sinceræ bilis, tum vitellinæ, tum æruginosæ, &, sub vehementi morbo, ipsius etiam atræ. Idem humor ita subinde violenter per aluum erumpit, vt graue eius profluuium, aut tormina concitet: vrina crassa est, rubicunda, ac turbida: totum corpus sæpè auriginis colore imbuitur. Quidam vrgente acceſſione desipiunt, simulque acerrimum meiunt. Si gibbum visceris afficitur, tumor euidens, qui iniecta manu, & in-

& interdum visu deprehendatur, dextro hypochondrio, vbi iecur situ est, inhærescit: mox etiam frequentior tussis, maiorque oritur spirandi difficultas: ipse perstringit non solùm nothas costas dolor, verumetiam ad iugulum vsque, & ad eiusdem partis humerum peruenit. Interdum manus quoq; dextra torquetur: adhæc grauitas in affecto loco maior est: parum vrinæ meitur, atque, cùm grandior est tumor, etiam nihil: rarior, minorque incidit singultus: tota corporis cutis nouo colore imbuitur. Molestius in dextrum latus decumbitur, premitur enim tum pars infirma, magisque dolet. Porrò vbi ad caua visceris magis consistit inflammatio, minor quidem grauitas subest, at fastidium cibi, sitis, nausea, vomitusq; biliosus vehementius vrgent: ipseque homo singultu penè strangulatur. Tum lingua etiam nigrior est, promptiorque biliosa deiectio, & summi corporis refrigeratio, & syncope. Magis etiam aliquis, si in sinistram partem decubuit, vrgetur. Quæ hîc inhærescit inflammatio, securior est ea, quæ gibbum iocinoris occupat: hæc sudationibus aut fusis vrinis; aut manante è naribus sanguine tollitur: illa sudoribus quoque, sed & cita aluo, aut vomitu conquiescit. Hactenus ea signa posuimus, quæ vehementiori debentur iocinoris inflammationi. Verùm hæc tamen (quod nos frequenter vsu medendi obseruauimus) adeò interdum leuis, paruaque est, vt dolor, grauitas, totusque morbus magna potius respira-

tione deprehendi, quàm tactu debeat. Omnia sub hoc casu mitiora sunt, ipsumque vicium multis sæpè mensibus trahitur. In quauis iocinoris inflammatione, si crudo etiamnum morbo & viribus infirmis, alui oritur profluuium, malum est. Inimica etiã corporis liquatio, præcipuè si vel raucitas, vel multa simul tussis accedunt. Mortiferum est spumantem sanguinem excreari, vel sputum statim subputridum, vel sincerè biliosum esse. Haud raro morbus, vbi non soluitur, suppurat, oriturq; abscessus prorsus exitialis. Is vbi iam fieri incipit, febres increscunt & dolores, nihilque ferè de loco affecto defluit: decubitus in omnem partem corporis molestus est: ipse æger sæpè sine ordine, sine certa caussa inhorrescit, moxque maioribus caloribus vrgetur. Facto pure, dolores quidem, ardoresque minuuntur: at homo longè fit imbecillior, id quod pulsu frequenti, paruo, ac languido, crebraq; animi defectione cognoscitur. Hæc defectio, vbi rupto abscessu pus effluit, increbrescit, & penè in syncopen transit, ex quo casu seruatus, vix vnquam quisquam fuit. Quod si vita tum quoque manet, pus modò per aluum, modò per vrinas defluit, & interdum vomitione quoque redditur. Non sæpè etiam exeso viscere in abdominis excidit caui spacium, fitque exitialis hydrops, quo venter manifestè intumescit, & inguina, pubesque grauitatem multam habent. Vlcus autem si in iocinore relinquitur, nunquam sanescit, homi-

nem-

nemque ſpacio extenuatum conſumit: tum aluus putrida eſt, & ſanioſa, & nonunquam ſubcruenta, ac ſi ex cadauere eſſet facta colliquatio: ipſa quoque vrina ſanie perfuſa eſt, maximè ſi in gibbo iocinoris vicium fuit.

*Iocinoris corruptio.*

Iecur quoque corruptionem tota pati ſubſtantia, vt pulmo, ſolet, vnde homo ſpacio contabeſcit. Is morbus ſenſim oritur, ſenſimque creſcit, quare per initia hominem lecto non affligit, ſed obire etiam munia vitæ ſinit, tumque febris eſſe nulla deprehenditur, quæ tandem tamen creſcente admodum malo lenta oritur, qualem primo libro propoſuimus. Non ingẽs ſitis, non tumor in hypochondrio eſt: ſummum vini meraci optimique deſiderium, maximum carnis, & præcipuè calentis faſtidium afficit: totus homo languet, tum animo, tum corpore: ſæpè anima deficit, idque vbi tandem violentius fit, ſudor frigidus erumpit, ſub quo æger perit.

*Tumor lienis.*

Lienis ſæpius quàm iecur tumore, tum laxo, tum duro oneratur. Creber ac difficilis ſpiritus eſt, maximè currentibus, vel intentè laborantibus, vel in dextrum cubantibus latus. Ferè manet appetentia, ſed malè cibus concoquitur, vnde fluctuatio gignitur, & multa oris ſaliua, rugitus etiam in ſiniſtro hypochondrio auditur, & flatus ſuprà infráue plurimus æditur. Interdum morbi materia ita corrumpitur, malignáque fit, vt totum quoque impetat corpus, idque vel ictero, vel malo habitu turpe reddat. Sub eo malo habitu os malè olet, gingiuæ exe-

duntur,& à dentibus discedunt: loca sub inferiori palpebra tumẽt,sanguis aliqua parte,præcipuè è naribus funditur:dum intus epulæ concoquuntur,acidum quid euomitur,tametsi vomitus in eo morbo semper difficilis est:aluus sępissimè esse astricta solet : venter sinistra parte intenditur:aliquis etiam vesperi cruribus est tumor ; vultus prauo obscuroq; colore fœdatur: per quietem turbulenta, & aliena fiunt insomnia. Iam si neque sanguis vspiam erumpit, neque os fœtet,vlcera in tibijs fiunt,quæ aut omnino non sanescunt , aut ægerrimè cicatrice tegũtur.Et quidẽ si durus lienis sine sensu tumor est , quem Græci σκιῤῥὸν appellant, is aliàs ipsius visceris obsidet corpus, situ, & partis figura circumscriptus, aliàs totum vndique sinistrum occupat hypochondrium.Idem longiore tempore, quàm is qui laxus est,cõtrahitur, duritiem, omniaque grauiora & maiora habet. Nihil æquè significare lienis, aut iocinoris vicia, atque color hominis potest,adeò vt ex eo quidam solo nõ exploratis tactu visceribus , morbum depræhendant. Tumor autem lienis ijs insidiari solet,quibus crebrò incisã vena,sanguis profunditur , & quibus vagæ & incertæ febres , maximeque pestilentiales fuêre. Solet autem is plus habere spacij , & minus periculorum , quàm si iocinori inhæresceret. Sub eodem vicio si pedes intumescunt,in proximo hydrops est . Periculosum est sæpè tẽtatam medicinã non profuisse:vrina etiam tuta non est,quæ diu tenuis,

 &aquo-

& aquosa fertur: tormina non longa in eodem morbo vtilia sunt, sæpeque malum ex toto finiunt: verùm vbi hæc inueterauerunt, nocent: & quidem tum si eadem hæc vel in læuitatem inuersa sunt intestinorum, vel in hydropē, nulla succurrere medicina potest. Quilibet lienis tumor curationem per initia non difficillimam habet, at si is trahere incipit, nunquam, aut ægerrimè tollitur. Decrescente liene, salutiferū est vrinam, amisso aquoso colore, ad sanguineū vergere cœpisse, aut crassam, fæculentam, multamque ferri. Quò magis grandescit lienis, eò impensius corpus emacrescit, corrupti intus humoris argumentum. Varij euentus esse tumidi lienis solēt: alijs enim per interualla modò grādescit, modò minuitur: alijs assiduè magnus manet, neque vlla curatione extenuatur, atque hi maiore in periculo versantur, hydropi magis opportuni: nō paucos etiam videre memini, cum duro liene vitam omnem nullo incommodo exegisse.

*Lienis inflammatio*

Inflammato (quod rarò fit) liene, durus tumor, ac pulsans, dolorque sinistrum obsidet hypochondrium, cum assidua vehementique febre. Ingens etiam æstus atque sitis est, linguaque subnigro lentore oneratur, cibi amittitur cupiditas, spiritus fit difficilis, ac velut intersectus, qualis esse per iram eiulantibus pueris solet. Si abscessus fit, itemque vlcus, iisdem propè notis hîc depræhendi, quibus in iocinore potest.

*Atra bilis* Proximũ est de Atra bile dicere, quem morbum miror (tam frequens cùm sit) non nisi ab vno, & item altero nostrorum hominum agitatum literis esse. Sinistrum hypochondrium neque tumet, neque distenditur, opprimiturúe, nec vnquam, nisi fortè obscurè, dolet, verùm præcordia æstuant, præcipuè vino aut calidioribus epulis assumptis. Siquidem hæ non facilè concoquuntur, fitque plurimus tum ructus, tum flatus. Arteriæ in præcordijs supráque vmbilicum vehementer mouentur, ipsáque oritur ingens, crebráque cordis palpitatio, quam animi subinde excipit defectio: quo tempore pulsus etiam protinus mutatur. Inter hæc quibusdam incipit aliena esse mens, vanáque tristitia, ac metu concuti. Longus hic morbus est, sæpeque victus errore reuertit.

Nunc de cõmunibus vicijs loquar, quæ tum iocinoris fieri occasione, tum lienis possunt.

*Aurigo.* Incipiam ab Aurigine, quam Græci ἴκτερον dicunt. Sub eo morbo bilis vel flaua, vel atra in summum corpus effusa, suo id colore inficit. Hic color maximè in oculorum albo, & circum tempora cernitur. Vbi à flaua bile morbus oritur, fit capitis dolor, & sitis, venæque sub lingua plenæ tument, ingens corporis, maximè cùm id mouetur, segnicies, ac mentis hebetudo est: aliquis etiam pruritus tota cute vagatur: ipsum tamen vix sudat corpus. Semper autem quacunque de caussa natus morbus est, accedit membrorum laxitas: &, vbi vehementius ho-

mo mouetur, ſpirandi difficultas: multo autem interpoſito tempore, totum corpus cum pallore quodam inalbeſcit: febris aut nulla aut admodum lenta inhæret: vrina turbida, craſſa, & crocea eſt: aluus, ſi quidem bilis intus cumulata morbi cauſſam dedit, penitus bilioſa eſt: ſi verò quæ ad bilis folliculum pertinēt itinera obſtruuntur, deiectiones albicant, nulla amari humoris in aluum illapſa parte: deſcenditque paucum ſtercus, & ſubuiſcoſum, idque paulatim, & crebrò ad deſidendum progeſtu: tum quoque vrina adeò rubra, craſſaque eſt, vt propè nigreſcat: ſenſus etiam grauitatis aliquis, at nullus euidens tumor dextra præcordiorum parte percipitur. Porrò icterus ſi lienis ſequitur affectum, obſcuriore primum colore corpus inficit, dein ſubliuido & ſubnigro: tum ferè ſiniſtro hypochondrio grauitas ineſt, & ſubdurus interdum tumor: triſtior eſt animus, atq; alienis cogitationibus præpeditus: corpus minus graue, quàm in ſuperiore vicio eſt: deiectio atque vrina, modò pro natura ſeſe habent, modò ſubnigra ſunt: ſæpius tamen aluus comprimitur. Hoc genus icteri ſuperiore grauius eſt, & magis in vetuſtatem cadit. In eo ipſo hæmorrhoides fluere cœpiſſe, bonum eſt. Nunquam lienis flauum icterum fecit, iecur ſæpè nigrum, tametſi hic iſte non æquè per omnia niger eſt, vt is qui propter affectū lienem gignitur. Vndecumque autem is eſſe morbus cœpit, periculum hydropis minatur, ſi vrina prorſus alba,

aut certè multum diluta diu fertur. Idem hydrops ijs etiam insidiatur, quibus grauis aurigo, longaque fuit. Etenim spacio niger quoque lapillus in bilis concrescit folliculo, quem casum nunquam ferè non hydrops sequitur. Perniciosissimum est durum fieri iecur, aut ex hoc prius duro natam auriginem fuisse. Ea enim res extra omnem opem humanæ medelæ est. Periculum etiam habet orta inflatio, maximeque si ea curationibus non soluitur. Tutum quoque non est nimiam vigiliam esse, itemque penitus amissam cibi cupiditatem, aut linguam resolutam, sic vt vix formare æger sermonem possit suum, metumque auget, delirium si his interuenerit. Graue etiam est post natam auriginem, febrem sequi, vtique si dextra præcordia dura manserunt. Præter hanc auriginis speciem, quam veram esse perhibemus ac simplicem, alia atque alia est, quæ simplex non est, quæque multo rarius incidit. Siquidem vbi iecur inflammatione tentatur, corpus interdum præ sanguinis incendio vndique torrefacta bile suffunditur: sub quo casu præter dextri hypochondrij grauitatem, tensioné, & dolorem, vehemens ardensque febris oritur: & accedit biliosa tum vrina, tum deiectio: cæteraq; signa sequuntur, quæ iocinori inflammato iungi suo loco demonstrauimus. Aliud quoque auriginis genus fit per febriũ biliosarum iudicationes, cùm flauus humor vi naturæ in summum corpus extruditur, suumque cuti imprimit colorem.

lorem. Subitò hæc aurigo naſcitur: &, ſi non alieno tempore fit, febrem abſoluit. Tempeſtiuè eam fieri Hippocrates ſcripſit, die ſeptimo, aut nono, aut vndecimo, aut decimo quarto, modò tamen mollia præcordia ſint: antè ſeptimum febris diem ſi oritur, periculum oſtendit.

Graue in primis malum & obſeruatione non pauca dignum, aqua inter cutem eſt, Græci ὕδρωπα vocant. Tria eius numerantur genera. *Hydrops.* Ac primum quidẽ eſt cùm toto eo ſpacio quod inter peritonæum & inteſtina vacuum eſt, multa aqua coit, vnde totum abdomen diſtenditur, Græci id ἀσκίτην appellant. Secundum eſt, cùm hæc loca quę dixi plurimus intus flatus onerat, quod vicium τυμπανίας græcè dicitur. Nouiſſimum genus aquæ ſubter cutem eſt, quam Græci λευκοφλεγματίαν nominant. Corpus molli tumore grandeſcit, maximeque tibiæ ac pedes, *λευκοφλεγματίας.* cùm aliàs tum veſperi maximè & poſt exercitationem, aut quum diu decliues hæ partes fuerunt. Is tumor ſi premitur, foſſulam quæ tardè rurſus impletur, habet, impreſſi digiti veſtigiũ: idemque ſæpè tumor & ad fœmora, & ad ſcrotum peruenit, quique veſperi ingens in pedibus erat, mane omnem pene molem depoſuit. Venter ad contactum craſſus eſt, nihilo tamen ferè plus tumoris huic, quam cæteris partibus ineſt. Corpus ſiquidem æquabiliter molle, laxum, ac pallidum eſt, idemque enerue, ac languidum minimis laboribus frangitur. Ipſe trahitur aceruatim ſpiritus, maximeque ſumptis

epulis,

epulis,febris item lenta continenter afficit:pulsus vndosus est,& paruus,& creber,& inæqualis: deiectio cruda,& non sæpè subcruenta est: vrinæ albæ,tenues,aquosæ. Hoc genus hydropis ferè diuturnas febres excipit, viciosumque ventriculi habitum, & nimium compressos nimiumúe fluẽtes tum menses, tum hæmorrhoides: adhæc spiritus longam difficultatem, & immodicã vigiliam. Idem pueris sæpius quàm adultis insidiatur, solaque magnitudine à pituitosa differt cachexia, quod in illo plus, in hac minus tumoris insit. Ferè autem fit vt qui sic laborant,modò rectius sese modò peius eodem etiam die habeant. Morbo autem incipiente,si aluus sponte profluit, principium secundæ valetudinis facit.

Ἀσκίτης. Proximum est notas, quibus Ascites depræhendatur, proponere. Venter, totumque abdomen cum quodam grauitatis sensu intumescit, & quum impellitur, sonum collectæ permotæq; intus aquæ præbet, qualis ab vtre non omnino aquæ pleno redditur. Hic humor totus modò intra spacium abdominis includitur, modò pars eius aliqua in scrotum,& in fœmora,& in pedes delabitur, maximeque post corporis exercitationem. Sæpè etiam & ad pectoris penetrat spacium, & intra ipsum etiam vterum,vtique cùm iam magnus morbus & vetus esse cœpit. Vbi premitur tumor,spiritus fit difficilis.Ferè autem semper vehemens adest sitis: pulsus paruus, frequens, subdurus, atque tensus est:

ſus eſt: vrina perpauca meitur, eaque ferè craſſa & rubicunda eſt, vtique ſi ab iocinore ortum primò malum fuit: totum autem corpus dempto ventre, extenuatur, ac veluti liqueſcit: ſubinde etiã febricula corrupta intus aqua naſcitur. Hic iſte hydrops ferè duros vetereſq; meſenterij, iocinoris, lienis, vel vteri excipit tumores, itemque ardentiſſimas febres, & ex viſcerum noxa contractam, diuque immoratam auriginem. Idem infrequentior pueris eſt, quàm adultioribus. Fereque eos etiam adoritur, qui propter viſcerum ruptam vel exeſam venam, crebrò ſanguinem vel vomitu, vel aluo reddũt.

Supereſt modò nouiſſimum hydropis genus quod à flatibus oritur, & ob id Τυμπανίας Græcis appellatur. Venter, etſi minus quàm in Aſcite habeat molis, ita tamen tenditur vehementer, vt digito percuſſus tamquam tympanum ſonet: idem parum fluctuat, ſed leue murmur, ac quendam veluti rugitum exhibet: frequens ructus deſiderium eſt, eoque ædito leuari aliquantulum homo videtur: pedes non vſqueadeo vt in cæteris generibus tument: reliquum corpus extenuatur. Sæpè hoc malum ventriculi & coli inflationibus, itemque longis febribus ſucceſſit. Illud rectè ab Hippocrate animaduerſum video: quibus tortiones, & circa vmbilicum, circaque lumbos dolores ſunt, qui neque medicamentis, neque vllo alio modo ſoluuntur, ijs in hoc ipſum genus ſicci hydropis iſta conſueſſe firmari. Aſcites atque Tympanias

Τυμπανίας.

panias sic à Leucophlegmatia differunt. In hac totum corpus laxa mole æqualiter crescit, venterque nihilo plus huius, quàm cæteræ partes habent. At in illis prioribus, solus venter attollitur, estque aliquis pedibus tumor, sed reliquũ corpus emacrescit. Pulsus sub Leucophlegmatia vndosus est, mollis, & latior. In Ascite paruus, creber, subdurus, ac tensus. In Tympania longior, celerior, creber, non imbecillus, subdurus, ac tensus. Illa ferè omni hydropi communia sunt. Vbi is nondum quidem est, sed vt fiat metuitur, solitas naturæ vacuationes præter modum compressas esse, potissimum hæmorrhoides atque menses: aut contrà aliquid ex his ipsis æquo plus vel diutius ferri: adhæc vel durum in iocinore atque liene tumorem, vel auriginem, intestinorumúe læuitatem inueterascere, neque idoneis tolli remedijs potuisse: pręterea diu malos succos, malumúe corporis habitum fuisse (illud Græci κακοχυμίαν hoc καχεξίαν dicunt) Sed & inter hæc vel testiculos interdum intumescere, appetentiamúe modò ingẽtem, modò nullam esse. Vbi verò morbus inuasit, inferiora corporis à ventre ad pedes vsque tumorem exhibere, spirandique esse difficultatẽ, & colorẽ hominis viciari ex virore scilicet albicãtem: adhæc cibi incidere fastidium, itemque sitim, ac siccam tussim, tametsi prior illa magis peculiaris sit Asciti, & tussis arida Tympaniæ. Æquè communia sunt semper in hoc morbo iecur affici, & humoris nimiã abundantiam

dantiam esse, ob quam ne vlcera quidẽ in corpore facilè sanescunt. Hydrops sæpè per se incipit, sæpè alteri vetusto morbo, potissimum quartanæ, superuenit. Ferè autem eum aqua repletum iri timor est, cui sanguis vbertim suprà infraúe erupit, itemque febris accessit: ex quo casu vix quisquam euadit. Tutius laborant hi, quibus magni modò fiunt tumores, modò rursus occuluntur. Verùm decipit ea sæpè res ægrotos, penitusque facit, vt curationes negligant medicorum, ac pereant, fiducia secundæ valetudinis falsi. Securior censetur hydrops, qui lienis quam is qui iocinoris secutus tumorem est. Securissimus, qui nullo antecedente morbo cœpit: vtiq; si firma viscera sunt: si spiritus facilè trahitur: si nulla aut tussis, aut sitis, aut linguæ ariditas est, præcipuè à somno, quo tempore incidere illa maximè solent: adhæc si nullum cibi fastidium, eoque sumpto, nulla homini molestia est: si venter mollis est vel extenuatur: si is ipse accepto medicamento, mouetur: aut si excrementum fundit molle ac figuratum: si vrina mutatione potionum, aut epotis medicamentis, ipsa protinus demutatur: si homo expers doloris, & caloris, & lassitudinis est, morbumque facilè sustinet. Qui omnia hæc habet, is tutò laborat. Bonum autem est, tumores in extremis tantum partibus esse: optimum est nusquam esse. Cita quoque aluus quæ leuat morbum, vtilis est: quæ grauat, prorsus inutilis, atque perniciosa est. At verò summum

mum

mum periculum significatur, si is morbus calidum siccumque corpus, ac simile iecur occupat: si ex acuto morbo cœpit: si durum iocinoris aut lienis secutus tumorem est: sic enim nunquam, aut certe vix vnquam sanescit. Metus autem augetur, vbi in eodem morbo sicca tussis oritur, aut fluxio sanguinis, alteriusúe qui hominem non leuat humoris, maximè si spiritus manet difficilis, & ipsa vertitur in tormina deiectio. Tum enim ægrum proximus ferè tertius dies tollit. Tutú quoq; non est comitiales affectiones accedere, malè olere spiritú, itemúe sputum, aut sudoré, aut vniuersum deniq; corpus: adhæc vbi febris quoq; accessit, vrinam modicam atque turbatam esse: aut, vbi aqua iam medium corpus impleuit, sanguinē sursum, deorsumúe aliqua parte prorupisse. Præterea sublatum morbum, sæpius, & breuibus interuallis reuertisse, multoque magis idoneis agitatum remedijs remittere non potuisse, stabilemque, & inconcussum corpori inhærescere. Ad extrema ventum est, vbi sub infirmis viribus incipit profluere aluus, simulque ingens spirandi difficultas vrget: vbi praua vlcera grandiaque in ore, gingiuis, tibijs, aut alia denique corporis parte oriuntur: vbi veluti concretus sanguis ab aluo deijcitur: vbi vrina diuersis matulæ regionibus diuersos colores exhibet, sic vt infernè rubra sit, supernè liuida, aut contrà. Cita quoq; mors occupat, si, cùm quis secatur, aut vritur, aqua ex ventre simul, semelq; omnis effusa est.

Ioci-

Iocinoris atque lienis vulnus, si summa tantum parte acceptum est, hæc infert. Ad spinam præcordia reducuntur: sanguis vomitione, atque deiectione redditur: in latus dolor pungẽs incidit, qui in nonnullis ad iugulum etiam peruenit: inter hæc sæpè anima deficit, oriturque febris, atque alui profluuium. Si æger primis diebus non moritur, spacio cõsumitur, egensque nutritionis contabescit. At verò quum altius intra viscera mucro descendit, sanguis, qua parte præcordiorum vulnus illatum est, copiosè profluit, sequiturque bilis vomitus: ipse æger lubens, ac quadam voluptate in ventrem cubat. Hinc animi oritur defectio, quæ sæpè grauis recurrens, orto frigido sudore occidit.

*Vulneratio iocinoris et lienis*

*Obseruationes in vicijs renum, & vesicæ vtiles.*

Renes vbi affecti sunt, diu malè habent, præcipueque in senioribus. Eorum inflammatio, quæ tamen admodum infrequens est, his sese signis prodit. Assiduè febris tenet, & sine certo ordine, ea modò increscere, modò minui videtur: dolor grauis ac pulsans cum vehementi ardore, paulo nothis costis altior, in dorso versatur, eiusque tractus inde ad iecur vsq;, si dexter ren laborat, peruenit: deorsum verò ad vesicam, ad naturalia, ad pectinem, & ad fœmora peruenit, magisque si vicium in rene sinistro est. Hic ipse dolor sternutamento, atque tussi intenditur. Idemque aliàs continen-

*Renum inflammatio*

ter hominem fatigat, aliàs interualla quibus mitescit, habet. Adeò verò in quibusdam effrenatus est, vt animi occupentur defectione, & fusis sudoribus labefiant. Inter hæc ingens est cibi fastidium, itemque nausea, & stomachi dolor, & crebra bilis vomitio: venter arctissimè comprimitur, ex quo is etiam inflatur, & ructus sursum per os assiduè extundit: vrinæ reddendæ difficultas, at assidua cupiditas est, eaque frequenter quodam cum ardore promanat, primum tenuis, & aquosa, in qua nihil subsidet, hinc magis rubra, tandem autem crassa, & mucosa. Sæpissimè autem extremæ partes, maximeque pedes refrigescunt, propinquo cruri stupor inest, ac vix erigi homo potest, vel pedibus incedere. Facilior etiam ægris in latus infirmum decubitus est, facilior supinis, quàm pronis. Id profectò genus morbi concoctione proba maturuisse, iamq; penitus sanatum esse, finitis doloribus cognoscitur, & vrina multa, crassaque, in qua quod subsidet, bonũ est, vimque finiendi morbi habet. At verò periculum nunciatur, si frequens bilis vomitus est, longeque magis delirium terret, si simul etiam extrema inalgescunt. Certa mors est, quum ren præ nimio tumore disrumpitur. Iam autem vbi inflammatio adhibitis remedijs non cessit, dolorque in loco pulsans & grauitas manent, febrisque non minuitur, imo potius increscit, sed & crebrum simul meiendi desiderium, magnaque difficultas est: scire licet suppurationem intus

fieri,

fieri, quæ vbi iam consummata est, manet quidem grauitas in rene, at dolor mitescit, minorque redditur febris. Vbi erupturus abscessus est, homo inhorrescit, sequitur vehementior & febris, & dolor. Vt primum is erupit, protinus hæc ista conquiescunt: tum vrina crassa, turbida, subcruenta, & multa profluit: cum qua si pus album, leue, æquale, & odoris non mali fertur, certam bonæ valetudinis spem facit. At si id ad intestina quoque diuertit, aut alioqui cum vrina redditum malè olet, liuidumque est, & inæqualiter mucosum: scire licet malum esse, ex eoque grauem intus exulcerationem significari. Ferè tum quoque carunculæ quædam perexiguæ ex putri renum substantia quasi capilli cum vrina efferuntur. Iam autem non sæpè curata perperam inflammatione elapsis maturationis temporibus, febris omnis dolorque cessant, durus autem tumor cum multa loci grauitate relinquitur. Cuius rei peti indicium inde debet, quòd sine resolutione materiæ sine suppuratione dolores conquieuerunt, & quod diu vrina aquosa, et pauca fertur, quodque coxæ, & quæ his sunt partes inferiores, stupent, impotentes fiunt, atque emacrescunt. Is profectò casus extra spem omnem medelæ est. Itaque interposito spacio, in hydropem vertitur, & occidit.

*Renum calculus.*

Tormentum à calculo renibus illatū, sic innotescit. Acerbissimus atque more infixi aculei pungens dolor in renem incumbit, eaque

ſede ſtabilis inhæreſcit, niſi quod interdũ per ilia verſus coxendicem, vel ad teſtem proximũ excurrit. Nullus foris tumor eſt: ſpina ægrè flectitur: crus quod è directo eſt affecti renis, alijs ſtringitur, alijs quaſi obtorpeſcit: frequens eſt ructus, & ingens cibi faſtidium: ſub maximis doloribus vomitus fit, primum pituitæ, mox bilis flauæ, ac tandem etiam æruginoſæ, poſt quæ dolores miteſcũt: aluus aſtringitur, eademque, quia renem fece vel flatibus premit, dolorem auget: quòd ſi fortè ea ſoluitur, cum ſpiritu excrementũ ſubbilioſum reddit. Cùm quis aut in ægram decumbit partem, aut cibo vacuus eſt, dolores leniuntur: cùm in contrariã cubat, aut cùm ſumptæ epulæ deſcendere iam ad inteſtina incipiunt, omnino exaugentur. Vrina veniente acceſſione pauca, tenuis, & diluta eſt, moxq; creſcente tormento, tota ſubinde cohibetur: at excuſſo è meatu vrinario (quẽ οὐρητῆρα græcè dicunt) lapide, vrina copioſa, craſſáque profluit, in qua reſident arenulæ multæ, & ſubinde grandiores, & inæquales calculi, aut horum confractæ partes. Eadem interdum bullat, & malè olet, quodamque ſenſu ardoris crebram mictionem facit: non rarò etiam quaſi ſanguinem trahit, maximè ſi labor aut equitatio durior anteceſſere. Qui huic morbo obnoxij ſunt, his multo tẽpore vrina fere craſſa, ſubrubra, cum denſa, tenacique ſpuma redditur: quæ aliàs ſedimentum habet rubrum, ſubuiſcoſum, arenoſumque: aliàs turbida permanet,

quæ

quæ ſi panno percolatur, in eo ſimilem propoſiti ſedimenti ſordem deponit. Huiuſmodi vrina ſæpè multis annis nullo vitæ incõmodo fertur, ſine renum dolore, ſine vlla alia calculi nota: verùm tandem ſubitò præter omnem opinionẽ acutiſſimus dolor in renẽ incidit, ſimulq́; aluus aſtringitur, & crus quod è directo eſt, ſtupet. Is dolor ex interuallis ſat longis ſæpius redit, idq́ue interdum ſine calculi excretione, tumq́ue vrina craſſa, ac turbida eſt, propterq́ue prægreſſam duram fortè equitationem, interdum cruenta. Scilicet ſola ſanguinis mictio ſæpè renis calculum patefecit, qui neque dolore, neque vllo alio indicio ſignificabatur: adeò, vt ne ſubeſſe quidem putaretur. Quum autem renis dolorem calculi ſequitur excretio, is, vbi in caput impegit ductus vrinarij, penitus efficit vt vrinæ meiantur tenues, paucæ, ſubaquoſæ, & haud rarò etiam totæ cohibeantur: vbi verò vel remeat hinc in cauum renis calculus, aut certè vbi foras in veſicam excutitur, protinus ea redditur vrina, quam modò propoſui: vt rectè dixiſſe Hippocratem exiſtimem, repentino renum dolore cum mictionis defectu, calculorum, aut craſſarum vrinarum excretionem portendi. Non rarò calculus adeò grandis eſt, vt è renum ſubſtantia, in qua gignitur, pelli in cauum non poſſit. Itaque id temporis vix vllus dolor ineſt, ſed vrina fertur craſſa, turbida, ſubrubra, qualem deſcripſi. Et quidem ſi validus labor, aut dura inciderit equitatio, non ſolùm

huiusmodi vrina redditur, sed etiã verè cruenta, in qua quod subsidet, quasi sanguis est in grumum concretus. Vbi propulsus in vacuum renis calculus est, is si grandis est, deorsum latus meatum obstruit vrinarium, ipsamque adeò intercipit vrinam, vel certè reddi paucam facit, eamque solito tenuiorem, & subaquosam simulque acutissimum dolorem mouet: vbi minor est, quàm vt multum impingere in iter vrinæ, cùm in hoc descendit, possit: itemque vbi grandis est, & in cauo renum cõtentus, hucque recens è substantia trusus, nondum ad vrinæ meatum impegit, vrina fertur crassa, turbida, rubra, aut subliuida obscura. Porrò leues calculi, & rotundi, non æquè difficulter, vt oblongi, & asperi, excluduntur. Non omnibus autem eadem magnitudo, vel forma, vel aspritudo est. Quibus vetusti iam renum dolores sunt, quoniam vrinæ itinera magis patent, hi grandioribus calculis potius torquentur, mediocribus non item. Quibus nouum id vicium est, aut certè rari eius dolores fuere, hi minimo etiam calculo crucientur. Omnibus autem renum calculis ferè color subruber est: quanquã purulenti renes albos etiam calculos elidunt: sed & aliàs nigros & pallidos fuisse eiectos constat. Quo vrina sub hoc morbo magis aquæ similis est, & quo diutius sic fertur, minusque sedimenti habet, eò duriores in rene calculos, & magis confirmatos, magisque rebelles esse sciendum est. Tametsi vrina vix vnquam clara ab

his

his meitur, qui grauioribus renum doloribus ſunt opportuni. Idem tormentum frequentius eſt pinguioribus corporibus, itemque ſenioribus, vix vnquam autem pueris accidit, rarò ad adultam ætatem prouectis. Infrequens etiam eſt ijs qui ſæpius vomunt, & aluum non impeditam habent. Vt omnia renum vicia in ſe ne difficilimam curationem accipiunt: ſic hoc ipſum quod proponitur, planè nullam. Idem omniũ eſt maximè hæreditarium, adeò vt vix vnquam calculi effugiat tormentum, quiſquis parentũ occaſione huic expoſitus morbo ab naturæ ortu fuit.

Cùm alijs de cauſſis, tũ maximè propter calculum exulcerari renes ſolent, id quod his notis oſtenditur. Vrina craſſa, turbidaque eſt, & per labores plus coloris habet, in hac ſedimentum per quietem fit craſſiuſculum, tumque reliqua vrina ferè indareſcit. Si recens vlcus, ſimplexque eſt, cruor cum vrina fertur: ſi canum ac ſordidum eſt, craſſior vrina fit, & alba, & fœtida, vereque purulenta, lacti non admodum diſſimilis: in hac autem ipſum ſubſidet pus: vbi altius vlcus inſedit, & ſine modo ſordidum in fiſtulam abit, in hac ipſa quam proximè dixi vrina, craſſamentum quoddam ſubſidet viſcidum & cohærens, narium muco, aut oui candido perſimile. Inter hæc ipſe ſæpè ren ita pereditur, vt pus membrana eius ambiente tanquam marſupio, multique item calculi obuoluantur. Hinc etiam in venas pus delatum, malum effi-

*Renũ exulceratio.*

 cit cor-

cit corporis habitum, qualis antecedere Leucophlegmatiam consueuit. Interdum etiam inter peritonæi fluctuat membranas: non sæpè etiam eo ipso tota ventris, lumborumque regio impletur, & subinde vomitu, vel aluo sincerum redditur. Iam verò per omnẽ penè morbi decursum vrina modò non ægrè meitur, modò guttatim destillat, assidueque ad mingendũ quodam irritamento inuitat: dolor lumbos exercet cum aliquo grauitatis sensu. In hoc autem vicio si post mictionem puris, sanguis meitur, indicium grauis erosionis præbet. Vlcus renum & vesicæ, vbi longa (quod ferè fit) vetustate occupatur, nunquam sanescit.

*Cruenta à renibus mictio.*

Est etiam animaduersio in mictione sanguinis à renibus profecti necessaria. Semper is vniuersæ vrinæ sic temperatur, vt hæc quasi dilutus esse putetur sanguis, idemque protinus subsidet rubicundus, liquidus, ac minimè concretus. Quod quidem vesicæ caussa dico, à cuius musculo qui cruor dimanans, & in cauum vesicæ lapsus inde emeitur, vrinæ non æqualiter miscetur, idemque vbi subsedit, in grumum mutatur: si calculus in caussa cruentæ mictionis est, (id quod ferè semper, nisi casus aut ictus interuenit, incidit) notas attendere oportet ei vicio peculiares. Tametsi sæpè cruẽta mictio calculum sola detexit, sine renum dolore, alioúe eius morbi indicio. Si rupta intus vena est, sanguis vbertim, & subitò; inopinanterque profluit: simul casus violentus antecessit, siue ictus

ictus aliquis est, siue graue onus leuauit, siue ex alto cecidit, aut quid huiusmodi perpessus iniuriarum est. Rarior omnino ea sanguinis est mictio, quæ à renum pendet imbecillitate, vel quæ venarum in ijs adapertionem sequitur, vel iocinoris vim infirmam, vel consuetæ inanitionis defectũ, vel vitam summi ocij compotem, vel membri alicuius amputationem. Non rarò cruor ab erosis exulceratisque renibus destillat, tumq; paulatim is, & cum pure aliquo mistus exit, idque diutius durat. Itaque cùm à rupto renum abscessu is etiam cum pure descendit, propterea ab vlcere renum non reddi intelligitur, quòd eius mictio non diu trahat: sed ferè intra tertium diem cesset. Sanguinem sæpius minxisse cum febre, & dolore, malum esse Hippocrati placuit: tum autem præsagire licet futuram puris mictionem, eodemque tempore febres dimissuras. At rarò cruorem cum vrina ferri, idque sine dolore, sine febre, non vsquequaque esse periculosum, idem autor iudicauit: quod per lassitudines ferè incidit, quæ inde protinus soluuntur.

*Vrinæ fluor*

Vrinæ fluor, qui Græcis διαβήτης appellatur, tum subesse dicitur, cùm potio non multo post, quàm sumpta est, nihil ferè demutata immodicè sub aquæ specie cruda meitur: ingens sitis continuo afficit, quæ potatione sedari nulla potest: quod bibitur sepè, id maiore copia meiendo redditur, quàm qua sumpt fuit. Itaque totũ etiã corpus eo modo consumitur, ac veluti liquescit:

liquescit: quanquam nonnullis lumbi, & coxę, & testes maximeque pedes leuiter intumescũt: visceribus etiam aliquis inesse æstus videtur. Id genus mali, vbi incidit, diuturnum est, & à renibus pendet. Cùm recens est curari, interdum potest, cùm in vetustatem incidit, nunquam potest: sed corpus liquefacit, atque marcore consumit. Idem vicium rarissimum esse volunt. Nobis per omnem vitam non nisi semel apud Neruios, quum illic Medicinæ artem exercere remus, obseruatum fuit.

*Renũ vulneratio.* Vulneratis renibus dolor ad inguina, & ad testiculos descendit, & vrinæ difficultas est, eaque cruenta redditur: Interdũ ipse etiam cruor fertur.

*Tabes dorsalis.* Priusquam vesicæ attingam vicia, tabem hoc loco dorsalem proponam. Graue genus morbi, quod nostri homines non animaduerterunt, ipse luculenter memoriæ prodidit Hippocrates: nos inter curationes ægrorum non semel obseruauimus. In caput vehemens & acutus incidit dolor, ex eoque nonnullis supernè descendere veluti formicæ videntur. Dolet etiam collum, & lumbi, eorumque musculi, & crurũ articuli, sic vt inflecti interdum non possint: aluus pigra atque impedita nihil reddit, & vrina difficulter meitur: quum autem vel aluus, vel vrina redditur, profluit genitale semen multum ac liquidum, idemque fit per somnum, siue vtitur aliquis fœminæ consuetudine, siue caret: semen etiam in vtero non manet: per vehemen

tes itineris labores, maximeque si altior locus superandus est, corpus summè labefactatur, spiritus fit difficilis, caputque graue est, & aures sonant. Qui sic laborat, febre caret, &, quanquã nullo vrgetur cibi fastidio, eius tamen nullum fructum sentit, penitusque consumitur: idem incipiente morbo quietius sese atq; rectius habet. Quò autem magis is ipse morbus inueterascit, eò magis omnia homo dolet: & crura velut ab aqua inter cutem intumescunt: nonnullis vlcera à lumbis emergunt, quorum alia sanescunt, alia rursus enascuntur: tandem orta graui suffusione, homo penitus occæcatur. Exercet hic morbus præcipuè cùm recentes sponsos, tum alios qui nimium Veneri indulserunt. Illud quoque à nonnullis obseruatum est, intermittere aliquando hoc vicium, & denuo redire consuesse: quod per septennia fieri quidã medicus, quem hoc affectum, occæcatumque morbo noui, tum in sese ipse, tum in plerisque alijs animaduertit.

*Vesicæ calculus.*

Graue inprimis tormentum calculi vesicæ est, quod & diu trahit, & quibusdam interuallis sæpius recurrit. Vbi id autem incubuit, grauitatis ingens sensus (si grandior calculus subest) magisque ad motum corporis, vel quædam quasi titillatio circa pubem & perinæum versatur: vrina cum mictionis assidua cupiditate difficulter redditur, fitque quoddam veluti stillicidium, sic vt vix posse cohiberi vrina videatur: quæ tamen, vt primũ cœpit perrumpere, quàm

mox

mox tota intercipitur, inciditque hoc modo intercisa mictio. Inter hæc dolor toto colli meatu versatur, sæpeque is sola in glande est, post extremam mictionem grauissimus. Id temporis aluus deijci velle videtur: promptius in nonnullis si recti sunt, quàm si supini cubant, vrina exprimitur, vtique si grandior intus calculus hæret: alij inclinati emingunt, colemque contrectando atque extendendo remedium doloris quærunt. Fœminæ extrema pudenda manibus crebrò scabunt, &, admoto ad vesicæ ceruicem digito, calculum subinde sentiunt. Multi etiam medijs doloribus pedes inter se iteratis vicibus implicant. Si vrina prodit, ea alba, crassa, & turbida redditur, cui sedimentum inest purulentum, vel mucosum: Interdum etiam sanguis, aut quid cruentum concretum trahitur. Hoc genus morbi sæpius pueris accidit, q̃ adultis: sæpius viris quàm fœminis. Calculus vesicæ magis albicat, itemque grandior, & durior est, eo quem renes extuderunt. Minor facilius in vesicæ impingit ceruicem, vrinamque pertinacius retinet, quàm is qui maior est: hic enim vel apto corporis positu, vel intromisso instrumento, inde non difficillimè depellitur. Non leue periculum in quouis calculo vertitur. Immensis enim fractus doloribus, & propter obstructũ iter suppressa nimium vrina extingui homo potest. Haud rarò animaduersum est, à vesicæ calculo data vel tenesmi, vel procidentis infimi intestini principia fuisse. Multos

constat

conſtat eſſe repertos, qui ſine dolore calculum diutiſſimè intus fouerunt.

Nullus æquè metuẽdus caſus incidere in veſicam poteſt, vt inflammatio, quæ non in huius partis (vt fortè aliquis exiſtimet) ſubſtantia: ſed potius in ceruicis defigitur muſculo. Febris acuta cum multo æſtu mouetur: infrà perinæũ, ſuprà pecten, atque pubes latè dolent: interdum his locis rubor, ardor, atque diſtentio accedunt, quæ omnia à pube ad ipſum vſque perueniunt vmbilicum: frequens deſidendi cupiditas, ſummaq́ue difficultas eſt: vrina ægerrimè excluditur, ſæpè tota diutius cohibetur, maximeq́ue cubante ægro: interdum guttatim maximo conatu deſtillat. His accedunt vigiliæ, delirium, vomitus bilioſus, & extremorum frigus. Perrara eſt veſicæ inflammatio, pueris magis familiaris, à calculi ſcilicet tormento illatis iniurijs. Metum minuit vrina purulẽta, cui ſedimentum album ac leue ſit. Si dolores in hoc morbo non ſoluuntur, neque veſica molleſcit, periculum eſt ægrum primis circuitibus moriturum. Nulla etiam euadendi ſpes eſt, vbi febris acuta diu immoratur, ſimulq́ue vrina, & alui deiectio prorſus retinentur: aut vbi vrina nullam exhibet notam concoctionis, vnaq́ue dolores magis indies ingraueſcunt. Inter quæ ſæpè vltro lethalis oritur gangrena, ex qua vix vnquam quiſquam euaſit. Vbi ſuppurare malum incipit, (quod certè graue eſt) omnia fiunt atrociora. Quod ſi antè erũpere id, quàm

*Veſicæ inflammatio*

pereat

pereat æger, contingit, dolores cæteráque mitescunt omnia, ipsaque vbertim vrina, cum pure fertur. Visus est hic abscessus viam sibi per perinæū patefecisse, qua parte vrina elapsa per anum omnis ferebatur.

*Cruenta à vesica mictio.*

Cùm multis de caussis, tum maximè propter vehemẽtes in excludendo calculo nixus cruor è vesica ferri consueuit: is vrina non totam vndique perfundit, & cùm per quietem subsedit, concreuisse in grumum cernitur. eius subinde cruoris pars aliqua sine vrinæ mictione elabitur. Ferè autem sub eo vicio vrina paulatim veluti stillicidio quodam exprimitur, eademq; dolorem exiens mouet, ac veluti colis radicem adurit. Cæterùm grauissima quæque incidere sanguine intra vesicã concreto solent: nam crebrò anima deficit, ipsáque fit exigua spiratio, & pulsus obscurus, paruus, & frequens: oritur etiam multa nausea, animi anxietas, & frigidus sudor. Hinc totus homo fit imbecillus, & pallet, & extremis partibus refrigescit. Vt plurimũ autem aliquis antè incubuit in vesicam violentus casus, quem aliquandiu sanguinis secuta mictio est, subitoque sine certa caussa desijt. Tum verò subinde rigor incidit, cæteraq; protinus post hunc sequũtur signa, quę modò proposuimus. Tardius cruenta mictio vesicæ affectu nata curatur, quàm quæ à superioribus locis profecta est.

*Vesicæ exulceratio.*

Compræhensis vesicæ malis, haud rarò eius succedit vlceratio: maior quidem atque grauior

uior in ceruicis musculo, post abscessus ruptionem ab inflammatione relicti: leuior autem in vesicæ corpore, quàm fortè exulcerationem, vel acrior vrina, vel offendens calculus fecit. Si ex abscessu vlcus mansit, id cauum est ac sordidum, vnde aliàs sanies, aliàs multum fœtidi puris cũ vrina crassa fertur, in qua idipsum per quietem subsidet. Iam verò si interior vesicæ pellicula leuiter abraditur, crassa quoque vrina est, quæ exiguum modò puris, modò cruoris trahit: &, cùm paulò altius vlcus insedit, pelliculas, & furfuracea quædam ducit. Hæ pelliculæ magis crassæ, albæ, magnæque sunt, si vlcus in altiore vesica est: si iuxta vrinæ ductum atque fistulam, minus albæ, magisque tenues, & paruæ redduntur. Ingens in proposito casu mingendi cupiditas est, sic vt teneri vrina vix possit, tumq; grauis dolor pubem & perinæũ exercet, maximeque hic nouissimã sequitur emictionẽ. Idem etiam dolor vbi quis sese erigit, augetur. Quod si serpens fit vlcus atque depascens, aliquis etiam subinde cruor cum sanie, pureque fœtido in vrina cernitur. Sæpissimè quoque vlcere admodum sordido, maximè si à Venereo seminis profluuio id natum fuit, quædam veluti filamenta in vrina versantur, primùm tenuia, mox ita crassa, vt spissam quoque vrinam faciant: tandem crassus & viscidus veluti mucus, quale candidũ oui est, subsidet. Quæ proximè dixi filamenta, longo pòst tempore, quanquam vlcus curatum est, cum vrina feruntur.

Inter

Inter renum & vesicæ vlcera sic distinguitur. Renibus ita affectis, non æquè difficulter vrina redditur, & quod ex his deteritur, rubet, seu tenues trahuntur carunculæ, seu filamenta capillis similia: minor etiam incidit dolor, sæpiusque cruor, & maiore copia meitur, magisque toti vrinæ permistus est. At verò exulcerata vesica, maior fit vrinæ tum cupiditas, tum difficultas. Quicquid decedit, album est: (nisi id tamen à renibus huc descendit) dolores magis vrgent: minus sanguinis, minusque vrinæ misti fertur. Cæterùm si is vrinæ meatus, quem οὐρητῆρα Græcis appellari dixi, exulceratur, vrina subcrassa est, particeps modici cruoris, vel certè puris, quod capillorum specie natat in vrina. Æquè etiam sub hoc casu pelliculæ, ac quædam quasi furfuracea redduntur: sed dolor inter renem, & pubem versatur. Vlcera renum, aliorumque vrinæ itinerum promptiùs, quàm vesicæ sanescunt. In senibus nullam penitus hæc ipsa curationem habent, in alijs ætatibus difficillimam.

Varia fieri noxa in reddenda vrina solet. Ea enim aut paulatim destillat, aut summa difficultate redditur, aut denique prorsus cohibetur. Primum Græci στραγγουρίαν, alterum δυσουρίαν, postremum ἰσχουρίαν nominauerunt. Priora duo leniora esse possunt. Tertium grauissimum, ac, si diutius immoratur, mortiferum est. Vbi superioribus inhærescit vrinæ ductibus obstructio, in lumbis doloris est aliquis vel grauitatis sensus, notæue affectorum renum antecesserunt:

*Vrinæ retentio.*

vesica

vesica inanis nihil vel dolet, vel tumet, neque quicquam vrinæ adhibito instrumento reddit, quare ne vllum quidem mictionis vrget desiderium. Contrà hoc ipsum maximum est, cùm vesicæ obstructa ceruix vrinã impediuit, tumque pubes tota intumescit atque dolet, multumque vrinæ intromisso ferro prorumpit. Ad suppressam vrinam si tenesmus accedit, intra septimum diem occidit, nisi febris interuenerit, quæ liquefactione iter vrinæ expediat. Cæterùm in eo malo, quod δυσουρίαν vocari dixi, vrina difficulter, magnoque dolore redditur, idque interdum affatim, interdum paulatim. Stillicidium autem esse vrinæ dicitur, cùm ea guttatim semper conatu quodam, at dolore aliàs nullo, aliàs vehementi, exprimitur. Id vicium si dolore caret, retentioni vrinæ finitimũ est, sin minus, difficultati. Si vrinæ stillicidio voluulus accesserit, primis diebus septem hominẽ tollit, nisi febris quoque interuentu fluere vbertim vrina cœperit. Omnino autem id malum senibus diuturnum est, iunioribus breuius, neutris (nisi quid accedit) lethale. Quod si id à sanguinis grumo qui intus impegit, oritur, horrendum esse grauissimis casibus solet: nam natiuus homini color perit, pulsus fit paruus, & frequens, & languidus, idemque totus subinde concidit: accedit rigor, febricula, nausea, defectio animi, frigidi sudores, & id genus alia, quæ concreto intra vesicam sanguine fieri diximus. Porrò nonnunquam inuitis vrina sine

*Vrinæ difficultas.*

*Vrinæ stillicidium.*

*Vrinæ incõtinentia.*

acrimoniæ & doloris sensu profluit, quod vicium in senibus curari non potest. Idem si per febres incidit acutas, viribus iam infirmis, pestiferum est.

*Vesicæ vulneratio.* Vbi vesicæ illatum vulnus est, dolent inguina, quæque iuxta pubem sunt loca intenduntur. Ex vulnere vrina fertur, aut certè pro vrina sanguis meitur. Accedit vomitio bilis, singultus, delirium, & horũ sequax comes mors.

*Obseruationes in Vicijs naturalium Vtiles.*

*Profluuiũ seminis.* SEmper tædiorum, sæpè etiam plenum periculorum vicium, humani seminis profluuium est, γονόῤῥοιαν id Græci vocant. Semen præter voluntatem, præterque modum, sine pudendi tentigine, sine Venere, aut nocturnis imaginibus elabitur: idque adeò interdum diu & impensè fit, vt interposito spacio, hominem consumat. Paulatim enim corpus labescit, cumque indies alijs id locis omnibus, tum maximè circa lũbos emacrescit. Ipsum verò quod ita fertur semen, crudum, aquosum, liquidum, tenue nec prorsus album est. Maximè autem id vicij eos adoriri solet, qui impuberem ætatem Venereis libidinibus corrupere. Idem nostro seculo contagiosum esse cœpit, dignissimũ scortatoribus flagellum, à quo recta ad morbũ Venereum via est. Sub eo casu virus quoddam album aut subcitrinum per colem noctu atque interdiu latenter sine sensu exhibitur: id inter-

posito

posito spacio admodum sit putre, atque acre, ideóque ipsum etiam intus exulcerat penem. Id verò iam factum esse dolor ostendit, qui colem cum is erigitur sic afficit, vt veluti fune substringi videatur. Idem dolor per mictionem maximè cum ea fieri, vel incipit, vel desinit, sese prodit, fit vt vel difficultas subesse vrinæ, vel calculus putetur. Is morbus tum viris accidit, tum fœminis: sed in his frequentius est, ægriúsque quàm in illis tollitur. In eo autem, cum vterino conuenit fluore, quòd humor assiduè promanet: verùm dissidet contrà, quod multò hic sit crassior, quodque vix vnquam desit vlcus ab acri virulentoque natum excremento: adhæc quòd fusis menstruis, hæc ista fluxio nō desinat, quum vteri fluor in ipsis menstruis, & paulò pòst cessare sit solitus.

Quoduis colis interioris vlcus diu trahere consueuit: interdum ita fit cauum, maximèque per Venereum seminis profluuium, vt foras etiam ad ipsam vsque penetret, emergatque cutem. Si id vlcus negligitur, non rarò carnosum tuberculum vrinæ ductui innascitur, itemque ex aggestis sordibus quidam veluti callus verrucæ similis: tum vrina vel retinetur, vel non pleno impetu fertur, ipseque homo sic ad omnem corporis positum vrgetur: compresso pene, itemque intromisso instrumento tuberculum depræhenditur.

Est etiam in cole vicium, quo is continenter erigitur cum lasciua quadam palpitatione, mul-

taque opinione libidinis, σατυρίασιν Græci nominauerunt. Est & eius penè generis aliud quod πριαπισμὸν vocant: in eo arrectum assiduè pudendum sine Veneris desiderio, præter naturam increscit, quodam quasi tetano distentum. Raro id malum incidit, quo tolli etiam hominem posse nonnullis placere video.

Σατυρίασις, καὶ πριαπισμός.

Proximum est scroti vicia proponere, in quibus inflammatio est, & sine hac durus tumor, maximeque ramex, quem Græci κήλην, nostri etiam Herinam vocant. Eius multæ formæ, multæque esse caussæ possunt. Quum rumpitur aut etiam relaxatur ea tunica, quæ diducere ab inferioribus partibus intestina debuit, Græcisque περιτόναιος appellata est, protinus deuoluitur, aut omentum, aut intestinum, ac sensim ab inguine (nisi in eo tamē immoratur viciumque τῆς βουβωνοκήλης gignit) in scroti demittitur sinum. Commune est euidentem in scroto, vel in inguine tumorem, eumque non permanentem esse, sed cursu, labore, satietate, & retento spiritu crescere: iterumque resupino homine, vel sponte, vel per lenem digitorum impulsum eò quod intus est remeante, perire. Si id quod descendit, omentum est, ægerrimè intrò reuertit, siue inedia fuerit, siue varius corporis positus, atque figura: vbi verò remeat, id penitus sine murmure fit. Idem hic tumor si tangitur, inæqualis est, & mollis, & lubricus. Græci id genus ἐπιπλοκήλην, nos Ramicem omenti nuncupamus. Quod si intestinum illapsum scroto est

Ramex.

quod vicium ἐντεροκήλην, id eſt Herniam inteſtinorum appellãt, tumor ſine dolore, ſine inflammatione modò minuitur, modò creſcit, idemque quieſcente homine aut etiam vigili, ſed tamen diutius reſupino, interdum ex toto perit: verùm clamore, ſatietate, violentoque corporis motu, propterúe graue tollendum pondus nixu creſcit, frigore omni contrahitur, calore laxatur. Id temporis rotundum eſt ſcrotum & tactu læue. Quod intus eſt, vbi premitur, lubricum eſt, & modò ſpontè, modò ſi leniter digito impellitur, quodam veluti rugitu ac flatulento murmure recurrit. Vbi graue id vicium fit, inteſtinum accepto ſtercore vaſtius tumet, ſic vt retro cõpelli non poſſit, ex quo caſu grauis oritur voluulus, qui tollere etiam hominem ſolet. Inter quæ dolores magni, & ſcroto, & inguinibus & abdomini accidunt. Incipit ſubinde affici ſtomachus, ſequiturque bilis vomitus, primum ruffæ, dein viridis, ac interdum ipſius etiam atræ. Cæterùm ſit ne ex ruptione eius, quam dixi membranæ Ramex ortus, an verò ex laxatione, certis internoſci notis poteſt. Nam ſi inteſtinum ab initio protinus, atque vniuerſim deuoluitur, prægreſſa ſola violenta cauſſa, tumorque prægrandis eſt, & minus æqualis: &, vbi ſupinus homo eſt, ſi compreſſum inteſtinum multo rugitu ſurſum recurrit, iterumque recto corpore protinus, vel tuſſi, vel retento ſpiritu delabitur, ſcire licet factam ruptionem eſſe. At laxationis hæ notæ ſunt. Lon-

giore temporis tractu intestinum paulatim magis magisque quamlibet ob caussam descendit, tumor æquabilior & magis esse in profundo depræhenditur, neque aliquo murmure id quod descendit recurrit, neque ita facilè vbi erectus homo est, elabitur. Quinetiam ramex ex laxatione, vix vnquam extra inguina procedit: ex ruptione autem, propè semper in ipsum promouetur scrotum. Ramex ex ruptione per initia, primis fortè septem diebus, non difficillimè tollitur, maximeque in pueris: vbi inueterauit, vix vnquam curari, nisi manu, potest. Quod tamen auxilium anceps, & plenum periculorum est. Porrò scire licet, interdum simul, & omentum, & intestinum posse descendere, quod vicium Græci ἐπιπλοεντεροκήλην, id est, Ramicem omenti, atque intestini vocauerunt. Iam verò sine peritonæi offensa aliqua, scroto accidere alia genera ramicis solent. Nam interdum aquosus humor intus collectus, interdum caro increscẽs, nec rarò varicosus tumor caussam morbi huius dedit. Cum aqua subest (quod vicium Græcis ὑδροκήλη, nobis aquosus ramex dicitur) tumor, quantum in se est, dolore omni caret, & firmus in intento scroto inhærescit, fame quidem, aut febricula, aut etiam de die, maximeq; in pueris vtcunque extenuatur, at nunquam ex toto tollitur. Idem tactui cedit, si paucior intus humor est: verùm vbi is multum creuit, æquè vt vter repletus, & strictus digito renititur, & opposito lumine, vt cornu, pellucet. Quòd si

in vtraque parte scroti, hæc ipsa quæ proponimus, cernuntur, constat vtique duplicem ibi ramicem aquosum esse. Vbi diutius retenta intus aqua vehementer cõputruit, ipsum etiam subinde corrumpit testiculum. Insidiatur autem magis hoc genus ramicis ijs corporibus, quorum succi non boni sunt, (Græci hæc κακοχυμικά nominauerunt) & his etiam multo magis, quæ in hydropem inclinant. Quare extracto per ferri vsum humore, facilè nouus denuò ingeneratur, nisi toti quoque corpori adhibita curatio est. Ad hanc ramicis aquosi speciem non alienum sit, hunc quoque referre, qui ex flatibus ortus, nimia distentione grauem dolorem mouet, Flatulentum appellari eum à quibusdam video. Rarò quidem, sed aliquando tamen dura caro intra testium tunicas increscit, idque vicium græcè σαρκοκήλη, id est carnosus ramex dicitur: cuius tumor etiam perpetuus, vt in superiore est, sed pondere grauior, itemque durior, obscurior, coloris vbique eiusdem, neque pulsatus resonat, idemque longiore spacio temporis paulatim increuit. Superest modò ramex varicosus, qui græcè κιρσοκήλη dicitur, durus, & admodum virgarum oblongus tumor, quem scire licet ægerrimè tolli remedijs posse.

Inflammatione etiam affici nõnunquam testiculus solet: tumque acutus dolor, rubor, calor, atque durus tumor subest: eaque omnia magis sese foris produnt, si inflammatio in scrotum effunditur: obscuriora autem sunt, ma-

*Testiculi inflammatio*

gisque tangendo, quàm intuendo explorantur, si vicium solum occupās testem in profundo occulitur. Prout autem grauis est inflammatio, febris etiam modò est aliqua, modò nulla. Post malè curatum morbum, durus sæpè manet tumor sine dolore, sine calore, atque rubore; qui tumor nunquam ferè auferri ex toto potest.

*Vteri inflãmatio.*

Proximum est ad vteri morbos transire, qui & varij esse, & pleni tædio periculisque solent. Grauissimum eius malum inflammatio est, ea quidem quæ totum vterum, non autem solam (quod sæpius fit) eius ceruicem occupat. Vehemens dolor atque pulsans locum vrget: isq; si anteriora vteri magis afficiuntur, ad pubem pertienit, & vrinæ difficultatem aliquam, vel stillicidium parit: si posteriora magis inflamantur, aluus cohibetur, & dolor lumbos fatigat. Iam si in latere plus vicij est, protinus inguen intenditur, cruraq; grauia difficulter mouentur. Semper autem, acuta febris inest, & multus capitis dolor, magisque anteriore eius parte, & circa radices oculorum. Dolent quoque cum distentione atque grauitate imus venter, pubes, coxæ, vicinæque his id genus partes. Lumbis etiam multus infestus ardor est. Incipit affici stomachus, doloreque & nausea, & singultu sollicitari. Ipsa autem fœmina adeò parum commodè in omnem partem corporis mouetur, vt non sedere, non surgere, nisi summa difficultate, non pedibus ingredi, nisi quadam

dam claudicatione possit. Eadem molestè in id latus cubat, quod morbo caret. Porrò si vteri ceruix inflammationem sustinet, id quod frequentius fieri dixi, abdomen dolet, ipsumque vteri os, admoto digito, durum occurrit, feruidum, atque præclusum. Atque is sanè casus reperire aliquam curandi viam potest: prior ferè nullam potest. Nonnunquam vteri inflammatio in durum, sensuque carentem tumorem desciscit: rarius in cancrum: sæpius in abscessum: qui, simul atque fieri incipit, pulsantem dolorem atque febres exauget, hæque cum horrore crebrò sunt, & nullo ordine exasperantur. Confecto pure, protinus hæc ista paulùm mitescũt, iterumque cùm abscessus rumpitur, increscũt: ac tum quidem aliàs vrina cohibetur, aliàs aluus: interdum tumor iuxta pubem attollitur, & quasi inundatio profluẽtis rei alicuius intus sentitur. Id temporis pus erumpit, aliàs in vteri cauum, aliàs in abdominis spacium, ibique inter intestina subsistens, copia imum ventrem distendit, ac veluti pondere onerat. Quod autem pus per vteri ceruicem foràs excluditur, id si album est, leue, æquale, & odoris non mali, sanitas fœminæ redditur: si verò virulentum est, malè olens, & multis coloribus variegatũ, scire licet rem in periculo esse. Rupto atque exinanito abscessu, sordidum vlcus manet: sub quo acer mordaxque oritur dolor, sanies, & colluuies fertur, non eadem vsque copia, substantia, atque colore: odor huic modò grauis adest,

*Vteri exulceratio.*

mo-

modò etiam nullus, sic vt ab albo vteri fluore, id quod ita exit, profectum esse credatur. Si in vteri ceruice malum inhærescit, ipso etiam depræhendi tactu potest: sin altius insedit, eorum quæ efferuntur vtendum nota est. Ergo vbi simplex vlcus non à rupto natum abscessu, interiorem vteri; aut eius ceruicis pelliculam abrasit, aut modicè excauauit, humor paucus, æqualis, crassus, albicans, excernitur. Quod autem vlcus è rupto abscessu sordidum est, plus quidem humoris fundit, at minore dolore. Vteri vlcus ita interdum malignum fit, vt serpendo proxima quæque loca erosione violet. Id Græci νομὴν appellauerunt, estque hoc tum multò magis sordidum, fœtidum, ac rebelle, quàm prius fuit. Tum sub hoc casu, tum sub duro, longoque vteri tumore procliuis esse cancer solet. Dolor eo tempore circa inguina, & imum ventrem, & abdomen, & lumbos versatur: moles intus grauis esse quasi pondus aliquod videtur, iungiturque febris, non æquè tamen ardens ea, vt in vteri inflammatione: ipsum deniq; malum maximè diuturnum est. Quum exulceratio quoque cancro accessit, vlcus, præterquam quòd dolet & durum est; etiam labris est pretumidis, & ex concreta sorde liuidis atque horridis. Quod ex eo manat, id graueolentissimum est, tenue, nigrum, vel etiam fuluum. Hoc genus vicij, vel ipso iudice Hippocrate, inanem omnem medicinam experitur.

Interdum ex inflammatione neque resoluta,

que in abſceſſum verſa, itemque alijs de cauſſis durus naſci vteri tumor poteſt: idque modo to tius huius, modò alicuius in eo partis. Is tumor tactu durus, atque renitens deprahenditur, cui nullus aut certè obſcurus ineſt dolor, ſed diffi culter vel vrina, vel aluus redditur: & vbi recta fœmina eſt, graue pondus pudenda vrget, quaſi foras prolapſurum: totum corpus fit impotens, ægreque mobile, maximè inferioribus eius partibus, ſic vt difficilis admodum hoc nomine omnis inceſſus ſit: nonnunquam venter inflatur, & ſpeciem hydropis (qui ſubinde tamen ſequitur) præbet.

*Vteri durus ſine dolore tumor*

Vterus quoque certis de cauſſis inflatur, id quod duraſſe nonnullis per omnem vitam obſeruatum eſt. Venter imus ingentem tumorem habet, & tenditur, & dolore vrgetur: hic dolor ad ſeptum vſque tranſuerſum, & ad ſtomachū peruenit. Idem latera etiam vtrinque perſtringit, ſæpeque alterum inguen, interdum vtrunque: adhæc vmbilicum, lumbos, pectinem, ipſumque ſubinde afficit per conſenſum caput. Non raro flatum manifeſtò, elidi per naturalia fœminarum contingit, itemque murmura intus, ſtrepitusque, vbi corpus flectitur, exaudiri ſimiles omnino his ſonis, qui cieri ſub torminibus ſolent. Ipſe autem venter digito percuſſus, tanquam tympani ſonum ædit, vtique ſi capax vteri ſpacium flatus impleuere. Quod ſi is ipſe rarioribus ſubſtantiæ meatibus inhęreſcit, dolores mouet longè atrociſſimos, & ægrius

*Vteri inflatio.*

reme-

remedijs tollitur. Solet hic morbus puerperas magna ex parte tentare, non sine magno periculi metu.

*Vteri hydrops.* Est etiam aliquis vteri hydrops, tota eius capacitate aquarum plena. Venter inflatur, magnamque grauitatem, & conuersis in aliquam partem sonum fluctuantis intus humoris exhibet. Eum humorem quibusdam ex vtero singulis mensibus, nullo vitę incommodo esse expurgatum, doctorum hominum constat animaduersione.

*Mola.* Sequitur modò id vteri vicium, quod Græcis μύλη, id est mola, appellatur, quodque nulli accidere fœminæ sine viri consuetudine potest. Informis in vtero consistit caro, cute, vel membranis circundata, venasque intus multas habet, sine visceribus tamen, sine intestinis, atque ossibus. Ea caro, assumpto per venas suas alimento indies crescendo, vterum omnem ingenti mole implet, vt vel octimestris etiã subesse partus existimetur. Hæc verò moles non sæpè per omnem vitam intus tutò manet: paucis etiam quarto anno, aut quinto excidit: plerisq; omnibus tertio quartoue excluditur mense, spemque prægnationis omnem falsò conceptam ludit. Siquidem in hoc vicio, menstrua retinentur, mammæ intumescunt, vrget cibi fastidium, facies decolor est, venterq; indies magis ac magis grandescit. Verùm vt his notis im prægnationi consentit: sic rursus ab ea distat, quòd durior hic est tumor, & quod nullo id

quod intus est motu proprio cieatur, sed stabile inhæreſcat, grauitate fixum sua, neque vnquã nisi vbi vel premitur, vel vbi ſeſe fœmina in latus conuertit, moueatur. Tum enim, non vt fœtus leni blandoq; impulſu, ſed impetu quodam, in quam partem corpus inclinat, prouoluitur. Quinetiam ſubinde informis hæc caro, aut multus ſanguis cum humoribus intus cumulatis, nec raro etiam flatus excluditur. Quibuſdam quales inter pariendum eſſe ſolent dolores atque preſſiones, ab eo, quem dixi, flatu oriuntur. Omnibus autem inter hæc corpus extenuatur: inceſſus fit difficilis, ſic vt propendere pondus aliquod ex vtero videatur: tandẽ verò, cùm iecur quoque vnà iam affici cœperit, ipſe ſequitur hydrops. Mola omnis, niſi inter initia curatur, ægerrimè tolli poteſt. Quum menſes ſine certis imprægnationis notis retinentur, ſimulque venter ſine hydrope intumeſcit: ſcire licet aliquid in vtero, quod præter naturam ſit, ineſſe, irritum videlicet conceptum, vel molam, vel flatum.

*Vteri aſcenſus atque deſcenſus.*

Vterus etiam ferri è ſua ſede poteſt, iſque modò aſcendere, modò deſcendere, vel prolabi, & interdum in alterutrum latus inclinare. Aſcenſio adeò in quibuſdam vehemens eſt, vt ad ventriculum etiam, vterus velut globus, aliquis efferatur, eumque grauiter premat, indeque manu depelli ſuum in locum poſſit. Vbi id vicium incidit: fœmina præcordijs dolet, & ſpirandi vrgetur difficultate, & animi defectione, idque

idque illæsa penitusque incolumi mente. Vbi autem descendere incipit vterus: mulier, si recta est, grauem in pudendum molem sentit incumbere, quæ digito etiam explorari, tangique, quoniam pudẽdo occurrit, potest: si supina est, vel aluum deijcit, rectum vrgeri intestinum sentit: si prona, difficulter meit. Idem morbus longè grauior redditur, cùm euersus vterus (quod tamen rarius incidit) foràs prouoluitur. Quo tempore ingẽs dolor pectinem fatigat, oriturque subinde neruorum distentio atque tremor. Vteri fundũ magnitudine oui anserini aut struthiocameli foris prominet admisso digito obuius. Is si sic diu persistit, vix vllum auxilium periculo fœminam subtrahit. Iam verò si conuulsus vterus in inguen dextrum vel sinistrum contorquetur, crus totum maximeque femur torporem atque frigus habet, inguen, & interdum coxendix graui dolore conflictantur. Is dolor vehementius increscens, neruorum infert distentionem, & quendam (vt vocant) vteri furorem.

*Vteri conuulsio.*

Haud leue vicium est ab vtero factus strangulatus, qui Græcis πνὶξ ὑστερικὴ vocatur. Eo incipiente nausea multa fit, fereque sine vomitu: sequitur cibi fastidium, cùm ventris quodam rugitu tametsi hic iste non semper comitatur: post hæc incipit esse difficilis spiritus, creber, ac breuis: idemque post paulum ita arctatur, vt veluti vinculo præstrictæ fauces videantur, magno metu præfocationis: inter quæ leuiter ani-

*Vterinus strangulatus.*

anima deficit, ex qua tamen re vix pulsus immutatur. Tandem verò incipit affici caput mentis sedes, quæ tum iracundia, tum metu, similibusque passionibus turbatur. Sæpius autem altus incidit quasi sopor, sub quo obmutescit fœmina, totaque pallescens atque oculis clausis corruit, ac veluti attonita iacet, sensus, motusque expers, sic vt comitiali morbo videatur prostrata. Spiritus huic summè paruus, rarus, & obscurus est, adeò, vt vix superesse vllus credatur: pariterque ipse propè concidit pulsus, tametsi etiam is (vbi leuius malum est) interdum constet: cùm remittit accessio, vterus paulatim laxatur, & humoris quippiam emittit, tum obmurmurant intestina: oculi aperiuntur: malæ rubescunt: protinusque mens, sensus, ac motus fœminæ redeunt: sic vt eorum quæ inciderunt, penè omnium suppetat memoria. Differt hoc istud vicium à morbo comitiali, quoniam neque oculi vertuntur, neque spuma ex ore mouetur, neque admodum nerui distenduntur. Strangulatus caussa vteri genitus, multis crebrò reuertens perpetuus est: alijs protinus in ipsa est accessione, aut paucis post eam horis lethalis: quo tempore hæc ferè comitantur. Diu immoratur accessio: fit summè spiritus difficilis, pulsusque creber, & ordinis expers, tametsi is interdum totus etiam aboletur: perit insuper sensus & motus: summum corpus frigido sudore imbuitur: post quæ syncope incumbit, & mors. Minus graue vicium est, in quo hæc quæ

pro-

propoſuimus inſunt omnia, ſolo illæſo ſpiritu. Eò rurſus minus graue, in quo ſenſus etiam motioque, non tantum ſpiratio integritatem habet, cætera aſſunt. Morbus hic quibuſdam interuallis quaſi circuitibus vt comitialis mouetur, inciditque magis hyeme atque autumno, maximè calidis atq; humidis puellis, ac viduis etiam quæ præter morem cõſuetudine viri diu caruere: itemque his etiam fœminis, quibus ſterilitatem medicamenta, non ætas, conciliauerunt.

*Menſtrua.* Proximum nunc eſt ad eas obſeruationes, quæ de menſtruis haberi poſſunt, tranſire. Ergo vbi hæc opportunè iuſto modo, & æqualis, boniq; coloris ſingulis temporibus, & iiſdem propè menſium diebus ferũtur, optima, ac pro natura eſſe putandum eſt. Hiſce autem erumpentibus horrores incidunt, & laſſitudines, & capitis grauitates, & colli dolores. At verò periculum grauiſſimorum afferunt morborũ, quę nimium vel cohibentur, vel profluunt. Neque enim illud ab Hippocrate dictũ ratione caret: vtriſque his, quarum menſtrua plus iuſto vel retinentur, vel fluunt, ab vtero morbos fieri. Vbi

*Menſtruorũ retẽtio* præter modum, præterque ætatem retinentur, totum corpus fit graue, doletque caput cum grauitate, præcipuè anteriore parte: hic dolor ad ceruices etiam peruenit, ad ſcapulas, ad lumbos, & ad fundamenta oculorum. Sæpè fœmina, ac ſi concepiſſet, inhorreſcit, ſæpiſſimè nauſeat, ac cibum faſtidit: nec rarò etiam febricula vrge-

vrgetur: ipsa tota tristis, & inquieta est, subindeque viri consuetudinem concupiscit: vrina crassa est, turbida, rubicunda, & interdum nigricans. Longa menstruorum retentio, grauissimarum fomes ægritudinũ est: vt furoris, melancholiæ, morbi comitialis, resolutionis neruorum, caliginis oculorum, tussis, difficilis spirationis, præfocationis, duri viscerum tumoris, hydropis, podagræ, tremoris cordis, syncope, & huiusmodi. Quæ fœmina lac habet, si neque peperit nuper, neque grauida est, ea à menstruis defecta est: tum verò necesse est, si ea diu sic manet, acerbissimos in capite dolores fieri, vel morbo aliam quampiam partem infestari. Quod si inter hæc sanguis è naribus fertur, res omnis in tuto est. Quæ fœmina non peperit, grauius & citius retentione laborat menstruorum, quàm ea, quæ peperit: in hac enim venæ magis ad hanc fluxionem patent, in illa minus.

*Menstruorum fluor.*

Æquè horrendum est, nimiũ menstrua fluere cœpisse, ex quo totum fit infirmum corpus, eiusque color viciatur: labascit ciborum cupiditas, atque concoctio: crebri oriuntur febriles ardores, nouissimè pedes molli tumore inflantur, indeque reliquum corpus, ex quo ipsa gignitur inter cutem aqua. Hoc genus fluxionis, si ob partum grandiorẽ incidit, ferè tutum esse, ac suapte cessare sponte solet. Cùm abortum sequitur, exanimare etiam fœminam, & præceps afferre exitium potest. Si rupta aut patefacta intus grandior vena est, cruor profusè effluit.

fluit. Si minor vena fuit, paulatim is ipse nec multus fertur. Vbi autem erosio venam afficit, non solum paulatim sanguis manat, verumetiã cum sensu doloris. Menstrua humidioribus fœminis diutius durant, citoque hæ, nisi illa profluunt, intumescunt.

*Fluor muliebris.*

Huic fluori is quodammodo affinis videatur, quem Latini muliebrẽ, Græci ῥοῦν γυναικεῖον dicunt. In eo tamen non purus fertur sanguis, sed quid corruptum, idque assiduè, nullo'ue certo vel ordine, vel circuitu. Quod promanat, aliàs liquidum est cremori simile, aliàs citrinũ, aut pallidum, idemque acre, atque mordax, cui modò nullus odor, modò grauis adest: vtrique autem vicio commune est, locos humoribus madescere, fœminam decolorem fieri, eamque neque appetere cibum, neq; eius fructum sentire, oculosque (vbi fluor inueterauit) habere prætumidos, ac difficulter spirare. Vteri fluor non solum ætate maturas, verumetiam virgunculas afficit iuniores, quas esse fœdas tristis pallor facit.

*Imprægnationis impedimẽta.*

Vltimo hoc loco ea iam proponenda animaduersio est, quæ de abortu, atque incommodo haberi partu potest. Sed prius quædam de conceptione dicere non alienum est. Primum itaque scire licet, non concipere fœminam posse, cui nimium frigidus ac densus est vterus, in quo nimirum viri semen extinguitur, nec etiã, cui is ipse præsiccus atque calens est: nam semẽ deficiente nutrimento, corrumpitur. Nec cui præter

præter naturam crassæ os vteri ab omento com primitur, nec cui nimis tenue corpus atque ma crum est. Si finitis menstruis os vteri non siccatur, sed humectum manet, signum est, conceptionem fieri nondum potuisse. Quæ fœmina concepisse se rata, non concepit, & per multos fallitur menses, menstruis iam tum cessantibus, simulque ventre augescente: ea caput do let & præcordia, neque lac, nisi modicum, & id aquosum habet. Verùm quæ concepit, ea his doloribus (nisi si familiares sunt) caret, & lac non improbum habet. Fœcunda mulier sanitate vtitur firmiore, at citius est anus: sterilis autem diutius iuuentę decorum seruat, at non firmæ valetudinis est. Concepisse autem fœminã hinc scire licet, cùm ea simul cum viro aut paulò pòst magna voluptate semen emittit, idque intus cum eo quod viri est retinet, sic vt muliebres minimè madescant loci. Tum horrore mu lier eo ipso afficitur die, ac veluti quadam titillatione contrahi vterum sentit: cuius deinde os ita clauditur, vt ne specilli summã admittat aciem: idemque interposito tempore, interius retrahitur, vt vix explorari digito obstetricis possit. Inter hæc, menstrua compressa sunt, nisi si primis aut nouissimis mensibus, non ex ipso quidem vtero, sed ex ijs quæ ad ceruicem eius pertinent, venis, (vt in virginibus fit) sanguis nullo fœtus incõmodo feratur. Post hæc mammæ grandescunt, latera, lumbique exporriguntur, ac venter totus sine vllo molesti ponderis

*Impręgnationis notæ*

ſenſu intumeſcit: vt hoc quoque diſcrimine, tum à mola, tum ab vteri hydrope verus differre conceptus poſſit. Per hæc tempora frons interdum maculis fœdatur, vel citrinis, vel liuidis, ipſéque oculorum ambitus aſpectu languido aqueum liuorem exhibet: vrina citrea eſt aut ſubliuida, itémque craſſa ac turbida, quæ leui concuſſione bullat, vel granula è ſumma corona demittit: huius ſedimentum craſſum eſt, atque inſtar carptæ lanę non bene iunctum: eadem vrina ſi vinú album accepit, ſimilis fit inſculo coctarum fabarum. Tandem verò fœtus moueri incipit, certiſſimum ſui præbens indicium: id quod alijs citius, alijs tardius, pleriſque omnibus media imprægnatione contingit. Atque hæ concepti fœtus certæ notæ ſunt, qui, priuſquam abſoluatur, ædaturque in lucem, multis ſollicitare incommodis matrem poteſt. Ea enim ſi alicui opportuna morbo, aut humorum vicio antè fuit: id ſecundo, tertioúe menſe ſentire incipit. Itaque tum tota ea laſſa redditur, lumborumque, & inguinum, & fœmorú dolorem, grauitatemque patitur, ac graui ſomno per diem vrgetur. Inter hæc cibi amittitur cupiditas, fitque ingens nauſea, quæ modò irrita eſt, modò bilis vel pituitæ vomitum citat. Hic ipſe ſi non ſequitur vomitus, fit protinus difficilis ſpiratio, & vertigo, animíque tum anxietas, tum leuis defectio: interdum etiam abſurda oritur rerum alienarum appetitio, vt terræ, carbonum, teſtarum, & huiuſmodi. Sed

*Prægnantium incõmoda.*

perire

perire hæc omnia post quartum aut quintum prægnationis mensem consueuerunt. Cæterùm vbi iam grauida esse fœmina cœpit, si subitò mammæ emacrescunt, abortus periculum significatur. Si cùm eadem gemellos fert, altera mamma extenuatur, alterum abortit: marem quidem, si dextra emacruit: fœmellam autem, si sinistra. Hac enim parte magis fœmellæ, illa potius mares gestantur. Æquè magnum abortus periculum est, mulierem vtero ferentem acuto morbo rapi, aut sanguine per incisam venam inaniri, aut potentibus medicamentis perpurgari: vtiq; si longo iam spacio grandior redditus fœtus est. Quinetiam sine medicina partum elidere cita aluus potest. Prægnantibus hæmorrhois, valde malum: Erysipelas in vtero, perniciosum: lac etiam vbi è mammis profluit, præcipueque aquosum: imbecillum esse arguit quod prægnans intus gerit. Duræ mammæ, incolume id esse testantur. Si grauidæ menstrua solito more fluunt, sanus esse fœtus non potest. Si febribus eadem conflictatur, aut vehementer sine caussa manifesta emacrescit, magno negocio periculoque parit: aut certè abortiens, in discrimine versatur. Ferè autem præter naturã tenuis tantisper abortit, donec facta sit habitior. Quæ autem mediocriter corpulenta secundo aut tertio imprægnationis mense sine euidenti occasione abortit, huic acetabula (Græci κοτυληδόνας vocant) plena lentoris sunt: sic vt fœtum continere nequeant pondere grauem suo.

Quicunque autem prægnanti inciderit casus, spem securitatis amittere non oportet, mammis nondum gracilescentibus. Cæterùm si fœtus vita caret, nullus intus motus est, qui antè frequens fuit: venter grauis est, & quasi procidere velle videtur, nihiloque secius ac si hydrope vrgeretur, intumescit, distenditurque, & cadaueris pondere oneratur: idem simulque latera refrigescunt, quæ antè caluerant: ingens dolor circa vmbilicum versatur: stomachus mordetur: spiritus malè olet: oculi minuuntur dolentque: nares atque aures frigidæ fiunt: totus vultus prauo colore fœdatur: ipsa mulier crebrò inhorrescit, & in animi labitur defectioné: interdú conuulsionibus quasi comitialibus distenditnr: ferè autem semper graui vigilia vrgetur. Porrò futuri abortus hæc signa traduntur. Mammæ sponte extenuantur, aut ex his lac aquosum fertur: latera, superusque venter arctantur: lumbi, coxæque grauitatem insolitam habet, & pigrè mouentur: fœtus si vitam habet, vix mouetur: postremò aqua profluit saniosa, tenuis, dein sanguinea, post quam ipse sanguis hinc grumus, atque tum protinus fœtus excluditur. Cæterùm quum hoc ipso incolumi partus incidit tempestiuus: plus laboris esse solet in pingui muliere, quam in tenui: plus in puella ædenda, quàm in masculo. Ferè etiam plus negocij abortus, quàm maturus partus exhibet. Præsagire autem difficilem partum licet, si totus ante fœtum aquosus humor effluit: aut

*Signa emortui in vtero fœt9*

*Abortus præsagia.*

*Difficilis partus notæ.*

longa, copioſaque ſanguinis eruptio anteceſſit: ſi ipſa fœmina crebrò inhorreſcit, & languidiore dolore, perque longiora interualla vrgetur. Rectè enim Hippocrates iudicauit, partus ſine debito dolore periculoſos eſſe. Vbi mulier à partu haud commodè purgata eſt: venter, & interdum crura tument: dolor, atque rigor lumbos, atque imum ventrem occupat: fitque interdum animi defectio. Quod ſi ex partu febris cum ingenti continuoque dolore capitis infeſtat, ſcire licet in magno rem metu eſſe.

*Vteri vulneratio.*

Vbi vterus vulnere percuſſus eſt: inguina dolent, & coxæ, & fœmora: ſanguis partim ex plaga, partim obſcœnis locis effertur, ſequiturque bilis vomitus: Nouiſſimè, vbi in propinquo exitium eſt, eadem quæ corde vulneratis ſolent accidere, ſequuntur.

*Obſeruationes in vicijs articulorum vtiles.*

*Morbus articularis.*

MOrbus articularis græcè ἀρθρῖτις appellatus, (ſub quo nomine ποδάγραν, χειράγραν, & ἰσχιάδα compræhendimus) diu trahere, & per interualla recurrens, grauibus tormentis dolorum afficere hominem ſolet: neque vllus ferè morbus eſt, qui magis à parentibus trahatur. Is ipſe interdum repente in omnes irruit articulos: ſæpius paulatim accedit, oriturque leuis chiragra, vel etiam podagra, maximeque calidioris naturæ hominibus: ſic, vt hunc dolorem nemo niſi expertus, mor-

bi esse articularis crederet. Ab his partibus, multo spacio dolor ad cæteros articulos irrepit quibus ex more esse infestus solet. Quinetiam cùm malum inualuit, vertebræ quæ in spina sunt, afficiuntur, genæque dolent, atque ipsum interdum guttur, nec vlla ferè ossium connexio huius expers cruciatus est. Quæ pars huic vicio patet, ex leui occasione fatigata, æquè frigido, calidoque offenditur. Hic autem morbus, vbi ad senectutem vsque inueterauit, aut certè in ea esse cœpit, itemque vbi extra hanc ætatem callum contraxit, nunquam ex toto sanatur. Dum callum dico, nodosam illam intelligo arthritidem, sub qua diducuntur articuli, distorquenturq́; & motu pereunte curui fiunt. Iuueni autem semper facilius succurritur, si amans laboris est, & accuratè victitat, & facilem aluum habet: præcipuè, si quæ morbum fecit materia, non ex diuersis mista humoribus est. Quæ omnia tamen sic spem faciunt, vt interea nondum aliquis contractus sit callus. Nihil æquè propemodú hoc morbo affectos adiuuat, atque tormina, vel quocunque modo fluens aluus. Nihil penè grauius est vino, atque Venere, si modo carent. Propter febrem quoque, & fieri vicia articulorum, & sanari possunt. Salutiferum in his signum est varices nasci; aut vrinam crassam & multam esse. Atque hæc quidem communia sunt: nunc illa, quę magis propria, cuique vicio censentur, sequar. χειράγρα in manu est, eiusq́; vel carpum affligit, vel partem

Χειράγρα

tem externam, vel articulos ac vincula digitorum: circum ſæpè tumor, rubor, calor, pulſanſque dolor eſt. ποδάγρα autem pedes infeſtat, ingeritque tormentum, vel malleolis, vel plantæ, præcipueque pollicis articulo: eademque hic, quæ in priore ineſſe vicio diximus, ſequuntur. Podagra rarò caſtratos, vel pueros ante Veneris vſum, vel mulieres quæ menſtruis carent, adoritur. Quæcunque pars tum hic, tum in ſuperiore vicio, morbo patet, ea debilior fit, & emacreſcit. Podagræ dolores, ceſſante inflammatione, intra dies quadraginta conquieſcunt: ijdemque magis Autumno, atque Vere mouentur. Coxæ autem dolor (Græci ἰσχιάδα nominant) altius ad ſummam natem, non in magno eius articulo defigitur, inde in femur quoque ſeſe, & in ſuram, & in extremũ pedem extendit. Idem interdum circa inguina inhæreſcit, & vrinæ difficultatem laceſſita veſica parit. Ipſum verò crus modò calidum, modò frigidum eſt. Rarò euidens emergit tumor, minus ſæpè calor aut rubor. Id autem vicium grauiorem præ cæteris generibus dolorem mouet: fereque poſt longum morbũ, inclinata in coxam materia, gignitur. Porrò longiſſimum erit, atque nequaquam anno finiendum, ſi ingens torpor ſubeſt, & crus, coxaque, & lumbi multum frigent, aluuſque nunquam niſi vbi coacta eſt, reſpondet, & nil niſi ſtercoraceum mucum reddit: ſi denique arrigi pudendum non poteſt, hominiſque ætas annum iam emenſa quadrageſimum

Ποδάγρα

Ἰσχιάς.

mum eſt. Huic vicio ſuccurrere ver atque æſtas poteſt. Parum ſperare vel hyeme, vel autumno licet. Iunioribus æquè graues dolores atque ſenioribus, at non æquè longa morbi huius ſpacia ſunt: ante quadrageſimum enim diem iuuenes liberantur: minus etiam vehementes his torpores fiunt, minusque crura, ac lumbi frigent. Iam verò ſi ſub eodem morbo dolor lumbos, coxamque deſerit, & ad inferiorem vertitur partem, ſperare vtique bene licet: ſin contrà, coxa, lumbisque non deſertis ad ſuperiora peruenit, rem difficilem eſſe teſtatur. Quòd ſi eo iam ipſo in vetuſtatem incidente fœmoris caput elapſum extra coxam eſt, protinus fœmur contabeſcit, homoque niſi vſtus eſt, claudicat. Obſeruatum haud rarò eſt, ex hoc coxæ dolore natum hydropem eſſe. Sanata podagra, atque iſchias, facilè reuerti conſueerunt: at cæterorum vicia articulorum, non item. Vbi in humerum articularis doloris tormentum incubuit, nullus euidens tumor, vel calor, vel rubor eſt: vbi cubitum aut genu affligit, multum & doloris, & tumoris exhibet, at ruboris, caloriſque perexiguum.

*Obſeruationes in vicijs cutis vtiles.*

Varijs incommodis tædijſq; plenis noſtra expoſita cutis eſt, quæ, quamuis per ſe periculo vacent, fœda tamen eſſe, & propter malum fieri corporis habitum ſolent.

ſolent. Primo itaq; loco ſcabies ponatur, ψωρμὸς græcè appellata, durior illa ſcilicet cutis aſpritudo, leuiſque exulceratio pruriens, & interdum rodens. In hac puſtulæ oriuntur modò humidiores, modò ſicciores: his ruptis, vlcus fit. Id purgata ſanie cruſtula tectum obdureſcit. Eo autem grauius malū eſt, quò magis cutem aſperat, quoque prurit magis, & quò plures occupat partes, & quò ſomnum magis aufert. Prauis ea radicibus, quæ talis eſt, nititur, magnoque negocio tollitur. Itaque hanc Græci ἀγρίαν, id eſt, feram nominauerunt. Scabies omnis alijs quidem ex toto deſinit, alijs certo anni tempore reuertitur. Ægerrimè autem in ſenibus ſaneſcit, peſſimaque eſſe in capite ſolet.

*Scabies.*

Hoc vicio grauior impetigo eſt, dura nimirū, aridaq; cutis aſpritudo, multa moleſta prurigine. Ea ferè vel manus occupat, vel pedes, habetque ſpecies numero quatuor. Ex his minimè mala eſt, quæ ſcabiem repræſentat; in qua aſperata cutis rubet, ſubduraque eſt, & erodente pruritu, laceſſitur. Id cōmuniter pruriginem vocant. Peior eſt ea quæ aſperior, rubicundior, & maiores puſtulas exhibet. eſtque ea veſtra impetigo, quæ græcè λειχὴν appellatur. Prorſus autem hîc varia cutis figura eſt, & roſio maior, multæque ſquamulæ decedunt, tum ipſum etiā malum latius vagatur, celerius ſerpit, certioribus temporibus & fit, & ceſſat. Tertia autem longè hac atrocior, peiorque eſt, quæ circum tempora oritur, aut certè ibi eſſe deſinit, neque vnquam

*Impetigo.*

vnquam ex toto posse tolli videtur. Præcrassa cutis est, longæque durior, ac magis tumens, eademque siccitate dehiscens, passim finditur: magis etiam eroditur, squamulas subnigras remittit, furfuribus similes: istud vicium Græci ψῶραν dicunt. Pessimum, atque insanabile quartum impetiginis genus est, quod græcè λέπρα appellatur: id erosione latius procedit, totumque cum subiecto humore subalbidum est, ac speciem recentis cicatricis repræsentat: adhæc cutis fissa ac vehementer dura est, ex qua cū squamulis (quas ea habet subalbas vel pallidas) sanguis fertur. Facile Lichen neglectus, in psoram: & hæc, in lepram vertitur. Ferè paulatim emarcescunt hi quos semel vel psora, vel lepra contaminauit. Impetigo hoc à scabie distat, quòd siccas pustulas habeat, omnis tum humoris, tum saniei expertes: contrà scabies habeat.

Ψῶρα.

Nunc de vitiligine dicam, in qua cutis alienis maculis, ijsq; non continuatis, at variè disiunctis vagantibusque fœdatur. Sub hoc vicio sensus affectæ partis vel obtorpescit, vel totus amittitur. Est autem generum id duorum, ἀλφὸς scilicet, & λεύκη. Sub priore, summa tantum afficitur cutis, estque maculis quibusdam ceu vmbra obscurata, fitque hoc modo Alphus vel albus vel niger: itaque nouissimus hic Melas appellatur. Porrò Leuce longè altius totam cutem, non tantum summam præhendit, magisque quàm Alphos albet. Pili è cute excidunt, & vicissim nascuntur noui, tenues, albi & omnia

Vitiligo.

ἀλφός.

λεύκη.

nia lanugini similes. Alphos vix vnquam, nisi cum inueterauit, cutem penetrat. Leuce non solum hanc, sed ipsam etiam ad ossa vsque afficit carnem: ille curationem non difficillimam habet: hæc vix vnquam remedijs tollitur, aut si certè tollitur, semper eo loco praui relinquit coloris vestigium. In Leuce cani pili sunt: in alpho naturales. Ex hoc, vbi quis locum acu pupugit, cruor fertur: ex illa, sanies aquosa duntaxat: vtrunque autem vagatur, verùm in alijs citius, in alijs tardius. Experimento discitur vtrum sanabile quid horum sit, nec ne. Nam cutis inciditur, aut intromissa pũgitur acu: tum si cruor promanat (quod ferè in vtroq; Alpho fieri diximus) sperari curatio potest: si tenuis, subalbaque sanies, non potest. Æquè inanis omnis medicina est: si id vicium inueterauit: si magnum spacium multaque occupat corporis loca: si altè intra carnem demersum est: si locus ex toto colorem amisit suum, ac quiduis potius quàm ruborem habet: si denique aspero panno perfricta cutis, colorem non mutat. Omni vitiligini malus iungitur corporis habitus, quem qui habet, is huic vicio magis opportunus est.

*Exanthemata.*

Exanthematum quoque hoc loco proponenda obseruatio. Hæc vbi quidem intus immorantur, nondum tamen foras emerserunt, talia fiunt. Totum corpus fit graue, & punctionibus quibusdam afficitur: dolor vehemens in capite, aliquis etiam in pectore, in faucibus, & in dorso est: sicco ore crassum sputum vix extũditur:

tur: oculi intumeſcunt: pruriunt nares: rauceſcit vox: ſpiritus difficulter, crebroque trahitur: totus vultus ardore, ruboreque quaſi effloreſcit: inter hæc multa ſomni cupiditas eſt, oriturque febris Synocho non vſquequaque diſſimilis. Vbi verò id vicium foris quoque ſeſe in cute prodit, increſcunt quæ modò dixi omnia, præcipueque capitis dolor, & ſpirandi difficultas: ipſeque pulſus æquè vt antè creber, velox ac vehemens manet. Ferè autem incipiente eruptione, facies quibuſdam maculis imbuitur, quæ mox ſubeunte humore, vel aguntur in altum, vel in latum exporriguntur: illa, ſublimia exanthemata: hæc, lata vocamus: priora exulcerant, & pruritum mouent: quo certè lata carent. Id autem genus vicij, aut corrupti excremẽti deiectione, aut copioſis ſudoribus conquieſcit. Vix quiſquam hominum eſt, quin vel ſemel ſic laboret ante legitimam ætatem. Magis autem expoſiti exanthematis ſunt infantes atque pueri: ſeniores rariſſimè, & non niſi ſummo periculo ita ægrotant. Quanquam autem exanthemata in quælibet cadere anni tempora poſſunt, magis tamen Vere, & ſub Autumni finem oriuntur: idque humidis magis, quàm ſiccioribus corporibus. Tutiora autem ſunt quæ citò emergunt, (alijs enim protinus id accidit, alijs tertio, vel quarto, & interdum quinto poſt infirmam valetudinem die) & quæ citò (ſi ſublimia ſunt) matureſcunt, quæq; rubra, magnaque ſunt, minimeque ſibi mutuò contigua: ad-

hæc

hæc quæ febrem non vehementem mouent, eamq; egressa ipsa finiunt. Cæterùm mala sunt, quæ lentè prodeunt, magisque si violacea sunt: sub his enim frequens fit syncope. Commoda quoque non sunt, quæ vel liuidi coloris, aut viridis, aut atri sunt, quæque iteratis vicibus modò emergunt, modò rursus occuluntur. Æquè mala sunt ea quibus ingens accedit febris, vehemensque spirandi difficultas, & inquietudo corporis, & multa sitis, & infirmæ naturę vires. Hisce ita concurrentibus, magna ex parte ægri pereunt, magisque si lata exanthemata sunt. Certæ mortis syncope est index, itemque vrina sub imbecillo robore viridis. Perniciosum etiã est post cruentam vrinam, nigram mei cœpisse. Nihil æquè attentè obseruari, atque vox & respiratio debet. His enim integris, magna spes est: violatis, dubia. Quisquis huic malo succumbit, ferè tanquam ex angina præfocatus, moritur, aut certè propter tormina, aluique profluuium labascente natura exanimatur. Exanthemata sæpè sine vllo vitæ periculo, sine pestis nota in populum aëris vicio grassantur: sæpè hæc ipsa pestem, malasque iudicationes sanguineæ febris comitantur: raró aliquis ex sublimibus moritur: multos lata tollunt.

*Obseruationes in vicijs viles, quæ non certam partem aliquam, sed variam occupant.*

INflammatio, quæ Græcis φλεγμονὴ dicitur, his sese notis prodit. Pars affecta tumet, *Inflãmatio*

pre-

prementi digito renititur, tenditur, calet, rubet, & pulsanti dolore vrgetur: is morbus aut latente materiæ resolutione, finitur, quod optatissimum est: aut maturatione, purisque prouentu, quod probandum est: interdum citra hæc malignus esse incipit, quod pessimum est. Mala etiam curatione, in durum, sensusque vertitur expertem tumorem, quod bonū non est.

*Gangræna* Grandiorem inflammationem subinde gangræna, atque sphacelus consequuntur. In priore, pars emori incipit, tenditque ad innati caloris extinctionem: tum autem floridus inflammationis color perit, simulque dolor & pulsatio. In sphacelo autem (qui Latinis syderatio

*Syderatio.* dicitur) pars sensum, motum, ipsamque vitam tota amisit, fitque prorsus nigra, mollis, putris, & malè olens, & cadauerosa. Hic casus (nisi corrupti membri amputatione maturè succurritur) præceps exitium affert.

Vtilis quoq; in eo vicio obseruatio est, quod Græcis ἄνθραξ, nobis Carbunculus appellatur.

*Carbunculus.* Locus primum prurit, dein rubore picis, aut bituminis more splendescēte efflorescit, & maximo dolore vrgetur: tum protinus pustula vel vna, vel multa oritur, flagrantissima, non nimiū eminens, eaque nigra est, & interdum liuida, vel pallida. Hac rupta vlcus cum crusta gignitur, qualis inuri ferro candente solet, eademq; inflammatione cingitur, atque vi ardoris extorretur. Itaque cutis eo loco sic inferiori carni astricta, affixaque est, vt inde diduci ea, diuidiq; non

non possit: quæ in proximo sunt partes, caloris, dolorisque incommodum consensu quodam omnes percipiũt: prę ter hæc, horrore subinde homo concutitur, ac febre perturbatur, cui multa accedit nausea, & somni cupiditas, & cordis tremor: ipse verò tumor nunquã suppurat, sed excidente tandem corruptæ propter exustionem carnis particula cauum accipit, & sordidum vlcus. Id genus mali acutum, & ex toto mortiferum est, magisque si febrem excitauit, si non longè à præcipuis absistit visceribus, in axillis scilicet, & in inguinibus. Metus enim est facilè id intrò reuersurũ: quod vbi incidit, in certo vitę periculo homo versatur, maximeque si plura etiam signa comitantur non bona. Sæpè etiam, cùm id vicium circa stomachum faucesúe ortum est, subitò spiritum elidit. Minus lethalis carbunculus ruber est, atque hinc pallidus. Niger ex toto pestilens ac perniciosus est. Graue autem pestilentiæ tempus omnis penè carbunculus & antecedit, & comitatur, idemque tum penitus est exitialis. Qui verò aliàs oritur; is, etsi maximis quoque doloribus terrere posse videatur, curationẽ tamen non difficillimam habet.

Ερυσιπέλατος quoque proponenda animaduersio, tum simplicis, tum eius quod exulceratum est. Vtrique commune est horrorem ferè vbi incipit & febrem mouere, semperq; minus inflãmatione tum dolere, tum intumescere, perque corporis summa latè diffundi coloris esse

Ερυσίπελας.

O ex ru-

ex rubro flauescentis eoq; colore vbi digito vrgetur priuari, iterumque vbi laxatur imbui, ad hæc pulsationem non habere, multoque minus tensionem, itemque ex vna sede in aliam serpendo migrare, & locum quem obsidet, mordere atque vrere. Simplex Erysipelas ardorem ceu quandam deflagrationem & ruborem sine vlcere exhibet. Hippocrates, Aphorismorū libro, ἐπιφλόγισμα: nostri, similitudine coloris ducti, Rosam vocant. Quod vicium is author per anginam pestiferum esse scripsit, si postquam semel exortum in pectore est, subitò rursus intrò reuertit. Cęterùm vbi exulceratum est Erysipelas quod propriè sacer ignis appellatur, cutis aliàs summa afficitur, in eaque crustulæ tanquam furfuraceæ oriuntur, aliàs tota vlcus sustinet, ruptisque pustulis saniem purulentam reddit. Erysipelas sæpissimè in facie versatur, eamq; subindè serpendo, totam occupat, multumque tum intumescit, tum expanditur, ac, nisi remedijs succurritur, rapere etiam hominem strangulatu potest. Prauum quoque esse solet, quod propter confractum, aut nudatum os natū est. Semper autem vtile est ab interiore parte ad externam Erysipelas verti: pestiferum ab hac ad illam demigrare. Ab eodē vicio putredo aut suppuratio inimica sunt, id quod nunquā propè accidere simplici Erysipelati solet, vt quod magis perspiratione cuticulari latenter dissipatur.

*Ignis sacer*

*Papulæ.* Nunc propter caussæ affinitatem de papulis dicam

dicam, quas herpetis appellatione significari video. Earum duo genera sunt, alterũ simplex, & mitius: alterum exedens ac ferũ, quod ideo Græci ἄγριον dicunt. Simplex minimis pustulis summam cutem exasperat, leuiterque rodit, & rubore suffundit, & pruritu sollicitat, in orbemque ferè procedit, ac plerunque sanescente medio extrema longius vagantur. Id vicium, quoniam pustulas exhibet milio similes, græcè ὁ τῆς κεγχρίας ἕρπης appellatur. Vbi verò ferè papulæ sunt quas Græci ἐσθιομένας, id est exedentes vocant, similiter quidem, verùm magis cutis, nõ summa, sed tota exulceratur: magisque, & roditur, & rubet. ex pustulis ruptis vlcuscula sunt arida sine sanie, sine pure. Vt hoc quoque nomine id vicium ab igne sacro, cui alioqui omnia propè simile est, differat. Nam huic magnæ sunt pustulę, exulceratæ, humidæ, è quibus pus saniosum fertur. Papula omnis minimè omnium vlcerum, quæ depascẽdo serpunt, periculosa est. Verum curationem difficilem et longam habet, maximè ea quæ minus rotunda est. Talis enim in impetiginem, nisi sublata est, transit.

*Laxus sine sensu tumor.*

οἴδημα tumor laxus & mollis, & albus est, sine dolore, sine calore, idemque digito pressus fossulam quandam reddit. Frequens id vicium pedibus, interdum & toti corpori eorum est, quos aqua inter cutem, aut tabes, aut malus habitus consumpsit. Idem sæpissimè resolutum conquiescit, nec raro in nodos quosdam & ex-

crescentia tubera degenerat. Promptius per hyemem crapulosis & senibus accidit.

At verò ὁ σκιρρὸς prædurus ac renitens tumor est, ac sensus (si quidem exquisitus est) expers, colore inter rubrum nigrumque medio. Idem initio exiguus, paulatim ad grandiorẽ molem insurgit. Sæpè eo vicio iecur sæpius lienis tentatur non sine certo metu grauissimorum ac lethalium morborum. Interdum alijs etiam partibus accidit, quum perperã curata in ipsis inflammatio vel Erysipelas fuit. Recens schirrus, si premitur, doloris exhibet sensum aliquem, et locum medicinæ præbet: Consummatis sensu penitus caret, neq; tolli remedijs potest. Schirrus alijs resoluitur, alijs perpetuò durus manet, quibusdam etiam in cancrum vertitur.

*Durus sine sensu tumor.*

*Strumæ.*

Finitimæ huic vicio sunt strumæ, Græcis χοιράδες appellatæ, duri scilicet glandularũ tumores, maximeque in collo, in quo longa serie disponuntur: vnde interdum ad alas perueniunt, itemque in pectus, & in mammas fœminarum: inguinibus etiam quorundã infestæ esse solent. Hoc ipsum vicium interdũ mitius est, tumque tumorem exhibet æqualem, rotundum, circumscriptum, non maximè durum, inflammatione doloreque carentem, omnia schirro similem. Porrò vbi vetus id graueque factum est, malignum vlcus, & serpens, & erodens accipit: vnde ipse quo compræhenditur aden locaque proxima exeduntur. Idem interdum malignitate adeò efferatur, vt haud multum à Cancri absit

absit natura: tum febris etiã mouetur, tumorque est inæqualis, in quo pulsantes dolores insunt, ipsæque venæ eminent. Idem manuum contrectatione fit peior, & per omnem vitam, quoniam non maturescit, durat: ac siue ferro, siue medicamētis hæ strumæ curantur, ferè iuxta cicatrices resurgunt. Strumæ omnes magno negocio tolluntur, acciduntque maximè (quibus etiam minus noxiæ sunt) pueris, præcipuè si breue his collum, & pressa tempora, & largæ maxillæ sunt. Adultioribus, magisque ad senilem ætatem prouectis, raræ quidem, at difficillimæ omnes sunt strumæ. Deteriores etiam esse volunt, quæ dolore carent.

Periculorum, & propter longam durationem plenum tædiorum cancri vicium est, Græci καρκῖνον vocant. Tumor est durus, rotundus, inæqualis, aspectu teter magis, quàm inflammatio nigricans, at non iuxtà feruidus. Idem latè circum circà dolet, qui quidem esse mollis intuentibus videtur: verùm tactui occurrit durissimus. Circa eum venæ interdum plenæ, vel pallidæ, vel liuidæ tenduntur, & quasi incuruantur: sic vt animantis cancri diductos pedes similitudine quadam repræsentet. Vbi id malum incipit, forma ciceris exiguum est, durum, rotundum, obscuri coloris, idque aliàs aliquo cum dolore & calore, aliàs sine his: atque interposito spacio crescens, magnitudine fabam, & hinc nucem iuglandem, aut quid his maius æquat. Idem tumor modò sine vlcere, modò

*Cancer.*

cum eo eſt. Vbi id eſt, ſupra hæc quæ propoſui, pars aſſiduè exeditur, eiuſque profundum roſione ſuffoditur, corruptæ carnis exhibens formam, exitque ſanies peſtilentiſſima, tenuis, nigra vel fulua, copia, & odore obominabilis: vlcus ipſum inæquale, labijs cum tumore præduris & inuerſis, concretaque humorum illuuie teterrimũ eſt: lenta febris aſſiduè tenet, crebroque anima deficit, maximè ſi vicium non procul à corde eſt: interdum multus ſanguis ex vlcere propter exeſam venam fertur, ſemperque malum creſcendo, donec occidat, ſerpit. Scire autem licet, vt omnibus corporis partibus ineſſe hoc vicium poſſe, ita ſæpius fœminarum accidere mammis conſueſſe, itemque ori, oculis, vuluæ, peni vel ano, magisque ſi menſtrua diu ſuppreſſa ſunt, vel ſi diuturnæ curatæ fuerunt hæmorrhoides, aut longa quartana febris afflixit. Vbi recens cancer eſt, neque adhuc dum aliquo in membro vetuſtate penitus inſedit, curationis aliquam viam præbet. Quum verò id inueterauit, aut penitius etiam inhæreſcit, nulla medicina vincitur, magisque ſi ſimul etiam vlcus acceſſit. Sed & curationibus magis laceſſitur quàm iuuatur: nam ſi ferro quis aduſſit, multo magis id tum concitatur efferaturque, & exitij cauſſam certi præbet. Tum etiã etſi ſcalpello exciſum eſt, tamen poſt inductam cicatricem reuertit, creſcitque donec vitam adimat.

*Vulnus.* Proxima nunc eſt vulnerum atque vlcerum obſer-

obſeruatio. Tutiſſimum vulnus eſt, quod lineæ modò rectum, & in carne, & tantum diſciſſione illatum, non etiã colliſione eſt: præſtat enim acuto telo percuſſum aliquẽ, quàm retuſo eſſe. Malum autem vulnus eſt, ex quo aliquid exciſum eſt, aut alia parte abſciſſum, alia dependet. Omniumque peſſimum rotundum eſt. Lethale eſt quod cor accepit, vel cerebrum, vel ventriculus, vel iocinoris portæ, vel ſpinæ medulla, vel pulmo medius, vel tenuium aliquod inteſtinorum, vel circa fauces magnæ, tum venæ, tum arteriæ. Æquè certum periculum, at non æquè præceps affert, quod membranas, quibus cerebrum continetur, violauit, aut iocinoris craſſum, aut renes, aut lienem aut vuluam, aut veſicam, aut ſeptum tranſuerſum. Anceps etiam caſus, & metu plenus eſt, in alis, & in poplitibus grandes venas intusque conditas ictas eſſe, itemque eas quæ ad anum, & ad teſticulos perueniunt: tum enim periculum omne in nimia vertitur ſanguinis profuſione. Non tuto etiam loca inania, & articuli, & quæ pars inter digitos eſt, itemque alæ, & femen, & caput muſculorum, vel neruus, arteria, membrana, os, & cartilago vulnerantur. Periculo quoque ſubiacet quodcunque magnum eſt. Porrò ex omni vulnere facilius ſaneſcit puer, vel adoleſcens, q̃ ſenior: firmus homo, quàm impotens: quadratus, quàm nimius vel gracilis vel plenus: temperans, quàm vino, Venerique deditus. Vulnus citiſſimè ſaneſcit Vere, tar-

dius æſtate, atque hyeme, tardiſſimè autumno. A vulnere diſtentio neruorum lethalis eſt. Malum etiam eſſe vulneratis compreſſam aluum Hippocrates iudicauit.

*Vlcus.* Quædam etiam in genere dici de vlceribus poſſunt, neque enim ſimplicia ea eſſe ſemper, ſed & tumorem interdum colliſionemque habere conſtat: eademque alias nimia carne, quæ ſuper increuit, onerantur: aliàs varicibus implentur: nonnunquam duris labris ac decoloribus cinguntur. Non rarò etiam vbi facta cicatrix fuit, interpoſito tempore rurſus inflammatione laceſſuntur, ac diſrumpuntur: maximeque is caſus, vbi os ſubtus corruptum eſt, incidit: id quod hinc ſciri licet, quoniam os primum pingue fit, dein nigrũ, vel carioſum. Iam etiam malignum eſſe vlcus (κακοήθες Græci dicunt) atque ægrè admittere cicatricem ſolet, quod δυσεπούλωτον vocant. Id magis fieri per prauum corporis habitũ, aut per iocinoris lienisque affectiones compertũ eſt: ac tum ferè vel calloſa labra ſunt, vel varices iuxtà inhæreſcunt ipſeque fœdi homo coloris eſt. Fit quoque exedens ſubinde vlcus, quod ſanas etiam carnes in vicino poſitas, non tantum corruptas, atterit, depaſcitque, Græcis νομῶδες appellatur. Id verò oriri maximè poſt ea cõſueuit vulnera, quę medici imprudentia, mordacibus agitata medicamentis ſunt: aut certè poſt ignem ſacrum, poſtque eas puſtulas quas acer bilis multo pru-

*φαγέδαινα.* ritu excitauit. Huius ipſius generis ἡ φαγέδαινα eſt,

est, quæ latè vagando, cutem & primam tantum carnem exedit: vlcus etiam interdum est cauernosum, cuius osculum angustum est, fundum altè intrò descendit, ac latè sese in varios sinus tanquàm in cuniculos diffundit. Id modò intus durum callosumque est, modò nõ est. Vbi est, fistulæ nomen accipit, cuius multa haberi obseruatio potest: siquidem alia curatu facilis, alia difficilis, & quædam penitus incurabilis est. Expedita medicina est, cùm id vicium simplex atque recens intra carnem cõsistit, magisque si iuuenis aliquis ac firmo corpore est. Difficilis esse fistula iudicatur, quæ os, vel cartilaginem, vel neruum læsit: itemque ea quæ articulum violauit, vel ad vesicam, ad pulmonem, ad vuluam, ad grandes venas & arterias, vel ad inania loca, vt ad guttur, stomachum, pectus, aut intestina penetrauit. Sub his enim casibus, modò periculum anceps, modò certa pernicies est: idque multò magis, si senex homo, si ægrum corpus, aut mali habitus est. Ex eodem autẽ vlcere si plus materiæ fertur, quàm quod simplici spacio conuenit: scire licet plures intus sinus esse: atque hic, si sola erosa caro est, plus leue album, & maiore copia fertur: si locus neruosus, eiusdẽ quidem pus coloris est, verùm tenuius, & minus. Ab ipso neruo quod promanat, pingue, & oleo simile est, ad quod etiam dolores accedunt: si vena affecta est, cruor subinde puri miscetur: si os, tenuis inde liquor fertur. Ferè autem vt quoduis vlcus, ita etiam

*Fistula.*

id quod

id quod altum, angustum, atque callosum est, si diutius anno durauit, os afficit. Id autem cognoscitur, si, quod vltimo specillo exploratur, renititur: sic, vt non elabatur idipsum, verùm æquali n loco sisti videatur: tum enim leuis caries est. Si verò inæquale, atque asperum subest, vehementius os erosum est. Fistula omnis difficillimè sanescit, præcipuè quæ inueterauit, quæque profundè inhærescit, & multos sinus habet. Quodcunque vlcus inducta cicatrice semel curatum, paulò pòst iterum rumpitur, id ad fistulam inclinat. Ceterùm vlcus adeò interdum fit malignum, atque virulentum, vt partem putrefactione corrumpat. Id sanè viscidum quid, aut carnem intus mollem habet, aut malè olenti obsitum crusta est, ex quo teter vapor fertur, qualis è cadaueribus corruptisúe carnibus spirat. Tale verò vlcus eripere etiam homini vitam potest, & cùm vlterius efferatur, in exedentem sphacelum verti. Porrò scire licet malum vlcus esse, quod diu durat, quodque morbis succedit, itemque quod in ambitu glabrum est. Pilos autem qui semel defuerunt, iterum innasci salutare est. Inimica etiam iudicatur à forti in vlceribus pulsu, sanguinis profusio. Si tumores supra vlcera subitò occultantur, idque in parte acciderit corporis anteriore, prorsus vel lateris acutus dolor, vel insania timenda est. Quòd si id à tergo factum fuit: periculum à neruorum distentione, vel rigore est: optatissimumque inter hæc est, citam alui

fuisse.

fuisse. Malum etiam signum est, multam exulceratis vigiliam esse, & spiritum difficilem, & sitim, & cibi fastidium, & febrem: itemque pus habere nigrum, aut fæculentum, & fœtidum. Animã autem deficere, pessimum omnium est.

Proximum est quædam de sanguine, sanie, atque pure communia vulneribus vlceribusq; dicere. Sanguis per se notus est. Sanies non solum hoc tenuior, verumetiã omnium quæ defluunt tenuissima, minimè glutinosa, subalbida, aut subrubicunda, Græcis ἰχὼρ dicitur. Quod hoc crassius, & magis glutinosum est, id nostri quidem virus, & ab eo vlcus virulentũ: Græci autem (quoniam albo propè melli simile est) μελικηρόν appellant. Cæterùm pus omnibus his crassius est, & albidius: nequaquam tamen sic glutinosum, vt sordes, quæ veluti concreta adhærescit vlceri, vnde sordidum esse vlcus dicitur. Sanguis optimus est calidus, rubens, modicè crassus, non tenax. Malus est, nimium tenuis, aut crassus, liuidus, niger, aut pituita imbutus, aut varius. Sanies inutilis est multa, nimium tenuis, liuida, pallida, nigra, glutinosa, fœtens, calida, erodens: vtilior non multa, modicè crassa, subrubicunda, aut subalbida. Meliceria improbatur multa & præcrassa: huic contraria, tolerabilior est. Pus inter hæc est optimum, meliusque habetur, quo minus est, & quo crassius & albidius. Idemque probatur quod leue & æquale, & coloris vnius est, & nihil olet: quodque modo & magnitudini vul-

*Sanguis.* *Sanies.* *Pus.* *Sordes.*

ni vulneris, vt tempori conuenit. Siquidem plus eius ex maiore vulnere, & nondum ſolutis inflammationibus fertur. At verò malum pus eſſe ſciendum eſt, quod tenue atque dilutum ſeri colorem refert, magiſque ſi protinus ab initio tale eſt: æquè vt ſi pallidum id aliàs, vel liuidum, vel fæculentum, vel fœtidum eſt. Illud quoque obſeruari poſſe videtur, cruorem ex vulnere ferri, vel recente, vel iam ſaneſcente: pus verò ex eo vlcere, quod ad ſanitatem inclinat, ſaniem ex incipiente, atque crudo: virus ex maligno.

*Varix.* *Ἀνεύρυσμα.*

Nouiſſimè venæ proponatur, aut arteriæ dilatatio, quæ in hac ἀνέυρισμα, in illa nobis varix, Græcis κιρσός appellatur. Vtrinq; ſanguine multo vaſa implentur: ſed in vena craſſo, in arteria ſpirituoſo: hîc magna, turgida, ſæpeque moleſta ineſt pulſatio: illic nihil horum: vtrinque pars ſine dolore tumet, preſſaque cedit, reditq;. Varici magis crura quàm cæteræ partes patent, maximeque in fœminis, quæ vtero gerunt: & in his viris quibus ſoluta quartana, aut curata longa hæmorrhois eſt. Aneuriſma modò in externis eſt membris, circa iugulum atque pectus: itemque in manibus, & pedibus: modò intus quoque inhæreſcit, præccipuè ſub pectore iuxta lienem & meſenterium.

ME-

# MEDICINALIVM OBSERVATIONVM LIBER III.

## QVO II EVENTVS EAQVE PROPONVNTVR IVDICIA QVÆ TAM DE VNIVERSALIBVS HABERI MORBIS POSSVNT, QVAM DE PARTICVLARIBVS.

QVVM ſuperioribus Libris morbos propoſuerim, qui vel totis corporibus inſunt, vel ſolam particulam occupant: proximũ nunc eſſe videatur, in genere quædam de vtriſque dicere. Neque enim parui referre arbitror, quæ cuiuſque morbi vis, aut acumen, aut duratio, aut euentus ſit, obſeruare: æquè profectò, vt in quem alium aliquis verti morbus poſſit, quibus ætatibus magis accidere, quibus temporibus anni, quibus cæli tempeſtatibus, quibus locis. Nec inutile quoque videatur, ipſius ægri mentem, mores, orationem, inſomnia, vultum, præcordia, ſpiritum, pulſum, appetentiam, victum, geſtum, decubitum, ipſum denique habitum, omniaque corpore exeuntia in morbis omnibus intueri, & ex his obſeruationes vtiles petere. Quæ quidem ſingula, quoad poſſum, nouiſſimo hoc libro proponam.

*Morbi acuti & lethales.*

Ergo acuti eſſe morbi, & perniciem afferre magna ex parte laborantibus ſolent, febris peſtilen-

ſtilentialis, morbus attonitus, cerebri inflammatio, quam Græci φρενῖτιν dicunt, itemque veſicæ inflammatio, et neruorũ rigor, quem τέτανον vocant. Acuti quoque morbi, at commemoratis minus ſunt, minusque etiam pernicioſi, verùm ſic ancipites, vt modò occidant, modò ſaneſcant, febris ardens, lethargus, vua, angina, inflammatio lateris, vel pulmonis, itemq; ventriculi, iocinoris, lienis, renum, vteri. Cæterùm is morbus, quem χολέραν dicunt, æquè vt hi quidem anceps, at longe tamen acutior eſt.

*Acuti morbi & ancipites.*

Breues morbi ſimulque ſalutares ſunt, febris diaria, & tertiana intermittens exquiſita. Longi autem, & ſine periculo ſunt (niſi quid ipſis tamen acceſſerit) febris quartana, grauedo, reſolutio neruorum, morbus articularis, ſiue totum is occupat corpus, ſiue partem: adhæc, ſcabies, impetigo, cæteraque penè omnia cutis vicia. Longi & ancipites ſunt, morbus comitialis, melancholia, deſtillationes omnes, excepta grauedine: adhæc abſceſſus in pectore, coli dolor, alui profluuium, tormina, teneſmus, læuitas inteſtinorum, hydrops, ſubdurus in iocinore, in liene, & in renibus tumor, vlcus & calculus renum, & veſicæ: itemque hæmorrhoidis, & fœminarum fluor: ipſa demũ Elephantia, & Venereus morbus. At verò vt longi morbi, ſic etiã peſtiferi eſſe ſolent, febris hectica obfirmata, vlcus pulmonis, itemque ſubſtantiæ tum in hoc, tum in iocinore corruptio, tabes, marcor, cancer tum exulceratus tum occultus, & qui

*Morbi breues & ſalutares.*

*Longi morbi & ſalutares.*

*Longi morbi & ancipites.*

*Longi morbi & lethales.*

& qui febrem acutã, aut durum iecur lienemúe secutus hydrops est, quæque intestinorũ læuitas torminibus accessit. Longus morbus cùm penitus insedit, æquè vt acutus difficilis est: & acutus quidem, quo vetustior: longus autem, quò recentior, eò facilius curatur.

*Transitiones morborum aliorum in alios.*

Morbi autem transire alij in alios interdum solent, idque priore aliàs cessante, aliàs manente. Itaque diaria febris in hecticã transire, & in putridam potest. Erratica autem, & ex varijs nata humoribus, sæpè in quartanam: atque hæc interdum in cotidianam vertitur: itemque quæuis alia febris in morbum articularem, vel in resolutionem neruorum, vel in abscessum. Febris verò ardens, & lateris inflammatio, & angina, transire in inflammationem pulmonis possunt: atque hæc rursum ad insaniam. Morbum quoque comitialem melancholia, atque hæc illum interdum excipit. Sæpè etiam lateris inflammatio, atque pulmonis, in pectoris abit suppurationem: itemque hæc in tabem, atque in alui fluxionem. Adhæc post longas destillationes, tabes: post sanguinis sputum, puris sputum: & post hæc tabes. Post morbum attonitum neruorum resolutio, itemque post coli dolorem: post hunc etiam, morbus articularis, vel comitialis, vel voluulus, vel hydrops. A lienis vicijs, & à sinceris deiectionibus tormina: ab his læuitas intestinorum, post quam hydrops: idem etiam post durum iecur atque lienem hydrops, & post auriginem, &

post

poſt malum corporis habitum, ſiquidem hic à pituita crudus eſt: à melancholia autem natus, magis in elephantiam vertitur. Poſt tormina, tineſmus, & viciſſim poſt tineſmũ, ſi bilis ſubeſt, tormina: vel ſi magis pituita, coli dolor, aut voluulus. Poſt longum coxæ dolorem, claudicatio, itemque hydrops. Poſt fluorem etiam vterinum, & profuſas hæmorrhoides, aut vndecunque immodicè promanantẽ ſanguinem, hydrops: poſt cęcas hæmorrhoides, ani inflammatio: poſt grandiſſimã inflammationem, gangræna, atque ſphacelus: poſt impetiginem, lepra, quam Græci ſic nominant. Porrò qui morbus ex alio naſcitur, is ferè occidit: à priore enim fatigata natura, ſecundũ ſuſtinere vix poſſe videatur. Eſt tamen huiuſmodi tranſitio interdum tuta. Nam pro valetudine eſt, pulmonis inflammationẽ verti in abſceſſum ponè aures, qui ſuppuret: aut certè in partibus inferioribus, qui ad fiſtulam perueniat. Febrem quoque continuam quæ viceſimũ iam diem exceſſit, rectè abceſſus ad articulos natus excipit. Tuta etiã eſt poſt acutam febrem aurigo, ſi quidem molle præcordiũ & elapſus ſeptimus dies eſt. Adhæc non incommoda febris poſt neruorum eſt reſolutionem, itemque poſt horum diſtentionem, niſi ea ſiccitatem inanitionemque ſecuta eſt. Attonitum autem morbum, & coli dolorem, tutò neruorũ excipit reſolutio: lippitudinem, alui profluuium: tormina, tineſmus: inſaniam, varix, vel hæmorrhois, vel tormina:

*Qui morbi commodũ alijs ſuccedant.*

mina: singultum, sternutatio: longas deiectiones, vomitio. surditatem, biliosa aluus: sanguinis in fœmina vomitum, profusi menses: lienis tumorem, tormina: dolorem præcordioru͂, qui sine inflammatione sit, itemque voluulum ex vrinæ natum difficultate, febris. Ac sub his quidem casibus ferè priorem morbum alter superueniens depellit. Iam verò à viliori parte morbum ad nobiliorem verti, adeoq; ab summo corpore ad viscera, vitæque penetralia transire, periculosum est, æquè profectò, vt cùm ex calido morbo alius fit frigidus: veluti si post acutam febrem hydrops oritur, aut post iocinoris inflammationem prædurus in eo sine sensu tumor.

*Morbi difficiles, itéq; faciles.*

Qui morbi sub bonis signis non leuantur, & sub malis remittunt, difficiles esse consueuerunt. Semper verò benigniores sunt hi, quorum principia affecti spiritus dedêre: peiores ex atra bile nascuntur: ex aliis humoribus ancipites.

*Præsagia recidiuæ.*

Haud rarò semel curatus morbus reuertit. Id verò hinc sciri licet: quoniam depulso morbo, homo imbecillus manet: aut certè assumptum cibum non sentit: quoniam neque appetit, neque concoquit, sed multa nausea afficitur, & ructu vel nidoroso, vel acido. Æquè certum recidiuæ præsagium est, si inter hæc ista, spiritus malè olet: si vehemens sitis est, & multa vigilia: si præcordia, quæque iuxta sunt loca, tument: si denique facies inflata est, maximè ad

palpebram superiorem. Quæ omnia eò certius reuersuram ægritudinem denunciant, quò euidentiora ijs temporibus sunt, quibus esse vehementior morbus solet. Sed & ægritudinis genus aliquid ad prædicendam recidiuam facit. Facilè nanque hæ febres repetunt, quibus affuit inflammatio, tum cùm hæ quidem finirentur, calorem tamen, æstumque in visceribus aliquem reliquerint. Eiusdem ordinis sunt morbus comitialis, caligo, hemicrania, pertinax capitis dolor, destillatio, anhelatio quam ἄσθμα vocant, dolores renum, dolor colicus, morbus articularis, & huiusmodi. Autumnus recidiuæ opportunissimus est. Quælibet morbi reuersio tutior est, si malam victus rationem tantummodo secuta est, non etiam relictum à priore morbo vicium. Quo quid citius reuertitur, & quò vires simul infirmiores sunt, eò peius est. Quicunque morbus subitò sine ratione, sine bonis signis finitus est, ferè redit. Porrò certis quibusdam ætatibus, & anni temporibus, & cæli tempestatibus, & locis, certi etiam morbi magis esse familiares solēt: quod cum alijs de caussis, tum ideo quoque obseruatur: vt scire liceat, minore in periculo versari ægrum, cuius naturæ, vel ætati, vel consuetudini, itemq; anni temporibus morbus consentit. Ergo infantes, tenerosque etiamnum pueros vomitus exercent, tusses, vigiliæ, pauores, aurium humores, feruida oris vlcera, vmbilici inflammationes, & cùm illi dentire incipiunt, gingiuarum pruritus,

*Primæ ætatis morbi.*

ritus, neruorum distentiones, alui profluuia, febres: Quæ omnia eò sunt grauiora, quò plenius corpusculum est, atque aluus magis impedita ac pigra. Vbi paulùm annis processum est, sic tamen vt nondum peruentum ad puberem ætatem sit, tonsillæ fiunt, & vertebrarum spinæ luxationes, anhelationes: itemque lumbrici, vrinæ stillicidia, calculi vesicæ, strumæ, verrucæ, pluraque alia tubercula. Vt primum pubertas venit, quædam ex his, quæ comprehensa sunt, incidunt, & febres longius trahunt, & sanguis è naribus fertur. Adolescentia morbis est exposita acutioribus, itemque comitialibus, & præcipuè sanguinis sputo, & post hoc tabi. Iuuenibus autem lethargus accidit, & lateris pulmonisque inflammatio, & anhelationes, & insania quam φρενῖτιν dicunt, & ardentes febres: adhæc longa alui profluuia, choleræ morbus, tormina, læuitas intestinorum, hæmorrhoides. Cęterùm senes exercent spirandi difficultas, frequens cum tussi destillatio, vertigo, morbus attonitus, nocturna vigilia, aurium, oculorum, & narium madores, & visus, auditusque hebetudo. Accedunt renum dolores, vrinæ tum difficultas, tum stillicidium, præcipueque læuitas intestinorum, tormina, cæteraque huiusmodi citæ alui incommoda. Sæpius etiam incidunt dolores articulares, totiusque corporis pruritus, ac malus habitus. Magna autem ex parte minus iuuenibus ægrotant senes: verùm semel diuturnis correpti malis, ferè opprimuntur.

*Puberum morbi.*

*Adolescentum morbi*

*Iuuenum morbi.*

*Senum morbi.*

Longis morbis senectus, acutis adolescétia magis patet, ætas media tutissima est. Pueris maximè iudicantur morbi vel quadraginta diebus vel septem mensibus, vel totidem annis: interdum etiam ad puberem ætatem trahunt. Post hanc autem ipsam qui manent, ac neque prima Venere, neque primis menstruis finiuntur, longi esse solent. Porrò omnis ætatis hominibus, gracilibus magis accidunt tabes, deiectiones, destillationes, laterumque & viscerum dolores: obesis spirandi difficultas, & præfocatio, cuius occasione interdum subita irruit mors: quem casum vix accidere gracilibus posse hominibus constat. Tenue verò corpus, imbecillum: obesum, hebes est.

*Quando pueris morbi finiãtur*

*Qui morbi gracilibus, qui obesis magis familiares.*

Iam autem quod ad anni pertinet tempora, scire licet, etsi omnes morbi omnibus fieri tem poribus possunt: Vere tamen eos magis incidere consuesse, qui humoris motu nouantur: destillationes intelligo, tusses, sanguinis profusiones, pustulas, abscessus, omnia denique neruorum & articulorum vicia quæ modò accedere solent, modò rursus conquiescere. Iunguntur his lippitudines, insania tum ea quam φρενῖτιν dicunt, tum quam μελαγχολίαν: morbus item comitialis, angina, impetigo, lepra, & huiusmodi. Ver (quantum in se est) inter cætera anni tempora saluberrimum est, minimeq; exitiosis morbis opportunum. Multa ex his in Æstatem incidunt: verùm habet etiam id tempus febres continuas, & ardentes, & tertianas

*Morbi vernales.*

*Morbi æstiui.*

nas multas, itemque lippitudines, vomitus, alui fluxiones; aurium dolores, vlcera oris, naturalium putredines, & quicquid sudore hominem resoluit: quod nouissimum quidem eò magis fuerit per febres procliue, quò Æstas Veri fuerit similior. Periculosior autem Æstas Hyeme, Autumno tutior est. Idem Autumnus vix vllo horum vacat morborum: sed febres etiam adijcit incertas, & quartanas: itemque morbos comitiales, insaniam, melancholiam, spirandi difficultatem, lienis tumores, hydropem, tabem, vrinæ difficultatem, voluulum, tormina, læuitatem intestinorum, & coxæ dolores. Autumnus plenus est periculorum, neque vllum æquè tempus morbis exitiosis & pestilentiæ patet. Ferè autem diutinis morbis fractos tollit, aliosque homines nouis incommodis, ijsque longissimis, ac potissimum quartanæ implicat. Idem tabidis longè inimicissimus est. Hyeme capitis fiunt dolores, vertigines, morbi attoniti, lethargi, grauedines, raucitates, tusses, & si qui in faucibus, in lateribus, & in imis visceribus contracti morbi sunt, eos exasperat. Idem tempus salubritate à Vere superatur: Æstate autem, multoque magis Autumno tutius est. Illud in genere nouisse licet, constantibus temporibus, & naturam seruantibus suam, constantes etiam morbos, & iudicij non difficilis nasci: incertos autem esse, ac difficulter iudicari, inæqualibus temporibus. Tum etiam, si talis pergat esse annus, qualem semel adeptus constitu-

*Morbi autumnales.*

*Morbi hyemales.*

tionem est, scire licet similes penè morbos semper expectari oportere. Meminisse autem conuenit pueros, & his ætate proximos, ipso Vere, primaque Æstate, melioris esse valetudinis: senes, ipsa æstate ad aliquam vsq; Autumni partem tota: reliquo Autumno, itemque proxima Hyeme, eos qui in medijs sunt ætatibus.

*Præsagia morborum ex cæli sũpta varijs tẽpestatib9*

Varios etiam præsagire morbos, prout variè à sua natura anni tempora deficiunt, licet. Nam si Hyems sicca, Septẽtrionalibus ventis perflatur: Ver autem pluuium cum Austris successit: prædicere licet febres acutas æstate futuras esse, & lippitudines, & tormina, in fœminis potissimum, atque in his viris quorum humidior natura est. Si verò clementior Hyems Austros exhibuit, atq; pluuias: Ver autem siccum cum Aquilonibus fuit: pregnãtes, quibus Vere partus fiet, abortu periclitantur: &, si quæ in tempore pariunt, imbecillum id quod excluditur, erit, morbosum, ac minimè viuax. Alijs hominibus lippitudines instabunt aridæ, & tormina, &, si seniores sunt, destillationes, quæ subinde occidant. Iam verò cũ sicca & Aquilonaris æstas, Autumnus pluuius, atq; Austrinus est: tum quæ proxima est Hyẽs, capitis inferet dolores, tusses, destillationes, raucitates, & ipsam in nonnullis tabem. Quòd si antecedente sicca & Aquilonari æstate, ipse quoque siccus Autumnus Aquilonibus perstringitur: nõ inutile quidem huiusmodi tempus ad commodam valetudinem humidioribus fuerit corporibus, maxime-

ximeque fœminarum: verùm ſiccæ lippitudines,& febres tum acutæ, tum longæ,& hi morbi quos atra bilis concitat,fiunt.

Porrò cæli tempeſtates, prout ſerenæ ſunt, vel nubilæ, vel pluuiæ, vel his aut alijs ventis perflatæ,aduentum variarum ægritudinum denunciant. Saluberrimum eſt cælum ſerenum atque purum. Itaque præſtare creditur ruſticum vrbano, agreſte pratenſi, mediterraneum maritimo,montanum paluſtri,terreſtre fluuiali, ſiccum pluuio, ſudum nebuloſo, meridianũ matutino,diurnum nocturno. Sub optimo cælo certior valetudo eſt, prioreſque morbi (ſi qui fuerunt) promptius ſaneſcunt. Optimum vero Hyeme cælum eſt, quod omni vento caret: æſtate quod Fauonijs perflatur. Poſt ſerenum cælum, optimum eſt id quod æquale eſt, ſiue frigidum,ſiue calidum. Peſſimum autem eſt quod variat maximè,eoque nomine multos Autumnus,qui cætera parte anni traxerũt, tollit. Rectè enim Hippocrates iudicauit:ſi eodem die modò calor eſt, modò frigus, Autumnales morbos expectari oportere. Semper autem pluuijs ſalubriores ſunt ſiccitates. In his tamen febres acutæ fiunt,& tabidi morbi, & lippitudines,& tormina,& vrinæ difficultates, doloreſque articulorum. Pluuiæ verò longas febres exhibent, alui fluxiones, putredines, morbos, tum comitiales,tum attonitos,anginas,reſolutiones neruorum,cancros. Porro ex ventis ſalubriores ſunt Orientales, atque Septẽtriona-

*Quod cælum ſaluberrimum*

les, quàm vel Subsolani, vel Austri: etsi ea res tamen pro regionibus variat. Vbi Aquilo cælo imperare incipit, prædicere licet dolores lateris & pectoris, tusses, faucium asperitates, alui & vrinæ compressiones, & horrores: sanum tamen corpus is ventus firmat, & vegetius mobiliusque reddit. Spirãtibus autem Austris expectare conuenit oculorum caliginem, aurium hebetudinem, sensus tarditatem, vertiginem, grauitatem capitis, alui fluxionem, totius denique corporis imbecillitatem, atque pigritiem. Cæteræ tempestates cæli, prout vel Aquiloni, vel Austro propiores sunt, modò hos, modò illos potius morbos creant.

*Qui morbi ab Aquilone, qui ab Austro fiant.*

His ita animaduersis, proximũ est ad ipsum spectare ægrotantem: qui, si in propria curatione officio non deest suo, & morem imperatis medici gerit, neque quicquam proficit tamen, grauiter vtique ægrotat: omnino autem contrarium fit, si, cùm nusquam in officio sit, mediocriter tamen habet. Eius quoque non constare mentem, imprimis graue est. Qui sic est, is, etsi parte aliqua corporis dolorẽ habet, nullo tamen eius videtur affici sensu. In omni autem morbo hominem compotem mentis esse, bonum est. Aliquid etiam spectari in moribus potest. Tutum enim non est leni animo natum, asperum in morbo responsatorem esse cœpisse, aut quædam violenta manu facere eum, qui semper imperium in animum non difficile habuit. Turbulentus verò natura homo, etsi non

*Officium ægroti.*

*Mens ægroti atque mores.*

modò ferociter loquitur, verùm etiam desipit per febrem ardentem, non vsquequaque tamẽ periclitari videatur. Si quis suprà modum, supráque consuetudinem vel loquax, vel taciturnus est, malum significatur: tacenti enim soporis, aut melancholiæ principium est: garrienti, delirationis. Iam verò falsis imaginibus propter vim morbi mentem turbari, sine magno metu non est: veluti cùm quis digitis micat, aut floccos festucasúe de stragulis legit, aut armatos adesse sibi hostes putat, malosúe dæmones, vel quid spectrorum huiusmodi. Longeque grauius est, si iudicio amisso necessarios vel domesticos non agnoscit: aut si quæ animus concupiscit, eorum ipse protinus homo obliuiscitur. Ad extrema autem ventum est, si inter hæc æger neque audit, neque videt, aut mouetur, extremis iam tum frigescentibus, & liuore fœdis.

*Præsagia ex somno, atque vigilia.*

Haud leuis etiam in somno animaduersio est: vbi is enim auxisse malum videtur, mortalis est: vbi leuasse, non mortalis. Ab eodem itaque delirium sedari, valde bonum. Pessimum est, ex toto ablatum eum esse: vis enim hoc modo infirma consumitur. Eo minus malus est, qui nocte non accedit, etiam si interdiu venit. Qui autem tantum de die fit, is melior esse matutinis temporibus censetur, ad tertiam vsq; diei partem. Æquè malum est somni nimietatem esse, sic vt quidam veluti sopor interdiu noctuque immoretur. Plenior per noctem somnus qui

delirio

delirio ſuccedit, quique cum frigore partium eſt extremarum, periculum oſtendit. Altus ſopor cum debili pulſu, & delirio, & extremis frigeſcentibus, mortalis eſt. Vt ſine modo continuatus ſomnus, ſic etiam nimia vigilia, malum ſignificat. Hæc enim, niſi dolorem afflictionemque ſequitur, delirij metum oſtendit. Quem longa vigilia confecit, huic tuſſim accedere, admodum periculoſum eſt.

*Præſagia ex inſomniis.*

Aliquid etiam in inſomnijs eſt. Nam ſi ea alia ſunt, quàm diurna negocia fuere, turbationem eſſe in corpore aliquam teſtantur. Itaque ſi incendia videri videntur, flaua luxuriat bilis: ſi verò fumus aut denſa caligo apparent, atrabilis abundat: ſi imbres, itemque nix, glacies aut grando obijciuntur, multa intus pituita eſt. Qui in fœtido ſe loco verſari putat, putrem is humorem intus fouet: cùm verò rubra quædã dormientibus per inſomnium obuerſantur, ipſique criſtas habere ſe gallinaceorum credũt, ſcire licet ſanguinem intus abundantem eſſe. Luna, ſi apparet ſub inſomnio, eas potius affectiões notat, quæ in corporis cauis ſpacijs ſunt. Sol, quæ in medio: cætera aſtra, quæ in ambitu. Si quid igitur horum offendi videtur, aut obſcurari, ſuoúe à circuitu ſiſti: quæ pars ſingulis debetur, in ea morbus verſatur: leuis quidem, ſi vel aër, vel nebula luminibus cæleſtibus impedimentum dedit: grauior, ſi aqua. Quod ſi ea ipſa ita ſuperari interiectis elementis videntur, vt penitus euaneſcant, metus eſt ægrum morbo

morbo ſuccubiturum. Cæterùm,ſi,fugatis obſtaculis, clara fieri ſigna ſplendidaq́ue incipiũt, in multa ſpe eſſe homo poteſt: quum verò celerrimo impetu feruntur,inſaniæ metum oſtendunt:ſi deſcendere ad occaſum,itemq́ue in mare præcipitare, vel in terram videntur, morbos etiam ſignificant. Turbatum mare, ventris affectum notat. Terram autem aquis inundari videri,bonum non eſt. Humidum enim id morbum arguit,multoq́ue magis,ſi quis ſtagnis aut fluminibus mergi ſe putat. Peius eſt aridam terram,ac Solibus toſtam vidiſſe: magnæ enim id argumentum ſiccitatis eſt. Si quis per ſomnum auidè quid edere, aut bibere velle videtur, alimenti vel potionis ſignificatur inopia. Aquam puram potari videri,bonum:cætera pocula,malum. Monſtra verò apparere, aut armatos hoſtes, vnde ingens terror dormienti incutitur, morbum oſtendit, & inſaniæ metum. Ex ædituſſimo loco præcipitari videri, vertiginem minatur,morbumq́ue vel comitialem, vel attonitum: vtique ſi tum quoque caput multo humore oneratur.

*Præſagia ex ægri vultu.*

Sed miſſis nunc mentis erroribus, exteriora ægri intueamur, in quibus vultus locum habere præcipuum poteſt: is enim ſignis minimè dubijs affectum principũ partium commonſtrat. Ergo in omni morbo bene ſperare licet, ſi quis non nimium diſſimilem vultum ſani hominis retinet. In magnis malis, facies bona, metum morbi minuit: in paruis autem non bona, exauget.

auget. Extremum periculum oſtendunt oculi vitio morbi concaui, collapſaque tempora, & nares acutæ, inuerſæque imis partibus ac frigidæ aures, & cutis circa frontem intenta atque dura, color liuidus, aut niger, palpebrarum denique, & labrorum, & narium pallor. Hæc facies ſi vim morbi, non autem effrenatam ſecuta exinanitionem eſt, periturum ægrum intra triduum oſtendit, maximeque ſi ſimul deiectiones, vrinæque pingues exierint. Frequentiſſimus hic vultus eſt, cùm maxima febris corpus extorret, colliquatque: præcipuè ſi iuuenis eſt, qui ſic laborat, & negocijs implicitam vitam degit. Siue autem morbus acutus, ſiue longus ac magnus, vt tabes, faciem ſic violauit: idque ſiue inter initia factum eſt, ſiue poſterioribus temporibus, mortem, etſi non æquè vbique celerem, ſemper tamen certam præſagit.

*Præſagia ex præcordijs.*

Multum etiam obſeruationis haberi ex præcordijs per morbos poteſt. Ea enim ſine vllo ſenſu doloris æqualiter vtraq; parte mollia, magnã ſalutis ſpem faciunt. At verò metú augent, ſi inflammata & dolentia, & dura, intentáque ſunt: ſi inæqualiter dextra parte ſiniſtraque affecta. Quòd ſi ſic tumida ſunt, vt digitis tamen cedant compreſſa, & non doleant, morbum quidem vt non periculoſum, ita longum fore ſignificant. Præcordiorum venæ ſi pulſant, aut turbationem, aut delirium portendunt. Æquè verò in omni morbo vtile fuerit, partes circa vmbilicum & pubem obſeruaſſe.

Bonum

Bonum est enim crassitudinem eas habere, planamque ibi cutem esse: at verò emacruisse, atque liquatas esse, valde malum.

Circa decubitum ista quoque animaduertuntur. Si æger in latus aut dextrum, aut sinistrum pro arbitrio cubat suo, cruribus paulum reductis, & facilè conuertitur, conualescere posse videtur. Cōtrà verò periclitatur, si hians, & semper dormiens supinus præter solitum iacet, expassis manibus pedibusq́; aut si has partes disijcit, aut (quod peius est) si subinde ad pedes delabitur. Pedes autem nudare & manus, quibus vehemens calor non est, malum est, & summæ afflictionis indicium. Pronus decubitus delirium esse, aut dolorem iuxta ventrem ostendit. Haud leue etiam malum portenditur, si æger ex morbo debilis, nullum sustinere decubitum potest, sed erigi volens, sessionem expetit: aut si astantes auersatus, sese in vltimum cubile conuertit. Ex manibus etiam aliquid obseruatur, quas si sine caussa æger sæpius naribus admouet, tamquam inde abstersurus aliquid, nihil tamen cùm sit, malum id esse iudicatur: parque periculum est, si digitis floccos de stragulis vellere conatur, aut quæ in proximo pariete minuta eminent, carpere.

*Præsagia ex decubitu corporis*

Iam verò quod ad totum corpus attinet, id nimium celeriter per morbos emacrescere: aut contrà, æquè bene habitum, morbo quantumuis diutius trahente, videri, malum est: prius enim, magnam naturæ infirmitatem: secundum

*Præsagia ex toto corpore.*

dum, longam inualetudinem arguit. Æquè verò inutile est, modò calidum esse corpus, modò frigidum, modò his coloribus, modò alijs affectum. Diuturni enim id indicium morbi est.

*Præsagia ex respiratione.*

Sed corporis quoque ægrotantis intueri facultates, oportet, & ex his vtilia præsagia sumere. Spiratio itaque bona cùm in longis morbis, tum maximè in acutis qui cum febre sunt, & intra quadraginta dies conquiescunt, promittere salutem solet: difficilis autem, periculum minari. In primis verò horrenda spiratio est, quæ inæqualiter intercisèque ducitur, vt dupla videatur aëris intra pectus reuocatio. Mala quoque & præfocans ea est, quæ hominem supinum esse non sinit, sed è cubili cogit consurgere: sub qua thorax atque scapulæ plurimum attolluntur. Ea autem difficilem destillationem, vel anginam, vel suppurationem, vel crudum pulmonis tuberculum comitatur. Magna autem & frequens, qua feruidus vapor ore, naribusque efflatur, vehementis sine obstructione incendij argumentum præbet. Itaque hæc per ardentes febres maximè æditur. Frequens autem, & parua, infirmas esse vires testatur: aut certè impedimentum, quo pulmo vrgeatur, arguit. Proin inflammatis pulmonibus, aut lateribus, aut septo transuerso, aut iocinore, aut liene, subinde talis esse deprehenditur. Magna autem, & ex longis interuallis rara, insaniæ nota est. Perniciem autem minatur ea,

tur ea, ſub qua ſpiritus ex ore atque è naribus frigidus fertur: vbi ſpiritus vix ore, ſed totus penè naribus emittitur: magisq; ſi harum contrahi pinnæ, dilatarique cernantur, certum oppreſſarum virium indicium eſt. Incumbente per febres morte, ſpiratio alta, crebra, & difficilis eſt.

*Præſagia ex pulſu.* Nunc de pulſu dicam arteriarum, qui, quoniam cordis vitæque nuncius eſt, magnas ad recta præſagia vires habet. Is enim ſi per morbos haud multum à natura defecit ſua, talisque eſſe perſeuerat, validum corporis robur, ſpemque ſecundæ valetudinis oſtendit. *Optimus pulſus.* Optimus cenſetur is, qui medius inter magnum eſt, & paruum, inter celerem & tardum, inter crebrum & rarum, inter vehementem & languidum, inter mollem & durum, inter plenum & vacuum quique bonam ictuum inter ſe proportionem, æqualitatem, ordinemque retinet. Idem hic varijs de cauſſis ſuæ naturæ legem amittit, prout vis eſt ægrotantis, aut vſus pulſationis, aut affecta arteria. *Magnus pulſus.* Magnus pulſus vſum ſequitur inauctum, naturæque vim: ſed prius quàm à naturali ſtatu in magnum degeneret, primum fit is, qui omnium naturæ facillimus eſt creber, creſcenteque magis vſu etiam celer. Si imbecillus ſub his caſibus homo eſt, magnus eſſe deſinit, fitque cum crebro paruus & languidus. Dura etiam arteria pulſus non admodum eſſe celer poteſt. *Paruus.* Contraria autem ratione de paruo dicendum eſt, ſub quo vis infirma eſt, &

nequa-

nequaquam vrgens vſus: hîc primò rarus, dein, creſcentibus imbecillitatis cauſſis, tardus, & tum paruus eſſe incipit. Ad tarditatem quoque & raritatem facere ſiccitas arteriæ poteſt.

*Durus, itemque mollis.* Durus etiam pulſus arteriæ notat duritiẽ, mollis humiditatem. Itaque hic peculiaris eſſe ſopori, lethargo, pulmonis inflammationi, mollibus viſcerum tumoribus, aquæ inter cutem, ſimilibusque morbis ſolet.

*Robuſtus.* Robuſtus vehemensque pulſus, ægrotis ſpem ſecundæ valetudinis oſtendit:

*Lãguidus.* languidus, exitij metum. Scire autem licet, non tantum periculi in pulſu verti maximo, vel celerrimo, vel creberrimo, vel vehementiſſimo, vel molliſſimo: quantum in eo qui minimus eſt, maximeque tardus, rarus, languidus, durus. Hi enim nunquam ſine graui periculo ſubſunt. Ex priore ordine, optimus quidem vehementiſſimus eſt, dein maximus: prauiſſimus autem eſt, maximè mollis. Ex poſteriore autem deterrimus, languidiſſimus: poſt quem tardiſſimus, & rariſſimus, atque hinc minimus. Languidus autem omnis ſemper naturæ ſignificat imbecillitatem, quæ imbecillitas ſi longa vetuſtate morborum contracta eſt, reddit eundem etiam pulſum paruũ, rarum, atque tardum, ſi quidem febris deeſt: & crebrum, velocemque, ſi ea ſubeſt. Vbi imbecillitatem nimius dolor, aut vigilia, ſubitæue inanitiones intulerunt· pulſus ſupra languiditatem paruus eſt, & celer, & creber. Si autem non in ſe debilis, ſed aliqua re impedita, oppreſ-

oppressáque natura est: vt in magnis fit grandium vasorum obstructionibus, itemque in repentinis humorum in præcordia confluxionibus, & in ipsis denique pestilentialibus febribus: pulsus maximè continenterq; est inæqualis, idemque præter languiditatem, paruus, tardus, & rarus: tametsi subinde paucis ictibus vel vehemens, vel magnus, vel celer, vel frequens apparet, qua in re maxima eius deprænenditur inæqualitas. Semper autem maior imbecillitas est, si pulsus intermittit: maxima, si is ipse deficit. Idem hic si non recurrit, sed ex toto deficit, (quod ἀσφυξίαν Græci dicunt) horrendissimus est, & certæ mortis index. Plerisque omnibus vita defuncturis sub nouissimum spiritũ accidit: quibusdam aliquot ante eum horis, & interdum (quod mirum videri potest) pluribus etiam diebus. Minus autem periculi in eo vertitur, qui sensim gracilescẽs minuitur, (Græci μύουρον appellant) Hic aliàs reciprocus est, aliàs non est: vt vt est, magno semper metu terret. Et quidem si non reciprocat, deterior etiam deficiente reciproco, iudicatur. Haud leue quoque discrimen intermittens pulsus habet, qui quò diutius à motu quiescit, eò periculosior est: & cùm duarum tempus pulsationum intermittendo transigit, mortem denunciat, nisi alicui tamen is pulsus secundum naturam est: quanquam in senibus, longa febre, vel anhelatione affectis, itemque aliàs in pueris, obseruatum est, post intermittentem pulsum,

*Deficiens.*

*μύουρος.*

*Intermittens.*

vitam mansisse, id quod nulli contigisse humanum credibile est. Longè hoc pulsu formidabilior, & certior exitij nuncius existimatur, qui in vna intermittens pulsatione est. Intercurrens autem pulsus, bonam iudicationem morbi pollicetur, & futuram salutem: vtique si cætera quoque signa respondent. Bis feriens, seu intercisus, calidum humorem, eúmque vehementer putrem & facultatem non penitus inualidam sequitur. Vndosus, morbos denotat nimio humore corpus irrigantes, febres scilicet cotidianas, & continuas has, quæ perpetuis sudoribus hominem labefactant, τὸφώδεις Græcis appellatos constat: itemque id genus hydropis, quod ipsi λευκοφλεγματίαν dicunt. Tum in hisce febribus, tum etiam in alijs, vndosus pulsus sudoré antecedit iudicialem, si quidem plures sunt ictus alti, & vehementes, notæque concoctionis cernuntur. Sub vndoso pulsu, neque viscerum subesse inflammatio, neque durus in his sine dolore tumor, minúsque vel distentio neruorum, vel nimia ariditas potest. Eundem pulsum in vermiculantem (qui ab illo sola differt paruitate) verti tutum non est. Tum enim vis, etsi nondum deficit, tamen paulatim labascit. Idem vermiculans attritam vacuatione naturam comitatur, itemque pulmonis id vicium, quo ipse totus putris nimio scatet, oneraturque humore: vtique si iam tum quoque vires corpori infirmæ sunt. Quemadmodum de vndoso dixi, ita quoque dicere de vermi-

*Intercurrēs*

*Bis feriēs.*

*Vndosus.*

*Vermiculans.*

vermiculante oportet, quod vterque mollem requirit arteriam: neuter deprehendi in tabe, in inflammationibus, & duris, sensuque carentibus viscerum tumoribus, & in suppurationibus pectoris, ne propinqua quidem iam morte, potest. Nulla febris, nisi quæ leuissima est, ac lenta vermiculantem pulsum exhibet: quoniã crescens calor, tardam esse arteriæ distentionẽ non permittit. Proin post intemperatam inanitionem ortus vermiculans, si febris accedit, tollitur. Vt verò vndosus si debilior fit, à vermiculante excipitur: ita vermiculans, à formicante. Quare hic quoque incommodi plus, quàm ille portendit. In febribus autem lentis, quæ non vi, sed spacio, longaque vetustate vires exhauserunt, mortis est nuncius. Tum hic ipse, tum vermiculans, vbi ab ijs caussis fiunt, quæ vim corporis subitò exoluunt, iterumque corrigi non difficillimè possunt, non æquè magnũ metum inferunt. Ad quem casum expositi sunt ij, quibus propter balnei calores anima deficit, aut vires, ob profusum è vulnere, aut naribus sanguinem, subitò collabuntur. Caprizans autem pulsus, naturæ notat robur, & secũdæ spondet valetudinis expectationem: nisi tamen posterior pars distentionis fuerit languidior: tum enim anceps naturæ morbique pugna est. Hecticus, pertinacius immoratur, ac morbum longum, siccumque, ac malè sanabilem ostendit: peculiaris est tabidis aut aliqua demum ratione emaciatis. Serratus, inflammatione sequitur,

*Formicãs.*

*Caprizãs.*

*Hecticus.*

*Serratus.*

tur, præcipueque partium neruoſarum: quare etiam lateris inflammationi familiaris eſt. Idem eò peior, quò manifeſtior eſt: id quod nimia tenſio & durities facit. Eſt etiam comes crudorum intus tuberum, quæ hominem ſubinde tollere, vbi multæ vires non ſuppetunt, ſolent: niſi ſi ea tamen tempeſtiuè ſuppurant. Raro conuulſiuus incidit pulſus, idemque periculum habet: præcipuè ſi poſt magnam vacuationem, famem, febres ardentes, ſimilesúe ærumnas oritur. Tutior eſt is, qui protinus inter morbi initia repentè incidit. Accedit etiam ad inflammatorios cerebri affectus, & ad id maximè genus inſaniæ, quod φρενῖτιν dicunt, itemque ad morbum comitialem, ipſis ægris (contrà quàm in ſyncopa fit) ſub corporis calore morientibus. Vibratus autem, ſeu turbulentus pulſus in ægrotis qui magnas inflammationes, vel tenaciſſimas patiuntur obſtructiones: itemque neruorum diſtentionem, naturæ cum morbo pugnam oſtendit. Tremens pulſus, vel qui verè eſt talis, vel ex trementibus ad carpum muſculis, ſi vi morbi, non ex natura ineſt, ſyncopen præſagire, & mortem ſolet. Idem ſemper languidus eſt: ac paruus. Ordo in bonis pulſibus, bonum: in malis (tametſi quidam non mediocres viri repugnant) malum ſignificant: tantoque ſemper ordo magis improbatur, quò pulſus ſimul deteriores ſunt. Illud in genere nouiſſe oportet, pulſum morientibus non eundé omnibus eſſe. Alijs enim prorſus is ante obitum

*Cōuulſiuus*

*Vibratus.*

*Tremens.*

*Pulſus morientium.*

tum cessat: alijs ad nouissimum propè spiritum deficiens est: alijs non talis, sed creberrimus fit, & minimus, & languidissimus: quibusdam μύουρος est: nonnullis intermittens: alijs formicans: alijs vermiculans.

*Præsagia ex appetẽtia & fastidio ciborum.*

His ita animaduersis, proximum est, appetentiam, aut fastidium ciborum, omnemque denique victus rationem contemplari, atque inde præsagia, iudiciaque morborum depromere. In omni morbo, salutis nota est, bene ad ea sese habere ægrum, quæ vice cibi potionisque offeruntur: contrà male habere, periculosum est. Prauis assumptis, si nihilo æger habet deterius, tolerabilis morbus subest: verùm omnibus rectè oblatis, si non modò æger non iuuatur, sed etiam offenditur: scire licet id difficilis morbi indicium esse. Si quis per initia morborum cibos auersatur, aut etiam iuxta statum, viribus etiamnum sufficientibus, nihil terreri debet: verùm quæ declinantibus morbis, cibi oriuntur fastidia, aut aliàs etiam viribus admodum inualidis, periculo non vacant. Eadẽ sub longa inualetudine pessima sunt: sed & in conualescentibus recidiuam minantur, magisque si vnà frequens acidus ructus est. Post morbum, si expetitis & sumptis epulis, homo neque corpore, neque viribus proficit, malum est: nam plus estur, quàm par est. Verùm, si idem casus modicè comedenti accidit, scire licet inanitionis eum egentem esse: quo auxilij genere nisi succurritur, metuenda recidiua est.

Nempe ea ſcilicet, tum demum procliuis eſt, cùm quædam in corpore poſt iudicationes relinquuntur. Iam autem in ipſo etiam morbo, quicunque initio probe comedit, nec proficit tamen, is tandem ferè ciborum vrgetur faſtidio: contrà qui magna prius vſus inedia, cibum poſtea concupiſcit, is morbo facilius liberatur.

*Præſagia ab excrementis.*

Sequitur nunc eorum obſeruatio, quæ corpore excluduntur: ſputum dico, alui excrementum, vrinam, ſudores, quibus omnibus ſic comparatum eſt, vt, cum imbecilliter & diminutè, paruaque portione efferuntur, mala ſint: magiſque, cùm propinquè inter ſe inuicem prodeunt. Quinetiam tum ingentem oſtendunt metum, cum prauæ quoque notæ comitantur: ſin minus, morbi longitudinem. Illud ferè commune eſt, quicquid exit, cuiuſcumque ſit ſubſtantiæ, aut molis, aut qualitatis, quocumque etiam id fiat vel modo, vel tempore, ſemper ſalutem promittere, ſi poſt notas fertur concoctionis, ſi die iudiciali, ſi cum ægri leuamento: quod contrà vacuatur, id peſſimum atque mortiferum eſt. Sputi, atque eius, quod vomitu extunditur, animaduerſio ſuperiore libro propoſita eſt: quare hoc loco deiectionem tantummodo, & vrinam, & ſudores exequar.

*Præſagia ex deiectionibus.*

Ergo optima deiectio eſt, mollis, cohærens, compactaque, & ſubruffa, quæque odore ſimilem aluum ſani hominis non excedit: quæ denique iuſtæ molis pro ratione aſſumptorum eſt & eodem tempore, quo per ſecundam valetudinem

dinem redditur. Mala autem est, nimium dura, aut liquida citò diffluens, aut consistentiæ inæqualis. Bona quoque non est, vehementer vel ruffa, vel alba: hæc enim cruditatem arguit illa morbum biliosum: tametsi ruffa non incommodè eodem declinante morbo æditur, abscedente, quæ hunc fecit, materia. Viridis quoque deiectio mala est, æruginosæque soboles bilis. Nigra autem, atram bilem: liuida validum notat in internis frigus. Pinguis item tuta non est: quemadmodum nec viscida, ac tenax. Sub vtraque enim (nisi si talia assumpta sunt) corpus liquescit. Quæ verò malè olet deiectio, commoda non est, vt quæ caloris magnæque putredinis habetur nota. Mala quoque spumosa est, aut quæ more stercoris bubuli flatibus plena ac leuis est. Spumosa quoque incommodum magni intus feruoris ostendit. Adhæc noxa non vacat, quæ vel pauca, vel nimia est. Varia autem, qualis ramentosa est, & abundè biliosa, & cruenta, & purulenta: adhæc prassina, & nigra, mala est. Peior est, si similem etiam odorem stercoris infantis habet. Quocunque morbo incipiente, si atra deijcitur bilis, vel etiam per os euomitur, lethale est. Sub acuto morbo spumosa aluus, & vndique biliosa, admodum mala est. Splendentem sanguinem deijci, maximè si qui antè dolores tenuerunt, periculosum est. Liquida deiectio vel aceruatim, vel paulatim incidens, nocet: altera enim nimis imbecillum facere hominem, altera vigilem so-

let. Mala quoque per morbos acutos aluus aquosa est: magisque, si sitis deest. Eadem sopore detentis atque torpore, pessima est: itemque his, quibus vna venter in tumorem intenditur. Ex liquida deiectione refrigeratio cum sudore, malum: quæ verò in morem atri sanguinis nigra est, siue cum febre, siue sine hac, admodum mala est. Pestifera etiam esse consueuit, quæ sensum ægri fugiens elabitur, aut quæ subitò præter rationē in eo homine vbertim profluit, quem longus morbus labefactauit. Obiter etiam aliquid de ventris flatu dicam, quem præstat sine strepitu elidi: nam si is acuto in morbo strepit, dolorem arguit vehementem, vel ipsum certè delirium. Malum etiam est, flatum iam iam erupturum impeditum esse: peiusque, ad superiora reuertisse.

*Præsagia ex vrina.* Nunc ad contemplationem veniam vrinæ, quam scire licet optimam esse, cuius subaureus color, substantia mediocris, iusta secundum potionem moles, sedimentum album, leue, & in acutum fastigiatum est. *Vrina optima.* Vrina autem alba, cruditatem, aut magnam esse in vrinarijs ductibus obstructionem docet. *Vrina alba* Eadem in acutis febribus delirium portendit: aut certè eam insaniā, quam græcè φρενῖτιν dicunt. Ferè etiam si hæc ipsa diu nihil variat, frigida prænunciat vicia capitis, vt vertiginem, vt morbum attonitum, vel comitialem, & huiusmodi: fastidia quoque arguit ciborum, & dolores in articulis, & neruorum resolutionem. Alba remissior, vt lactea, & glauca,

glauca, incipientibus, & increſcentibus febribus reddita, copiam putris materiæ, naturæque laborem demõſtrat. Quod ſi hęc diutius fertur, longi frigidiq; indicium morbi præbet. Tenuis autem vrina, & diluta, vereque aquea, morbi diuturni nota eſt: & quidem ſub hoc, ſi diu talis ea cernitur, cæteris ſignis ſalutem ſpondentibus, dolorem abſceſſumque in partibus fore ſepto tranſuerſo inferioribus indicat: eadem in pueris peſſima eſt. Subaurea ſeu ruffa, ſeu citrina, vt modò retuli, probæ concoctionis notam habet, omniumque (ſi ad colorem ſpectes) eſt media. Hanc ſequitur flaua, & mox rubra, exaucti caloris teſtes. Rubra perſpicua, quæ etiam igneſcens, flammeaque dicitur, ardentem indicat febrem, aut iecur immodicè calẽs: eadem ſi nihil habet ſedimenti, vel nubeculæ, febris principiũ, cruditatemque materiæ commonſtrat. Ac ſi quidem diutius per acutam febrem talis fertur, periculum etiam interitus, priuſquam ſpacio matureſcat, minatur. Rubra autem, ſimulque craſſa & obſcura, qualis obſtructo viciatoque ferri iocinore, & decedentibus febrium acceſſionibus, ſolet, flauam ſubeſſe bilem, aut rubram, aut vitellinam oſtendit. In Synocho itaque putrida, nunquam penè talis non meitur. Rubram vrinam ſequitur vinea, & paſſea: illa aſſati ſanguinis, hæc toſtæ bilis nuncia: ambæ ſimilem vuæ nigræ colorem adeptæ. Magna autem ex parte, ſi ſic diutius feruntur hæ, auriginem prænunciant. Viridis autem,

*Ruffa.* *Rubra.* *Rubra perſpicua.* *Rubra craſſa.* *Vinea,* *Paſſea.* *Viridis.*

tem, corruptissimæ bilis nota est: ad quam si vehemens sitis, atque æstus accedunt, periculum à distentione neruorum est. *Veneta.* Veneta autem vrina, humoris frigidi, siccique soboles est. *Liuida.* Liuida, pereuntis exhibet natiui caloris indicium: quamquam plagas interdum sequi, & accepta verbera potest. *Nigra.* Nigra vrina, si rubram viridemque sequitur, extremi caloris index est: si post ceruleam, & post liuidam fuit, summæ frigiditatis. In vtraque mortis periculum vertitur, idque eò maius, quò ea ipsa est paucior, quoque id, quod in ea subsidet, nigrius est. Cæterùm, vbi morbus ex atra bile natus præcessit, vtpote lienis tumor, quartana, melancholia, & huiusmodi: tum profectò nigra vrina (maximè sub istorum morborum decessu) certam spem secundæ valetudinis facit. *Cruenta.* Vrina cruenta, quæ scilicet cùm refrixit, sedimētum veluti sanguinis concreti habet, renes à calculo atteri significat: vtiq; si hi nullo ictu, aut casu percussi fuēre. Quæ mali coloris vrina est, quò ea copiosior, hoc minus mala est. Post vrinæ autem colorem, eius quoque obseruanda substantia est. *Tenuis.* Ea si tenuis est, cruditatem, arctamque esse obstructionem testatur: maximè si simul etiam diluta est, qualis spectari in quartana, & ingrauescentibus renum doloribus solet. In febribus autem longis, & incertis, & non magnis, si diu tenuis vrina meitur, lienem esse affectum constat. *Crassa.* Cæterùm crassa vrina copiam ostendit crudorum humorum, qui magna ex parte iocinoris ca-

ris cauum, itemque intestina & ventriculum obsident. Crudissima est tenuis aquosa sic permanens: minus hac cruda tenuis est, quæ pòst crassescit: hanc sequitur & micta & persistens crassa: quæ sub firmis viribus, morbi longioris: sub inualidis, mortis præsaga est. Rursus minus cruda censetur crassa reddita, quæ pòst sedimentum deponit: ea nempe breuiorem fore morbum significat. Omnia verò genera hæc cruditatem arguunt, & morbi principiũ, eumque ipsum (si quidem diutius hæc immorantur) longũ & iudicationis non expeditæ. Si accedente primum febre, vrina crassa meitur: copiam materiæ, virium infirmitatem, & periculum ostendit. Crassa & alba crudæ soboles pituitæ est. Ea si in longis laboriosisque febribus, quæ in abscessum essent abituræ copiosa profluit: ab abscessu & à dolore liberat. Crassa & subrubra vrina, magisque si tale quoque nacta sedimentũ est, tutum quidem morbum, at longum fore portendit. Crassa verò & penitus rubra qualis in febribus cernitur continentibus, multitudini sanguinis attestatur: tametsi ea res non vsque certa perpetuaque est. Nam sæpè non abundante sanguine talis vrina fertur, tum in quartana & tertiana intermittente, tum in augine. Quod si sine hoc casu, vrina crassa rubraque in febre ad quadragesimum vsque diem manet: solui profectò febris ante diem sexagesimum non potest. Crassa & nigra, in totum exitiosa est: eoque magis, quò pauciore redditur

*Crassa alba.*

*Crassa sub rubra.*

*Crassa rubra.*

*Crassa nigra.*

tur mole. Tuta tamen esse interdum, & salutaris potest, vbi declinantibus ( vt superius retuli) atræ bilis morbis, noxius humor robore naturæ excluditur. Quo crassior in morbis acutis vrina est, eò deterior est. Iam etiam cruditatis nota plus terrere in vrinæ consistentia, quàm in colore debet. Quæ vrina lentore, crassitieque

*Oleacea.*

oleum, vel etiam commota refert: liquescere corpus, vel tabe, vel hectica febre, vel hydrope significat. Si vrina prius splendida, externo frigore crassescit, & matulam alba lentaque sorde onerat, iterumque igne soluta, colorem recipit suum: in acutis morbis cœptam esse concoctionem ostendit, alioqui nullius præcipuè

*Crassa turbida.*

notæ est. Si verò vrina ex sese, qualis iumentorum est, crassa, turbidaque meitur, neque igne soluitur, & huic multa innatant corpuscula ex pure aut muco conflata, quæ per quietem specie crassi sedimenti descendunt, reliqua tum ferè inclarescente vrina, scire licet in renibus vlcus, vel in vesica, maximeque calculi caussa esse: aut certè has partes crudo humore præpediri. Quod si integris his, sic turbida vrina est, crassi humoris totis venis abundantiam, morbosque longos & difficiles ostendit: maximè verò capitis, iudice Hippocrate, vel præsentes vel imminentes dolores. Quinetiam hinc interposito tempore sequi vel lethargus, vel altus sopor potest. Sæpè cùm quartana soluitur, itemque iocinoris & lienis morbi, &, quum abscessus intus erupit, vrina repente turbida meitur.

Porrò

Porrò si vrina ita confusa est, vt nullis solui ignibus, nulla quiete possit: sed nec suspensum habere vllum, nec sedimentum videatur, continuas febres, easque periculosas, & malignitate graues commonstrat. Cæterùm molem quoque vrinæ obseruare non inutile est. Multa enim, aut copiam indicare serosi humoris, (vt in hydrope & diabete) potest, aut corporeæ molis consumptionem, vt in colliquantibus febribus, aut certè exiguam alui deiectionem. Rectè enim Hippocrates animaduertit, ex multa per noctem mictione, paucam deiectionem sequi. Vrina pauca redditur bibentibus pauca, aut alia parte corporis abundè vacuatis, aut nimio calore laboreúe exhaustis atque siccatis. Sæpè etiam itinera impedita esse, vel crasso humore, vel calculo, paucitas vrinæ docet. In acuta febre, quæcunque pauca redditur propter vim morbi, aut deficiente humido, aut expellendi facultate infirma, certæ mortis indicium exhibet. Quæ modò pauca vrina est, modò iterum copiosa, & interdum penitus cohibetur in acutis morbis, pessima: in longis multæ durationis nota est. Aliquid etiam in vrinæ odore est. Nam quæ fœtet, simulque crassa est, & alba, cum sedimento purulento, renum aut pudendi vlcus ostendit. Quod si hæc eadem mucum quiete deponit, & multo dolore excluditur, calculum esse in vesica monstrat. Qui fœtor non ab his locis proficiscitur, verùm ex altiore corpore venit, siue in rubra turbidaque vrina est, siue

*Multa.*

*Pauca.*

*Malè olēs.*

siue etiam ( quod rarius fit ) in tenui atque clara, semper grauioris alicuius nota putredinis est. Nunc ad vrinæ veniam contenta, quæ generis non vnius sunt. Sedimentum quod ὑπόστασιν græcè dicitur, incolumem naturæ calorem ostendit: idque eò magis, quò citius in emicta vrina cernitur. Sed discernere sedimentum, ab ea sorde non difficillimum est, quæ à renibus, vel à vesica descendens, vrinam turbat, & post in ea ipsa veluti crassamentum quoddam subsidet. Quod in medio suspensum est ( ἐναιώρημα Græci dicunt ) infirmiorem naturæ vim arguit: nubes, eò adhuc magis debilem. Imbecillissima ostenditur, si nihil vrina vel sedimenti, vel suspensi, vel nubecularum habet: estque ea res in ægrotis apprimè horrenda: sanis autem accidere interdum citra magnum incommodum potest. Porrò optimum sedimentum est, quod molle substantiaq; mediocri ad imum matulæ subsidens, album, leue, & æquale est: idemque latum inferius, & superius acuminatum. Optima quoque & suspensum, & nubes sunt, alba, leuia, & æqualia. Minus bonum suspensum est, quàm sedimẽtum: vtrumque melius nube est. Quodcunque autem tenue contentum est, cruditatis & incipientium argumentum morborum præbet: crassum autem, multum esse materiæ non coctæ docet: tametsi id quoque iudicationem comitari longarum ægritudinum solet. Contentum rubrum, bilis calorisque soboles est. Venetum & liuidum, magisque etiam nigrum,

*Vrinæ sedimentũ.* *Suspensum vrinæ.* *Nubes.* *Sedimentum optimũ, itemque suspensum & nubes.* *Contentũ tenue.* *Crassum* *Rubrum.* *Venetum,*

nigrum, oppressi naturæ caloris. Contenta bona, quò magis ad imum sidunt, matulæ tamen non contacto fundo, hoc meliora sunt. Quibus per morbos citò contenta in vrina cernuntur bona, hi citò quoque iudicantur. Omnia autem contenta inferiora, potiora sublimioribus sunt. Quæ quarto die in febribus nubeculam subrubram vrina exhibet, septimo liberat: modò reliqua etiam pro ratione respondeant. Tenuis autem vrina ac biliosa, quæ vicissim modò melior fieri, modò peior videtur, longioris mali nota est: quæ si diutius sic fertur, periculum non leue habet. Vrina præter rationem colore, & substantia, & contentis matura, semper in morbis, potissimum acutis, suspecta est. Si quid boni in vrina subsedit, idque repentè non amplius sequitur: dolores & mutationes significantur. In febribus incertis nubeculæ nigræ, quartanam prænunciant. Proximum nunc est ea intueri, quæ vrinæ permiscentur. Si semen inest, id tenue ac leue est, semperque vrinæ innatat: pituita autem crassa, tenaxque, & cohærens est. Pus permota vrina dissoluitur, ac quoquouersum fertur. Vtrumque hoc quiete subsidet. Porrò si quædam in vrina quasi ramenta cernuntur, tostos esse in venis succos docent. Si similia capillis sunt, extorrentem in renibus calorem, tenacemque esse humorem testantur: Quamquam filamenta albis capillis similia sæpè in Venereo seminis profluuio, & fœminarum albo fluore cernuntur. Si veluti exiguæ innatare

*itemque liuidum, & nigrum.*

*Semen in vrina.*

*Pituita.*

*Pus.*

*Ramenta.*

*Capilli.*

*Carunculæ* natare carunculæ in vrina crassa cœperint, renes docent exulceratos. Scabies autem vesicæ significatur, si cum vrina crassa quædam furfuri non dissimilia feruntur. Eadem si in tenui apparent, colliquantem ardorem febris notant. Arenarum autem mictio, calculum in rene, aut in vesica arguit. Si in vrina fœtida pus aut squamulæ sunt, vesica exulcerata est: sin minus, extorrens ex squamulis febris significatur. Squamulæ tamen tutiores, quoniã tenuiores, quàm furfuracea sunt. Si in vrinæ superficie quædam pinguia ac araneorum telis quid simile innatat: aut si (quod leuiùs est) diuulsa, & tanquam ex oleo iniecta puncta sunt, scire licet ardentissima febri, vel certè hectica, vel tabe corpus liquescere. Si verò cumulatim hæc, breuíque esse cœperunt, calore renes occupante, eorum subest colliquatio. Pessima ante rigorem oleacea vrina est. Corona quoque vrinæ obseruari non sine caussa debet. Nam si hæc meliorem, quàm reliqua vrina colorẽ exhibet, salutem prænunciat: si deteriorem, periculum. Tenuis, albáque corona, aquosi sanguinis nota est: crassa & alba, pituitosi: ruffa, temperati: rubra, itemq; ignea, biliosi & vehementer tosti: liuida atque nigra, melancholici. Itaque vtraque hæc peculiaris tum morbo comitiali, tum melancholiæ est. Si bullæ in corona multæ integra serie circumsistunt, caput dolere ostendunt: idque eò magis, quò illæ coloratiores sunt: & minus, quò magis albæ. Bullæ per vrinæ sparsæ superficiem, nihil

*Furfuracea*

*Sanguis.*

*Arenæ.*

*Squamulæ*

*Pinguia.*

*Vrinæ corona.*

*Bullæ.*

super

ſuper capite ſignificant, ſolius cruditatis, obſtructionis, & imbecilli caloris nunciæ. Quibus in tenui vrina, & ſedimentis vacua, bullæ cernuntur: ferè hi longa, magnaque renum obſtructione affecti ſunt. Tum autem bullas has in craſſa vrina eſſe cœpiſſe melius eſt. Maiores bullæ, lateque per vrinæ coronam fuſæ, dolores minui, qui prius fuerant, docent. Subeſſe autem deſtillatio creditur, ſi bullæ inſtar exigui grani paruæ in corona hærentes, agitata vrina, deorſum pelluntur, iterumque ad coronam aſcendunt. Illud in genere nouiſſe oportet, vrinæ colore, intemperiem ſignificari: ſubſtantia craſſa aut turbulenta, humoris vicium: confuſione, putredinem: admiſtis, certam loci affecti cognitionem.

*Præſagia ex ſudoribus.*

Nouiſſimè de ſudoribus dicam: quos eſſe bonos conſtat, ſi poſt notas concoctionis toto corpore erumpunt: itemque ſi per febres intermittentes, decedentibus acceſſionibus, aut per iudicationes continuarum febrium vbertim effluunt, morbumque vel finiunt, vel multum leuant: tum qui veluti guttis quibuſdam effunduntur, & euaporant, quique expurgatæ aluo ſuccedunt: &, iam craſſiore dempta morbi materia, id quod reliquũ eſt tenuioris, exhauriunt. Mali verò his contrarij ſunt, maximeque ſi ex capite ſolum, aut è fronte, ceruicibuſue feruntur. Peſſimi autem ijdem hi ſunt, ſi ſimul etiam frigent. Siquidem in acuta febri, mortis iudices: in mitiore, longæ durationis ſunt. Mali

etiam iudicantur non continuati, sed intersecti: parique ratione inutiles nimium multi, quique morbum non minuunt. Hunc enim ipsum tum longum fore, manifestum est. Horrorem post sudores incidere, tutum non est. Sub exolutis viribus, atque syncope, pauco tenacique sudore frontem madescere, valde malum: concidente verò iam tum pulsu, citæ mortis indicium est. Copiosi sudores calidi, frigidiúe, quique continenter fluunt: frigidi, grauiorem morbum: calidi, leuiorem testantur. Ferè autem sic incidit, vt, cùm erupturi sudores sunt, primum ferri à capite incipiãt, ac dein paulatim è reliquis membris. Magna autem ex parte, abundantius sudores posteriore corpore emergunt, quàm anteriore: & superiore, q̃ inferiore. Eos etiã magis somnus fundere quàm vigilia solet.

FINIS.

# INDEX RERUM SUCCINCTUS, QUÆ HOC OPERE CONTINENTUR.

*Lienis*

*Tabes.*

FINIS.

ANTVERPIÆ,

EXCVDEBAT CHRISTOPHORVS PLANTINVS KALENDIS IVNII,

M. D. LX.